

4

БІБЛІОТЕКА

„УКРАЇНСЬКИЙ НАРОДНИЙ УНІВЕРСИТЕТ”

I.

Р. ЗАДЕСНЯНСЬКИЙ

УКРАЇНА

Для підлітків

(КУРС УКРАЇНОЗНАВСТВА ДЛЯ ГУРТКІВ МОЛОДІ ТА САМООСВІТИ)

ВИДАНО НАКЛАДОМ

„СПІЛКИ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ”
У ВНІДЗОРІ, КАНАДА.

БІБЛІОТЕКА

„УКРАЇНСЬКИЙ НАРОДНИЙ УНІВЕРСИТЕТ”

I.

Р. ЗАДЕСНЯНСЬКИЙ

УКРАЇНА

(КУРС УКРАЇНОЗНАВСТВА ДЛЯ ГУРТКІВ МОЛОДІ ТА САМООСВІТИ)

ВИДАНО НАКЛАДОМ
„СПІЛКИ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ”
у ВНІДЗОРІ, КАНАДА.

У К Р А І Н С Є К А М О В А .

У К Р А І Н С Є К А М О В А .

О, слово рідне! орле скутий !
Чужинцям кинуте на сміх!
О. Олесь.

I. З а г а л ь н і в і д о м о с т и п р о в с я к у м о в у .

Здатність порозуміватися за допомогою згуків властива багатьом тваринам, а не лише людині.

В основі говорення лежить уміння привертати до себе увагу, висловлювати певні почування, бажання чи остореження згуками, які відповідають голосовим можливостям і вдачі тої чи іншої істоти. Згодом наслідком цієї здатності повставав певний зв'язок між згуком, що висловлював певні почування чи бажання і предметом який викликав їх. Цей процес творення мови почався у людей вже за тих часів коли люди жили малими гуртами розкиданими по великих просторах / придатних до людського існування / нашої планети. Ті людські гурти, звичайно, не могли вдержувати між собою ста-лих контактів, жили більш-менш ізольованим життям і творили первістні мови самостійно. Таким чином уже в дуже, дуже давні часи мусіли існувати дуже численні відмінні прамови. Однак між цими "прамовами" імовірно й була певна подібність, яка була наслідком певної однаковості властивостей самої людини, так як напр. подібність згуків якими порозуміваються між собою шимпанзі або якими висловлюють певні свої почування коти є наслідком природних прикмет одних і других, а не якогось "порозуміння" між всіма шимпанзами чи між всіма котами. Коли до цього додати, що прамова людських гуртів була дуже убога, мала надзвичайно мало згуків - то стане нам зрозумілою певна імовірна подібність тих прамов.

У самих річах, оскільки поминути мальовничість згуку, не було нічого такого, що спонукувало до вибору певних згуків для назви тої речі. Більшу роль відгравало те, які саме згуки уживав батько та мати родини, бо дитина вчилася вже в родинному оточенні сполучувати певні згуки з певними тямками. Хоча кожна людина, що до своїх голосових органів є остильки індівідуальною, що так само важко було б знайти навіть двох людей, які цілком однаковими згуками виявляли б свою радість чи горе, як важко знайти двох цілком подібних ді себе людей, а проте люди близче між собою споріднені, люди одної раси чи одного племені мають де-що спільногого також у будові свого голосового апарату.

Вміру розвитку людські прамови починають все більше відріжнятися одна від одної з чим упарі йде вже повзане з певним мистецьким моментом творення, збагачування мови. Люди починають збагачути власні мови творити слова або на підставі намагання віддати якийсь згук пов'язаний з предметом / муха, дзвіль / або поширюючи якесь основне слово, лише де-що змінене, на іншу річ у зв'язку з помічену спільною прикметою її або якоюсь подібністю. Так напр. в німецькій мові словом 'ессен' почали означувати не лише тямку "істи", але й "їжа". В українській спільне походження слова "їсти" і "їжа" є цілком очевидне.

Уже в сиву давнину слово стало зародком поезії і сьогодні воно мало в собі три первінні: згук, образ і тямку. Первістно людина сприймала душу

гостро саме згучання слова і тому мова первістних людей багата згуками та окликами, які висловлюють радість, гнів, жах, здивування і т. п. Рівно ж в давнину свіжоутворені слова довго зберігали весь безпосередній чар і живість образу, що викликав повстання слова. Ті слова ще не встигли бути "засохнути", втратити свою свіжість і живість. Слов'янські далекі предки наші безперечно це відчували і були спідомі внутрішнього звязку між такими словами, як "рамя", "руки", "роги", "корови", "обороги", "гори" і т. п. В їх уяві слово "стіл" ще не відірвалося від слова "стелити", викликаний живий і яскравий образ розстеленої на траві чи землі шкіри вбитої тварини, на якій вони розкладали шматки їжі, готового до споживання та овочів і при якій їли. Слово "влучний" ще не порвало свого звязку з луком.

У давнину був безперечно живим образ, який зродив старослов'янське "окно" / вікно /, яке хоча було мале, але так живо нагадувало око, бо й справді було де-коли єдиним "оком" землянки чи хати, крізь яке могли її мешканці бачити що діється довкола.

Той хто перший "вигадував" влучне слово - відзначався поетичним хистом, умів помітити щось характеристичне в речі чи явищі, яким "давав ім'я" міжно повязане зі скіпими мовними засобами первістної людини, а однічесно зрозуміле всім іншим членам племені, що завдяки цьому могли його легко затягнути і тим самим - прийняти. Минали віки від повстання слова і вже воно не діяло на людину як "живий образ", спіжий і барвистий / як, напр. на дорослу людину вже не діють так, як на дитину коліри, що немов утратили свою яскравість /, однак і пізніше воно зберігає щось зі свого змісту і удержанується в рамках кожної національної мови живий звязок між ним і похідними словами. Цей звязок на багато полегшує пізнавання своєї мови, яку ми від дитячих літ непомітно для себе вивчаємо.

Ми повинні ні на хвилину не забувати, що мова є в першу чергу ЗАСОБОМ ДО ПІЗНАВАННЯ, а тому МИ МОЖЕМО УДІЛИТИ ТИМ БІЛЬШЕ ЕНЕРГІЇ І ЧАСУ ВЛАСТИВОМУ ПІЗНАВАННЮ, ВЛАСТИВІ НАУЦІ - ЧИМ МЕНШЕ ЙОГО ЗАТРАТИЛИ НА ДОСКОНАЛЕ ОПАНОВАННЯ ВЛАСНОЇ МОВИ. Лише винятково здібні люди можуть без шкоди для свого загального знання добре знати кілька мов. Пересічній людині, а особливо дитині, вивчення ЧУЖИХ мов майже завжди йде зі шкодою для її розвитку тому, що вона замісце витрачати час на пізнавання світу, на опанування здобутків знання - витрачає його на РИВЧЕННЯ НАЗВ тих же самих речей і явищ в кількох мовах та на вивчення слів, які не вижуться в їх свідомості одне з одним так, як слова власної мови і тому всі вимагають механічного вивчення. Шайно, як дитина перетворюється в юнака є користним з практичних оглядів вивчення одної або кількох мов крім своєї рідної.

Отже "образність слів" зберігаєчися до певної міри і на пізніших шеблях розвитку мови, "розвантажує" нашу пам'ять, залишаючи в ній місце для фіксування здобутків людської науки.

У звичайній нашій мові ми кажемо, наприклад, що стіл має "ноги", або, що у пляшки тоненька "шийка", кажемо про "головки" капусти чи маку. Вулик має "вічко", цебрик - "вухо", чобіт - "ніс", дотеп - "вістрі", вуліця - "ріг" і т. д. Але цього мало. Людина створила дуже багато нових слів послугуючися вже відомими їх словами, які входили як синоніма, істотна складова частина до тих нових слів, улегнувши засвоєнням їх. Так напр. від слова "великий" повстали: величень, велико, велич, величні, величайко /хвалько /, величезний, величинъ, величник, величчя і такі складані слова, як великденъ, велилюдний, велемовний, велерічивий, величесний, великородний, великосвітський і т. д. Від слова "вертіти" повстали: вертипорож /легкодух /, вертихвіст / крутій /, вертіж, верткий, вертлик / катаринка /, вертун, вертьог / ямка, що їх в піску зробив вітер /, вертуха / струдель /,

вертичка / хвороба, що інамше зветься мотилія /.

Де-які слова з часом потирюють своє значіння, так напр. слово "вплив", яке мало первісно лише матеріальне значіння, стало живатися і в значенні нематеріальному, горнятками почали звати на західних землях і т. п.

Кожний вдатний етимологічний розгляд неясного слова нашої рідної мови веде до відкриття внутрішнього звязку багатьох "неясних" слів з іншими, нам відомими і тим самим улегшує опанування власної мови.

Творення слів на самих початках було, як ми вже казали, свого роду мистецькою творчістю. Але ж кожне слово нашої мови завоювало собі місце замість первісних вигуків і рухів у наслідок змагання, своєрідного конкурсу з іншими, менш влучними словами, з виразами, що менш відповідають нашій психіці, а ті слова, які приходили від інших племен чи народів - також підпадали здебільшого перерібці і достосовувалися до вимови й психіки народу. Впряді

в новійших часах, де-коли "перемогу" якомусь слову дає / і можливо - давала / не його влучність і вдалість, а інші чинники, напр. звичка провідної верстви до якогось чужого, засвоєного шію верствою слова, вплив школи, преси, а де-коли й державної влади. Так напр. подільські селяни вигадали слово "оник" для означення зера, але завдяки звичці західної інтелігенції до слова "зеро", а східної до прийнятого у московській школі терміну "нуль" - це влучне і легке до затягнення слово не має шансів на пашірення. Знова еміграційна преса, опанована "мовознавцями" вихованцями в У.С.С.Р.

окупантами, ширить зараз абсурдні, безглузді дісприкметники типу : "панівний" "виконний" і т. д. штучно випихаючи прийняті віддавна в нашій літературній мові форми, що відповідають духові мови і не є позбавлені глупду, а саме: пануючий, виконуючий, та тим руйнують самі основи розуміння власних мовних форм .

Знова ж коли б вдержалася б українська влада в роках 1917-18 - з певністю б прийнялось введене нею слово "валка" / замість "потяг" / і багато інших. Окупантійна ж влада вже протягом пари десятків років працює в напрямі антиприродного наближування укр. мови до московської і приступання її до абсурдних форм та деструкції.

Таким чином, як бачимо з попереду сказаного, мова існого народу є плодом творчості багатьох десятків поколінь і розвивалася вона / а де-коли то й розкладалася! / протягом віків поволі міннючися . Отже кодка мова таки мовити "живе" і власне певні зміни в ній є ознакою її життя: розцвіту чи занепаду.

У випадкові коли народ живе вільним самостійним життям, мова може розвиватися органічно, правильно, згідно з власними законами розвитку, поєднаними міцними нитками з психікою даного народу і може дегенеруватися, набирати калічних форм в умовах національної певолі, посилюючись ще де-коли й пляновою акцією окупанта.

Через те, що словотворення є акцією творчою, міжна позицією з мистецьким сприйманням й розумінням світу та його іврит, як єдина творчість в чинності ГЛІБОКО ІНДІВІДУАЛЬНОЮ, а ТИМ САМІМ і НАЦІОНАЛЬНОЮ. Великий народ повставав у глибокій давнині аж ніяк не з тих самих розумінням смадеців, а що, як ми знаємо, ті раси з яких потім повставали різні народи мали свої питомі духові властивості то і сумішки тих рас - народи - рівномежеве в давнину ріжнилися своєю психікою. Способ життя, нові домішки, чуті впливі - все це було у різних нарів ріжне і тим самим РІЖНІ ПСИХІЧНІ з бігом часу НЕ ЗАТИРАЛИСЯ, тільки навпаки, часто зростали. Ці психічні прикмети народні відбилися виразно на всіх мовах СТВОРУЮЧИХ тими народами. Тому кожному народові найкраще надається до вибірку і найменш легка і пра-

ступна - його рідна мова, Засвоїти їїчу мову, або уподобити до чужої, робить кожий народ заже зусилля над своїм думком, ломає й калічить народну душу і робить її творче безплодною. Спробуємо на кількох прикладах з української та московської мови злусувати сказане попереду про своєрідність розуміння світу питому кожному народові.

Поміркуймо над цілком різним розумінням ряду явищ і речей у згаданих двох народів, які є очевидні для кожного хто скоче подумати над поданими прикладами.

Москвин, напр. витворив такі вислови, як "женітися на неї" та "вайті в супружество", а українець "оженитися з нею" та "одружитися". Як перший вираз московський позначений більше матерілізмом так і другий, бо другий походить від "спрягання", зedнання "тягла" / коня власного і того, що "придастися" до жінки /, яке й звалося "супругом" та таким чином увесь наголос ставить на моменті ЕКОНОМІЧНОМУ. Український вираз "женитися з нею" трактує жінку як рівну особу, а другий - підкреслює в першу чергу момент духової близькості, трактуєчи жінку, як друга.

Українець казав "нелюд", підкреслючи те, що якась людина властиво негідна зватися людиною, а москвин вживав слово "ізверг", це б то бачить лише право-матеріальний момент. Українське "урочистість" показує, що і тут творець цього слова звертає увагу на інший момент ніж москвин, який вживав слова "торжество" / пов'язане з торговицею /.

Далі подаємо для прикладу ще ряд слів українських і московських, які можуть допомогти помітити усю відмінність національної психіки двох народів. Ось ці слова: "обніжок" - моск. "заор", "кліка" - моск. "пахльобка" "твань" - моск. "засос", "немовлятко" - моск. "младенець", "домовина" - моск. "гроб", "куховарити" - моск. "стряпать", "урядовець": "адвокат" - старомосковське "стряпчий", "ласти" - моск. "браніть", "пропаший" - моск. "аптетий", "стерня" - моск. "жнів'я", "соромливий" - моск. "застенчивий", "задірка" - моск. "заусеніца", "блімавка" - моск. "засніча", "необачність" - моск. "аплошність", "здожнити" - моск. "аколеть", "влязень" - моск. "заключенний" "осоружний" - моск. "постилий", "шкарабани" - моск. "опоркі", "зозулястий" - моск. "п'юстрий", "застарілий" - моск. "заматорелий", "мелка", "кордон" - моск. "рубеж" "чухатися" - моск. "чесатца", "чесатися" - чесатца і т. д.

Таких слів ми могли би подати ще сотні і всі вони показуватимуть, що теж явище, або той же предмет робить на різних народах різне враження, вони в егоді зі своєю психікою помічають і підкреслюють у словах різні прикмети.

Але не тільки в словах підкреслюють різні народи різні моменти, але й звороти мови вказують, що й думають вони де-що відмінно. Так напр. німець каже

коли перекласти літерально: "я маю жодні гроши"; москвин каже: "у меня нет денег", а українець: "я не маю грошей". Крім того кожний народ "помітив" і назавав ряд речей і явищ яких інший народ "непомітив", не назавав, або й не вміє відрізнити. Так напр. египтяни мали 37 слів для означування тінки края, а лопарі / плем'я, що мешкає за північним Бігуновим колом / мають до 40 слів для означування різних родів снігу. Француз каже: "Ох вітер є ан вер", що може перекласти українець словами: "шибка зі скла", але москвин мусить сказати: "аконісне скло із скла". Перші зі слова, котрі

означують явища, речі, стани дуже такі, для означення яких в іншій мові немає цілком жодних слів. Напр. важко докладно однім словом перекласти на московське: сумно в хаті, мислено, джура, моторенко, гайдай, голява, салізниця і т. п.

Проте було б помилкою припускати, що мова будь-якого народу могла повстати лише в наслідок творчих зусиль того одного народу. Там напр. все в найдавніші часи на Україні переходилися також культури виливи інших

різних народів. . З одними ми мали сусідські зносини, інші - перемогово панували на наших землях, або знова брали участь у творенню Київської держави.

Разом з християнством - прийшли до нас болгарські та грецькі вислови й звороти. Нормани, готи, німці, кельти, араби і навіть римляни поділилися з нами деякими своїми словами. В наслідок того всього в українській мові маємо від греків такі слова: коречь, корабель, кат, халепа, черешня, скриня, палтниця, драма і т. д.; від норманів і німців: буй, гвалт, плуг, ринок, крейда, князь, дах і т. д.; від арабів: ватага, алманах, майдан, карчі, могорич і т. д.; від римлян: мур, дім, оцет, рожа, цікарь, не кажучи всі про такі слова як: оковита, вірші, ветеран, кілса, чи італійське - галера. Від половців, печенігів і інших степовиків-тирків: гарбуз, лаша, табор, опанча, бугай, пантелей, айва і т. д.

Подібно запозичених слів можна в кожній мові, не лише в українській, знайти дуже багато. Слова чужих мов найчастіше, приходили разом з річчю, яку пізнавали за допомогою сусідів або просто їх перимали від сусідів. Такі слова однак, звичайно, вимовлялися кожний народ по своєму, достосовуючи їх до своєї вимови, до будови своїх голосових органів.

Поневолені народи - ті приймають ще й примусово багато чужих слів, принесених і накинутих окупантами, щий до того ж силоміць змушував нимовільни тих так, як вимовляє народ-гнобитель, що їх допасував до своєї вимови. Протягом остатнього століття напр. українському народові через школу і пресу було накинуто багато таких слів, а інтелігенція, вихана в чужій школі вносила їх до української мови. Червона ж московська влада тепер пільгово і систематично вводить їх безпосередньо в мови поневолених народів, у тому числі й українського і ті слова діють розкладово, руйнуючи мови поневолених народів.

НАДМІР чужих слів НАВІТЬ ДОПАСОВАНИХ до вимови того чи іншого народу - обтяжує мову словами, непов'язаними цілком з мовними засобами даного народу і тим самим непотрібно обтяжує пам'ять людей, які послуговуються такою мовою, змушуючи їх механічно ВИВЧАТИ всі ті слова. Згадане негативне явище викликало у багатьох народів рух відомий під назвою пуританство. Пуритани хочуть заступити можливо більшу кількість слів власними, створеними за допомогою власних мовних засобів. Однак цей рух викликано там де він появлюється також і певний спротив. Виступає проти такої амплії часто не лише та частина інтелігенції вивченої в чужих школах, який не хочеться "переучуватись", це б то вивчати на місце вже засвоєних чужих термінів і слів - нові, їм незвичні, але й частина людей, що кохається у власній мові. Річ у тому, що наукові праці Вундта-Штайнталя і Потебні довели глибокий зв'язок між творенням образів і процесом творення мови. Всяке слово в своїй основі, як ми вже казали, в поетичним образом, який повстал в уяві того чи іншого народу. Таким чином новоповстале "коване" слово може гідністі дати свому призначенню лише тоді, коли його творець а/ має словотворчі здатності в/ знає добре власну народну мову і с/ думав так, як думає його народ. Ті, що "творять" нові слова часто не можуть задовільнити пі одної з тих вимог, "нове" слово як утворювали де-коли з бажанням "загратити" свою мову, а де-коли... з ліннощів, бо "брakuvalo" свого слова чанто в наслідок незнання власної мови! і не хотілось за ним шукати!

Подадимо для ясності кілька прикладів такого "загратування" української мови. Ось наср. де-які з недавніх нововорів: I/ "ЗАПРОТОРЕНІ особи" / А. Рудницький запропонував це слово замість "делі", виявлюючи тим незнання української мови, бо "запроторите" вимовляється в розумінні "задіти десь", "закинути", тому можна "запроторити на Сибир" не о то кудись далеко ВІД СЕБЕ, тоді як німці всили люди до СІБІР, в свою країну,

щоб їх використати, а не в наслідок потреби, загнати як найдаліше / 2/ "прутка" / апостроф / і 3/ "кинець" / алькоголь /. Знова ж прикладами "творення" слів не для заміни чужого слова, а такого до якого спонукало "творця" звичайнісінське НЕЗНАННЯ української мови, можуть бути: 1/ "переплітанці" / в українське слово "вергуни", вживане на всіх землях, якого не знала П. Франкова, яка знала лише польське слово "хрусти" /, 2/ "застрільник" / в українське слово "верховод" уживане Шевченком, якого очевидччи не зізнав або "не вподобав" собі Ю. Шерех і тому пробував пустити в обіг слово зліплене за московським зразком, по московській верховод - "застрільщик" / 3/ "сумісна кімната" / моск. "сопственна", по укр. - спільна / 4/ "голоділь" / моск. "гладелець" / 5/ "умилений" - / моск. "умільонний", по нашему розчулений / і т. д.

Таке "творення" нових слів, звичайно немає нічого спільногого з "пуризмом" бо не є диктоване бажанням заступити освоєні чужі слова - власними, однак таке "словотворення" - занечище каліками-потворами мову і викликає і викликає озлоблення на всяку спробу творення нових слів.

Однаке відому пуризм має свою рацію, бо влучні нові власні слова доводиться з певним зусиллям засвоювати лише частині вивченої в чужих школах інтелігенції, а після того ж, нарід, що здобув суверенність, матиме мову, яку легше будуть становувати наступні покоління і тому егоїстичні бажання частими зденаціоналізованої інтелігенції треба принести в жертву інтересам наших нашадків.

Подаємо для прикладу кілька таких влучних новотворів : будівник / архітект /, слухальня / автоторія /, вітрогон / вентилятор /, людяність / гуманість /, спроба / експеримент /, відсоток / процент /, гостель / ревматизм /, уклад / система /, протипрямка / катет /, огнемір / пірометр /, пішоход / тротуар /, передплата / пренумерата /, милозвучний / мельодійний /, стрільво / муніція /, одноженство / моногамія /, рівнобіжний / паралельний /, часомір / хронометр / і т. д.

Нарешті, закінчуячи короткий перегляд конечних відомостей про всю мову, мусимо зясувати, що прийнято вважати багатством мови і що звено літературної мовою.

Самозрозуміло, що та мова є багатшою й досконалішою, яка має більшу кількість слів, але не просто слів, тільки слів, які хоча вчасні ГІДНЯТЬСЯ СВОЇМ ЧИСТОМ і уможливлюють ЙОСНЕ дослідне означенні чолівко більшого числа речей й іншіш.

Однак тому, що національні народні мови, особливо народів більш численних, повставали і розвивалися протягом певного періоду так би мовити "рівнобіжно" в окремих районах, творячи говори далі мови, де коли повставали ріжні слова / і входили в ужиток / для означенні ТОЖ САМОЇ речі. Так напр. в українській мові маємо: бусел, бузько, черногуз і лелека / бочок є безног речко польонізмом /, які вживають в ріжніх місцевостях України для означення того ж птаха.

Велика кількість таких слів може уважатися хіба потенціальним багатством. Щойно літературна мова, це б то мова утворена в ількох говорах / здебільшого з перевагою одної чи двох, які лягли в її основу / для літературного та наукового вжитку може, в разі потреби, використати таке "потенційне багатство" для встановлення ОКРІМІХ назв для ОКРІМІХ ВІДМІНІХ речей. Літературна мова управильнє розвиток мови, застуває сферич. говори одною мовою зрозумілою для цілого народу, спримуючи відсиредні процеси, усуває чужі впливи в прикордонних місцевостях / ін. рівном і пакистанським скріпантами неправильності / та робить мову більш досконалою, виробленою, покладеною, ясною, логічною і загатою.

Письменники і вчені, свідомі усієї відповідальності своєї праці, яка випливає з ВЕЛИЧЕЗНОГО ЗНАЧІННЯ для нашого народу його літературної мови, поринуло стало вивчати говорки своєї мови та стояти на сторожі чистоти її, органічності і правильності її розвитку. ЛІШЕ ТОДІ МОЖЕ ЯСНО ДУМАТИ НАРД. Як неможливо за допомогою такого недосконалого знаряддя, як сокира чи пилка зробити гарну шафу чи скриньку для радія - так неможливо за посередництвом примітивної або недосконалої мови / бракує для окремих тамок сказань і ряд слів має неясний, докладно неозначений зміст / висловити / і скласти / ясну, виразну думку .

Таке значіння виробленої літературної мови є остильки велике, що можна вважати акцію народу-гнобителя до примітивізації і хаотизації мови поневоленого народу - акцією СПРИМОВАНОЮ ДО ОБНИЖЕННЯ РОЗУМОВИХ ЗДІБНОСТЕЙ І ОСВІТНОГО РІВНЯ ПОНЕВОЛЕННОГО НАРОДУ.

Людина є не лише істота громадська, але й істота ДУМАЮЧА, розум є могутньою зброєю людини, а тим самим і мова є не тільки джерелом насолоди поезією слова, не тільки знарядом без якого не можливо б було б ущахетнювання та удосконалювання духа, але й важливим "засобом озброєння", без якого за нинішніх обставин не можливий вільний розвиток та нормальне життя народу.

II. Загальні відомості про походження української мови, її місце між мовами і властивості.

Порівнююче мовознавство, вивчаючи й порівнюючи характеристичні прикмети різних сучасних мов, студіюючи стародавні мови, які збереглися в писаних памятках і мови диких племен і народів, усталило, що прамови по-вставали в давнину, десятки тисяч років тому і розвиток кількох прамов ще за ранньої камяної доби йшов рівнобіжно, але різними шляхами. При тому - одні з мов - зникли цілком, інші - лишилися на первістних шаблях розвитку, інші збереглися, але виявили не надто великий поступ, інші знова досягли високої досконалості і виробленості. Вчені твердять, що ніколи не існувало ОДНОЇ прамови, це б то мова яка означала б відомі людям з досвіду предмети ТИМИ Ж СЛОВАМИ. Такі відомі нам мови, як давньо-єгипетська, давньо-китайська, мова ацтеків і інші йшли від невідомих нам прамов власними шляхами, зберігаючи свою ізольованість.

Біла раса виробила дві групи мов: давнішу - семітську і де-шо новійшу - арійську або іndo-европейську.

Слов'янська прамова належить до родини іndo-европейських мов, якими говорять від тисяч літ народи, що заселяють простори від Індії до Гібралтару. Де була "колиска" цієї мови з перністю досі не установлено, лише більшість учених схиляється до думки що первістні арійці жили далеко від моря в умірковано-холодному південному.

Арійські мови ділять на підставі слова для означування числа "сто" на дві групи мов: мови "кентум" і мови "сатем". До цієї остатньої групи належать мови слов'янські.

Назва "сатем" походить від слова "сто" в іранській мові.

Найближче пов'язана слов'янська прамова з мовами хетською, лотишів та прусів. Проте вже багато віків перед Христом розійшлися мови слов'янські і литовські.

Перед тим однак, як дати відповідь на питання про час виділення зі слов'янської прамови української мови мусимо сказати кілька слів про ті труднощі на які наштовхується наше мовознавство.

Першою величезною перешкодою на шляху вивчення минулого української мови є нинішня бездержавність українського народу і пов'язана з нею відсутність українських мовознавців, які б здобули свою фахову освіту у власній високій школі і таким чином від початку спеціалізувалися у всеобщому вивченні української мови. Наші мовознавці вивчали фільольгічні науки під керівництвом московських, польських та німецьких вчених, яким суттєрала московська наука, а почасти й польська, погляди, які більш відповідали політичним інтересам згаданих народів аніж інтересам чистої науки. Стоячи до праці після закінчення студій в ділянці українського мовознавства, ці вчені часто не лише з великом трудом переборювали засвоєні фальшиві погляди, але й болюче відчували НЕЗНАННЯ української мови, яку мусіли самостійно, БЕЗ ПОПЕРЕДНОЇ СИСТЕМАТИЧНОЇ ШКІЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ починати вивчати мало не після закінчення студій і братися вичіщати мовознавче поле від чужих буряків.

Другою, не меншою, якщо не більшою, перешкодою було те, що ми маємо зафіксованих на письмі зразків УКРАЇНСЬКОЇ мови хоча б з часів Володимира Великого. Ми не маємо писаних пам'яток з доби, що попереджувала прийняття християнства, а ХРИСТИЯНСТВО - НАКИНУЛО НАМ СОЛУНСЬКУ ГОВІРКУ СТАРО-БОЛГАРСЬКОЇ МОВИ. Всі наші пам'ятки з князівської доби писані цією чужою НАМ, книжною мовою, а що цю мову українська князівська влада поширила на всю імперію, отже накинула й москвинам та білорусам - то самозрозуміло, московським вченим була нагода підкріплювати свої антиукраїнські імперіалістичні теорії, підміняючи вивчення давньої мови, якою розмовляло населення Києва за Володимира Великого і Святослава Завойовника - вивченням чужої мови, якою ПИСАЛИ від часів прийняття християнства.

Вправді ані українці часів князівської держави, ані москвина, не володіли старо-болгарською мовою аж так добре, щоб не робити помилок, то вставляючи окремі слова власної мови / української чи московської /, то вживавши якоїсь власної форми, або роблячи правописну помилку, яка зраджувала, як те слово вимовляли українці.

Зі сказаного ясно, що треба проробити ВЛИЧЕЗНУ ПРАЦЮ, щоб, вибираючи ті всі "помилкові" слова, форми і звороти - відтворити жеж частинно справжню староукраїнську мову. Така граля була надто не на руку ані послікам, ані тим більше москвинам і вони не тільки нею не зафімалися, але й ЕНЕМОЖЛИВОВАЛИ та ЕНЕМОЖЛИВЮТЬ працю в цій ділянці українським ученим. До революції головною перешкодою було склеровування уваги молодих учених у цілком інший бік і брак засобів, а після революції московська окупаційна влада почала стосувати прямі заборони і поліційний терор. Так напр. український вчений проф. Є. Тимченко випустив цінну працю "Історичний словник українського язика" / Київ 1930-33 т. I /, але московська окупантія влада дозволила видати такий словник ЛІШЕ з МАТЕРІАЛАМИ ВІД ХІХ ВІКУ ПОЧИНАЮЧИ, слушно побоюючися, що матеріали визбирани з памяток X-XIII віків цілковито знівечать усі їхні намагання переконати світ в існуванні в давнину якогось "єдиного русскаво народа".

Використовуючи згадані щойно перешкоди на шляху вивчення староукраїнської мови - московські вчені / і ті, що були під їх впливом / пустили в обіг теорію про існування в минулому, вигаданої ними "східно-слов'янської" мови або "прапоруської" мови. Ця вигадка мала успіх тому, що, як ставив вплив протягом кількох віків староболгарської мови на мови українську, білоруську та московську так і вплив доби животіння українського та білоруського народів протягом більше двухсот літ в межах московської імперії,

був досить великий і наслідком того впливу було виникнення певних рис по-дібності які відріжнали де-що більше групу називаних мов, від інших слов'янських мов ніж одну від другої.

Проте нині теорія про існування в давнину якоєв "східнослов'янської" прямови, що різко суперечила здобуткам антропології та історії, міцно захищана і може уважатись похованою, а головна заслуга у виявленні її антинауковости належить відомому українському вченому проф. С. Смаль-Стоцькому.

Проф. Степан Смаль-Стоцький писав / а це власне відповідало даним історії про першу українську державу в ІV-VI віці по Христі /: " В осередку прабатьківщини / так десь на теперішній Волині / жили племена... українські... НЕ БУЛО / спільногого / центру або "колиски" східних словян на середньому Дніпрі... Словіни ж, новгородці, радімічі і вятічі... СЕРЕДНЬОГО ДНІПРА АНІ НЕ БАЧИЛИ, в тій "колисці" НІКОЛІ НЕ ЛЕЖАЛИ".

В іншій своїй праці / "Розвиток поглядів на сім'ю слов'янських мов" / згадувавши автор писав, що московська теорія є звичайною вигадкою. Він писав, що теорія Шахматова "признає ще взагалі велике коло фантазій й лежить межі науки й сягають в область поезії".

Українська і московська мова ЗАПОЧАТКУВАЛИСЯ ще на слов'янській прабатьківщині і після того РОЗВИВАЛИСЯ шілком САМОСТИНО аж до часу коли почала впливати на їх розвиток старо-болгарська мова, прийнята в Київській українській імперії як мова книжна і урядова. З розпадом імперії вплив Києва на Московщину припиняється аж до кінця ХУІІ століття, коли то хоча й паневолена, але багато культурніша Україна впливає знова на московську науку й літературу, а одночасно в певній мірі і на мову московську.

Згадане залишило певні сліди на розвиткові як московської так і білоруської мови. Московські вчені та їхні "помішники" українського походження виковані в СССР, природньо працюють не в напрямці виявлення спільніх прікмет хоч би мови української та словацької або виявлення різниць між мовою українською та московською і встановлення їхньої давності - тільки пильно вибирають усе, що може підкреслити і перебільшити наявність спільних властивостей в мовах українській, білоруській та московській. В рамках цієї праці ставляють вони натиск, між іншим, на т. зв. "повноголосся", це б то на те, що в східнослов'янських мовах мають форми: борода, голова, мороз, переди, дерево, молоко, а не брада, глава, мраз і т. п. Звичайно, ті слов'янські мовознавці, які були під впливом московської науки, рівно підкреслювали це явище. Але по перше треба зазначити, що ніхто не усталив ще, яка ж зі "східнослов'янських" мов відзначається більшим "повноголоссям" / так напр. в московській мові не ворог тільки враг, не мороз тільки мрак, не порох тільки прах, не середа тільки среда і т. п. / По друге - вчені мовознавці є ріжної думки що-до того чи старішою є повноголоса форма чи не повноголоса форма. Не усталено також чи існувало повноголосся між москвицами до створення Київської князівської держави та чи не було воно питомим для українців ще за часів першої / "волинської" / держави?

Словом цей аргумент, як і ряд подібних не може порушувати твердження С. Смаль-Стоцького.

Тимчасом проф. С. Смаль-Стоцький нараховує аж 23 ознаки, якими ВІРІЖНАЛАСЯ УКРАЇНСЬКА МОВА "як діялект праславянської мови під інших таких діялектів", творячи ОКРЕМУ ДІЯЛЕКТИЧНУ ОДИНІЦЮ. Безпорядкою б з тої доби збереглися безпосередні писані пам'ятки - вчені юстирують зможу цілком докладно простежити розвиток стародавньої української мови і на підставі вивчення історії більш ніж тисячолітнього її розвитку, встановити безсумнівні закони того розвитку.

Та, як писав свого часу П. Куліш: "Письменні люди прийшли з землі чужої і принесли інший язык укупі з Божим словом і привели темний люд до нової віри примусом княжим... Ховався від їх темний люд із своїми боярами, уганяли за ним княжі посланці по нетрях і пущах руйнуючи стару віру і накиляючи силоміць до нової... Отже ПРИРОДНА мова тинялася по лісових застумах укупі з давніми піснями і звичаями, жила з чабанами, з пахарями, з рибалками і пасічниками, а новокована, нібито вища мова княжila у високих будинках і судила суд по городах і селах і писала книжки і судні грамоти по монастирях... Та скільки не випускали / тоді і пізніше / школи вчених людей, були ті вчені, що капля в морі.... Велика сила в простому народньому слові і в простій народній пісні, і тайна тої сили в людських серцях, а не в людському розумі.... Писалися книжки чужою мовою... а простий мир, сам того не знаючи був од усіх розумніший: тим НЕ КИДАВ СВОГО РІДНОГО СЛОВА, НЕ ЗЛУВАВ РІДНОЇ ПІСНІ І ВІД НАЙДАВНІШИХ ДАВЕН ДОДЕРЖАВ У ПАМЯТІ ДЕЯКІ ПІСНІ НЕРУШИМО АЖ ДО НАШОГО ЧАСУ..."

Так яскраво і просто зясував П. Куліш взаємовідносини між справді УКРАЇНСЬКОЮ мовою і мовами чужими, кемніми, що панували на Україні.

Звичайно, українська народна мова ніколи не була мовою одноманітною для цілого українського народу тільки від давна складалася з ряду говірок, що розвивалися рівнобіжно, істнуючи поруч себе. Неезважаючи на численність українського народу і просторість його землі - ті говірки не надто ріжились між собою. Це було наслідком того постійного "вимішування" самого українського народу, який не раз протягом своєї історії мусив під ворожим натиском відкочуватися на свої прадавні землі, а де-коли й де-що далі на захід, а потім знова переходив у наступ та не тільки здобував втрачене, а ще й паширював попередні свої межі.

Нині українська мова / як і кожна мова / є неоднакова на всьому своєму просторі і вчені мовознавці розріжняють дві великих діалектних групи: північну і південну. Північна група характеризується головно розріжнюванням наголошених і не наголошених стародавніх "с" і "е" та сполученім з тим уживанням дзвозвуків. Поза тим є різниці морфологічні між тими групами, а також між південно-східними і північно-східними підгрупами. Північні говірки / поліські / не переходять безлосередньо у південної, тільки віддалі групою переходних говірок, що їх південна межа переходить через Грубешів, Млинів, Здовбуків, Житомир, Білу Церкву, Корсунь, Канів, Золотонішу, Лубні і Суми. Південна група говірок ділиться на дві підгрупи: східня і західня.

Чайкаливійні південно-східні говірки / київська і полтавська / лягли в основу сучасної української літературної мови. Межа між південно-східними і південно-західними говірками проходить на захід від Білої Церкви, через Умань, Ананіїв, в напрямці до Дністра. До західних говірок належать говірки подільські, локутсько-буковинські, наддністровські, чадсанські, бойківські, лемківські, гуцульські і група закарпатських говірок.

Самозрозуміло, що чужа школа, преса, пропаганда і свідома політика окремих партій в кіланці мови, руйнуюче дієть також на ці говірки не лише затираючи мемі їх і за смічуши чужими словами та каліками-новотворами, але й руйнуючи складно та фонетику.

Говірки коїють у собі неопінимі мовні скарби і речумне користування тими скарбами могло б спричинитися до буйного розвитку української літературної мови.

Мови народів землі стоять на різних шаблях розвитку. Ріжуться вони як кількість слів так і розвитком форм, які уможливлюють вживання взаємно між окремими словами. Так напр., як подає ТейльФ, китаець на своїй мові просто каже: "Коу чі ші ін сзе", що дослівно значить "нез свиня істи людина".

справа". Таким чином властиво тільки на підставі порядку в якому стоять слова, китаєць здогадується, відчує сам що це значить "поси й свині щлять людську сіправу". Так само речення "убити колом людину" він висловлює так: "убити людина потребувати кол" і т. д. Вище розвинуті мови виявлюють залежність між словами або за допомогою прийменників, займенників та вживані слова "міт" там де ми вживамо орудного відмінку. Ті мови котрі стиляється й докладніше визначають взаємини між річами за допомогою відміннісіб вислову не тільки гарантує його більшу докладність, але й менше обтяжує пам'ять. ПІД ЦИМ ОГЛЯДОМ УКРАЇНСЬКА МОВА СТОЇТЬ НА ОДНОМУ З ПЕРШИХ висловлювання взаємин, не вижучи одночасно у надто великій мірі обовязковість певного порядку слів. Натомісць мова французька, а ще більше англійська стоїть під цим оглядом далеко позаду і надолужує брак форм порядком слів. Це імовірно є наслідком того, що ті мови є не лише відносно нові, але й повстали в наслідок сприймання майже механічного чужих слів, які, з ОГЛЯДУ НА СВОЮ ЧУЛІСТЬ, тратили гнучкість і нарід не встані був їх відміняти. Ми й нині обсервуємо, що коли напр. українець, побуваши певний час серед німців і вивчивши певну кількість слів, пробує говорити з німцями - він довгий час ті слова вживав не відмінюючи / так як китаєць/, а німець властиво мусить відгадувати чого хоче такий "розмовляючий по німецьки" чужинець.

Англійська мова не розвивалася органічно шляхом творчих зусиль народу який віддавна б нею розмовляв, тільки мешканці британських островів, різного расового походження, переймали один від одного і від європейських народів готові чужі їм слова різних мов, зберігаючи здебільшого їхні оригінальні транскрипцію, але вимовляючи їх так, як їм було їх легше вимовляти. Про відмінювання ж тих запозичених у інших народів слів, слів створених тими народами, хоча і вимовлюваних інакше - не могло бути мови, бо слово було ї далі чуже. Ми знаємо, що нині існує на островах мальтійського архіпелагу чи в Індії своєрідна "англійська" мова, яка здається англійцям покаліченю до решти англійською мовою і яка в істоті речі повстала "без вивчення граматики" в наслідок ЗНОСИН з англійцями мешканців тих країн, які МУСЛИ шукати способу порозуміння з англійцями. Вони засвоїли собі досить велику кількість чужих їм, основно перекручених слів, але, звичайно, вони мусять як власним розставлюванням слів, так здогадливістю та певними іншими засобами, надолужувати властиве незнання чужої їм мови. Мова московська прийнявши багато чужих слів і так би мовити "асимілювавши" їх, частину тих слів, яку москвини чомусь відчувають як особливо чужу, ТАКОЖ НЕ ВІДМІНЯТЬ! Напр. москви ни не відміняють чужого їм слова "пальто" / плащ /, або таких прізвищ, як напр! Данте" / порівняй у Шевченка: "а Данта старого" .../

Отже, як випливає зі сказаного, українська НАРОДНА мова / не говоримо тут про літературну / є мовою, яка має за собою БАГАТО ВІКІВ ОРГАНІЧНОГО РОЗВИТКУ І ЗАЙМАЄ СЕРЕД ІНШИХ НАРОДНИХ МОВ ОДНЕ З ПЕРШИХ МІСЦЬ.

Поза сказаним відзначається українська мова надзвичайним багатством лексичним, маючи велике число сіnonімів, чим переважає як мову московську так і польську. За допомогою сіnonімів можемо віддати найглубійші відтінки якогось явища чи прикмети якоїсь речі. В руках справжнього знавця мови, в руках письменника, що є справді творцем, а не партачем, письменника, який дбає не лише про речі, що мають мало спільногго з творчістю - сіnonімі, як ті фарби в руках мистця-маляра надають соковитості, барвистості і життя творові.

Подаємо тут для прикладу за нашим мовознавцем М. Левицьким таких

12 слів українських, що означають красу, одночасно подаючи в дужках коло тих з них, які можна дослівно перекласти на московську мову, переклад:

Гарний - /?
Красний - / красівий /
Гожий - / позичене від нас - прігожий /
Вродливий - /?
Хороший - /?
Ставний - / представітельний ?/
Лепський - /?
Принадний - / привабливий /
Не поганий - / не дурний /
Не аби який - /?
Не ликом штитий - /?
Аж очі в себе бере - /?

Як бачимо, М. Левицький навіть і половину з них не міг передати московською мовою.

Звичайно, що мовними багатствами можна користатися лише вивчаючи наші мовні засоби, вивчаючи численні наші говорки і вибираючи з того всього відповідні слова. На жаль, цаші письменники остатньої доби воліють або обходиться МАЛИМ ЧИСЛОМ слів, потрохи ПРИМІТИВІЗУЮЧИ літературну мову й ОБЕЗБАРВЛЮЮЧИ літературну мову, або занечишуки її чужими, найчастіше московськими словами й зворотами / Винниченко, Хвильовий. Любченко і т. д. / або ж витворюючи нашвидку чужі цілковито духові нашої мови дивогляди калічать нашу мову, та руйнують її звязок зі свідомістю і підсвідомістю народу.

Тут подаємо кілька таких чудернацьких слів-калік "створених" Б. Кравцівим, які ми виписали з кількох тільки його віршів, слів, яких поза текстом зрозуміти майже цілком неможливо, а й в тексті - можна було замісць них поставити просто якусь одну літеру! Хто зможе ДОКЛАДНО перекласти на українську мову: "догонь", "необзир", "пліть", "осмук", "чиркун", "згин", "притьма", "мимоход" і т. п. Те, що Кравців себе уявив поетом, а навіть "пріючи" не встнні "подобирати" рими - не дає йому права так варварськи нищити українську мову! В одному з тих віршів, що з них вибирають всі ці дивогляди йому не римувалося слово "плутаниця" з "крамниця", а тому він його "перетворив" на ... "плутаниця"; слово "удання" виродив він щоб зримувати з "чекання" і т. д. Де-які зі "створених" Кравцівим слів є просто покаліченими московськими словами. Таким є напр. "іногідь" / моск. "іногда" , це б то "де-коли" / Вірші Б. Кравціва можуть правити за "класичний" зразок нищення української мови в наслідок незнання її та цілковитої безвідповідальності людини, яка просто "вміє писати" і на жаль, має змогу видавати написане.

Нарешті було б великим недоглядом, коли б ми не звернули увагу на мельодійність нашої мови.

Певно кожний мав нагоду, слухаючи розмови в чужих, навіть цілком йому незнайомих мовах, помітити, що ті мови ріжняться між собою ДОБОРОМ ЗГУКІВ, мельодійних, або не мельодійних. Одні мови нам нагадують своїми згуками швартотіння, інші - вороняче каркання, інші - якісь згуки видавані людиною, що має в роті бараболю, інші знова - вражаютъ якоюсь мідчою дзвінкістю / латина / або співучою прозорою мельодійністю / італійська мова / Отже ПД ЦИМ ОГЛЯДОМ, як твердять знавці, УКРАЇНСЬКІ МОВІ КАЛЕЧИТЬ ОДНЕ З ПЕРШИХ МІСЦЬ ПІСЛЯ ІТАЛІЙСКОЇ МОВИ. Хто з нас мав нагоду чути гарну, незіпсовану школою і чужими впливами, народну мову хоч би Київщини чи Полтавщини, без труду зрозуміє про які музичні властивості нашої мови, говоримо.

Коротко - українська народня мова є справжнім скарбом, є близкучою спадщиною, яку нам лишили попередні покоління, спадщиною, яку ми, замісць берегти й розумно використовувати, бездумно марнуємо. як ледачій марнотратний син, або й ще де-коли допомагаєм нівечити і насміхатися чужинцям

та ворогам!

Від нас залежить оброблення наших мовних багатств і забезпечення нашій мові належної її пошани.

ІІІ. Українська літературна мова.

Протягом української історії українська провідна освічена верства кілька разів міняла свою "книжну" / отже літературну / мову.

При кінці Х віку прийняла українська державна влада християнство з Візантії у звязку з чим прибули в Україну єпископ-грек та священики-болгари, які зі собою привезли богослужбові книжки писані тодішньою БОЛГАРСЬКОЮ мовою. Ми не маємо ПЕВНИХ відомостей про існування перед тим будь-яких памяток писаних українською мовою і взагалі про існування у нас власного альфabetу. В кожному разі за тих часів, коли книжка ще переписувалася - прийняття болгарських книжок було єдиним ПРАКТИЧНИМ виходом із важкого положення.

Чуже духовенство вчило українців чужому письму, а одночасно вчило їх і чужої болгарської мови. Твою старо-болгарською мовою вчилися наші предки висловлюватися і можливо їм навіть не приходило на думку, що вченому ченцю / і взагалі письменній людині / випадає вживати твої мови, якою говорив теж народ. Безперечно вчителі зберегали під час навчання письма пильну увагу на те, щоб уникати вживання українських слів чи зворотів і їхні учні намагалися писати möglich чистою болгарською мовою. За тих часів було досить багато книжок писаних в Болгарії, які могли наші предки, вивчившися по болгарські, читати й інкористуючи.

На Х вік припадає розцвіт болгарської літератури й науки, які однак при кінці Х віку починають виявлювати ознаки занепаду, викликану упадком Болгарії. У звязку з тим у XI-XIII віці можна помітити навіть певні українські впливи в болгарському письменстві. Одночасно у нас починає поводі вдиратися в книжну мову жива українська мова. На кінець XIII віку припадає відродження літератури болгарської, яке пізніше спрямовує своє зусилля на очищенння болгарської мови, удосконалення граматики і правопису. У кінці XIX віку в Болгарії була переведена нова правописна реформа. Всі ці явища культурного болгарського життя ВІДБИЛИСЯ ВИРАЗНО НА МОВІ УКРАЇНСКИХ ПАМЯТОК XIII-XV ВІКІВ. Такий стан справи стверджив ряд українських вчених, зокрема проф. М. Грушевський писав: "Київські книжники СВІДОМО старалися уникати діялектичної / української / закраски і зберігати в мові можливу близькість до болгарських памяток / "Істор. укр. літер." т. II. ст. 30 / .

Однак не зважаючи на те все українська мова впливала на цю книжну творчість князівської доби.

Важко сказати чим би закінчилося змагання чужої мови з народньою стихією, коли б той органічний процес не перервало зруйнування московичами Київської імперії та перенесення центру української державної організації на захід. Це перенесення державного центру змінило західні / латинські, німецькі / мовні й культурні впливи, але, як знищення решти писаних памяток татарської навали так і пізніший упадок західного державного осередку, спричинили ЗНИЩЕННЯ МАЙНЕ ВСІХ ТВОРІВ НАШОГО ПИСЬМЕНОТВОРСТВА! Наслідком того ми нині можемо вивчати лише КОПІЇ, відписи, ЗРОВНЕ... НА МОСКОВШИНІ! В багатьох випадках ми не можемо усталити з певністю, якої народності був переписувач, а коли він і був українцем - не знаємо, як довго жив він серед москвинів та чи він і був українцем - не знаємо, як довго жив він пізніше. Не знаючи ж того вільго не можемо з цілком відповісти певності виділити

всіх українізмів, які були в оригіналах тамтих памяток.

Як мало бував в тих творах, що збереглися, з.. наведених причин українізмів - можемо бачити хоча б з того, що напр. "Ізборники Святослава" лише по деяких ваганнях визнано памятками українськими. "Життя Сави Освяченного" / XIII віку / більшість учених уважає памяткою українською, а напр. акад. Кримський - білоруською!

Учені мовознавці, досліджуючи ці памятки, часто забувають, що вони досліджують не УКРАЇНСЬКУ літературну мову, тільки літературну мову ВЖИВАННЯ протягом певного часу українцями, мову, що мала не багато спільногого з українською мовою і що тому й логічний висновок з того чи іншого спостереження може мати мало спільногого з розвитком української мови. Згадати тут хоча б справу з "заниканням" носових / вимовлялись як "ен" і "он" /, про яке існує ціла література, а проте немає певності, що ті літери, яким у старо-болгарській мові відповідали згадані згуки, українські автори правильно вимовляли й що, все частіше помилкове вживання цих літер, яким в українській мові не було відповідних згуків, було наслідком цього, чи якоїсь іншої причини. Акад. Шахматов дійшов до висновку, що це заникання слід віднести на IX вік, Соболевський же - на X вік. Ми не маємо підстав категорично твердити, що ці згуки існували в українській мові і в IX віці, і чи менша кількість помилок є наслідком вживання тих згуків в живій мові / чому ж вони протягом так короткого часу зникли? /, адже мова тоді дещо зберігала старі форми / чи може хоча б хоча б присутності в Україні в найдавніші часи більшої кількості ченців і священиків-болгар? Теж саме можна сказати про "глухі" - т. зв. твердий і мягкий знаки та їх заникання.

Дослідження всіх подібних явищ може кинути світло на "розвиток" / чи може краще сказати - "каличення" ? / книжної СТАРО-БОЛГАРСЬКОЇ МОВИ, але не дає підстав стверджені зміни в ній і виведені з тих згуків "закони розвитку" чи тенденції - ТРАКТУВАТИ, як ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ "УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ", ПОВЯЗАНІ З БУДЬ-ЯКИМИ ПРОЦЕСАМИ, що МАЛІ МІСЦІ В РОЗВИТКУ "ЖИВОУ" це б то справді УКРАЇНСЬКОЇ, мови.

Не треба забувати, що так як у нас чука церковна мова / болгарська / була і мовою літератури та мовою урядовою аж до середини ХУ віку так і на заході Європи церковна мова / латинська / було мовою посілі та науки. Однак з винесенням середньовічних памяток народів Європи на сучасні латинською мовою не можна вивести будь-яких "законів" розвитку франузької, німецької чи польської мови і не можливо на підставі вивчення тих памяток відтворити ясний образ життя і розгортку згаданих мов.

Ряд причин як культурного так і політичного характеру / занепад болгарської літератури, занепад Візантії та затіснення культурних зв'язків з Західом / спричинилися до того, що поволі твориться її входить в ужиток відміна від старо- болгарської книжна мова, якою користуються освічені верстви українські аж до початку ХУІІІ віку. Цю нову книжну і актову мову, яка повстала в наслідок все більшого впливу української мови з одного боку і своєрідної мови українських канцелярій часів доби літовської та літво-всько-польської - з другого боку, вживають наші освічені верстви приблизно від ХУ віку / хоча одночасно з тим в церковнім ужитку лишається старо-болгарська мова; на якій в ХУ в. помітні свіжі впливи болгарські в ділянці правопису/ і до другої половини ХУІІІ віку.

Уважати, що на появу цієї нової книжної мови мали якийсь сильний вплив літвівська, а потім польська влада було б помилковою хоча б уже тому, що українці тоді свою культурну переважали як літвівців та і польщів, а живі спогади про Київську імперію не давали виникнути т. зв. "комплексу меншівкарточні". Гусь слід особливо підкреслити і се, що король Казимір видав

1347 р. т. зв. "Вислицький Статут" власне "руською мовою" і краківський суд мав судити на основі цього статуту. Королева Ядвіга / кінець XIV століття / змушена / перша половина XVI століття / мав у своїй книгосхідній ламії I польську книжку, а 33 "руських".

Нова урядова книжна мова, що ріжниться і від трохи зукраїнізованої старо-болгарської і від української мови вживавася в першу чергу в судівництві, урядах і почасти в літературі, однак в церковному житті дали ще панувала старо-болгарська. Мова Литовського Статуту / 1529-1546 / ріжниться від мови "Пересопницького Синоду" / 1562 /, як рікож і від мови "Пісні про Штефана воєводу" / 1576 /.

Мова "Євангелія" була мовою зближеню до української це б то живої мови. Як зразок мови "Литовського Статуту" подаємо наступне речення: "А писаръ земльский маєть поруску літерами і слови руськими всі лісти випіси і назви пісати, а не іншім езиком і слови". / "Ъ" після літер оби заступає "твірний знак" /. Що ж до "Пісні про Штефана воєводу" то вона збереглася в ... ЧЕСЬКІЙ граматиці де була подана, як зразок "словенської" мови. Потебня уважає, що вона походить з Задністров'я, мова ж її безперечно де-що "вправлена" була чехом. Ось уривок з цієї пісні:

"Не хто мі допливнул красну дівоньку,
Допливнул дівоньку Штефан воєвода,
І взял дівоньку за білу ручку..."

Як бачимо з наведених уривків мова отих памяток ріжниться значно між собою ріжнилася від тодішньої української мови. Маємо підстави припускати, що не лише в кінці XIV і початку XV століття книжна і навіть актова мова не цілком була зрозумілою українцям / особливо народнім масам /, але ще більше була незрозумілою книжна староболгарська мова в XII столітті, лише тоді на це ніхто не звертає уваги, уважаючи, що так і повинно бути, що церква і наука повинні послуговуватися незрозумілою для загалу мовою. В XV столітті скрізь, не лише на Україні, починають дивитися на цю справу інакше і тому певно вже в кінці XIV століття починають появлятися у нас переклади Святого Письма "простою мовою", а в 1627 році появляється словник київського друкаря Памви Беринди. Тут слід зазначити, що проти цього руху виступали з запалом москвини-втікачі, які хоча й втікали з Москвою, а проте діяли в московському інтересі. Як князь Андрей Курбський так і московський друкар Іван Фьодорович з запалом виступали проти видавання книг на українською мовою, а остатній, то ще й свідомо в своїх виданнях уподібнював старо-болгарську мову до мови вживаної на Москвою, це б то до де-що зміненої в московському дусі старо-болгарської мови.

Словник П. Беринди дає досить багато цінного матеріалу для вивчення української мови, перекладаючи старо-болгарські слова на мову коли й не народну - то все ж таку, якою говорили освіченіші верстви. У ньому знаходимо напр. такі українські слова, як: будую, безодніл, болічка, брама, брехач, бігунка, вага, вдячний, вож, ворогую, мозок, гомон, гук, мова, близькавиця, дурень, гній, здувати і т. д. Звичайно, Памва Беринда також намагається давати перевагу висловам, які де-що ріжняться від українських, бо ці остатні вживавають "простий" нарід. Ця тенденція була тоді загальнюю і тому напр. в актах фігурують такі "вчені" форми лієслова: "поставил", "продал" "застал", "забороняет": і тут же поруч менш "урядові", менш "урочисті" форми коли передаються слова сторін: "забороняет" "отповідав", "виросте", "зросте" / Запис з Пирятинської міської книги 1666 року /.

Так, як бачимо, українська мова освіченішої нашої верстви впливала на ту книжну мову, яка почала в письменстві усувати старо-болгарську, але і вона ріжнилася від української мови, якою говорив український нарід і

то від усіх його говірок, проте вона ріжнилася багато менше ніж хочби мова "Сада божественних пісень" Сквороди / друга половина ХVІІІ віку / або "Історії Русов ілі Малої Росії" від УКРАЇНСЬКОЇ мови, що нею й далі говорив український народ.

Були звичайно також проби творити й писати українською, народньою мовою вже від кінця ХУІ віку, але до нас вони не дійшли, збереглися імовірно лише випадково такі твори, як хоч би писаний 1601 року вірш. Знайдення якоїсь такої памятки несамохіть викликає подібне враження, як виловлення з під криги у підбігунових околицях якоїсь водоросли, яка свідчить, що життя не замерло, , що під кригою й далі беться хівчик життя!

Читаючи писаного польськими літерами вірша "Душа козацька" о woyni z kozakam nad rikoju Stygi" , коли поминути де-які нечісленні вислови та звороти, які пояснюються впливом книжної мови - забуваємо, що нас ділить від часу його написання не пара десятків років - тільки майже три віка! Взявшись ж до рук твір писаний "високим штилем" відчуваємо з першого рядка ті віки, які лягли між нами і автором. Словом і ця "друга" книжна мова, яка замінила почаси старо-болгарську, мова, яку вже можемо в ПЕВНОМУ РОЗУМІННІ звати українською, все ж ріжнилася від дійсно української мови того часу мало_що менше ніж мова Бокачієвих творів від мови його "Декамерона"!

Вправді, слід при тому не забувати, що та наша "друга" з черги, книжна мова, БУЛА ВЕЛИКИМ КРОКОМ ВПЕРЕД НА ШЛЯХУ НАБЛИЖУВАННЯ "КНИЖНОЇ" МОВИ ДО ЖИВОЇ МОВИ, МОВИ НАРОДНЬОЇ, МОВИ УКРАЇНСЬКОЇ.

До того ж ще перед полтавською катастрофою, починали все частіше появлятися твори писані українською народньою мовою і тому ми вправі припускати що, коли б не фатальні для нас наслідки тої катастрофи, справжня українська мова стала б мовою нашого письменства чи не яких сотню років скоріше ніж це сталося.

Після ж потавської поразки власне певна ШТУЧНІСТЬ КНИЖНОЇ МОВИ, ІІ ВІДІРВАНІСТЬ ВІД ЖИВОЇ МОВИ УКРАЇНСЬКОЇ, від мови українського народу, УЛЕГШИЛА ТИМ УГОДОВИЯМ, які з ласки окупантів певний час виступали в ролі марionеток, ЗАМІНУ ТОЇ "ДРУГОЇ" КНИЖНОЇ МОВИ, створеної українцями й близької до української мови - НА МОВУ МОСКОВСЬКУ.

Кинутши оком на минуле , мусимо признати, що можливо саме певна близькість старо-болгарської мови / як мови слов'янської / до мови української була поганим дарунком долі. Є всі підстави припускати, що коли б старо-болгарська мова була нам так само незрозумілою, як німцям латина - ми б, як і західні народи, РАНІШЕ значно ІІ відкинули та почали послуговуватися чисто- українською мовою, а це в свою чергу - утруднювало б москвинам здійснення їхніх імперіялістичних плянів. Правда, друга з черги книжна мова хоч наблизилася до української і віддалилася від книжної мови уживаної на Московщині , але прийнявши в себе багато чужих слів - далі відріжнялася від живої української мови.

Так чи інакше наші провідні шари протягом тисячоліткої нашої історії тричі міняли книжну мову, гонячися за "чужою мудрістю" / сказав би Шевченко / , а тимчасом народні маси, які мили власним життям, завдяки силі звички, інертності, зрештою навіть завдяки тому, що не на них зосереджували окупанти свої денационалізаторські заходи - донесли свою українську мову до того часу, коли наречті кращі представники освіченої верстви, а за ними й цілого нашого народу, взялися за творення власної літературної мови.

Звичайно, вже перед тим де-які твори / напр. І. Голітовського / були писані мовою досить близькою до української, про те все ж їх не можна розглядати як твори писані нашою рідною мовою.

Дві книжні мови уживані в Україні , про які попереду говорилося для унікнення плутанини краще не звати "українськими". Самі українці звали книжну

мову за князівських часів мовою "словянською", а пізніше, за литовсько-польської доби звали ту ж мову - мовою "словенороською", але "другу" що українці звали просто мовою "руською". Не треба при цьому забувати, що українці цілком слушно не уважали Москвиши "Руссю" і не тільки ге-/це б то України /, але й митрополити українські / київські / аж до 1685 РОКУ / примусове підпорядкування московському патріарху / титулувалися митрополитами "ВСЕЯ Росії". Однак ми, знати, що та "руська" мова не була тоді та мовою народньою, яка потім лягла в основу літературної мовою України, але не українською мовою, від якої вона виразно відрізнялася. Змішування обох згадуваних книжних мов з мовою українською спричиняє неясність. Ця, шкідлива для української справи з одного боку, а для науки - з другого боку, неясність - дуже користна для москвиців. Бони з легкістю, щоб затерти ріжниці і заплутити справу перескаутъ з одної назви на другу і звуть ті РІМНІ мови то одною і тою самою назвою /"індо-русская", "русская" , а де-коли й "українська" / то знова звуть старо-болгарську "руською", а мову вироблену в пізнійшій добі "словено-руською" / або й українською !/ тільки, мовляв... зіпсованою "іноземними впливами", до яких звичайно зараховують "польські, німецькі, татарські", але в жодному випадкові - московські, а процес заміни під московським урядовим натиском тої мови - мовою московською, представляють просто як "добровільне звільнення" своєї мови від "чужих впливів"! Така "теорія" відповідає цілковито московській же історичній "теорії", згідно з якою українці є "тот же русський народ", що діставши під польську владу "ополячіся", а за Хмельницького обеднався знова з "рештою "руссако" народу."

Ось як, дослідно дигл дає ця московсько-советська "наука" про історію української літературної мови : "По добровільному приєднанні України до Москви X/... перед українськими вченими став розкриватися новий ринок збуту їхніх праць - московський... в XVI віці вже виробилася на старій основі т. зв. словенороська мова... в XVIII в. ця мова вироблюється ще сильніше: вона більш опирається на старовину й з неї остаточно викидається поліонізми та новійті германізми... повстає мова, ніби спільна для півдня і півночі, "общеруська" мова в ідеї. Українські посадові люди потроху починають назватися й російської мови, а це ще більше стирає ріжниці між літературними мовами України та Росії... нова укр. літ. мова твориться тепер на своїй ДАВНІЙ основі, але до неї не допускається нові живі наletilosti... головно чужого походження / польські, німецькі, татарські /. Це б то творення укр. літ. мови в XVIII віці цілком збігалося з таким же процесом творення нової літературної мови в Росії, там вона творилася також головно на СТАРОДАВНІЙ основі... цей процес творення укр. літ. мови йшов безпереривно ще з княжих часів. Що ця літературна мова збігалася з мовою російською, причина була тільки в тому, що ... й у Росії... йшли тією саме дорогою творення".

Цю "обеднітельну" вигадку, саме завдяки спекуляції на не обізнаності загалу з мовою памяток та путанині утворюваній негастивним взиранням означень "український" міг пускати в обіг не лише М. Богуславський / який нині очолює в У.С.С.Р. антиукраїнську працю на "мовному фронті" / в книці "Рускій літературний язик" первой половині XIX в. "але й повторити, як наукову істину... митр. Іларіон на стр. II3, III4, III5 і III6 свояк "Історії української літературної мови".

Як бачимо з наведеної цитати оперується означенням "давня", "старовинна", або "словенороська" мова під котрою властиво криється старо-болгарська мова, а всі майже українізми, які виступали все частіше - скрутаються / такого, як ми знаємо ніколи не було, була сюжетна умова, яку москвиці зламали.

як "налетіlosti головно чужого походження". Щоб ДРУГА літературна і канцелярська мова України не порушувала "стрункості" теорії й не викликала сумнівів - це просто промовчутися, або трактується як туж старо-болгарську тільки... "з налетіlostями". Це дає змогу московську мову часів Петра I і Ломоносова трактувати як мову "общеруську", яка мовляв наче б то була наслідком "органічного" розвитку мови і акції "очищування" від "налетіlostей".

Цю шту білизми нитками московську "теорію" повторив, бездумно, як цілком правильну і митр. Іларіон. Завдяки наведеним вигадкам також і книга митр. Іларіона з непродуманої комп'ляції / де-коли без подання джерел / поглядів різних авторів, що себе заперечують, стає книжкою шкідливою, яка може виконати хіба ті ж завдання, що й праці Фінкеля, Кагановіча та інших "советських мовознавців".

В дійсності ж було так: угодові, "яничари" і просто запроданці, свідомо намагались у середині XVIII віку писати ПО МОСКОВСЬКІ щоб здобути від окупантів всілякі "милости" каштом власного народу. Автор "Історії Русов" / сучасник Сковороди / стверджує в задоволеннім "Що коли зрівняли українську обмосковлену шляхту з московськими дворянами то тоді: "малорасіяне... на-чали гаваріть, петь і плясать па рускі". МОСКОВСЬКУ / не цілком чисту / мову тих ПОМОСКОВЛЕНІХ решток української старшини і хоче нам представи-ти п. Булаховський / і його несподіваний учень / як літературну мову.., українську, яка мовляв була льогічним завершенням "процесу", що йшов від княжих часів! І тому читаемо немов Сковорода також писав "звичайною лі-тературною мовою українською свого часу".

Щоб кожний міг переконатися скільки є в тому впрост цинічної брехні наявдомо далі кілька слів з вірша писаного в кінці XVII віку:

"Θ смерти несподівана,
тось мя багатого пана
без одповіди нині застала
і все красное і любимое мое забрала
і на віки од очей моїх во тьмі скovala!"

Кожний, порівнявши наведені слова писані літер. мовою, яка тоді вживалася з поданим далі уривком із твору Сковороди, може переконатися скільки у вигадках Булаховського є впрост цинічної брехні.

Ось цей уривок: "К чemu ж сія речь течьот. К тому, что високих фамілій люді, не только в тяжких войнах, комерціях, домостроительствіх, худо-шіхся должны находіть істіну". / Г. Сковорода /.

З наведеного ясним є: не може бути сумніву, що уривки писані кожий цілком іншою мовою і про еволюцію УКРАЇНСЬКОЇ мови В ТОМУ напрямі го-ворити не можна, тільки про НОВУ ЗАМІНУ книжної мови на ІНШУ, чуку, цим разом - МОСКОВСЬКУ, це б то про те, що ті верстви, які ту мову прийняли - "началі гаваріть па рускі" хоч може і з мимовільними помилками.

Але не всі українці забули про свою українську мову, якою розмовляв далі народ.

Трохи більше як пів віка після написання останнього більшого твору другою з черги книжною мовою, коли здавалося над нею одержала вже рішучу перемогу московська мова окупантів - пише І. Котляревський свою "Енейду" українською народньою мовою.

Це не було жодною "революцією" бо і до Котляревського в творах не "поважного" змісту вживали української мови і до Котляревського писали тим правописом, яким написав він свої твори / в закритих складах літера "е", а не "є", т. зв. "ять" замість "і", літеру "и" там дечувся згук твердійший за "і" і т. д. /, А ОДНАК НАПИСАННЯ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ НЕ ЛІШ "ЕНЕЙДИ" АЛЕ Й "ОДИ ДО КН. КУРАКИНА" - БУЛО ВИСТУПОМ ВИРАЗНО СПРЯМОВАНИМ ПРОТИ ПАНУЧНОЇ РОЛІ МОСКОВСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ. Котляревський свідомо

висунув живу мову , яка панувала в українській народній пісні, мову, яка вживалася в інтермедіях і сатиричних творах минулого віку, мову, яка все виразніше пробивала собі шлях у літературі нашу аж поки "нињки "отечества" чужого", відчуваючися від свого народу, не викинули їх на згадвірки.

Частина представників освіченої української верстви відразу правильно зрозуміла й оцінила появу творів писаних українською мовою, висловлюючи розуміння в 1823 такими словами П. Білецького-Носенка: "Чехи мають свою ВЕЛИКУ ЛІТЕРАТУРУ - наша мова ДО ТОГО НЕ МЕНШЕ ПРИДАТНА".

Така ідея мала тим більший успіх, що кольоніальна політика москвинів і близча знайомість з тим народом, як свідчить ряд мемуаристів / Михайловський-Данилевський, Сапега Й інш. / посилювали у більшості українців НЕНАВІСТЬ ДО МОСКВИНІВ / МОСКВИНІВ "Не було ні одної людини щоб ставилася до Росії прихильно... У всіх існує прислів'я: "Він усім хороший, але москаль" - пише один з них."Українці ображалися коли їх називали москвинами" - пише другий. Від цієї ненависті / тільки прихованої/ не були вільні й ті яничари, що прийняли мову окупантів!

Звичайно, мова творів Котляревського і його безпосередніх наступників на ниві українського слова була звичайно мовою живою , яку вони щойно почали перетворювати в мову літературну. В ній бракувало багатьох слів для абстрактних тямок, термінів, а зрештою в ній , з огляду на московські впливи і давні контакти з москвинами / Слобожанщина /, було досить москалізмів.

Наступникам Котляревського треба було працювати над усуванням говіркових москалізмів і заступлення їх українськими ж словами, взятими з інших україн . говірок чи викувавши нові замісьць тих москалізмів, які довелось внести піонерам на шляху творення української літературної мови в своїх творах. Г. Квітка, Гулак-Артемовський, Стороженко, Гребінка, Боровиковський, Метлинський, Максимович, Бодянський попрацювали багато головно над витягненням із забуття багаць української народної мови. Однак підняв нашу українську мову на рівень літературної мови своїми геніальними творами властиво Т. Шевченко , якого саме за це тоді зненавиділи визначні представники московської літератури на чолі з Белінським, а нині вони ж - намагаються використовувачи , інертність українців і нерозуміння Шевченкових ідей, представити його письменником "двомовним"!

Немає найменшого сумніву, що Шевченка не можемо уважати письменником "двомовним" / див. про це : Задніпрянський "чи Шевченко був "малоросом"? !/ а його свідоме бажання створити й розвинути українську літературну мову на основі живої української мови, можна легко довести цитатами з творів та листів великого поета.

У передмові до другого видання "Кобзаря" / це б то ВЖЕ ПО НАПИСАННІ повістей / писав Шевченко ясно і недвозначно: "На москалів не вважайте - нехай вони собі пишуть по своєму, а ми по своєму; у них народ і слово , і у нас народ і слово. А чи краще - нехай судять люди" і далі осуджує те, що Гоголь писав "не по своєму, а по московському".

Ці слова доводять, що Шевченко свідомо прямував до створення української літературної мови й літератури, яка могла б переважити московську!

Про написання кількох віршів московською мовою писав Шевченко до Г. Тарнавського: "Пишу по московськи скомпоновану, щоб не казали москали що ІХ ЯЗИКА НЕ ЗНАЮ", це б то щоб підкреслити що він по московському "вміє та не хоче" писати. Послалши ж ті вірші в 1845 році до Г. Квітки писав "Ще посилаю Вам кацапські вірші своєї роботи... Та цур їм, москалям. Спасибі всім тим хто пише по нашему."Рік пізніше ж в листі до Кухаренка пише про ті ж вірші "який це ГРІХ, що оце сповідається кацапам чорствим, кацапським словом!".

Шевченко практично довів, що українська мова має таке багацтво, що надається до висловлення найшляхетніших і найніжніших рухів душі людської,

а до того ж мова Шевченкових творів навіть підсolt років по його смерті все ще вражала своєю чистотою і майже цілковитим браком москалізмів, польонізмівчи навіть суто місцевих земигородських провінціалізмів. Шевченко використовував свідомо ріжні говіркові форми для збагачування мови, а одночасно рішуче не пішов шляхом своїх попередників / Котляревського, Квітки Й Стороженка / - усунути зі своєї мови всі вульгаризми якими так охоче вишукувати в ній всякі "русили" слід уважати за свідоме шкідництво, яким вони хочуть прислужитися окупантам. Тут подамо лише один приклад для засобів якими вони користаються. Знаємо напр. що Шевченко написав: "Дядьки, нянки "отечества" чужого". Ось це речення пише такий "шевченкознавець" без лапок коло слова "отечества" та їй пише його московським правописом / отечества /, скориставшися з того, що Шевченко його так написав, а після того править нам теревені про те, паче б то Шевченко вживав ще "русили" / москалізма / "отечество" бо мовляв його мова була ще бідна і т. д. і т. д.

Очевидчаки у такого "шевченкознавця" ми не знаходимо ані згадки про те, що Шевченко у всіх випадках коли мова йшла про батьківщину взагалі, чи про Україну - ніколи не вживав цього слова, а там ужив тільки для того, щоб з сарказмом підкреслити те чия то властиво була батьківщина!

Нарешті вартий уваги є й те, що Шевченко не тільки не передавав чужих слів у скліченій москвинами формі / це б то напр. не пробував чуже слово "льох" писати "лох" / , але й глузував з тих хто так робив. Нині, прихильники пущеного в обіг окупантами правопису, які вчать нас писати "Лессінг" "лектор", "легальний", "Па де-Кале", могли б поміркувати над словами Шевченка:

"..... журнал друкують....

Та що ви думаете : польський

Або "Хазяїн" той московський?

Не та ловись! Журнал "Реву"

Чи те.... "Ла-Мод" купив для Папі

Торік в Ромні"

Так глузував Шевченко у цьому творі / "Москалева криниця" / з "письменного" хвалька, але "недоука" , який і дочку свою звав якимсь московсько-французьким ім'ям / "Пашетою" / і в "інтелігенти" пхався, хоча французькі назви вимовляв, як личить "недоукові", це б то замість "Реву" - "Реву" , а замість "Ля Мод" - "Ла Мод", це б то так, як хочуть москвини присилувати усіх українців на глум людям писати їх вимовляти.

Крім Шевченка величезні заслуги на полі творення української літературної мови має Пантелеймон Куліш. Куліш перший взявшись до перекладів класиків світової літератури заподілово працював над творенням неольогізмів / нованих слів, яких він не знаходив у відомих йому говірках /. Вправді, як і слід було сподіватися , багато неольогізмів Кулішевих не витримало про-би життя. При кінці свого творчого шляху, в звязку зі зміною політичних поглядів на подібні до поглядів автора "Історії Русів", це б то на погляди в істоті своїй антиукраїнські - він почав захоплюватися фікცією "староруської ідеї" і одночасно занечищувати українську мову, як словами взятими зі старо-болгарської мови так і з книжної мови літовської доби, а де-коли то й москалізмами.

Та наступники Куліша , творячи українську мову, відкинули все неприєднане, а затримали все користне.

Далі збагачують українську літературну мову Марко Вовчок, Свидницький, Глібів, Руданський, Нечуй-Левицький, Грінченко, Марія Загірня / Грінченчика /, Шоголів, Кониський, Старинський, О. Пчілка та інші. Часто навіть письменники яких мова не відрізнялася чистотою - все вводили до літературної

мови якісь призабуті вислови чи звороти і так рівною спричинилися до їх розвитку, усуваючи чужі звороти та слова.

Величезною заслugoю Б. Гріченка є закінчення праці над складанням великого словника української мови та його зредагування. Словник Гріченка /4 томи/ втретє вийшов у 1927-28 рр. під редакцією С. Ефремова та Ніковського в Києві. В передмові до цього видання пише редакція: "Матеріал цього словника ще й досі не застарів, не архаізується... Слизький і рідний нашому селянству, бо українська літературна мова ніколи не відривалася далеко від народної основи... і тепер може доведеться знову кидатися в погону воду народного джерела ВІД ПОСИЛИРИХ ЗМАГАНЬ НАШИХ УНІФІКАТОРІВ". З огляду на знищення окупантами того новійшого словника, який почали видати наші мовознавці перед процесом С.В.У. - названий словник в тим головним ДЖЕРЕЛОМ, яким може / і повинен / користуватися наш письменник, особливо на еміграції!

Ряд наших вчених також не мало причинився для крашого пізнання властивостей народної мови, пізнання, без якого не можливе було б творення літературної мови рідної нашему народові. Однак для вироблення й поширення літературної мови, звичайно робить найбільше красне письменство. Зразком й широкий загал найкраще опановує літературну мову уважно читаючи й вивчаючи мову своїх письменників, тих письменників, що їх мову слід уважати зразковою.

Гині, тому хто хоче пізнати зразкову сучасну літературну українську мову, ту мову, яка була створена спільними зусиллями всіх "країн" наших письменників, починаючи від Котляревського й Шевченка, які всі виробляли її змінами більш мечт ті самі засади й прямуючи тим самим шляхом до тої ж мети, які її любили, слід порадити читати твори таких знавців нашої літературної мови як Лесь Українка, Михайло Коцюбинський, Микола Вороний, Володимир Самійленко, Степан Васильченко, Микола Зеров, а також ті твори М. Рильського, які були писані коли ще Рильський не достосувався до вимог московських окупантів, а саме: "На білих островах", "Під осінніми зорями", "Синя далечінъ", "Тринайцята весна", "Крізь бурю і сніг" та переклад Міцкевичового "Пана Тадея".

Треба ж остерігатися всякого наслідування мови таких письменників, як напр. В. Винниченко, де-які твори якого / "Дізгармонія" / писані таким московсько-українським жаргоном, що важко сказати, якою гластиною мовою він хотів написати такий твір.

На сучасному шаблі свого розвитку українська літературна мова може задовольнити найвибагливіші вимоги красного письменства, але цього не можна сказати про мову наукових творів. Дивуватися цьому не доводиться, бо всебічний розвиток науки, тим самим і власної термінології є неможливий доти, доки українська нація не почне жити знову вільним, суперенним державним життям. Український інтелігент міг вчитися лише в чужій / найчастіші - московській / високій школі, з московських підручників, а вивчавшися на лікаря чи на інженера, чи на правника, чи на хеміка, чи на якогось іншого спеціаліста - мусив у чужій ворсій державі, на чужій службі, користуватися чужими книжками і вживати чужу термінологію. Спроби окремих вчених і фахівців опрацьовувати українську термінологію не могли мати успіху, як і тому, що не було установи, яка могла б прийняти ті чи інші терміни, як загальностаєзуючі, так і тому, що не було засобів для видавання українською мовою фахової літератури, а рівної не було засобів і практичної потреби видавати високосхідні підручники. Шойно після проголошення в 1918 році самостійності закипіла гарячкова праця різних термінологічних комісій, що потворилася по наших міністерствах. Але після надто короткого і наскічно неспокійного / війна з Московією / державного існування наступила

а до того ж мова Шевченкових творів навіть підсчит років по Його смерті все ще вражала своєю чистотою і майже цілковитим браком москалізмів, по-льонізмів чи навіть суто місцевих земигородських провінціалізмів. Шевченко використовував свідомо різні говіркові форми для збагачування мови, а однакось рішуче не пішов шляхом своїх попередників / Котляревського, Квітки Й Стороженка / - усунути зі своєї мови всі вульгаризми якими так охоче орудували згадані Його попередники і сучасники. Мова Шевченкових творів і до цих під час може вважатися за взірцеву, а намагання московських приплентачів вишукувати в ній всякі "русили" слід уважати за свідоме шкідництво, яким вони хочуть прислужитися окупантам. Тут подамо лише один приклад для зясування засобів якими вони користаються. Знаємо напр. що Шевченко написав: "Дядьки, наїнки "отечества" чужого". Ось це речення пише такий "шевченкознавець" без лапок коло слова "отечества" та ще й пише Його московським правописом / отечества /, скориставшися з того, що Шевченко Його так написав, а після того править нам теревені про те, наче б то Шевченко вживав ще "русила" / москалізма / "отечество" бо мовляв його мова була ще бідна і т. д. і т. д.

Очевидччики у такого "шевченкознавця" ю не знаходимо ані згадки про те, що Шевченко у всіх випадках коли мова йшла про батьківщину взагалі, чи про Україну - ніколи не вживав цього слова, а там ужив тільки для того, щоб з сарказмом підкреслити те чия то властиво була батьківщина!

Нарешті вартий уваги є й те, що Шевченко не тільки не передавав чужих слів у скалічений москвинами формі / це б то напр. не пробував чуже слово "льох" писати "лох" / , але й глузував з тих хто так робив. Нині, прихильники пущеного в обіг окупантами правопису, які вчать нас писати "Лессінг" "лектор", "легальний", "Па де-Кале", могли б поміркувати над словами Шевченка:

"..... журнал друкують....

Та що ви думаете : польський
Або "Хазяїн" той московський?

Не та ловись! Журнал "Реву"

Чи те.... "Ла-Мод" купив для Паші

Торік в Ромні"

Так глузував Шевченко у цьому творі / "Москалева криниця" / з "письменного" хвалька, але "недоука" ; який і дочку свою звал якимсь московсько-французьким ім'ям / "Пашетою" / і в "інтелігенти" пхався, хоча французькі наїви вимовляв, як личить "недоукові", це б то замість "Реву" - "Реву" , а замість "Ля Мод" - "Ла Мод", це б то так, як хочуть москвини присилувати усіх українців на глум людям писати їх вимовляти.

Крім Шевченка величезні заслуги на полі творення української літературної мови має Пантелеймон Куліш. Куліш перший відійшися до перекладів класиків світової літератури заповідливо працював над творенням неольогізмів / нованих слів, яких він не знаходив у відомих йому говірках /. Вправді, як і слід було сподіватися , багато неольогізмів Кулішевих не витримало проби життя. При кінці свого творчого шляху, в звізу зі зміною політичних поглядів на подібні до поглядів автора "Історії Русів", це б то на погляди в істоті своїй антиукраїнські - він почав захоплюватися фікცією "староруської ідеї" і одночасно занечищувати українську мову, як словами взятими зі старо-болгарської мови так і з книжної мови литовської доби, а де-коли то й москалізмами.

Та наступники Куліша , творячи українську мову, відкинули все неприємне, а затримали все користне.

Далі збагачують українську літературну мову Марко Борчок, Свидницький, Глібів, Руданський, Нечуй-Левицький, Грінченко, Марія Занірна / Грінчевичка /, Щоголів, Кониський, Старицький, О. Пчілка та інші. Часто навіть письменники яких мова не відрізнялася чистотою -- все вводили до літературної

мови якісь призабуті вислови чи звороти і так рівною спричинилися до ХХ розвитку, усуваючи чужі звороти та слова.

Величезною заслugoю Б. Гріченка є закінчення праці над складанням великого словника української мови та Його зредагування. Словник Гріченка /4 томи/ втрете вийшов у 1927-28 рр. під редакцією С. Ефремова та Ніковського в Києві. В передмові до цього видання пише редакція: "Матеріал цього словника ще й досі не застарів, не архаїзується... близький і рідний нашому селянству, бо українська літературна мова ніколи не відривалася далеко від народної основи... і тепер може доведеться знову кидатися в потоку воду народного джерела ВІД ПОСИПЛИХ ЗМАГАНЬ НАШИХ УНІФІКАТОРІВ". З огляду на знищення окупантами того новітнього словника, який почали видавати наші мовознавці перед процесом С.В.У. - назданий словник є тим головним ДжЕРЕЛОМ, яким може / і повинен / користуватися наш письменник, особливо на еміграції!

Ряд наших вчених також не мало причинився для крашого пізнання властивостей народної мови, пізнання, без якого не можливе було б творення літературної мови рідної нашему народові. Однак для вироблення й поширення літературної мови, звичайно робить найбільше красне письменство. Зрештою широкий загал найкраще опановує літературну мову уважно читаючи й вивчаючи мову своїх письменників, тих письменників, що їх мову слід уважати зразковою.

Гині, тому хто хоче пізнати зразкову сучасну літературну українську мову, ту мову, яка була створена спільними зусиллями всіх кращих наших письменників, починаючи від Котляревського й Шевченка, які всі виробляли ХХ змівачки більш мечт ті самі засади й прятуючи тим самим шляхом до тօї у мети, які ХХ любили, слід порадити читати твори таких знавців нашої літературної мови як Лесь Українка, Михайло Коцюбинський, Микола Вороний, Володимир Самійленко, Степан Васильченко, Микола Зеров, а також ті твори М. Ульського, які були писані коли ще Рильський не достосовувався до вимог московських окупантів, а саме: "На білих островах", "Під осінніми зорями", "Синя далечінь", "Тринайцята весна", "Крізь бурю і сніг" та переклад Міцкевичового "Пана Тадея".

Треба ж остерігатися всякого наслідування мови таких письменників, як напр. В. Винниченко, де-які твори якого / "Лізгармонія" / писані таким московсько-українським жаргоном, що важко сказати, якою властивою мовою він хотів написати такий твір.

На сучасному шаблі свого розвитку українська літературна мова може задовольнити найвибагливіші вимоги красного письменства, але цього не можна сказати про мову наукових творів. Дивуватися цьому не доводиться, бо всебічний розвиток науки, тим самим і власної термінології є неможливий доти, доки українська нація не почне жити знову вільним, суверенним державним життям. Український інтелігент міг вчитися лише в чужій / найчастіші - московській / високій школі, з московських підручників, а вивчавши на лікаря чи на інженера, чи на правника, чи на хеміка, чи на якогось іншого спеціаліста - мусив у чужій ворожій державі, на чужій службі користуватися чужими книжками і вживати чужу термінологію. Спроби окремих вчених і фахівців опрацьовувати українську термінологію не могли мати успіху, як тому, що не було установи, яка могла б прийняти ті чи інші терміни, як загальнозаохочуючі, так і тому, що не було засобів для видавання українською мовою фахової літератури, а рівно не було засобів і практичної потреби видавати висококількі підручники. Шойно після проголошення в 1918 році самостійності закипіла гарячкова праця різних термінологічних комісій, що потворилася по наших міністерствах. Але після надто короткого і нальто неспокійного / війна з Московщиною / державного існування наступила

нова московська окупація.

Початково москвина просто ігнорували і українську культуру і українську мову тому в 1920 році вишло вже українською мовою лише 257 книг, а московською 452 тоді як в 1918 році кількість виданих українських книг тричі переважала кількість московських /1079 наїв/. У 1922 році вже українських є лише 136 наїв при 491 московських. До того ж українською мовою тоді видавалося переважно тоненькі пропагандові брошурки!

Пізніше, в добу всяких "якутизацій", "башкирізацій", "українізацій" і т. п. москвина вирішили дати виявитися на зверх українським культурним силам, за їх допомогою запізнатися і вийти в курс справи життя і розвитку української культури і зорієнтуватися у відносинах - зліквідували всі здоровіші і більш відпорні елементи.

Українські вчені і культурні діячі / маємо на увазі не жменьку українсько-комуністів, які допомагали ворогам поневолити Україну і справою української літературної мови не займалися, а таких діячів, як Голоскевич, Ефремов, Тимченко та інш./ розгорнули, користуючися з той "українізації" широко практикуючи в ділянці вивчення і фіксовання величезних мовних багацтв української народної мови, так і творення термінології й крамного опрацювання української літературної мови.

Протягом цього короткого періоду згадані наші вчені зробили величезний крок вперед в напрямі удосконалювання і розвитку української мови, на жаль їх праця майже в цілому пішла на маре. В У.С.С.Р. окупанти знишили майже увесь їхній дорібок, а нечисленні примірники їхніх праць, які дісталися в руки емігрантів - або загинули у вири подій другої світової війни, або лежать у скринях чи на горищах у випадкових власників неприступні загалу.

Після ліквідації вчених, не боячися, що хтось хоча пошепки вкаже загалові на розкладову чинність "фарбованіх" українців, зясув справжні плаки їх "українізованих" чужинців - взялися москвина до плідного, обичленого на літа, але тим більше ґрунтовного, нищення самих основ української культури, заражування бакцилами розкладу їх нутра.

Природно, що звернули окупанти також належну увагу на розкладання й реформування української мови та її ступневе перетворення в провінційну московську говірку, смішну і чудну та негарну.

Тому ми мусимо з одного боку з тим більшою енергією вивчати і підтримати нашу рідину прекрасну мову, а з другого пізнати ті засоби якими вороги українського народу нищать українську літературну мову, щоб тим успішніше їм протиставитися.

4. Нищення української літературної мови на окупованій москвинаами батьківщині та розкладова акція серед еміграції.

Як ми знаємо і Московщина часів царата і Московщина большевиків стоять на стансвиці конечності закріплення за московським народом не московських територій, використовування їх як колоній, призначених у майбутньому для заселення їх московським народом. Природно, що всякий арист національної культури, який заведи йде в парі зі зростом національної спідомости - утруднював би москвинам здійснення їхніх плянів. Тому Московщина і Ленін і Сталін і інші московські патріoti мріяють про час коли буде на всю землю просторі гілляному москвинах пакувати одна московська мова. Во інші цік

цілей і взялися москвина до навчання української літературної мови.

Москвина й обмосковлені жили, під час "українізації" ознайомлювалися як зі становом української літератури так і становом української літературної мови та пізнали ті тріщини, які можна використати для забивання кінків з метою розсадити дотеперішній доробок.

Вони відразу помітили, що українській літературній мові бракувє добре спрацьованої, наукової, загальноприйнятій термінології, а крім того вони помітили, що робітники і ремісники України, які працювали в фабриках і вар-статах керованих москвінами, звичали вже вживати московські терміни й означення, забуваччи навіть ті власні, які були колись в ужитку. Щоб поганібити й погіршити цей ненормальний стан, вони : а/ під час українізації більше скеровували увагу українців на красне письменство ніж на фахові підручники та наукові праці і в/ майже не видавали українською мовою книжок, що торкалися ремесла чи технічних знань.

Про фактичний стан справи може свідчити виданий УРЯДОМ У.С.С.Р. відповідний каталог для робітничих бібліотек, під заголовком "Робітнича Бібліотека", який має 320 сторінок і обхоплює ЛІШЕ "советські" видання періоду "українізації" до 1929 року. Сам порадник виданий власне в рамках "українізаційної" акції і тому дає обективну і ПОВНУ КАРТИНУ фактичного стану. Отже показується, що окупанти видали з таких галузей технічного знання: енергетика, машинознавство, теплотехніка, хемічна промисловість, чинбарство, авіація, математика, деревообробна виробництво, комунальна справа, рахівництво - ПЕРЕСІЧНО 95% МОВОЮ МОСКОВСЬКОЮ і ЛІШЕ 5% МОВОЮ УКРАЇНСЬКОЮ.

Відділи: гірництво, нафта, металургія, транспорт, цукроварство - видано в період "українізації" книжок, що мають більше ста сторінок - укр. мовою З / три!, а московською 154 / сто п'яdesят чотири / і книжок, що мають менше 100 сторінок укр. мовою 10, а московською - 14! З металургічного промислу маємо 32 назви московською мовою, а українськими - ані однії! Навіть про СЛІСЬКЕ будівництво є 33 НАЗВИ МОСКОВСЬКОЮ МОВОЮ І ЛІШЕ ОДНА НЕВЕЛИЧКА КНИЖЕЧКА МОВОЮ УКРАЇНСЬКОЮ.

Тільки, немов підкresлючи кольоніальний характер московської політики, про хліборобство було видано 95% книжок мовою українською.

Зрозумілим є, що видавання різних технічних словників, яким займались тоді українські вчені, НЕ ШКОДИЛО МОВНІЙ ПОЛІТИЦІ ОКУПАНТІВ, бо ці словники ЛИШАЛИСЯ БЕЗ ВПЛИВУ НА ЖИТТЯ, а їх знищити було скоро й легко.

Окупанти вели таку політику в ділянці видавання технічної літератури власне з метою поширення серед українців, а в першу чергу молоді, можливо більшої кількості московських термінів і московських слів.

Коли "українізацію", "якутизацію" і т. п. осягнуто намічену ціль / виявлено "небезпечні" елементи і виковано "фахівців" для опанування і підпорядковання національних культур, - тоді організовано було по цілому С.С.С.Р. ряд процесів / у нас - С.В.У. / і поліквідованоувесь небезпечний москвінам елемент. Звичайно після цього на Україні понижено всі словники, як живої мови так і словники: спеціальні, а "зукраїнізовані" чушиці взялися "удосконалювати" українську літературну мову.

Усі справжні творці української літературної мови робили так: коли вони бачили, що з якихось причин, пов'язаних з цілим укладом життя в чужій державі, почало вживатися замісць свого - якесь московське слово / так як напр. тут замісць "турбувати" - "бадрувати", замісць кімнати - "рум" / - вони його заступали рідним, яке ще збереглося в ужитку в якісь говорі - чі чи в піснях. Так напр. могли почати вживати обмосковлені мішухи слова "клубника" зам. українського "полунині", "спічки" зам. нашого "сірники", або "водка" замісць "горілка" - однак це не означало, що треба творчі української літературної мови орієнтуватися на тих обмосковлених людей.

Свідомий творець української літературної мови чудово розумів, що в жанрі більш обмосковлені музичні та поетичні, то немає межі, яка б розділяла тих більш і менш обмосковлених і що франтія на них льогічно доведе до... цілковитого уподібнення "української" мови, якомусь чудному пропівіціальному жаргону мови московської. А тому українці, що творили нашу мову на них не орієнтувалися, лише на солин, як вживати менші обмосковлені.

Більше того, коли б творці української літературної мови і письменності, на велику радість москвичам, робили інакше - певно ми не були би свідками, для багатьох геймовірної й чудесно-несподіваної, геройчної боротьби українського народу з москвичами в роках 1917-21. Адже ж вже 1835 року Лукашевич у передмові до свого збірника українських пісень писав: "В Малоросії народні пісні ДАВНІМ ДАВНО УЖЕ НЕ СУЩЕСТВУЮТЬ - все one ІСКЛЮЧИТЕЛЬНО ЗАМІНЕНІ СОЛДАТСЬКІМ ІЛІ ВСЛЕДРОСІЙСКІМУ ПЕСНЯМІ". Малоросійський парубок ЗА СТИД СЕБЕ ПОЧІТАЕТЬ п'ять другія. Проезжаите всю Малоросію вдоль і впоперек... і ви не усмішите ні одної національної пісні. Еті пісні ... уже мъртвия."

Але українську культуру почали плекати обмосковлені, але ВСЕ Ж УКРАЇНІ - і сталося чудо: "Мъртвия - пісні" ожили і ... наростили досить клопоту москвичам!

Але літературною українською мовою по періоді "українізації" з московського наказу "заопікувалися" для того "українізовані" москвичи зі штабом помігників, серед яких не бракувало й яничарів, і, коли ніщо не зміниться, їх діяльність може дати протилежні наслідки, бо коли в першому випадку "мертві" пісні і слово - ожили, то в цьому - можуть вмерти!

Українізовані чужинці, самозрозуміло, оголосили методи, які ведуть до оживлення всього українського не тільки наче б то "антинаковими", але й заслуговуючими на кару, як державний злочин. Вони почали / як і слід було сподіватися / ОРІЄНТУВАТИСЯ НА ПОКАЛЧЕННУ МОРУ тих, що своє або призабули, або й "за стид себе почіталі" Його вивчати, а кожне вживане тими зденационалізованими групами московське слово - оголосували, негайно, українським літературним словом та заборонили вживати відповідні, досі вживані українські слова.

Створюється після процесу С.В.У. спеціальна комісія при міністерстві освіти маріонеткового уряду України, а мовна нарада при тому ж уряді ухвалила "зегайно переглянути всю словникову продукцію... в поспішу повної і цілковитої ліквідації націоналістичної ідеології в термінології".

Пункт 13 ухвал тої ж наради говорить, що на майбутнє: "Праця над словникою типу російсько-українського... мусить бути спрямована на послуги соціалістичному будівництву й ЗМІЦНЕННЯ БРАТЕРСЬКИХ ЗВЯЗКІВ трудящих". "Дальший розвиток і творення української термінології мають бути побудовані на мовному матеріалі ПРОЛСТАРСЬКИХ і колгоспних мас". Згадана ж комісія, розпочала гашення культурного доробку українців в ділянці творення літературної мови і як подає А. Хвиля / Мусульбас / роблено це з метою "проводити ПОНУУ унифікацію науково-технічної термінології до тої, яка йснує в НАШОМУ РАД. СОВІІТ".

Одночасно влада наказала "якнайбільше використовувати питатний ілюстративний матеріал в радянського письменства". Після цього, від 1934 року почато видавати спеціальні "Бюлетені", які подавали до загального відому, які слова і терміни не вільно вживати під гарячою відповідальністю. Для зясування характеру тих "Бюлетенів" і написану в якому штохах окупанти нашу мову, подають кілька таких заборонених термінів:

Отже НЕ ВІЛЬНО ВЖИВАТИ: "МЯСНІ" / тільки, як в моск. - мускулі /, "ЗНАЧЕННЯ" / тільки - наукою /, "ПРЕВІТЬ" / тільки - елемент /, "ЧОХЛУННІ" - тільки - льогчік!, "ЗАПАШНИЙ" / тільки - ароматний /, "ГРІЗНИЧНИЙ" - / скільки - вибору -

ючий /, МОЛОДІСТЬ / тільки .. юність /, "ГАСЛО" / тільки - скрипка /, "ОЗ-РЕДОК" / тільки - центр / "НАЧТОМЕТ" / тільки - нафтовий фонтан /, "ГНІТ" / тільки - прес / "ПІВДЕННИК" / тільки - мерідіан /, "ПРОМІНЬ" / тільки - радіус /, РІВНИК / тільки - екватор /, "ЛЕТОЧА ЗОЯ"/тільки - падаюча звізда /, "УКЛАД" / тільки - система /, РІВНО-БІЖНИЙ / тільки - паралельний /, "СТРІЛНЬ" / тільки - градус /, "ШОЛОМ" / тільки - каска /, "БЛЯХАРНЯ" / тільки жестяний завод/, МУТРА / тільки - гайка/ "ЯТКА" / тільки - кіоск / і т. д.

Не треба до цього додавати, що всі ті чужі слова, які намазано вживати — вживає московська мова.

Що ж до письменників радянських - то більшість з них пише мовою, яка переповнена москалізмами, вжитими як свідомо так і не свідомо.

Поза загрозою кари мала штовхати працьовників пера і взагалі українців до прямування бажаним для москвинів шляхом і пропаганда, яка / як і серед нас / мала завданням висміювати українські вислови і національний напрямок, як "примітивний" та "етнографічний".

Так напр. А. Хвиля писав: "Тільки пани Єфремови, українські зосольоті-
чні націоналісти, що мріяли про відновлення буржуазної, куркульської, сине-
жупанної, жовтоблакитної, широкаштанної, націоналістичної України могли за-
водити на такі манівці розвиток української мови. Це могли робити тільки
вороги народу".

Як ми з поданих прикладів бачили усувалися не лише терміни у властивому значенні цього слова, але взагалі певна кількість українських слів, не вживаних в мові московській. Крім того провадилася одночасно акція справжньої примітивізації і хаотизації української літературної мови шляхом спеціально складаних правописів, про яку буде мова далі, а також шляхом творення чудернацьких нових слів, які суперечили всім основам українського словотворення і були часто цілком незрозумілі людям, що не знали добре московської мови. Для прикладу подаємо далі певну кількість таких чудернацьких слів, які взяті з московської мови: "воззеднання" / возсоедінені / - зedнання, "добриво" / удобрение / - угноення, "продовги" / продолжование / - довгасти, "безвідказно" / безотказано / - незатинаючися, "чулан" / чулан / - комірка, "пробачився" / ізвінілся / - попросив вибачення / бо ж не може сам себе "пробачати" / , "недолік" / недочьот / - хиба, недогляд, "житель" / житель / - мешканець, "посідання землею" / владеніе земльою / - посідання землі, "посібник" / пособие / - допоміжник, підручник, "веръовка" / веръовка / - мотуз, "к обіду" / к обеду / - до обіду, "мероприємство" / мероприятие / - заходи, "обхідний" / обходительний / - чесний, запобігливий, "шумиха" / шуміха / - вжите було в значенні "галас", "сохатий" / сохатий / - рогач, "разорені" / разоръенниe / - зруйновані і т. д. Поза такими висловами пущено в обіг було чудернацької форми, сфабриковані всупереч законам української мови віддієслівні прикметники.

Московська мова в багатьох випадках вживав "не діючі", "пасивні" форми і зокрема, прикметниковими формами заступає дієприкметникові. Ці прикметники кожному не обмосковленоу українцеві так само "ріжуть ухо", як ріжуть москвинові / "зукраїнізованиму" / наші "діючі", активні форми, Москвин каже не "виконуючий комітет" - тільки "ісполнітельний комітет" / то б то "ВИКОННИЙ"/, не "працюючі сили" - тільки "рабочі сили" / то б то "працівні"/, не "переконуючі слова" - тільки "убедітельні слова" / то б то "переконливі"/, не "незадоволенняючі наслідки" - тільки "незадовільні результати" / то б то "незадовільні" / і т. д. Того, хто замкнеть з московською мовою, з її духом і законами, отже в першу чергу, кошного москвина, разить і здається дикими форми, які він собі мусів би додолго перекладати НЕВЖИВАНИМИ В московській мові формами: "ісполнітій комітет" / хоч в

х/ подані, українсько-московські прилучі заселені "українізованими" москвичами та "державнотворчими" болгарами в західно-українську та еміграційну пресу під час війни й пізні розвиток як великий бурян.

"ісполнили обязаності" і тому і нам ласково залишили московський вислів "виконуючий обов'язки" /, "роботакші сіли", "убеждаючі слова", "неудовлетворяючі результати" і т. д. Отже тому, прийняті віддіавна в націй літературній мові, вживані Л. Українкою, Коцюбинським, Фримоном, Ніковським і всіма іншими як до московської "українізації", форми "виконуючий", "правильний", "переконуючий", "незадовільняючий" і т. д. - усунуті і вигадані для узасаднення цієї заміни і приховання справжньої причини немає "літературна мова уникат подібних дієприкметників, заступаючи їх або на прикметники з наростию н/ий/ або на іменники". Після "оголошення" такого "закону" - "самоотвержені землячки" почали похапцем заступати прикметниковими формами навіть ті форми, які в московській мові ще зберігають свою дієприкметникову форму. І ось зарябла наша мова такими дивоглядами, як "панівна кляса" "нинівна критика", "вихідне сонце", "будівна праця", "працівні маси" і т. п.

До чого тільки людина не звикає, а ще відірвана від ґрунту, від проскібованого, трактованого з виразною нехітто "куркульського села", в якому навіть безземельні уважалися "підкуркульниками"! Звикла й інтелігенція українська до багатьох таких дивоглядів, а після того, як виковані окупантами. елементи захопили провід в еміграційному культурному житті - кидається емігрантська маса, як славне панургове стадо слідом за першим барадом інавіть "мовознавці", такі як проф. Огіенко, що ніколи таких форм не вживали, на сьому десятку "по пріказанню начальства познають істиново Бога" і починають вживати чудернацькі "українізовані" форми такі, як "панівний" і т. п. і т. п.

Тимчасом мало того, що такі форми викликають у кожного українця певні алюзії , з такими речівниками, як "бондарівна", "мельниківна", "попівна" чи "Кочубеївна" або "Паліївна", але й разять кожного своєю безглуздістю. Коли ми ВІРШЕ почуємо інші, до яких нас ще не привчили, так змайстровані прикметники - нас вони разитимуть так, як з певністю разили б творців нашої літературної мови накинуті нам дивогляди. Чи ж не разять нас подібно змайстровані: "стрибівна коза", "втіківна корова", "ходівна людина", "рухівна підйома", "плаківна дитина" і т. п. ? Разять, бо ще ці слова не встигли "натерти мозолі" в нашій свідомості, не встигли викликати згрубіння й нечутливість на калічені і абсурдні форми. Адже ж ми розуміємо ще, що "стрибаюча коза" може ПЕРЕСТАТИ стрибати, лишаючися хосе, так, як напр. шляхетська / колись панюча / кляса могла перестати панувати і далі існувати, як це і сталося хоч би у Франції чи Англії / не всі ж, як москвичини, ю винишли до щенту! /. Як довго кляса "панує" - так довго вона є "пануючою", подібно як коза доти є "стрибаючою" - доки вона стрибає. Рівно ж корова є доти "втікаючою", доки вона "втікає" і абсурдом було б замінити форму дієприкметниковою - прикметниковою, бо ж слово "стрибаюча" означає лише стан, діючий. "Орган" влади може бути "виконуучим", бо виконує певні функції, але ніколи "виконним", бо він так, як і "виконуючий обов'язки", є в дії. Інша річ, що коли б не конечність у деяких випадках послуговуватися коротчим висловом - мріба було б властиво казати : коза, що стрибає, корова, що втікає і т. п.

Втрата відчування духа мови може привести до хаотизації літературної мови, нельгічності думання і конечності механічного застосування того, що так було самозрозуміле. Адже ж ні один / не "советізований"/ українець ніколи не вине помилково "доївна" чи "дійна" жінка, а "дояча" корова. Тимчасом нас власне хочуть привчити до цілковитого хаосу і конечності "вивчити" кожну форму власної мови так, як форму чужої мови, механічно, на пам'ять.

Тимчасом правильна форма цілком зрозуміла кожному українцеві без

"вивчання". Кожний зрозуміє правильно: "класа, що панув" і згадається, коли прочитає "панува класа", хоча в випадки, коли і така форма може викликати недіність, не "біжучий кінь", тільки "кінь, що біжить", але можна сказати "біжучий час" бо це є СТАЛІЙ стан часу, який є до певної міри його прикметою. Отже поскільки мова українська так виразно розрізняє стан діючий, активну форму теперішнього часу, від пасивної прикмети - тим більшу шкоду робить вживання таких форм, як "панівна" ламакчи самі основи нашої мови.

Тимчасом наші автори доходять до того, що пішуть "споживна кооперація" / коріння жита не "споживне", а колос є "споживний", кооперація ж може бути "споживною" хіба для манкарів! / або замінення "досвідчений отаман" на "досвідний отаман" / "Історія України" вид. Тимтора ст. 550 / роблять його подібним до "досвідного крілка" чи "досвідного поля".

При цій нагоді слід звернути увагу, що проф. О. Синявський, на якого люблять покликатися прихильники "советізованої" мови, жоли ще не мусив виконувати директив окупаційної влади, ще б то в 1922 році, у своєму "Пораднику" писав: "Наросток "ний" з ДІЕСЛІВНИМИ пнями вказує нам можливість впливання НА ПРЕДМЕТ: ДОСТУПНИЙ / можна ДОСТУПИТИ /, НЕПОХІДНИЙ / не можна ЗАЖИТАТИ/, непрохідний, незабутній, непробудній, придатний / може придатися/" стор. 97 / В світлі цього слушного пояснення і буде: "досвідний" / на цьому можна робити досліди /, "споживна" / яку можна споживати / і т. д. А як же пояснити "панівний", або "нинішній" / Хіба "критика" яку можна вишити?

ПРИКМЕТНИКІВ з дієслівними пнями і наростком "ІВНА" - НЕ ЗНАЄ ПРОФ. О. СИНЯВСЬКИЙ ЦІЛКОМ, натомісь на ст. 98, згадує ПРИКМЕТНИКИ на "хочий, уший, учий, який і ящий", які є, після він "НАШАДКАМИ ДІСПРИКМЕТНИКА ДІЯЛЬНОГО СТАНУ ТЕПЕРШНЬОГО ЧАСУ" що зник, а наростики, читаємо далі "живуться не тільки при дієслівних пнях, а й при прикметникових / із дієслівними ж пнями творять ВОННІ ПРИКМЕТНИКИ, А НЕ ДІСПРИКМЕТНИКИ/" Але підкреслює тут же проф. О. Синявський, що напр. "балакучий" ЦЕ НЕ значить "той, що балакає", а той, що любить балакати" і що власне ця форма відповідає московській "говорлівий".

Про наросток "івна" згадується лише , коли говориться про речівники на стор. 88 де стоять:"івна" - для означення ДОЧКИ... попівна, шевівна, Науменківна, Гливенківна... що до прізвищ то вони вживаються з наростком ІВНА до заміжя; вживання таких назв, як "Ганна Гливенко" є КАЛІЧЕННЯМ МОВИ, мусить бути Ганна Гливенківна... а ЖІНКА Гливенкова" / стор. 88 /, а на стор. 87 є ще згадка про форму з наростком ИХА також для означування дружини.

Отже ясно, що для УКРАЇНЯ є дикими, бо викликають фантастично-баламутні алоїї слова: "панівна мова" або "нищівна критика", але такими вони не здаються людям, що слабо володіють українською мовою "українізованим москвинам" і обмосковленим українцям, бо перші НЕ ВІДМІНЯЮТЬ українських речівників з наростком "івна" - тільки ЗАВІДИ, як пише проф. О. Синявський "калічать мову" і пишуть "Рада Лисенко", "Петрусенко", "Марія Дамченко" і т. д. це б то так, ЯК В МОСКОВСЬКІЙ мові, а що московська мова ЧУЖИХ слів / не відміняє / отже не відміняла і цих, ЧУЖИХ й, українських прізвищ / то і наші "українізовані" мовознавці рівною Іх не відміняють / для де-кого з них справді українські прізвища не менше чужі ніж прізвище Данта, якого вони рівно ж не відміняють /

Самозрозуміло однак, що таке жахливе малічення нашої мови зустріло б хоча на еміграції рішучу відсіч, коли б не те, що наша інтелігенція везуть дуже слабо знає свою мову, не в певна того, як властиво треба говорити її в отже добрим матеріалом для експериментів ворога.

ж/ "нищівна критика".

ПЕРЕСІЧНИЙ французький, англійський, німецький чи московський інтендент вивчає свою власну літературу мову за допомогою відповідно підготованих у власних школах учителів протягом десяти або й чотирнайцяти років, а більша частина наших "робітників пера" або цілком її не вчилася, або вчилася мало і то здебільшого від учителів, що самі не надто її знали.

Наслідком того є, що письменники, які з власної охоти не присвятили належної уваги вивченню української мови - пишуть дуже часто мовою засмічену, а де-коли - впрост жахливою. Вправді і вивчати мову самому не є легко. Мова старих наших письменників / таких, як Котляревський, Квітка / - вве тому, що вони щойно перші пробували її творити на народній основі, по-руч з багацтвом говіркових форм в тому, говіркових новотворів / де-коли обніжуючих рівень культурної мови, таких напр. як "еднорал" зам. "генерал" у Гулак-Артемовського /, - мала в собі досить москалізмів, якими вони заступали ті слова, яких не мала говірка їхнього села, або які їм не були відомі. З другого боку мова багатьох найновійших українських письменників головно з У.С.С.Р. засмічена москалізмами, як такими котрі є просто наслідком незнання української мови та сталої еживання мови московської, так і такими, які були введені свідомо в мову, щоб приподобатися окупантам і задоволити вимоги керовників мовою політики: Фінкелів, Кагановичів і т. д.

Тому напр. мова творів Микитенка аж рябіє від москалізмів, мова Хвильового лише в "Вальднепах" почала наблизатися до літературної української мови, визбуваючися найбільш розючих москалізмів, як напр. дружочок, одуванчик, кровать, задушевний, неловко, холостяк, клубника, каланча, кабачок, сіновал, прольоти і т. д. І ці москалізми взяті не з наведених автором слів дієвих осіб - тільки з тих речень, які висловлюють ВЛАСНУ ДУМКУ АВТОРА. Коли ж ми хотіли б знати якою мовою говорять ті обмосковлені елементи, що на них намазує влада орієнтуватися - то про це свідчать фельетони О. Вишні. Для прикладу наведемо кілька слів, підкресливши запозичені з московської і московські слова: "А-а-а ! Так отакое безобразіє ? І в общественному месте ? Як вам не стыдно ? Тут люди ходять, свежим воздухом, можна сказать, дишуть ? Отакая, можна сказать, нравственность??" / "Нравственная работа" /. Домонтович рівно ж не тільки вживав багатьох москалізмів, але й ще де-які літературні українські слова заміняє іншими, скліченими на московський коліл, бо лише в такій формі вони щось говорять його уяві. Ось напр. кілька слів з одного тільки твору Домонтовича: "цукерка" / по моск. "конфетка" /, "смисл" / моск. "смысл"/, "утомна виснаженість" / переробка московського "томная ізнурионность"/, "попередливість" / моск. предупредительность/ "вий" / моск. "вой" зам. укр. "виття" /, "до числа його добродинностей" / "к числу єго добродетелей"/, "вважати себе втішеним", "задушевність" / моск. "задушевность" /, "склочні" / моск. "склонные" /, "писаний" / моск. "пісаний" в значенні "мальований" /, "палісадник", "рюмсала" / моск. "рюмсать" /, "він - нервував" / моск. "он нервічал" /, "за" / як і в москвинів, у розумінні "по" / і т. д. Такою ж засміченою є мова Ю. Яновського. Ось напр. з його твору "Майстер корабля": "по здебільшого" / моск. "по большей части"/, "розквитався" / моск. "расквітался" в значенні порахувався /, "зазув за те", "проворно", "злодій" / не в розумінні українському лише моск. слова "злодей" це б то "злочинець" /, "катання з гори" / моск. "кататься" - їздити для розваги" /, "ухажор" / моск. "ухажор" /, "лавка" / моск. "лавка" - крамниця /, "проявочник" / моск. "проявітель" це б то виявник /, "рубашок", "дружок" / моск. дружочок / і т. д. і т. д.

Вправді Й письменники західно-українські не вивлягають належного зацікавлення чистотою мови. Кравцов надолужує незнання мови творенням чудернацьких слів, У. Самчуک пише говіркою селян креціянеччины, доподненою, з огляду

на брак в ній певних слів, просто московськими словами, а всілякі Коломийці, Косачі і т. п. можуть сміливо під оглядом мови "конкурувати" з Микитенком, початкучим Хвильовим чи персонажами О. Вишні. Очевидччи і серед наданіпрянських і серед надістриянських письменників трапляються автори, що пишуть доброю літературною мовою, такою, як хоча б переклав Рильський "Пана Тадея" або "Трістана та Ізольду" чи написав Мосенда свій твір "Волинський рік". Зі сказаного випливає, що найбільшою помилкою було б вибрати без належного добору твори сучасних українських письменників.

Такий стан нашого письменства вимагає, щоб автори праць з ділянки української літературної мови користалися творами наших письменників переважно суворий добір матеріалу, а не уважаючи українським жодне слово, яке потрапило в літературу.

Цей стан сприяє дає змогу подаючи, як "зразкову" мову, мову відповідно дібраних творів легко зіпсувати навіть ту говірку, якою говорить та чи інша людина і ШТОВХАТИ ЛІТЕРАТУРНУ МОВУ ЕМІГРАЦІЇ ТИМ ЖЕ ШЛЯХОМ, ЯКИМ ЇХ ЗМУШУЮТЬ ІТИ ОКУПАНТИ.

Щоб осiąгнути цю мету, звичайно, не треба явно радити переймати літературну мову "радянської України", тільки наппаки, вказаним в висловитися проти деяких особливо-яскравих потягнень окупантів влади, бо лише тоді можна нахилити еміграцію до того, щоб вона ДОБРОВОЛЬНО прийняла якусь частину негластивих висловів і зворотів і так поводі посувалась тим же шляхом, що й окупована Україна.

Поза "теоретичними" працями, що виконують подібні завдання, цій же меті служить плянове впливання на мову нових видань і преси.

Що така акція нищення української мови ведеться, може доводити хоч би заклик з яким звернулася "мовознавча секція У.В.А.Н." 7 березня 1951 року до всіх видавництв і часописів, домагаючися, щоб ті давали ще перед виданням для виправлення їм публіковані праці і пильнували додержання "мовних норм". У тексті цього заклику ясно говориться далі, що "головною хибою" є "ВІДРИВ мови наших видань ВІД ТИХ НОРМ, що їх виробив наш народ НА БАТЬКІВЩИНІ". Треба, мовляв, додержуватися "тих норм нашої літературної мови, що були вироблені ГОЛОВНИМ ЧИНОМ у 20-х роках цього століття".

Тимчасом вже в цитованому нами виданні "Словника української мови Грінченка, у році 1927, такі знавчі мови української як Єфремов і Ніковський виразно пишуть про потребу знова вернутися до Грінченка "до народнього джерела ВІД ПОСУШЛИВИХ ЗМАГАНЬ НАШИХ УНІФІКАТОРІВ".

В УМОВАХ ОКУПАЦІЇ БІЛЫХ ЯСНО НАПИСАТИ НЕ БУЛО МОЖНА! Як ми вже засновували, справді, за нечисленними винятками "посушливі змагання уніфікаторів" з одного і майже цілковите незнання письменниками-комуністами мови /також як Хвильовий і багато інших, гірших за нього / з другого боку - склалися разом на те, що літературна мова українська в тому періоді, відвернувшись від "петлюровської термінології" міністерських комісій і від певного пурізму старих письменників, таких, як Леся Українка, Самійленко, Коцюбинський, М. Вороного та інші - ВТРАТИЛА ПИТОМІ УКРАЇНСЬКІ ВЛАСТИВОСТИ, ЯК В ДІЛНІ СКЛАДНІ ТАК І ЛЕКСИКИ І НАБЛИЗИЛАСЯ ДУЖЕ ДО МОВИ МОСКОВСЬКОЇ. Словники, які укладали наші мовознавці і термінологічні комісії - ЦЕ ЗОВСІМ ІНША СПРАВА: вони НЕ ВВІЙШЛИ В УЖИТОК, їх вплив як ніяк на жаль НЕ ПОЗНАЧИВСЯ на тодішній літературній мові, а потім - ВОНИ БУЛИ ЗНИШЕНІ І ТИМ БЛІШЕ ВПЛИВУ НЕ МОГЛИ МАТИ. Не має їх і еміграція.

Отже нам намагаються накинути ту українську літературну мову, яка була вислідом "посушливих змагань до уніфікації" та надзвичайно слабенької знання української літературної мови всіма отими "гартованцями" і "пушканами" які залили Україну своєю прокомуністичною "продукцією".

Таким чином проба "мовознавчої секції У.В.А.Н." була пробою ЗАСТУПИТИ на еміграції ті державні органи окупантів, які штучно скерують українську

мову в московським БІК і КАЛГЧАТЬ її земиліссердно, щоб в той спосіб вплинути на літературку мову цілості еміграції, годуючи її "виправленням" "секцією" ІВАН творами навіть галицьких дисидентів, творами отже сфальшованими, такими як, як видані хоч би в У.С.С.Р. твори Шевченка, М. Вовчка, Стефаника чи Франка. Еміграція, читаючи, покалічені писання Р. Купчинського, Бидика, Кедрина чи Романенчука, забуши: що коло них "помодили" члени "мовознавчої секції У.В.А.Н.", мала б із довір'ям засвоювати такі мовні "перлинини" як всякі "досягнені отамани" або "китайська критика".

Поза цією акцією, тій же меті мають служити і деякі "наукові порадники" української мови. З них спинимося коротко на одному, найбільшому, як обсягом так і тим, що на ньому стоїть фірма Н.Т.Ш.. Численні рецензії, які містять у пресі однодумці автора мають на меті забезпечити її вплив на еміграцію.

Цей підручник, складений людиною, що має фільольогічну освіту, але... освіту, яка виколювала людей для нищення, а не для розвитку української мови. Щоб краще собі усвідомити про що мова - подаємо такий приклад: якийсь німець, який кінчить мовознавчий відділ німецького університету і знає українську мову так, як її може знати пересічний чужинець, вирішив видати порадника української мови. Для більшого успіху той німець подає на книжці, що автором її є "професор мовознавства паризької Сорбони, доктор фільольогічних наук берлінського університету, професор українського університету І. Петрійчук". Уявимо собі, що розкрипши написаного тим чужинцем порадника літературної мови, на перших же сторінках ми знаходимо речення: "Я мав жодні гроші і мав ніякий практичний фах, але мені українські наукові товариство допоміг з пером заробляти, даючи допомога тому, хто хоче українські говорити".

Ставимо питання: чи ствердили ТАКЕ "знання" / це б то - незнання / української мови не було б смішним користатися з того порадника, хоч би автор його / використав багато матеріалу та мав фахову освіту? Лсно, що коли б навіть автор не мав жодних укритих цілей, коли б не хтів привчити нас ДУМАТИ И ВИСЛОВЛЮВАТИСЯ, як німець - все ж не було жодного глупзду вчитись у того хто її сам не знає.

А з тим найбільшим порадником про якого мова так і є.

Автор його / поза цим порадником / кілька літ уже виявлює надзвичайну активність на полі публіцистики у поборуванні всіх греків справжнього українського націоналізму, користуючися для того ПРИВАЖНО ФАЛЬСІВЯНИМ ЦИТАТ, ДЕМАГОГІЄЮ І НАКЛЕПОМ. Працює він серед нас під вигаданим прізвищем, при чому, як це ні дивно, він вибрав собі як псевдо слово, яке вживается в українській народній мові, як назва першого тоненького льоду, який затягає замерзлу річку перед тим, як її скус міщаними кайданами невблаганий мороз. Чому отже цей "мовознавець" вибрав саме таке БАГАТО-ЗНАЧНЕ псевдо?

Про "знання" її української мови цього "мовознавця" свідчать хоча б уживані ним звороти і слова, яких не зрозуміє ані один українець, який не знає добрі московської мови.

Хто з українців, що не знає московської мови може зрозуміти напр. речення: "Припасовуючися до загальноземного плину звязкої мови" / "Нарис сучасної укр. літер. мови", стор. 8/. Це речення по московські виглядає так: "Пріспасабляєсь к общему течению связной речі" і його можна було б передати по нашему так: "Достосовуючися до основної / або - загальної / течії повязаної мови", але так висловлена думка здається московському мозку "не докладно", не викликає в ньому того, що викликає московське речення, яке стільки разів повторювалося під час його науки. Не означували ще всіх невловимих для нього відтінків чужої йому мови, автор навеленого речення не підозрював, що "припасувати" можна відно до лутин, двері до одвірка / та,

що по московські "прігамянь" /, але що в данному випадкові все згучить гумористично, а на місці лише слово "достосовується".

Українська мова живе слова "плинуть" тоді коли мова про щось чи про саму воду - то може можна ще сказати: "Час Десна у плив пошла" / Григорій Тече вода в синє море", або "А поки-що - ТЕЧУТЬ ріки". У народній пісні співається "ТЕЧЕ річка невеличка" і т. д. Коли б для автора того порадника українська мова була мовою рідною - він знати би що також й незрозуміло згучить для українця, як вираз "морські плини" замість "морські течії", так і вираз "загальний плин мови" /

Нарешті "звязкий" означає "такий, що вже", тому не може бути "звязкою мови" тільки мова ПОВЯЗАНА в реченні, так, як ще ніхто не бачив "звязкого життя", хоча буває "жито повязаним" / в скопі / .

Ми так докладно спинилися над засланням цих помилок, щоб за прикладі наведеного безглуздо-комічного речення, взятого зі сторін 9 по-радника сучасної літературної мови "проф. Ю. Шереха", щоб засувати усю глибину незнання української мови, яким відзначається згаданий "мовознавець".

Самозрозуміло, це далеко не єдина скандальна помилка Ю. Шереха, однак ми, тому, що не входить в обсяг цієї праці докладний розгляд його по-радника, подаємо ще лише кілька особливо яскравих московсько-українських покручів, що їх він живе, а саме: "приреченість" / моск. "абречальність" це б то "рокованість" /, "застрільник" / моск. "застрельщик" це б то "зверховод" /, "умилений" / моск. "умільонний" це б то розчулений /, "смисл" / моск. "смисл" це б то розуміння, значіння /, "неподалік" / моск. "неподалеку" це б то, близько, недалеко, сподаль /, "полісмисловість" / моск. "многомисловість" це б то багатозначимість, "вончий" / моск. вончий, це б то смердючий /, "суп" / москвиши вживают чуже слово "суп" в значенні юшка, "дранка" / моск. "дранка" це б то гонта / "порідне" / моск. "попродісоое" це б то расове / і т. д. і т. д. Поза тим цей мовознавець відзначився тим, що пробував оголосити "галіцькими або німецькими" слова "басраболя", "мутра", "лата" і т. д.

Та все наведене вказувало б лише на те, що він свою працею, несвідомо, в наслідок незнання української мови, може шкідливо вплинути на читача, отже чому ми говоримо про що працею саме в цьому розділі?

На жаль справа стойть гірше: автор у передмові / і звичайно не раз у тексті / досить прозоро говорить ПРО ОСНОВНУ ТЕНДЕНЦІЮ СВОЄЇ КНИГИ.

Крім того і Його де-які статті на тему розвитку української літературної мови також кидають певне світло на наміри цього автора.

Ми вже не раз згадували про старо-болгарську мову, якою писали / але не говорили / за князівської доби. Цю мову накидали українці й москвишини і вона найдовше затрималася в церковнім ужитку і тому її москвишини люблять звати "церковно-слов'янською". Ця мова мала величезний вплив на формування літературної мови. Шахматов писав свого часу цілком слушно, що "церковно-слов'янські елементи наскрізь просякли російську літературну мову". Такий стан справи і був причиною чому Ю. Шерех ще в 1950 році в журналі "України" ч. 3 / ст. 156-157 /, вмісив статтю в якій з запалом закликав

/ Наведене речення може сміливо конкурувати з "перлиною" творчості одного урядовця часів ген. Скоропадського, який, звертаючися листовно до свого шефа, хотів просити, щоб він зробив з поданого в листі свій висновок. По московські це згучало "просу Вашево заключенія", а тому той урядовець, знайшовши в словнику моск.-українському, що "заключені" є по українські "увязнення" / у москвиші слово "заключені" має два значіння / - написав не "увязнення" / а "заключені" / просу ласкаво Вашого уявлення". Однак приймаючи під увагу, що згаданий урядовець не брався за складання порадника укр. літ. мови то те речення не фігурувало в такому пораднику - слід гнанти безсумнівну перевагу Ю. Шереха.

до "сміливого черпання церковнослов'янізмів" мотивуючи свій заклик недоречним твердженням, що "ми давно переросли етнографію", а "церковно-слов'янізми тепер актуальні, як і сотні років тому". Щоб цей заклик не видається підозрілим, Ю.Ш. послався на те, що Й.М. Старицький, перекладаючи Пушкіна, "не міг заступити" слова "праздность", любоначаліс, сміреніс, терпеніс, целомудріс". Цього заклику Ю. Ш. не підтримали належно його колеги, а яких де-хто, з яких де-хто не розумів чому не можна заступити наведені переду слова українськими / "неробство, владолюбство, покора, терпеливість і чистливість", остатне вживав Л. Українка навіть у своїй "Лісовій пісні"/, які є вже зрозумілі, особливо, коли прийняти під увагу, що тепер ніде в школах не вчать церковно-слов'янської мови і в православній українській церкві вона цілком не живиться при богослуженні, отже тому церковнослов'янізми згучать вже для нас не як для наших праділів "урочисто" - тільки не-розуміло. Помітиши нездогадливість де-яких з своїх однодумців Ю. Шерех у "Нарисах з суч. укр. літературної мови" на стор. 29 нагадує своїм однодумцям, що "відраза до архаїзмів у советських умовах....НЕ СТОСУЄТЬСЯ до церковнослов'янізмів. ЦЕРКОВНОСЛОВ'ЯЧІЗМИ В У.С.С.Р. НЕ ТІЛЬКИ ДОЗВОЛЕНІ, А НАВІТЬ КУЛЬТИВОВАНІ, ОСОБЛИВО В ПОЕТИЧНІЙ МОВІ. Річ в тому, що церковнослов'янізми дуже поширені в російській мові...." Так, Ю. Шерех, вичерпуюче зясувавши справу нездогадливим де-яким землячкам, знова узасаднює як покликаючися знова на Старицького так і на різних Бажанів та інших сталінських одописців¹, що вживати їх вказане і додає " в українській вільний / еміграційний / поезії церковнослов'янізми уживаються теж.

Словом, наближаючи штучно українську літературну мову до московської шляхом широкого гживання церковнослов'янізмів, можна це наближування, для більшої успішності пояснювати так, як це пояснював Булаховський, це б то, як "творення української літературної мови на давній основі".

Це все прекрасно розуміє згаданий "мовознавець", але саме тому й пропагує. X/

У передмові ж до "Нарисів суч. укр. літер. мови", що його сам автор трактує як порадник, пише Ю. Шерех, що він "буде додержуватися золотої середини між традиційним і новим" це б то малими даїками прищеплювати те, що накинуте було або поширилося в У.С.С.Р. Очевидчаки йому не на руку, пускаючи в обіг той чи інший московський дивогляд, говорили про обставини і час його появи, а тому він пише "Історичний коментар" з книги свідо-мо вилучений" / ст. 5./ це б то - усунутий і тут же пропонує "факти" / як внаслідок - створені ШТУЧНО окупантами / "оцінювати не з погляду їх повста-ння і розвитку" - тільки "з погляду їх ролі в системі СУЧASНОЇ мови". Кожному ясно, що скупанти друкують більше значно українських книжок аніж еміграція, а тим самим усі введені ними слова-покручи і неукраїнські форми відограватимуть що-раз більшу"роль".

Тому, що безглуздість де-яких слів чи зворотів накинутих окупантами є очевидна може навіть і Ю. Ш., то він там же, на всякий випадок, пише: "З погляду суто-накового не можна говорити, що в мові що небудь є правильне або неправильне - бо все, що є в мові, має причини своєї появи, отже по своему обґрунтоване" / ст. 9/ Коли хто подумає над цим реченням то побачить, що воно нагадує славнозвістне "на городі - бузина, а в Києві дядько. Адже і "правильність" - це одне, а "обґрунтованість появі" - це зовсім щось іншого! Дитина-калічка, що виросла в підземній вязниці й має кістяк ПОКРИВЛЕНИЙ РАХИТОМ - має кістяк, якого "поява" є ЦІЛКОВITO "ОБГРУН-ТОВАНА", але цей кістяк у кожному випадку НЕ є "ПРАВИЛЬНИМ". Автор того порадника, безперечно, чудово розуміє, що це не те саме, але написав наведені слова просто щоб "замакітрити" голову і щоб читач не запротестував проти "оцінювання" інновацій лише зі становища "їх ролі" в сучасній мові!

X/ наслідки: напр. галичани перестануть уживати українське літературне слово "пальчай", заступничий його "архаїзм" - "пламеничий", бо... москвиши та-кох уживають це слово.

Хоче Ю. Ш. щоб з Його порадника "користувався учитель, журналіст, священик і просто і просто інтелігент", які повинні в цьому випадку памятали, що рішення "науковців-мовознавців" мають бути "ОСТАТОЧНІ" та, що хоча Його порадник "не приписує норм сучасної української мови, а встановлює їх" - проте, домагається Ю. Ш., щоб був стосований / Його однодумцями, що захопили влади в пресі / громадський терор проти тих, хто назавальється все, що ТИМ КОРМАНН не відповідає".

Кожному ясно, що "приписувати щось може лише УРЯД / в тому і скучаційні / перед еміграції ж можна лише "встановлювати" те, що є "приписане" і "подекуди золотої середини" / це б то не відразу, щоб не зразити / - вводити Його твердою рукою в життя, "заступаючи всяку спробу не дотримуватися "встановленого"!

Також є порадник, який з'явився в книгарнях під назвою "Нарис сучасної української літературної мови і який, звичайно, для осягнення своєї мети слова і звороти, вживані такими письменниками, як Панч, Копиленко, Ле, Любченко, Яновський, Бажан, Тичина, Хильовий, Барка, Домонтович, В. Поліщук чи навіть Косач - подає як слова і звороти українські, яким безсумнівно належить місце в літературній українській мові!

Інакше кажучи цей "порадник" СВІДОМО трактуєчи як поважне джерело для вивчення української літературної мови письменників, які ЗАСЛІЧУВАЛИ І ОБМОСКОВЛЮВАЛИ МОВУ - тим самим ПІДТРИМУЄ ЇХНЮ ШКІДЛИВУ АКЦІЮ. Але коли автор навіть покликається на справжніх знавців мови - то часто і тоді свідомо фальшує їхню мову. Так напр. на ст. 27 пише Ю. Ш. "замісьть черевиків в багатьох місцевостях вживають слова ботинки / або патинки / засвідченого вже в Шевченка". Кожний легко може переконатися, що у Шевченка в "Гайдамаках" / вжите слово "патинки" навмисне, як ВЛАСНІ слова ЖИДА і можна би з таким самим правом пропонувати вживання в літературній українській мові слів "герш-ту" замість "чи чуєш" як "засвідчених вже у Шевченка"!

Кожний хто знає московську мову зрозуміє пощо Ю.Ш. фальшує мову Шевченка, бо ж, як відомо, в московській мові вживається ЛІШЕ слово "ботінкі" і "туфлі", які вживають також і обмосковлені українці, що говорять московсько-українським жаргоном. Це ТАКА Ж "українська" мова, як і мова тих, хто замість "щокорки" кажуть "кендьсшкі", а замість "сходи" - "штепси" і т. д.

Ми й так де-що за багато на тлі загального викладу про українську мову уділили місце книжці Ю. Шереха "Нарис сучасної української літературної мови" й тому на цьому кінчаемо свої уваги про неї / понад 396 стор. - отже про помилки в НЙ / і свідоме спрямовання української мови на фальшивий шлях можна було є написати двічі більшу книжку /.

Однак промінути цим мовчанкою не було можливим, бо вона є одною з найпопулярніших зірок ШРОУЧУТИ українську літературну мову еміграції НА ТОЙ ШЛЯХ КАЛІЧЕНЯ І УПОДБІЮВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ МОСКОВСЬКІЙ, яким змушують іти нашу мову окупанти на рідній землі і не один з читачів міг би бажаючи краще пізнати свою мову стати несвідомо жертвою їїмлої пропаганди ІІ автора.

Як ГАЧИМО з поданого, розвиток нашої літературної мови, яка є могутньою зброя в боротьбі народу за визволення, зброя, без якої не може і людська думка осiąгнути цілковиту ясність та докладність поважно загрожений не лише на окупованій Україні, але й на еміграції.

У зв'язку з цим, конечним є більш уважливе відношення українців-емігрантів до своєї рідної мови, особливо ж велика відповідальність лягає на тих, хто працює пером, хто впливає на формування і розвиток української мови загалу,

Вчитись української добірної літературної мови можна з користю і приємністю від тих авторів, яких ми називали на своєму місці / Шевченко, Л. Українка, Коцюбинський та інш. /, з таких словників, як словник Грінченка, московсько-український словник Уманця і Спілки, "Російсько-український словник" Ніковського, наукові словники, а також з таких книжок, як граматика Смаль-Стоцького, М. Левицького "Паки й паки", М. Левицького "Граматика для самонавчання", Сімович "Українська граматика" і О. Синявський "Порадник української мови" вид. 1922 року. Звичайно, список поданих підручників є далеко не повний, але в наших умовах і так є остатільки важким дістати видання минулых років, що доповнення цього списку не мало б практичного значення.

Натомість слід остерігатися тих книжок які писані вихованцями скупантів / О. Синявський чи Голоскевич, звичайно до них не належить, але й вони мусили міняти на остатку своїх погляди під натиском московських адміністраторів, як це зробив Голоскевич укладаючи свого "Правописного словника"/, або лемми, які уважали, що знати свою мову, а тим більше - вивчати її, є "етнографізмом", "перейденим етапом" і т. п.

Тимчасом досконале володіння українською літературною мовою не лише відразу, так як елегантний одяг, робить добре враження на присутніх, але й підвищує інтелігенцію та дає змогу легко і стисло та докладно висловити кожну думку.

У. Український правопис.

Переходячи до справи українського правопису на самому початкові мусимо зясувати, що розуміє наука під означеннями "правопис етимологічний" і "правопис фонетичний".

Етимологія слово грецьке й складається з двох слів: перше з них / етимон / означає "правда", в даному випадкові "справжнє значіння", а друге в них / "льогоє" / - вчення.

Отже етимологією звемо науку про справжнє значіння слова це б то про його походження та споріднення з іншими словами тої ж / або й іншої / мови.

Фонетикою звемо ту частину мовознавства, яка займається вивченням звукових властивостей мови. Фонетичний запис слова - це такий запис, який найближчий до його вимови, який найдокладніше віддає вимову слова.

Зі сказаного випливає, що може істинувати правопис, який головно звертає увагу на етимологію слова й намагається підкреслити в першу чергу його походження, зберігаючи навіть літери, які цілком уже не вимовляються / прикладом доведеного до абсурду правопису етимологічного є правопис англійський, в якому більшість слів зберігає правопис слова такий, який те слово мало в мові з якої було запозичене, хоча його нині англійці вимовляють ціком інамше /.

Правопис фонетичний, як ми вже казали, як що нехтує цілковито етимологією слова може рівною дійти до абсурду і в "чистому вигляді" вживатися тільки для цілей наукових, для фіксовання на папері говоркових особливостей тої чи іншої говорки, які після цього стають матеріалом для вивчення.

Оскільки ми тепер звернемося до історії правописів стосованих в Україні і на Україні, то мусимо на початку зазначити, що говорити поважно про істинування якогось іншого алфabetу й правопису в часах, які попереджують прийняття християнства, не можемо бо одної дуже неясної згадки про істинування якогось "руського" письма в "Літті Константина" є замало, тим більше, що в

Х віці ще українці розрізняли мову "руську", якою говорили варяги і мову "словянську", якою говорили українці. Тому - не знаємо про яку властиво м' ву говориться у тій легендарній звістці і в звязку з цим можемо говорити лише про правопис, якого почали вживати нащі предки після прийняття християнства, це б то правопис, яким писані були старо-болгарські книжки. Цей правопис, вже тому, що ним писалося чужою мовою міг бути для нас тільки етимологічним, але, самозрозуміло, наші люди, не зважаючи на всі свої зусилля, не могли вимовляти слів так, як їх вимовляли в далекій Болгарії самі болгари, а тому ряд літер вимовляли українці так щоб слова були більш легкими до вимови і більш зрозумілами. Наші літери "в" та "У" прийшли до нас ізі зі старо-болгарського письма. Як це завжди буває, українці не могли ані розвивати, ані уліпшувати чужої Ізі старо-болгарської мови чи стосованого в ній правопису.

Але в Болгарії мова болгарська жила, болгарський народ і розвивав і в ній відбулись зміни, які привели до того, що в ПУ віці митрополит Тирновський грунтовно зреформував правопис, дестосовуючи його до живої болгарської мови. Ця правописна реформа виникла на правопис вживаний у нас, хоча вона була така ж чужа нам, як і сама мова, більше того, ця реформа робила ту мову ще більше чужою . Це привело трешті не лише до нових утруднень, але й до хаотизації і до конечності робити в тому правописі зміни, щоб він не так разив українське вухо. Ці зміни були особливо конечні у звязку з виникненням другої, актової і книжкої мови, яка почала витискати з ужитку старо-болгарську. З цією зміною пов'язана поява вже в ХУ віці в ужитку двох сполучених літер "кг" для передачі звука "г", а в ХУІ віці входить вже в ужиток нова буква -"г"

У початку ХVІІ віку Мелетій Смотрицький переводить певну реформу правопису і його правопис тримається в ЦЕРКОВНІМ ужитку у нас аж до ХІХ віку, але він же був прийнятий і москвинами, які ним послуговувались аж до другої половини ХVІІІ віку; таким чином він діяв, як чинник "уніфікаційний". Але в творах і документах писаних НЕ СТАРО-БОЛГАРСЬКОЮ мовою цей правопис СТОСУВАТИСЯ НЕ МІГ і не стосувався, а що не було юдного установленого для тої мови правопису - то панував певний правописний хаос з виразною однак тенденцією все більшого узгляднювання фонетичного принципу.

По полтавській поразці москвини, наказом своєї влади, накинули українцям новий альфабет /"гражданку"/ дестосований до московської мови і свою книжну мову. Одне й друге запанувало серед тих верств, які підпадали що раз більшому помосковленню, але одночасно, малим, ще непомітним струмочком пробивалася в письменство українська мова, якою від віків говорив український народ. Однак перші твори / Котляревський / писані українською мовою були писані правописом практично вживаним у ХVІІІ віці , це б то правописом в основному етимологічним, який цілком не надавався до української мови. Котляревський передавав на письмі звук "і" так званим "ять", а звуки "і" та "и" однаково як "и" й т. п. Щойно в 1818 році О. Павловський започаткував введенням "і" та "и" новий правопис, правопис, який почав наблизатися до правопису фонетичного.

Але в ті часи вже були полікізовані українські друкарні, в московських же друкарнях були тільки черенки московські, отже практично було неможливо видрукувати українську книжку фонетичним правописом. Цей практичний момент змусив М. Максимовича, видаючи українські пісні, скористатися французькими літерами, які в друкарнях були і так появився правопис в якому вживалися "о" "е" і "и" у тих випадках коли воно перейшло в "і" зі спеціальними "дзвінками"

Цей правопис був кроком назад, висовуючи етимологічно-історичний момент на перше місце.

Тимчасом Т. Шевченко пише, користуючися літерами московського альфabetу правописом послідовно фонетичним, будучі і на початку правописному тим хто

хто намітив твердо цілих, яким мав. Його творчість власного правопису.

Року 1837 починається збірник "Русалка Дністровая", який застосовує фонетичний принцип, та вводить деякі літери з сербського, але він не має сильного впливу / зрештою в Галичині з огляду на винятковий консерватизм і клерикалізм інтелігенції тривається до кінця ХІХ століття "максимовичівка", яка відповідає найбільш лояльним викованням на етимологічних засадах правопису старо-болгарського /.

Після цього був ряд спроб побудувати український правопис на основах чисто фонетичних, але всі ці спроби не витримали проби життя та й приймалися вони з трудом. Однак ці спроби, а також почин "Русалки Дністрової" дали змогу П. Кулішу укласти правопис, який будучи в своїй основі ПРАВОПИСОМ ФОНЕТИЧНИМ, ДЕ ТОГО ТРЕБА - ВІКОРИСТОВУВАВ ТАКОЖ ЕГИМОНДОГІЧНИЙ ПРИНЦІП. Правопис Куліша пашіються також серед більш національно-свідомих елементів. Цей правопис вже цілком набирається до сучасного в українських матеріалах "Запісок к'єво-западнаво отдела Географіческаго Общества".

Цей правопис вже був усистематизований цілком і відповідаєчи вимогам української мови не впливав уже шкідливо на саму мову.

Річ у тому, що ПРАВОПИС, як-що він поширюється ЧЕРЕЗ ШКОЛУ І СТАЄ ЗАГАЛЬНО-ВІДІВАНИМ, поскільки він ріжниться від вимови загалу - ПОЧИНАБ ПОТРОХУ ВПЛИВАТИ НА ВИМОВУ і так поволі, але певно МІНЯБ саму мову. Звичайно, тоді коли школа була чужа та й вчашало до неї завдяки політиці окупантів дуже малий відсоток населення, більшість же була неписьменна - тоді й правопис міг впливати на мову тільки малої частини народу, яка однак завжди мала в мові неписьменних мас майже НЕЗМІННИЙ ЗРАЗОК УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ. Але і за таких обставин була небезпека, що літературна мова втратить певні українські прикмети, які освічені люди почнуть уважати за щось "недопустиме" в літературній мові. Поза тим кожний правопис питомий мові українській буде обовязково відмінний від правопису московського і перший

погляд на книжку друковану чисто українським правописом ІНАШИМ від московського скріплює сам по собі у широких масах СВІДОМІСТЬ ШЛКОВITOЇ ОКРЕМІШНОСТИ української мови. Цей "психологічний" момент мав не аби-яке ПОЛІТИЧНЕ значіння і тому вже в 1867 р. московський "Боян", що виходив у Галичині, накидаеться на П. Куліша за його правопис, добаваючи в ньому "політичний separatism", який є зовнішньою ознакою відмінності / "розні" / українців і москвинів та, самозрозуміло, за браком у москофілів аргументів, кричить про "польськія деньги"!

Розуміли таке значіння правопису також і маси винахідників, а тому вже в 1876 році московська влада маніфестом московського царя наказує заборонити друкування оригінальних і перекладних творів / наукових і популярно-наукових /, а дозволити лише друкування історичних документів, памяток і творів красного письменства, однак з тим щоб у ТВОРАХ КРАСНОГО ПИСЬМЕНСТВА "НЕ БИЛО ДОПУСКАСЬ НІКАКІХ ОТСТУПЛЕНІЙ ОТ ОБЩЕПРИЯТАВО РУССКАВО ПРАВОПІСАННЯ".

Як побачимо ТАК САМО оцінне і московська більшевицька влада справу правопису, як справу ПОЛІТИЧНУ і так само ПРИВЯЗУЄ ВЕЛИКУ ВАГУ ДО ЗОВНІШНЬОГО "графічного" УПОДІБЛЕННЯ Його до правопису МОСКОВСКОГО.

Згаданий закон спинав НОРМАЛЬНИЙ розвиток українського правопису на довгі роки.

Поза межами московської влади була спроба М. Драгоманова ввести в життя вигаданий ним правопис, але вона також не прийнялася, а в Галичині між прихильниками фонетичних правописів і правопису етимологічного / москофілами / розгорілася завзята боротьба.

Року 1885 виходить в світ "Малорусско-німецький словар" Желехівського, який писаний був фонетичним правописом, котрий деяко ріжмився від попередніх, з окрема тим, що замість "первісних" / це б то тих, що були в старо-болгарській мові / "ять" та "е" - вживав літери "ѣ" / "діло", "тѣло" і

т. п. /, а також мягчиз "ц", "з", "с" перед губами /"съятый"/.

Цей правопис / т. зв. "хелехішку" / покладніше спрощав С. Смаль-Стоцький і він в Галичині зробив до шкільного життя при кінці минулого століття. Проти цього правопису провадили москофіли завзяту боротьбу / навіть московська держава дипломатичним шляхом інтервенівала в цій справі/. Ніжде, в цьому правописі зроблено деякі зміни і він у 1905 році, вживався і на Наддніпрянщині в тих виданнях, на які мав вплив М. Грушевський. Але цей правопис не поширився на Наддніпрянщині тому, що в ньому спричиняло труднощі для наддніпрянської інтелігенції вживання "у" в таких словах як "ліс", "діло", "ніс", бо на Наддніпрянщині існували однаково і "ніс" від несу і "ніс" коли мова була про носа. Крім того наддніпрянська інтелігенція не змогла писати в дієсловах "ся" окремо. Наслідком того всього Б. Грінченко, видав у 1909 році свого "Словника української мови". Цей же правопис вживався і за часів української визвольної боротьби і він же ліг в основу правопису прийнятого в 1919-20 рр. У.А.Н., який однак був опрацьований не надто уважно, в деяких випадках було явно зроблено уступку звичкам, які винесла українська інтелігенція з чужої, московської школи. Цей правопис був підданий суворій критиці в Галичині, яка висунула проти нього багато також і цілком слушних закидів, наслідком чого з'явився у Львові проект правопису Н.Т.Ш. /"Правописні правила"/ з 1922 року. Це був ЗМІНЕННЯ і ДУЖЕ НАБЛИЖЕННЯ до академічного той же правопис, який вживався перед війною / С. Смаль-Стоцького/. Правопис Н.Т.Ш. з 1922 року писав "ся" разом з дієсловом, "у" вживав лише як "йі" / напр. "іхав"/, але НЕ ПРИЙМАВ МОСКОВСЬКОЇ ТРАНСКРИПЦІЇ ЧУХИХ СЛІВ і апострофа, якого писання спричиняло і спричиняє наддністрянським великих труднощі, бо наддністрянські ЗВІК і "буряк" і "бурян" ВИМОВЛЯТИ ОДНАКОВО, так, як би оба ті слова / чи інші подібні / писались з апострофом.

Обидва правописи В СВОЇ ОСНОВІ були правописами ФОНЕТИЧНИМИ, які однак там де треба - не нехтували етимологічним моментом. Та наддніпрянську Україну опанувала знова Москвиціна, яка наприкінці періоду "українізації", вирішила активно вмішатися в правописну справу і використати правопис для своїх цілей.

Тому, що серед нашої еміграції люди, які ДОПОМАГАЛИ АКТИВНО МОСКВИНАМ під час "українізації" і навіть потім "пріобрать к рукам" Україну, які ще й в 1933 році, коли їх арештовують - то сиділи "в фешенебельних камерах", з обуренням "домагалися прокурора", словом люди типу Скрипника, поширили міт про якесь "відродження двадцятих років", про можливість "вільної творчої праці" в тому періоді, ми мусимо подати кілька фактів, які дамуть спрважнену картину тодішніх відносин. Ці факти зясовують дійсні стосунки незалежно від того чи тоді ріжні "шідгайні" ще живували на ліху і муках українського народу чи вже були викинуті, як непотрібні або й шкідливі бутафорні аксесуари.

Тоді, як ми знаємо, справу українського правопису / безперечно з дорученням Москви / порувів тодішній "нарком освіти У.С.С.Р." - М. Скрипник. Отже тому не зажодить нагадати, що М. Скрипник допомагав активно московським окупантам підбивати Україну, у 1920 році був "комісаром роб. селянськ. інспекції", у 1922 році - "коміс. юстиції", від 1926 року комісарем освіти У.С.С.Р., одночасно у 1927 р. "Головою Ради Національностей С.С.С.Р.", а у 1930 році був ФАКТИЧНО призначений членом У.А.Н. Це призначення попереджували такі власні факти, які кидають світло на тодішні взаємини.

Станши в 1926 році комісарем освіти заходився неганно Скрипник руйнувати У.А.Н. і з цією метою в першу чергу позбавив її автономії, яку мала в справі вибору нових членів Академії. Після цього запропонував

Скрипник в імени окупантійкої влади / та у числі членів кількох із числа п'яцяти ^{нині} кандидатів / які, звичайно, всі були вірними слугами окупантів та членами комуністичної партії /. Серед тих кандидатів був і Скрипник. Академія кандидатури Скрипника не розглядала і ухилила кандидатури тих ..ого кандидатів, праці яких розглянула, з огляду на їх низький науковий рівень. У відповідь влада наказом ввела кількох представників уряду, як сталих учасників зборів, а вони на зборах Академії дня 3/У 1928 року висунули кандидатуру Скрипника на голову зборів. За нього подали голоси лише 7 партійців, а всі академіки, не зважаючи на ЯВНЕ голосування - голосували проти . Представники ~~єдині~~ зазадали поновного голосування - наслідки були ті ж. Тоді Скрипник перервав збори Академії, словами : "Досить! Припиняю збори!" і роздратований, в супроводі Затонського і Семковського / Еронштейн / не прощаючися покинув збори. На початку 1929 року влада наказала "оночити склад Академії" і ПРИЗНАЧИЛА ряд нових "академіків", а одночасно перевела серед їх членів численні арешти. Тоді ж з наказу влади було "обрано" явним голосуванням Скрипника, Шліхтера, Семковського, Юринця та інш. "академіками". До осені того року справді весь склад Академії грунтовно змінено. Так московини руками Скрипника знишили Укр. Академію Наук.

Такі панували відносини в ті роки, коли "ухваливали" новий правопис, і звичайно, хоча тоді ще кожний академик не намагався вгадати бажання влади, щоб першим виконати його на 200%, однак і спроби пасивного спротиву не давали жодних наслідків: влада окупантів переводила в життя свої пляни, як їх не вдавалося досягнути за допомогою "пресії" - наказами й арештами, але - проводила.

Історія з Академією - нагадує дуже "історію" з правописом.

Московини безумовно хотіли скористуватися а/ недотягненнями т. зв. "академічного" правопису і в/ існуванням двох правописів / "академічного" і "Н.Т.Ш." / щоб пустити в обіг новий, ще більше нельогічний, хаотичний і недосконалений правопис, який би давав підставу до пізніших змін, а одночасно непомітним способом / бо це був ПЕРШИЙ етап / почати наближування до правопису московського.

Слагнення цих плянів ускладнювалося тим, що саме тоді московська окупантійна влада завзято "кокетувала" огірчених польською окупантійною політикою галичан, викликавши там дужі "соборницькі" і "советофільські" / а в практиці - ПОЛІТИЧНО московфільські / течії. Треба було не "розвідати карту" виступити в ролі "оборонця української державної ідеї й культури" хоча й ідеологічно більшевицької.

З огляду на вище згадане так як Скрипник спочатку з наказу Москви пробував "демократичним" способом опанувати / й ліквідувати / Українську Академію Наук - так тепер "демократичним" способом пробував усталити новий правопис, скликаючи для "упорядковання" українського правопису "широку Правописну Конференцію" у травні 1927 року до Харкова. Запрошено було на цю конференцію 59 осіб, з яких частина не була взагалі ані фаховими мовознавцями українськими, ані мовознавцями взагалі, ані ЗНАВЦЯМИ УКРАЇНСЬКОЇ мови. Серед них, крім знавців української мови опинилися О. Гришня, К. Ніггілов Семковський, Юринець, Пилипенко, В. Ярошенко, В. Гадзінський, А. Хилья, С. Щупак, М. Іворський, А. Любченко, В. Коряк, В. Поліщук, проф. Л. Булаховський, Скрипник та інші. Їх мала окупантійна влада всі підстави довірять, вони починні були своїми голосами впливати на рішення конференції, хоча вони не були жодними українськими мовознавцями, покликаними вирішати правописні питання.

Це завдання було - паралізувати, вразі потреби, завеликий вплив знавців української мови та фільєвогів-українців, яких також треба було запросити. Щоб зробила ця конференція відповідне враження в Галичині - було

запрошено трьох представників Н.Т.Ш., імена були К. Студинський / зідомий "радянський"/, І. Свенціцький / москвофіл / і Сімович / прокидаючи можливо надзвичайної фонетизації правопису /.

Ми же казали, що український правопис був / і повинен бути / правописом не чисто фонетичним /, а почасти й етимологічним, бо надмірна фонетизація могла би привести до шлковитого хаосу. Пояснимо це коротко. У різних хісторіях певних слів накидало б нації АБСУРДНУ вимову, яка утруднила розуміння - хаотизувала б мову. Адже ж велика частина українців говорить не "діжка" "революція" тільки "ліворучія", не "немов" тільки "немоу", не "хребет" тільки "хрибет" і т. д.

До того ж, як ми знаємо, де-які звуки в ненаголошених складах / і в деяких інших випадках / вимовляються так, що не стосуючи до того етимологічного методу, важко буває усталити, який згук слід зафіксувати на папері, а в свою чергу неправильно зафіксоване слово утруднює його зрозуміння. Ось напр. коли правопис починає стосувати цілево доведений до абсурду фонетичний правопис і пише "поставали" то: 1/ привчає тих, хто вимовляє "повставали" - вимовляти неправильно і 2/ утруднює зрозуміння чи говориться напр. про "людей, що поставали" / в ряд! / чи, що "повставали" / проти окупантів/ До цього слід додати, що вихованій в У.С.С.Р. ОБМОСКОВЛЕНІЙ українець, може зазначити, що все одно не можна відрізнити "повставали проти когось" від "повставали з місць", але тут слід завдавати що в цьому значенні українська мова НЕ ВИВАЄ слова "вставати" - тільки "підводитися" / "люди підвалися з місць" /.

Так само утруднює зрозуміння речення написання без узгляднення етимології слова "песливий" / "прислухається - а він каже песливі слова" - чи від слова "пес"?, а не "пестливий" від "пестити". Подібне написання "персневий" залишає неясним чи слово в'язеться з архаїзмом "персь" чи "перст", а тим самим, що воно властиво значить?

Слово "вістник" написане без "т" / вісник / викликає припущення, що мова справді про "вісник", це б то вживаний столлярями й бондарями спеціальний скобель, що так власне зветься / Желехівський / чи знова про ячусь частину, яка пов'язана з віссю? Незрозуміло також чому треба писати "вісник" / без "т"/, але "вістка" з "т"?

Тому, що обмосковлені інтелігенти все ж потім помітили, які наслідки дає надмірна "фонетизація" фонеми "песливий" - то наказали вивчати, що треба ЯК ВИЯТОК писати пестливий, в інших подібних сполучках опускаючи "т". Вистарчило їм знання української мови на те, щоб зміркувати які алюзії може викликати написане без "д" слово "милосердний" і тому наказали що, винятково треба писати "милосердний", але певно ніхто не знат про існування "вісника".

Повстає питання: що раціональніше, чи підучи слово усвідомити собі його походження чи вивчати на память величезну кількість різних "винятків"?

Словом, довінши фонетичний принцип до абсурду, можна викликати хаос, утруднюючи розуміння слів і промостити шлях для всяких "хар'к-даско-ніжно-городських" покручів типу "панівна" і т. п.

Московська влада і "землячки" типу Булаховського власне мали за мету хаотизувати правопис, користаючися для того раз доведеним до абсурду фонетичним принципом, а раз - етимологічним / в каламутній воді, камуть, легше ловити рибку! / Подані нами для прикладу абсурдні способи писання слів прийняв також ухвалений рік після конференції правопис, а одночасно він же у певних випадках, прийняв і етимологічний принцип, наблизивши тоді ті слова до мови московської. Так напр. прийнято: "братство", "братський", але "винахідництво" і "козацтво" і "козацький". вигадані відповідно правило

про пень, що закінчується на "к".

Особливо ж велику увагу звернула московська влада на правопис чужих слів.

Ще перед харківською конференцією виступив у 1926 р. в журналі "Україна" проф. М. Грушевський, який мав фільольгічну освіту і велику коректурську практику, проти вульгаризації, хаотизації та московлення українського правопису. Були й інші статті в рамках дискусії. Наслідком того навіть "доповнена" журналістами і письменниками конференція НЕ ВИПРАВДАЛА сподіванок уряду. Слід відмітити, що конференцію завжди багато її учасників не відвідували. Та більшість, яка все ж виразно зарисовується на всіх засіданнях - була настроєна ІНАКШЕ НІЖ ЦЕ БУЛО ПОТРІБНО ОКУПАНТАМ і мала цілком інші наміри. Як писав пізніше акад. А. Кримський у "Записках істор.-фільол. відділу У.А.Н." / кн. XII, 1927 р. ст. 342 / більшість конференції була, настроєна інакше ніж хотів уряд і виразно намагалася "різко перемінити тую систему правопису, яка панувала на Великій Україні".

Постанови конференції, як подає акад. А. Кримський були такі: "Із 38 членів конференції / присутніх на засіданні / 21 висловилось за літературне візаконення фонеми "ріжно" з "ж", а 17 - за "різно" і таким чином більшістю чотирьох голосів ВІЗНАНА БУЛА ЗА ПОСТАНОВУ КОНФЕРЕНЦІЇ ортографія "РІЖНО". При новому голосуванні за паралельне написання "різно"... більшість ВИСТИПИЛА НАВІТЬ проти паралельного припущення "різно". 2/ За вживання в чужих словах "ля", "ле", "лю" висловилось з числа присутніх на другому засіданні 22 голоси, а проти 20. "Таким чином через перевагу двох голосів" ПРОЙШЛА, ЯК УХВАЛА КОНФЕРЕНЦІЇ ПОСТАНОВА ПИСАТИ "ЛЯ", "ЛЕ" і "ЛЮ" А НЕ "ла", "л" і "лу" " пише А. Кримський. 3/ більшістю ж голосів ухвалено писати в чужих словах "г" там де воно було в мовах, з яких взяті ті слова, 4/ ухвалено німецьке "і" передавати літерою "i" / не "Мюнхен" - тільки "Мінхен" / і 5/ ухвалено "сильнішою частиною конференції" СКАСУВАТИ АПОСТРОФ.

ТАКІ БУЛИ СПРАВЖНІ ПОСТАНОВИ ПРАВОПИСНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ 1927 РОКУ і вони зводилися, як ми бачимо, до того, що прийнятий був правопис, що майже не ріжлився від "ПРАВОПИСНИХ ПРАВИЛ" Н.Т.Ш. З 1922 РОКУ.

В Академії, коли владі була не на руку ухвала Академії - Скрипник примусово замкнув збори. Шо-до "Правописної Конференції" якої ухвали НЕ МОГЛА АПРОБУВАТИ ОКУПАЦІНА ВЛАДА - застосовано інший спосіб, випробуваний і добре відомий всім: обрано Комісію і їй доручено укладення правил правопису, очевидно спираючися на ухвали Конференції. Влада знала, що легше перетворити в служчяне знаряддя кілька душ, аніж 57 та ще й з закордонними обсерваторами! Однак і Комісія під головуванням самого Скрипника, до якої належав і А. Кримський - прихильник наближення українського правопису до московського, не могла так ралтово виступити з проектом правопису, який ігнорував би ухвали Конференції, тим більше, що хтось з мовознавців Західної України присутній на Конференції, міг виявити це. Тому почалася одночасно типова для московських большевиків, широко закроєна пропагандова кампанія, спрямована проти ухвал конференції, в кій брали участь, як члени Комісії, що наче б то мали керуватися тими ухвалами / А. Кримський та Скрипник / так і партійні органи. Появилися також і статті, які обстоювали властиві українській мові правила правопису / проф. С. Смаль-Стоцький в "Україні" - науков. журналі, що виходив у Києві і в "Л.Н.В." у Львові /. Нарешті, при кінці року з'явилось цитоване тут звідомлення про Конференцію А. Кримського.

Х/ А. Кримський, одержавши в 1941 році "орден Леніна" від окупантів, сказав, пощілувавши його "О партія святая! Какое серце не дрожит тебя воспоміная".

Шоб звести на місце, ухвали Конференції аж тепер висувають урядові кола аргумент, що "не можна силувати людські писаси так, як встановлену більшість" / А. Кримський / хоча, саме ту, "некваліфіковану більшість" покликав на неї саме окупантійний уряд, сподіваючися інших так, що ЗАХІДНІ українці / головно галичани / здобули на конференції НЕПРО-І8 душ і до них дораховує ще "двох наддніпрянців, що одержали освіту ще у "переробити наш правопис на окраїнний / часто спольнізований / лад". Природ-засади, які вели до уподібнення українського правопису до московського, а наддністрянців-комуністів, що були підданими СССР - не було ж стільки. Однак в догоду політичним цілям правда мусіла поступитися!

А. Кримський твердив, що наче б то "західні українці" / переважно галичани / ЗАВСІДИ уявляли собою БІЛЫШТЬ хоч-би одного - двох голосів". Вині ж, коли ця справа актуалізувалася для еміграції, еп. Ляріон в "Новому Шляху" / ч. 65 за 1947 р./ йдучи по лінії тої же пропаганди писав, немов "галичани / на Конференції / пішли так далеко, що підняли були справу запровадження до українського письма латинської азбуки". У дійсності, з тим проектом виступив / не зрозуміли плянів влади / письменник Пилипенко, а заміну латинськими літерами "дэ" і "дж" - пропонував... Скрипник!^x/ Так чи інакше, але йдучи по лінії намірів уряду А. Кримський зняв галас про "польонізацію". У цитованій статті читаемо таке: "не можна мовчки терпіти, щоб під прaporom українізації ПЕРЕРОБЛЯЛИ живу й літературну мову українських мас, або щоб заводили частинну польонізацію, яка ШТУЧНО ОДРІЗНЯЛА Б нашу трудову людність ОД ТРУДОВОЇ ЛЮДНОСТИ ВЕЛИКОРУСЬКОЇ". Далі знаходимо у Кримського думку, яку СЛІД БИ НАШІЙ ЕМІГРАЦІЇ ЗАТЯМИТИ І ЗРОБИТИ З НЕЇ ВІСНОВОК, а саме: "всякий НАЦІОНАЛІСТ УКРАЇНСЬКИЙ муситиме ВІТАТИ всі такі правописні зміни, що НАЙБІЛШ ВІДГОРОДЖУЮТЬ ВОНИ НАС ВІД РОСІЯН".

ЦЕ ВСЕ НЕ СТОСУЄТЬСЯ ДО ТОГО ПРАВОПИСУ, ЯКОГО НАМ ПІДСТУПНО НИНІ НАКИНУЛИ, ТІЛЬКИ ДО ТИХ УХВАЛ ПРАВОПИСНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ, ЯКІ ЛИГІЛІСЯ ТІЛЬКИ УХВАЛАМИ І ЯКИХ НЕ ПРИНЯЛА ПІД УВАГУ ТА КОМІСІЯ ПІД ГОЛОВУВАННЯМ СКРИПНИКА, ЯКА ОПРАЦЮВАЛА ПРАВОПІС 1928-1929 РОКУ!

Таким чином вже ця наче б то "наукова" стаття акад. А. Кримського - висуває виразно і недвозначно момент ПОЛІТИЧНИЙ, що не має нічого спільногого з мовознавством, боронить МОСКОВСЬКУ політичну лінію, ставить наголос на уподібненню чи не уподібненню української мови до московської. Зрештою, пізніше їй А. Хвиля виразно підкресловав головно ПОЛІТИЧНІ моменти, пишучи про "ПОЛІТИЧНО шкідливі розділи правопису ЧУЖИХ СЛІВ".

Для того ж щоб ті, кому це знати було треба, зрозуміли чому не можуть бути введені в життя ухвали Правописної Конференції та який правопис має укладти "Правописна комісія" вибрана на тій Конференції, А. Кримський у своїй статті зачитував слова урядового часопису "Комуніст", в яких підкреслюється, що ЗАВДАННЯМ НОВОГО УКРАЇНСЬКОГО ПРАВОПИСУ має бути "повернення значних шарів РОСІЙСЬКИХ і ЗРОСТИШЕНІХ робітничих і інтелігентських мас до української культури". Річ ясна, що в дійсності не могла "повертатися" московська інтелігенція до української культури бо з нею не мала ніколи нічого спільногого і що це речення взагалі треба розуміти навпаки, а саме що українська інтелігенція, яка почала під час визвольної боротьби віддалятися від культури московської, має до неї повернутися. А щоб було ясно цілком, далі було сказано: "МАЮЧИ ДЕРЖАВНУ ВЛАДУ, МИ МАЕМО ДОСІТЬ ЗАСОБІВ ПЕРЕВЕСТИ ЦЕ В ЖИТЯ".

^x/ потім він, з наказу Москви, зайняв протилежне становище.

Всі члени Комісії безперечно це зрозуміли, а тому хто міг не зрозуміти / як ПРОГОВОРІВСЯ в "Укр. Прометея" А. Орел / пропонував Затонський / а може пізніше й Чека / укладати правопис дбаючи про зближення його до московського.

Що ж по рокові ОПРАЦЮВАЛА ЗГАДАНА "КОМІСІЯ" ПІД ГОЛОВУВАННЯМ СКРИПНИКА, ПРАВОПИС, що ПЛЯКОВИТО РІЖНИРСЯ ВІД ТОГО, що «ОГО УХВАЛИЛА ПРАВОПИСНА КОНФЕРЕНЦІЯ». Лише що-до правопису чужих слів зроблено було дуже незначні уступки, які мали приховати основну тенденцію і улегти його пашрення на Західних Землях, а також спричинити в майбутньому його перегляд.

ЦЕ ПРАВОПИС, що БУВ ПРАВОПИСОМ СКРИПНИКІВСЬКОЮ "КОМІСІЄЮ" А НЕ ПРАВОПИСНОЮ КОНФЕРЕНЦІЄЮ В КІНЦІ 1928 РОКУ І ЗАТВЕРДИЛА БОЛЬШЕВИЦЬКА ВЛАДА. x/

Сталося це мало не по двох роках після Конференції.

На Західних землях, не зважаючи на всі зусилля К. Студинського та І. Свенціцького, які проводили в Н.Т.Ш. ухвалу його апробувати, - ТОЇ "СКРИПНИКІВСЬКИЙ" ПРАВОПИС ПРИИНЯТИЛ НЕ БУВ. Не помогло й те, що в 1929 році видало Н.Т.Ш. цей правопис зі словничком в опрацюванні М. Возняка / з невеличкими змінами /. Особливо великий хаос був у ділянці правопису чужих слів бо "правила" і "винятки" з них подані цим правописом мали на меті ЗАМАСКУВАТИ дуже просту справу: частина чужих слів, вибрана НЕ НА ОСНОВІ ФІЛЬОЛОГІЧНІЙ, тільки згідно з вказівками представників влади, була ним УЖЕ "графічно" / зовнішнім виглядом літер, а не їх вимовою / УПОДІБНЕНА до московською транскрипції / напр. москвин пише цілком так, як наказував цей правопис "географія", "гімназія" чи "градус", хоча читає їх: "географія", "гімназія" та "градус" і у майбутньому буде доводити, що українська мова є "та ж мова, лише зіпсата, бо", мовляв, "неотесаний українець не може навіть правильно вимовити культурні слова"/, а решта слів - МАЛА БУТИ УПОДІБНЕНА при наступних змінах правопису. Щоб приховати ту правду вигадано хоч би таке правило: літера "г" пишеться тільки в "недавно" засвоєних словах, які до того ж взято не з грецької мови. Тимчасом хоча слово "кільограм" було засвоєне НАРОДОМ / інтелігенція його і так засвоїла в московській школі з московською вимовою / ТІЛЬКИ ПІСЛЯ 1917 РОКУ, слова "грамофон", "діяграма", "графіка" - взагалі не були поширені серед народу, отже 98% українців їх не "засвоїло" / отже це більше ніж "недавно засвоєні"/, а проте - наказано їх писати через "г" і т. д. і т. д. Словом тим безглуздим правописом БЕЗ ПРАВОПИСНОГО СЛОВНИКА В РІЦІ взагалі писати неможливо. З огляду на це, НЕ ЗВАЖАЮЧИ НА ГІПЕРТРОФІЮ В ГАЛИЧИНІ "СОБОРНИЦЬКИХ" НАСТРОІВ - ЗАХІДНЯ УКРАЇНА ТОГО ПРАВОПИСУ НЕ ПРИНЯЛА. Найбільше наукове видання, яке вийшло в наступних роках у Львові накладом "Рідної Школи", за участю більшості наших вчених, в тому і членів НТШ - "Українська Загальна Енциклопедія" в трьох великих томах - була друкована НЕ "СКРИПНИКІВСЬКИМ" ПРАВОПИСОМ.

Ось що в цій справі подала на 1428 сторінці третього тому "Редакція Колегія У.З.Е.": "Стан нашої правописної справи те ж відбився на нашій роботі. Коли СТАЛО ЯСНО, що харківська ортографія, головно що-до чужих слів, ДО КІНЦЯ НЕ ДОДУМАНА Й НЕ ПРОДУМАНА, ВНОСИТЬ ТІЛЬКИ ПЛУТАНИНУ в таку важну книгу, як перший український лексикон, ТРЕБА БУЛО в цій справі створити компроміс між прийнятим здавна на західних українських землях правописом і тим, що його проводив у життя Харків. Цим пояснюється, що ВІД БУКВИ "Г" / задержуючи приміром апостроф і де-які інші приписи харківського правопису / МИ ПЕРЕІШЛИ ДО ТРАНСКРИПЦІЇ ЧУЖИХ СЛІВ НА ЕДИНОРАЦІОНАЛЬНИЙ ЛАД" це було "заміняючи літери оригіналу найближчими нашими літерами".

У самій же "Укр. Заг. Енциклопедії", учасник харківської Правописної Конференції - проф. Сімович, найбільш "дипломатичною", найбільш "льояльною" і прихильною до скрипникувського правопису, мовою написав на стор. 583 таке: "Іх / норми вироблені комісією / прийняло на внесення фільологічної секції, для своїх видань і Н.Т.Ш. / 1930 р./ ТА ВСІ ВСИ НЕ ПРИНЯЛИСЯ

x/ Тому Голоскевич в "Передмові" до "Правопис. словника" НЕ ЗГАДУЄ навіть про ухвали Правописної Конференції, тільки про постанови "Держави Правопис. Комісії" і апробату "Коміс. Народ. Освіти".

/ апостроф, чужі слова /, Справа в тому, що до правілісних привів константно ГАНО САГАТО ТАКОГО, що до правопису не належить / УРМІ /, ОФІЦІЙНЕ ВІДПИСИ ДО НОРМАЛІЗАЦІЇ УКР. ЛІТ. МОВИ. Почався ряд дискусій у Галичині по часописах і по публічних зборах. Якоїсь СЕРЕДНЬОЇ ДОРОГИ ДОСІ НЕ НАДІНО".

/ Ця стаття Сімовича про правопис, без зазначення джерела, була передрукована тепер в т. зв. "Енц. Укр." на стор. 363, АЛЕ ПІДКРЕСЛЕНІ ТУТ СЛОВА, НЕ ВІДПІДПИСАНІ ФАЛЬСЬФІКАТОРАМ, БУЛИ ВИПУЩЕНІ /.

Так стояла правописна справа на західніх українських землях і на еміграції аж до другої світової війни.

На землях же окупованих москвичами, справа правопису, згідно з інтересами московськими, була стало в стані незадовільному і змінному. Ще не встигнути в життя той правопис, як розпочалася пропаганда кампанія за його зміни. Головним аргументом було, що мовляв він "віддає" українців від москвичів, які притильком намагалися грати роль "старшого брата". У 1933 році вже виникла за мало еластичним і не встигав за темпом московської антиукраїнської політики. А. Хвиля, Каганович, і Фінкель атакують Скрипника, який виникла за мало еластичним і не встигав за темпом московської антиукраїнської політики. А. Хвиля в 1931 році в статті "На боротьбу з націоналізмом на ковону фронті" пише, що "тов. Скрипник" наче б то "цілком свідомо СТАВ НА ШЛЯХ ВІДРУБНОСТИ Української мови від мови російської" / кілька літ тому це ще не уважалося злочином / і нападає на правопис. У тому ж році "Комісія при Наркомосі" внесла до правопису 126 "поправок", які грунтовно змінили той правопис. "Поправки" торкалися в першу чергу правопису чужих слів, географічних назв і правопису термінів та окремих слів. Як стверджує член тодішньої "комісії" А. Хвилья "Перегляд правопису комісія ПРОВЕЛА ПО ЛІНІЇ ВІДКИДАННЯ БАРЕРІВ МІж УКРАЇНСЬКОЮ І РОСІЙСЬКОЮ ЛІТЕРАТУРНИМИ МОВАМИ... з ліквідацією архаїзмів, і цілковитого перероблення невірних, ПОЛІТИЧНО ШКІДЛИВИХ розділів про правопис чужих слів". При цьому важко, що згадана комісія сперша уодностайнення правопису московських географічних назв і московських прізвищ НА ЗАСАДІ ГРАФІЧНИХ / пишуть москвичи: "Орел", але читають "Оръол", українцям наказано писати також "Орел", пишуть москви: "Ленін", а вимовляють : "Ленін", українцям наказано рівно ж писати "Ленін" і т. п./

Але самозрозуміло, що "відкидати мовні барери" можна аж доти, доки не лишиться між обома мовами юдиний ріжниці, а тому "доповнювали" окупанти цей правопис в 1936 році і в 1940 р. і нарешті вже в 1942 році окупанти наказали зайнятися знова загальним "переглядом" правопису. Цей "перегляд" був закінчений в 1946 році і вийшов ... НОВИЙ правопис, який, як довідусмося зі збірника "Мовознавство" / Київ, 1947 р., стор. 209 / був орієнтований... "на остатній проект російської державної правописної комісії."

На еміграції ж вдалося проф. Сімовичу та деяким людям, переконати проф. І. Зілинського в конечності змінити уживаний в 1938 р. на західніх землях правопис так, щоб по можливості "не було правописної ріжниці" з У.С.С.Р. У 1940 році з цією метою змінено було правопис примакічи правопис майже "скрипниківський", а в 1942 році наблизено його до "скрипниківського" цілком / з осталися дуже дрібні ріжниці /. Ця зміна не дала звичайно сподіваних наслідків, бо вихованці окупантів, а серед них і де-хто з тих, хто нікому захвалює "скрипниківський" правопис /, добилися від німців дозволу вживати на терені т. зв. "Райхскомісаріату" ... вживаний в У.С.С.Р. правопис 1940 р. / більш помосковлений /. Так, посунення в бік "скрипниківського" правопису КРІМ ШКОДИ - БІЛЬШ НІЧОГО НЕ ДАЛИ. У звязку з цим найбільший і найповажніший часопис видаваний на терені "Райхскомісаріату" - "Волинь", вернувся в 1941 році до правопису вживаного в 1939 році на західних землях, а окрема в "Укр. Загальній Енциклопедії".

Тимчасом, групка т. зв. "нових емігрантів" вели пропаганду / початково без успіху / за прийняття еміграцією "скрипниківського" правопису без

змін.

Щойно в 1945 році, після розбиття Німеччини, коли на еміграції опинилася лише частина вчених, що жила на західних землях, розпочали свою підступну діяльність "українізовані" москвичи і "землячки" вишколені окупантами, спираючися на карбовичів і людей наївних, використовуючи московофільські настрої сокізних держав та нажил бачити в кожному не зараженому "советською ідеологією" українцеві "колаборанта".

Повне знищенння війною всіх більших українських книгозбирень, як громадських так і приватних, яке утруднювало навіть фахівцям перевірку стисlosti чи не стисlosti вигадок, які та зіспівана група осіб пляново пускала в обіг, відсутність проф. Зілинського, небажання проф. Р. Смаль-Стоцького зайняти становище й відсутність на еміграції багатьох з тих, що були ознайомлені з правописною справою - склали НАДЗВИЧАЙНО СПРИЯТЛИВІ УМОВИ для "ГРАНДІОЗНОЇ АФЕЇ", якої успішність ще була тим забезпечена, що люди повязані з тю групою, подібно масонам, дісталися, використовуючи "соборницькі настрої до ВСІХ МАЖЕ НАУКОВИХ І ПОЛІТИЧНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ НА СТАНОВИЩА, які їм уможливлювали ВІЛІВ НА ГРОМАДСЬКУ ДУМКУ і навіть шантаж.

У тих умовинах розпочинається кампанія брехні ведена з мотивів ПОЛІТИЧНИХ, бо коли б справу правопису розглядали не як СПРАВУ ПОЛІТИЧНУ, то тоді б, чесно подавши правду про те, що "скрипниківський правопис" НЕ ТІЛЬКИ НЕ БУВ ТВОРОМ ХАРКІВСЬКОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ, АЛЕ Й БУВ НЕ ЗГІДНИЙ З УУ УХВАЛАМИ, що його складено керуючися ПОЛІТИЧНИМИ мотивами - почали б СПРАВДІ ВЧЕНІ МОВОЗНАВЦІ, ЯКИМ БИ ЛЕЖАЛО НА СЕГЦІ ДОБРО УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ І РОЗВИТОК літературної мови - СПОКІЙНЕ І РІЧЕВЕ ОБГОВОРЕННЯ ТОГО ПРАВОПИСУ, яким користувалася видавці "Української Загальної Енциклопедії", словом правопису вживаного на західних землях перед війною і в процесі того обговорення могли бути запропоновані важливі зміни в ньому і т. п.

Але, що тут в гру входили ЛІШЕ міркування ПОЛІТИЧНІ, що певні чинники хотіли використати післявоенную дезорганізацію для розкладу всіх найбільш небезпечних москвичам течій і організацій, а^в ДЛЯНЦІ ПРАВОПИСУ ДЛЯ СТУПНЕВОГО ПРОВЕДЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЕМІГРАЦІЇ ТИМИ Ж ЕТАПАМИ, ЯКИМИ МОСКОВСЬКІ ОКУПАНТИ ПРОГНАЛИ УКРАЇНСЬКИЙ НАРІД НА ОКУПОВАНИХ ЗЕМЛЯХ - ПРАВОПИС, що був ПЕРШИМ ЕТАПОМ НА ШЛЮХУ КАЛІЧЕННЯ НАШОЇ МОВИ БУЛО ПІДСТУПОМ НАКИНУТО, ПРИХОВАВШИ ПРАВДУ, ОБДУРИВШИ ЗАГАЛ І ЦИНІЧНО СПЕКУЛЮСЧИ ВЛАСНЕ НА АНТИМОСКОВСКИХ І АНТИСОВЕТСЬКИХ НАСТРОЯХ ЕМІГРАЦІІ.

Далі подаємо дослівно ряд цитат, які разом дають яскраву і виразну картину того, ЯК було накинуто "скрипниківський правопис".

I. Шоб відразу усунути правопис, який ввів проф. І. Зілинський в порозумінні з В. Сімовичем, В. Радзиковичем, О. Панейком та іншими членами комісії, в часопис. "Час" ч. I3/27/ з 1946 року пущено було такий підлій наклеп на проф. І. Зілинського, який ТОДІ ЗНАХОДИВСЯ "ЗА ЗАЛІЗНОЮ ЗАСЛОНОЮ":

"переробку правопису 1928-29 р. ЗРОБЛЕНО ПІД НІМЕЦЬКИМ НАТИСКОМ ^{х/} СПЕЦІЯЛЬНО ДЛЯ ГАЛИЧИНИ, з метою ВІДІРВАТИ її мовно ВІД РЕШТИ УКРАЇНИ.... НЕМА ОТЖЕ ЖОДНИХ ПІДСТАВ КУЛЬТИВУВАТИ ТЕПЕР ЦЕИ НАКИНУТИЙ НАМ ПРАВОПИС" / "проф. Ю. Шерех" /.

Цю вигадку пізніше скріплює Яр. Рудницький в "Українській Трибуні" / ч. 22/1948 р./ словами:

"ОБКРАЯНІ" ДЛЯ ВЖИТКУ "Губернаторства" перше й друге видання "Українського правопису" проф. Зілинського / 1941 р. 1942 р./ БЕЗ АПОСТРОФА Й ^в де-якими відхиленнями в писанні чужих слів!"

Шоб ці слова здавалися правдивими, хтось видає "Український правопис" І. Зілинського з зазначенням на ньому, що те видання є ФОТОДРУКОМ / отже не змінене /, а тимчасом в ньому НЕ ПЕРЕДРУКОВАНО ПЕРЕДМОВИ З ОРИГІНАЛЬНОГО ВИ-

^{х/} Це безсоромна брехня - німці в що справу не втручались, а Зілинський ВЛАСНЕ ХОТИВ ним осягнути МОВНЕ ОБЕДНАННЯ і тричі міняв його все наблизуючи до "скрипниківського".

ДАННЯ , В ЯКИ , між іншим, було написано:

"З приєднанням Галичини до Ген. Губернії виринула потреба переглянути ще раз справу українського правопису, бо ж виявилось, що в час узгоднення ... покликав Комісію... ГОЛОВНА ЗМІНА - ЦЕ ПОВІРЕННЯ АПОСТРОФА НА ДАЛЬШІ ТРИ ФУНКЦІЇ" / "пор, з "учасно" вигадкою Я. Рудницького

2. Збувши кількома брехливими словами правопису проф. І. Зілинського, пущено в обіг ряд вигадок, які мусіли допомогти накинути московільський "скрипіківський" правопис, не порушуючи, звичайно, питання, що коли не було "жодних підстав культивувати" НАЧЕ Б ТО "накинутий нам" правопис І. Зілинського, то тим більше не було / з погляду УКРАЇНСЬКОГО, а не московського / найменших підстав "культивувати" СПРАВДІ. НАКИНУТИ НАМ правопис "скрипниківський", який і НІДЕ НЕ ВЫВАВСЯ І БУВ АБСУРДНИМ ТА НЕЗДАЛИМ.

Для накинення еміграції того правопису пущено в обіг такі вигадки / подаємо частину, бо вони майже тотожні змістом:/

"Харківський" правопис ухвалений до вжитку 1928 р. після того, як його докладно обговорила Всеукраїнська Правописна Конференція і зредагував один з найвидатніших і найавторитетніших мовознавців - О. Синявський... Правопис цей, опрацьований за участю ВЧЕНІХ І ГРОМАДСЬКОСТИ як ЦЕНТРАЛЬНИХ І СХІДНИХ ТАК І ЗАХІДНИХ УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ, був і прийнятий УСІМА українськими землями" - під цією суцільною майже вигадкою підписаний "не однажди" приловмений на брехні, "проф. Е. Шерех" / "Головні правила українського правопису" 1946 р. /.

"Правопис 1928 року СТВОРИЛИ НЕ ОКУПАНТИ й не вороги української культури чи української справи взагалі, А ШІРІ УКРАЇНСЬКІ ПАТРІОТИ І СПРАВДІ СОБОРНИКИ, представники ВСІХ віток України Й НАВІТЬ ЕМІГРАЦІЇ За свою ВІРНІСТЬ і відданість ЗАГАЛЬНОНАЦІОНАЛЬНИЙ справі вони згинули МУЧЕНИЦЬКОЮ СМЕРТЮ ГЕРОЇВ і залишили нам у спадщині ... світлий приклад"

/ зазначивши, що "приклад" хоч би Скрипника мусив би змусити автора тої вигадки, поміркувати трохи над тим, що Москва своїх слуг здебільшого, коли її більше непотрібні - ліквідує, подаємо автора цієї антинаукової брехні : ним є Яр. Рудницький, підписаний під нею в "Укр. Трибуні" з 28/II 1948 р./
"Правопис 1928 року створили НЕ ОКУПАНТИ, а ШІРІ УКРАЇНЦІ і справді соборники. За свою ВІРНІСТЬ і відданість національній справі творці і автори нашого правопису 1928-1929 р. р. ... ЗАГИНУЛИ СМЕРТЮ ГЕРОЇВ МУЧЕНИКІВ..."

/ Нагадуємо підписаному під цими вигадками "Василенкові" /?/, що Конференція - була в 1927 році в травні, ЇЇ ПРАВОПІС - ВІДКИНУЛИ, а уклади під проводом Скрипника ЦЛКОМ ІНШІЙ, однак не всі його "автори" "згинули", а тим більше "смертью героїв" xx/ тільки де-які, як напр. А. Кримський - стали "орденосцями". Цитовані слова "Василенка" з'явилися в числі 4 "Нашого життя"

х/ "Шерех" мудріший і не "загальоповутсья" так, як "стахановець" - Рудницький, який уважає Скрипника, Булаховського, Затонського та інших не слугами окупантів, а ... "українськими патріотами"! Невідомо кого він робить представником еміграції ?

xx/ Чи самогубство, коли воно рятує вчорашнього лъсюя окупантів від заслання це "смерть героя" ?

Чи Скрипник і подібні, які вірно допомагали москвинам розкладати їх ліквідувати українські установи й культурні осередки, а одночасно допомагали балзмутити наївних на зажіль земель можуть бути для нас "ширими українцями" й "відданими патріотами"?

з 1948 р., місяць скоріше ніж попередня вигадка Я. Рудницького.
З. Тому, що преса все була маєте все під спліхи таї групи людей,
властиво ніде не було пропущено жодної поважної статті з будь-якими спро-
ді річевими увагами. За накинутий "скрипниківський" правопис пропаганда
вела вся в такому тоні, як наведені уризки писані в його обороні.

Ось "поважні" уваги з пропагандової кампанії:

"Поворот до / правопису / 1929 року СПОНТАННИЙ, доконався БЕЗ ЯКО-
ГОСЬ ПОПЕРЕДНЬОГО ДОРОЗУМІННЯ поодинокими авторами... Було їх аж
сім... отже один правопис у сімох різних редакціях. У ФОЛЬКЛЬОРІ
маєте всіх народів ЧИСЛО СІМ - ШАСЛИВЕ ЧИСЛО" / "Додаток" до часоп.

"Наше життя" ч. 2/18, "Василенко" /?

"За остатні три роки появилося аж СІМ публікацій присвячених
правописним справам. ПОКАЗАЛОСЯ, що СІМ - ШАСЛИВЕ ЧИСЛО й що автори,
ЯКІ НЕ ЗНАЛИ ОДНІ ПРО ДРУГИХ і не порозумівалися єдині з одними СПОН-
ТАННО, з свого внутрішнього переконання всі прийняли правопис з 1928
року".

/ ця "друга редакція" вміщена пізніше де-шо в "Українській Трибуні" з 22/II
1948 року, за підписом "проф. д-р. Я. Рудницький" /.

Чи треба було аж "дорозуміватись" тим "семи", коли до них належать:

Ю. Шерех, Ковальов, П. Оксаненко, А. Орел, Петров, Чапленко і Я. Рудницький?
Адже ж поза Я. Рудницьким, решта ж "вчених мовознавців" - вихованці тоді ж

"школи", коли не більше! До того ж усі вони - однакові "знавці" мови, напр.,
Чапленко, тому, що москвина маєть і для "бриля" / робиться з соломи / і
для "капелюха" / тепла зимова шапка, може бути з повсті / - одне слово:
"шляпа" - думає, що це те саме і виступає з "теорією", що "капелюх" є "гали-
цизмом", як зрештою і "сукня", волікчи моск. "плаття".

Однак усе ж еміграційні умови різнилися від умов в У.С.С.Р. тим, що
важко було встановити цілковиту "цензуру" і тому все в 1947 році в першому
числі журналу "Вежі" була передрукована стаття акад. Грушевського проти об-
московлення правопису і видрукувана коротка стаття Горука, яка вказувала на
те, що правопис НАБЛИЖУВАВ ШТУЧНО укр. мову до московської і що його з цією
метою й уклали ОКУПАНТИ. Одне й друге / Особливо те, що поруч невідомого нікому
псевда стояло таке відоме призвище, як М. Грушевського /, викликало типову

для ажії ПОЛІТИЧНОЇ, яку переводить ЗОРГАНІЗОВАНА ГРУПА, реакцію: як хор-
ти, стосуючи вироблену в У.С.С.Р. під час різних того роду "кампаній"
тактику брехні, наклепу і демагогії почали "нагінку". Перед у ній вів,
схованіши під псевдом "Стерна" один з "діячів" вивчених в У.С.С.Р. Від м'я-
го дісталося і М. Грушевському, бо мовляв "Горуку..." наче б то більше подо-
бастися правопис М. Грушевського, якого зразок він тут же подає" / стаття М.

Грушевського звичайно не є юдним "зразком" правопису", але для демагога
"какая разница"! / , а Горука цей п. "Стерно" в "Українських Вістях" оповістив
звичайно "неуком", "невигласом", "анальфабетом" за те, що він ... не вірив ви-
гадкам, наче б то, як вчити "Стерно" - всі "україністи ЗА ЦЕИ ПРАВОПИС ЗА-
ПЛАТИЛИ ЖИТЯМ АБО СВОБОДИЮ" і "не знає", що цей правопис "був усіма прийнятим".

Серед "оборонців" не бракувало звичайно і Яр. Рудницького, який в "Укр. Трибу-
ні" з 22/II 1948 року писав: "Ми свідки... безвідповідальних / *sik!* / вис-
тупів в пресі, як напр. стаття П. Горука в першому числі журналу "Вежі",
де автор НАМАГАТЬСЯ ПІДРАЖУВАТИ основи ЗАГАЛЬНОПРИИНЯТОГО правопису НАК-
ЛЕПНИЦЬКИМ теоретизованням і посиланням на ПЕРЕСТАРЛІ статті українських
вчених НЕМОВОЗНАВЦІВ" і далі йшла все ж цитована вигадка Рудницького про авто-
рів правопису і "світливий приклад".

Тому, що як писав "Стерно": "Осередок "Вежі" становлять статті яко-
го "П. Горука" про укр. правопис і якогось "Р. Гармаша" про М. Хвильово-
майже за пів року, а що в ньому далі друкувалася "стаття" / розділи з кни-
жки / Р. Гармаша - заходами "Ю. Бойка" / псевдо, за яким "харківський гром"

длінн" / були "Вежі" зліквідовані. Частина річевих уваг Горука була в ідеї СФАЛЬШОВАНому вигляді подана "Ттерном", але жодної річевої відповіді / а тим більше фахової / не було.

По якомусь часі проскочило дві-третини статті української письменниці - Галини Журби / "В обороні української мови" / в "Неділі" / 1949 рік. Реакція була також - знова хуліганська "нагірка" з метою "закричати". Ростаття проти "скрипниківського" правопису, на яку рівно ж кинулися з пісню і в часі і в просторі виступи письменника Ф. Дудка, а пізніше В. Дорошенка, що мав філььогічну освіту і був членом правописної комісії. З одного боку України прийшли такі письменники, як пок. Арх. Любченко, С. Пілгайний, І. Багряний... учений і літератур. критик Ю. Шерех... хіба ж вони зрусифіковані

чи говорити українською мовою не вміють? / "Наш Вік" ч. 8 1950 р. Канада / а з другого про "не підсовецьких" пишеться в такому тоні: "Можна зглянутися на лемент горуків, лавренків, Журби і проф. Дорошенка і видати новий право-Стоцького і інших справжніх українців і знавців мови оголшується просто "матеріальном для бібліографії" / "Укр. Прометей" ч. 17 стаття А. Орла / Скрипниківський же правопис оповішає "монолітним" / цитована стаття А. Орла /.

Сам А. Орел не є знавцем укр. літерат. мови, бо він не знає де слід і можна вжити "відзначити", а де "зазначити" та пише "загадкові" для того хто не знає московської мови речення: "із задовільної латини" / "удо-влетворітельной"/, "видучення кричуше непотрібних" / ісключение кричаще ненужних" /, "Не ждучи можливостей" / "не очідає возможностей" / і т. д.

Говорячи про "кампанію змовників", які боронили накинуті ними скрипниківський правопис, треба згадати про характеристичні методи Ухньої пропаганди. Вони прийняли під увагу те, що величезна більшість еміграції з західних земель та "старої еміграції" / а саме їм було треба накинути скрипниківський правопис/: а/ вороже настроєна до московських большевиків і симпатизує тому всьому "антибольшевицькому" в/ керуючись інстинктом самооборони схильна боронити все "традиційне" і с/ не уважає себе знавцем укр. мови натомісъ має велику пошану до слів "вчених" / особливо з "титулами" /.

"Вихованці У.С.С.Р.", були певні, що серед емігрантів "майже НЕМАС ЛДЕИ РОЗУМУ" / "Ю. Шерех" "Думки проти течії" ст. 64 / і вона "НЕ РОЗУМІЄ природи свого часу" / отже й сенсу та цілей чинності "шерехів" / та й називати "здрібного НЕ СТАРАТЬСЯ ЗРОЗУМІТИ" / там же /.

Враховуючи все сказане, з усім цинізмом, вони переконували загал: "Прийнятий тепер правопис 1928 року, хоч він і ЗАБОРОНЕНІЙ большевиками в Україні, ОСВЯЧЕНИЙ НАЦІОНАЛЬНОЮ ТРАДИЦІЮ /?!/ і має справді ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ /?!/ характер. Він може бути змінений тільки в вільній українській державі" . / Ю. Шерех "Нариси" ст. 395 / або "Всяка боротьба проти прийнятого на еміграції правопису 1928 року і всякі спроби його зреформувати - це прояв емігрантщини, це діяльність шкідлива для української національної справи" / проф. П. Одарченко /. Іх не обходило, що правопис був власне складений за вказівками БОЛЬШЕВІКІВ, які "заборонили" початково не його, тільки реалізацію правописних ухвал харківської конференції, яка їх винесла, не зважаючи на те, що влада добирала членів конференції, керуючись політичними своїми міркуваннями, а не фаховістю учасників. Іх не обходить те, що і та Конференція НЕ БУЛА "ВСЕУКРАЇНСЬКОЮ" і що ТИМ БІЛЬШЕ НЕ є "ВСЕУКРАЇНСЬКИМ" правопис, який СТВОРЕНІЙ НА ЗАСАДАХ ПРОТИЛЕЖНИХ ТИМ, ЯКІ ПРИНАЯЛА БІЛЬШІСТЬ ГОЛОСІВ ТА КОНФЕРЕНЦІЯ, скрипниківською комісією, в якій не було вчених з захід. земель, як рівно ж не було представників еміграції. А що скрипни-

x/ деяким з них того ніхто не закидав, бо вони власне є "зукраїнізовані"...

ківський правопис не на основі "заборони", тільки в УССР. ІІІ ТОДІ НЕ ТІ РОКІВ вживався ТІЛЬКИ в УССР. - то і під цим оглядом він є ТІЛЬКИ ОДИН з КІЛЬКОХ БОЛЕШЕВИЦЬКИХ ПРАВОПІСІВ він не є "всеукраїнським". Самозрозуміло, що як ОДИН з КІЛЬКОХ БОЛЕШЕВИЦЬКИХ ПРАВОПІСІВ він не є і не міг бути освячений НАЦІОНАЛЬНОЮ ТРАДИЦІЄЮ, як не був нею "освячений" хоч би "НЕП" або період "воєнного комунізму", що їм так захоплювався московсько-більшевицький діверсант і посіпака - М. Хвильовий. Традиції однодумців матонських, хвильових, скрипників, чи чубарів, - "трагедії" наймитів московських окупантів, що як і Ріков чи Троцький не зуміли затримати ласку керовників московської політики - ніколи не були і не будуть "освячені" УКРАЇНСЬКОЮ НАЦІОНАЛЬНОЮ ТРАДИЦІЄЮ.

Маючи ж такий ПОВАЛНИЙ Й ПЕРЕКОНУЧИЙ матеріал про правописну Конференцію 1927 року, підписаній будь-що будь ЗАГАЛЬНО-ВІДОМОЮ особою ЯК АКАД. А. КРИМСЬКИЙ і то публікований в УРЯДОВОМУ ВІДАННІ таї же Академії Наук, і ряд статей про ту ж справу ТАКОГО ШАНОВАНОГО І ЗАГАЛЬНО-ВІДОМОГО МОВОЗНАВЦЯ, як НАПР. ПРОФ. С. СМАЛЬ-СТОЦЬКИЙ - не маємо найменших причин вірити фантастичним вигадкам людей яких минулого НЕ ЗНАБ НІХТО, які не раз дали докази ВІДЕ ТУТ, СВОЕЇ НЕСОЛДНОСТІ Й ТОГО, що їхні свідчення НЕ ВІДПОВІДАЮТЬ ПРАВДІ.

Та брехня тягне за собою другу, а тому у виданій за фактичною редакцією "Ю. Шереха" та зв. "Енциклопедія Українознавства" СФАЛЬШОВАНО статті Сімовича, передруковані з "Української Загальної Енциклопедії" та III ТАК щоб ПРИХОВАТИ ПРАВДУ ПРО ХАРКІВСЬКУ КОНФЕРЕНЦІЮ і про те, що скрипниківський правопис НЕ БУВ ПРИИНЯТИЙ на західніх землях і еміграції.

До цього слід додати, що САМІ ПРОПАГАТОРИ "скрипниківського" правопису ІГОРЬ НЕ ЗНАЮТЬ / один з них пише "Гете", другий - "Гете", а Державін то навіть "Тьоте" / Ковальов пише "Ісландія", а Орел "Ісландія", Оксаненко пише - "вінегрет", а Орел - "вінегрета" і т. п., а сам правопис - нальогічний. Чи можна чимсь іншим крім "ступневим наблизуванням до московського правопису" пояснити чому вже пише А. Орел як і москви Гюго, але ще ті де Мопсан? Чому треба писати ще "пльомбір" і "галянтерія" але вже "дипломат" і "фланг"? Чому треба писати, як виняток "кістлявий" і "пестливий" / за "Шерехом", бо у Синявського - "песливий"/, але "поїзний" / від поїзд /? Чому маємо ще писати: "Ля-Манш", "кляса", "зая", "баляда", але вже "колос", "пілот", "глутократія", "кільограм" / Ю. Шерех пише, що так мають писатися слова давніше запозичені, особливо з грецької" - а тимчасом ці остатні слова НЕ є "ДАВНІШЕ ЗАПОЗИЧЕНІ" і не "з грецької", отже чому? Чи не тому, що ці ~~слова~~ НАДТО ЧАСТО вживався НІНІ в мові московській, а там вони саме так і пишуться. Чому треба писати як москви "Піранделло", "вілла", "Геллада" / бо, мовляв, каже на ст. 40 правопису "Ю. Шерех" ми "не помякаємо л, коли воно подвоєне"/, але ми ще чудово помякаємо подвоєне л в словах "весілля", "Поділля" і т. д. Чим іншим крім "першою ратою" пояснити "правило", що не треба мяшати л перед е? Тоді ми справді пишемо, як і москви "лекція", "билет", "елегантний", "делегат", "колега", "легальний" і т. д. На це нам заважать "скрипниківці", що ще ріжняться графічно останні чотири слова тим, що в них є тверде "г", але нас це не повинно дивувати. Це ж нам писати французькі деякі слова так, як їх покалічили москви напр. "може" / "Нариси" ст. 392 /, пропонує нам писати не "жид" тільки "єрей" / так пишуть москви / і т. п.

Та ті, що накинули цей правопис - не збираються на ньому затриматися і зрештою в свідомі, що скрипниківський правопис має виразну тенденцію наблизувати штучно українську мову до московської. Навіть Я. Рудницький, у своїй статті в "Арці" ч. 6, 1947 року на ст. 43 проговорився, що "Правопис до Російського, як це зробили ПРОДИКТОВАНІ СИСТЕМИ 1933 р., 1936 р., 1940 р.

I ВРЕМІН НАНОВИШИХ З 1946 р."

Цим реченням він визнав, що правопис має тенденцію "наблизувати" лише, мовляв, він "не перебрав міри" / суб'єктивно усталеної Я. Рудницьким / того "наблизування". По що ж має еміграція українська "в міру" чи "без міри" - калічти свою мову щоб наблизити свій правопис до московського - цього Рудницький не сказав. Близьке до правди, що скрипниківський правопис цілово зберігав ту "міру". Москвани уважали, що краще трохи / "не перебираючи міри" / , але таки наблизити західні землі до московського правопису, аніж аніж допустився щоб десь зберігався справді український правопис і за- безпечував літературну українську мову від розкладу. Коли б не ставка на за- хідні землі - його в 1928 році окупашіна влада могла би вже в першому етапі ще значно більше наблизити до московського.

З тої ж причини / що "зберігає міру" / його, а не який інший правопис накинуто еміграції, але вже підготовляється обережно ґрунт щоб коли лише звикнутъ до нього - ввести новий, більш ще наближений до московського. Тому "Ю. Шерех" ще в 1946 році дипломатично зазначив у передмові, що можливо де-які правила цього правопису потребували б перегляду й зміни. Приятель і помішник "Ю. Шереха" т. зв. "Ю. Бойко" вже в 1948 році, як подав "Час" в ч. I7 / а "Ю. Бойко" - не заперечив! / пустив "пробного бальона" кажучи: "В загальному можна говорити про "малий ренесансець" українства в 1941-45 рр. коли український правопис / Булаховського / вертається до 1928 р."

Правда Я. Рудницький виступив незорієнтованим в ролі Квітчного "під-брехача" і пише: "Впорівень / у порівненні / до попередніх правописів пра- вопис Булаховського НЕ БАГАТО відріжнається від правопису 30-ІХ РОКІВ. За те БАГАТО ВІДМИН від системи 1929 року".

Але еп. Іларіон у ч. 65 р. "Нового Шляху" виступає зі статтею, в якій не оглядаючися на правду і не боячися навіть вивити необізнаність зі спра- вою - вибілює всі більшевицькі уряди, твердячи що українське громадянство по-шилково "приписує московському урядові якесь "шкідництво" в ділянці право- пису і запевняє, що "УКРАЇНСЬКИЙ Уряд" / це так зве еп. Іларіон московсько- більшевицьких маріонеток / доручив "НАШІ Академії Наук" / і чого еп. Іла- ріон поїхав до Канади? / "урегулювати й удосконалити правопис". Тут слід від- мітити, що дві третини статті ВІДПИСАНО БЕЗ ЗНАКІВ НАВЕДЕНИЯ з передмови урядового видання того правопису, але підкреслені нами слова / "Український", "наша" / ДОДАНІ еп. Іларіоном, щоб вплинути на еміграцію. Далі йшла в ста- тті реклама для того правопису.

В книжці еп. Іларіона, виданій в 1950 році в Канаді / "Істаорія української літературної мови"/, певно в наслідок надто гострої реакції на ста- ттю в "Новому Шляху" / з окрема в "Вежах"/, похвали для правопису 1946 року більш стримані, але на загал він його захвалює.

З наведеного ясно, що підготовка до слідуочого етапу, це б то нажиз- ння еміграції правопису, який укладений, як стверджують самі "упорядники" його, з метою "забезпечити єдність з правописом братніх народів... особливо російського, орієнтуючися на остатній проект Державної Комісії" / хоча еп. Іларіон нас "заспокоює" і запевняє разом з "Ю. Бойком немов він "майже не ріжниться від правопису "скрипниківського" / - вже ведеться обережно серед нас протягом кількох років.

Подані факти і обективний доказовий матеріал стверджують: 1/ Цо ни- кі справа українського правопису стала справою політичною, в якій майже ніхто не керується фільольгічними міркуваннями . 2/ Шо справа українського правопису, ставши справою політичною, була представлена еміграції альбо і ті, що обдурили загал, пішли аж так далеко, що навіть сформували певні розділи "Енц. Укр." передруковані з української "Загальної Енциклопедії". Це все в свою чергу змусило нас уділити стільки місця поданню невідомих зага- лові фактів, які ми могли б оминути в цьому короткому викладі і 3/ Шо з орнам-

на мету з якою був уложеній "скрипниківський" правопис, з огляду на його непродуманість і московільські тенденції і очевидну підготовку до "наступного етапу" - не мав найменшого змісту українській ПОЛІТИЧНІЙ еміграції, яка справді не могла погодитися на московський гніт - нині, тут, культивувати в несвідомості добровільно той накинутий нам правопис, який до того ж ніде не вживается.

Тому єдино-розумним і доцільним є вернутися до "Правописних правил" якими користувалася редакція "Української Загальної Енциклопедії". Правопис вживаний на Західній Україні не є звичайно досконалим, вимагає доповнень і поправок, але він I/ укладений НЕ ПІД НАТИСКОМ ОКУПАЦІНОЇ ВЛАДИ тільки вільно 2/ укладали його справді УКРАЇНСЬКІ мовознавці і що найголовніше - ті хиби є справді тільки ВИПАДКОВИМИ хибами, а не ЛАНКАМИ цілого СИСТЕМУ, СПРЯМОВАНОЇ НА НИМЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ.

УКРАЇНСЬКЕ МОВОЗНАВСТВО ВЧИТЬ:

I. З прасловянської мови у перших віках по Христі почали поволі відділятися окремі групи говорків і з них творяться мови: чеська, українська, польська, болгарська, сербська, московська, білоруська і т. д. В IX віці вже можемо говорити про сформовані мови.

Окремої "празурської" чи "східнословянської" мови звичайно не було ніколи.

2. Тою українською мовою, якою говорив український народ, він, як і багато інших народів світу, за тих часів не послуговувався ані в житті релігійному, ані в літературі, ані при урядуванні. Ті українські слова і звороти та форми, які ми помічаємо в памятках писаних старо-болгарською мовою, свідчать лише про походження автора її та менше чи більше знання старо-болгарської мови. Так, як памятки писані латиною аж до ХІ століття французами, німцями, поляками, італійцями і т. д. не свідчать про те, що згадані народи говорили одною мовою, так і памятки писані старо-болгарською книжною мовою не дово-

МОСКОВСЬКЕ І МОСКВОФІЛЬСЬКЕ МОВОЗНАВСТВО ВЧИТЬ:

I. З прасловянської мови відділилася перед IX віком мова прагурська, якою послуговувалася вся група східнословянських племен. Говорків ріжниці між мовою вятича і полянина не були більші ніж такі ж ріжниці між мовою поляни і деревляни чи дуліба. Шайно в XII починають зарисовуватися певні особливості, однак не може бути мови про існування в тій добі окремої української мови.

2. За князівського періоду всі землі Руської держави, як це доводять численні літературні памятки, мали одну мову дуже невеликими місцевими особливостями.

Не маємо тому найменших підстав ворити про існування тоді якогось окремого українського народу, тільки про існування одного руського народу, що мав одну спільну мову і одну літературу, хоча складався з різних дрібних племен.

дять що Й народи, які вживали ту мову говорили одною мовою.

3. За литовсько-польської доби створили українці другу з черги книжну мову, яка була початково лише канцелярською мовою, а згодом поширилася Й на літературу. В ній вже відчувалися дужі впливи української мови, але це ще не була українська жива мова, яка існувала далі, як і за попереднього періоду, власним життям.

4. Після полтавської поразки, вигублення, еміграції чи заслання великої частини української старшини та стероризовання слабішої духом решти, вона стала послуговуватися мовою московських окупантів, яку ввів наказом московський уряд до шкільного вжитку, літератури й науки. Тому що в культурному життю Московщини тоді відогравали велику роль чужинці, а серед них і українці, мають можливість нині москвина ту книжну МОСКОВСЬКУ мову, в шлях антиукраїнських, звати "общеруською".

Цією мовою, замість досі вживаної книжкової мови і мусіли послуговуватися українці, але далі жила власним життям українська жива мова і нею складалися пісні та писалися комедії й жарти.

5. І. Котляревський, написавши великий обсягом і дуже популярний твір /"Енеїда"/ українською живою мовою, закріпив за нею рішуче і остаточно ролю літературної мови для творів гумористичних та сатиричних, написанням щею ж мовою "Наташки Полтавки" здобув їй місце в драматичній творчості і написанням "Оду до князя Куракіна" зазначив її придатність для творів поважних.

Коли де-хто з епігонів Котляревського Й вагались ще між вживанням одної власної мови у ВСІХ ВІДАДКАХ і вживанням двох мов / української і московської / то Т. Шевченко рішуче висунув тезу вживання ЛІШЕ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ

3. Частина руських земель, лістамається в польське ярмо, підпадає під культурні впливи польські та німецькі, наслідком чого південно-русська мова почала мінятися. На цей власне час і припадає початок творення української мови, яка, під впливом польсько-німецьким, чим раз далі віддається від старо-русської основи.

4. "У ХІІІ віці, ще сильніше вироблюється т. зв. славеноросська мова, яка опирається на старовину Й з неї достаточно викидуються польонізми та новійші германізми. Повстає мова ніби спільна для півдня і півночі, "общеруська" мова в ідеї. Українські передові люди потроху починають назначатися й російської мови, а це ще більше стирає різниці між літер. мовами України й Росії. Літературна українська мова твориться тепер на своїй давній основі. Це була своя літературна мова, що природно виросла на стародавній основі, на тому процесі, що ішов ще з князівських часів. Шо ця літературна мова збігалася з мовою російською, причина була тільки в тому, що таку ж мову творили і в Росії" X/

5. "Російська літературна мова почала помалу наблизатися до нової народності, а тим самим ставала новою великоросійською. Зникли налетіlosti, що Х привнесли українські учителі. Творцем нової російської літературної мови став А. Пушкін."

Цей процес викликав закономірно на півдні стремління наблизитися до південної групи говорів руського язика, це б то мови малоруської, яка тепер зветься частіше українською.

Українці хотіли мати як і росіяни літературну мову, яка давала б їм змогу, пишучи твори місцевого характеру з усією докладністю віддавати характеристичні властивості цього життя. Однак "що до обсягу української

мови, , протиставлення її московської і вважав "гріхом" вживання мови московської.

Однак побувавши перед засланням на Україні і переконавшися, що навіть наче б то найбільш патріотично настроєні українські інтелігенти кала так обмосковлені, що не розуміють його самостійницьких і антимосковських ідей /"Кирило-Методієвське Братство"/, обіхавши Україну, придивившися до кріпакського життя, пережив страшну внутрішню драму /"Три літа"/ і вирішивши, що за тодішніх обставин його творчість є "криком в порожнечу" /"Пустка"/, написав "Заповіт".

Однак, хоча він не встані був "свое серце запечатать", не встані був після цього НЕ ТВОРИТИ, проте після цієї драми, вже на засланні, він пише ряд повістей московською мовою, ставляючи собі практичну мету: вплинути на обмосковлених "панів" і спонукати їх до більш людського поводження з кріпаками. ПРОТЕ ДО КІНЦЯ ЖИТЯ СВОЇ МРІЇ І ДУМИ СЕРЦЯ ВІН ВИСЛОВЛЮЄ ЛІШЕ ЧИСТОЮ МОВОЮ УКРАЇНСЬКОЮ. Написання Шевченком з наведених причин прозових творів мовою московською використав М. Драгоманов для висунення фальшивого твердження немов Шевченко був письменником "двохмовним", щоб тим узасаднити "двохмовність" взагалі і свою власну / більша частина творів М. Драгоманова писана по московські/. Цю ідею підхопили нині москвичи і окупанті на влада хоча видає твори московських письменників в мові українській, щоб їх краще розуміли українські маси, віддавна перекладені на укр. мову прозові твори Шевченка друкує навмисне по московські. Однак, не зважаючи на всі заходи ворогів, українська жива мова стала єдиною літературною мовою українського письменства.

6. Не маючи змоги "викреслити" з української творчости твори ряду великих українських письменників писаних що-раз більше добірною українською літературною мо-

мови, як мови літературної, не було згоди поміж самими українськими письменниками. Багато українських письменників пішли просто в російське письменство, бо там не було суперечки про здатність мови для літератури, напр. такі були : Рубан, Богданович, Капніст, Наріжний, Гоголь, Данилевський, Мачтет, Короленко. Тим же пояснюється і те, що українські письменники ставали двомовними й випускали цілі томи й по російському, напр. такими були: Квітка, Гребінка, , пізніше Шевченко. Але російські писання цих письменників, хіба крім Квітчиного "Пана Халявського" в російському письменстві навіть не згадуються.... Двомовна письменність вела до того, що у тих авторів було аж надто багато русизмів, що бачимо навіть у ліпших Шевченкових творах. Назва української мови "малоросійська" була не тільки офіційною, але й буденною серед письменників українських цього часу". / ст. 151-152 /.

"Ще у Ширяєва Шевченко почав писати українською і російською мовами" / ст. 7/. Лексічні багацтва сучасної української мови таким чином створювалися і створюються при благотворному впливі мови великоросійського народу" / ст. 5/ x/

6. "Українська літературна мова взагалі була в двайцятих роках вперше міцно регламентована й очищена". "Але у галузі наукового мовознавства провадилося глибоке шкідництво, запро-

x/ Уривки подані в лапках взяті з :
Митр. Іларіона "Істор. укр. літер. мови"
та "Мовознавства" / Київ, 1947 р/

москвінни, знишчигши право терміно-
льгічних комісій і словники скла-
дені українськими мовознавцями,
штучно стримали, користуючися дер-
жавним апаратом вільний розвиток
української наукової мови, утво-
рили умови за яких могли заливати
Україну своєю творчістю люди,
що не знали гаразд української мо-
ви і ведуть плянову акцію занечищу-
вання, калічення і штучного набли-
жування української мови до моско-
вської, використовуючи для того шл-
ковиту залежність від адміністра-
ції наукових установ, видавничого
апарату, школи, преси, і вмілу змі-
ну дозволених владою "правописів".

7. Едино-можливий льогічний висно- вок:

Шоб врятувати й зберегти, хоча на
еміграції протягом лихоліття, яке
принесла московська окупація цілої
України, українську літературну мо-
ву створену обєднаними вусил-
ми кращих письменників цілої Укра-
їни на мінній народній основі і
тим зберегти гострою і докладною
нашу думку - зброю у боротьбі за
краще завтра, мусимо:

a/ дбайливо вивчати самі / і вивча-
ти наших дітей / **ТУ УКРАЇНСЬКУ МО-
ВУ, ЯКОЮ ПИСАЛИ ТАКІ НАШІ АВТОРИ,**
**ЯК ШЕВЧЕНКО, КОЦЮБИНСЬКИЙ, ЛЕСЯ УК-
РАЇНКА** та інші знавці **У.**

b/ вивчаючи укр. літературну мо-
ву послуговуватися по можливості
крім творів красного письменства
словником Б. Грінченка, а дітей зва-
йомити за допомогою підручників з
найконечнішими термінами, назва-
ми тварин, рослин, геогр. назвами
і т. п.

c/ уникати вживання тих новотворів,
котрі по цій війні дісталися до
нашої преси і письменства, вживачи
натомісъ висловів, які вживалися
до сіма кращими знавцями укр.
літер. мови / напр. вживачи "па-
нуочий", а не "панівний" і т. п.,

c/ уникати цілево накидуваних
термінів і слів, які є докладними
копіями московських / напр. "во-
зведнання", "застрільник", "схвале-
но", "горізонт" "паралельний",

— уникати вживання слів, що ви-
гнагають з української мови слова запозич-
ченні з російської мови. Буржуазно-фа-
шіоналістичні мовознавці, вороги украї-
нського народу, всіляко ігнорували
спорідненість і взаємозвязок росій-
ської та української мов... Подібні ж
перекручення протягом в орфографії
намагаючися їх зорієнтувати на бур-
жуазний захід". Нині проводиться ре-
бота на мовному фронті по лінії від-
кидання штучних барерів між братніми
мовами й очищення укр. літер. мови
від впливів чужих тим мовам.

7. ЕДИНО-МОЖЛИВИЙ ЛЬОГІЧНИЙ ВІСНОВОК:
Розглядати треба всікі спроби затри-
мати посування укр. літер. мови шля-
хом яким вона простує на рідних землях,
як шкідливі прояви емігрантщини і
слід вживати всіх заходів для зbere-
ження, як найтіснішої єдності з лі-
тературною мовою нашої батьківщини.

Приймаючи під увагу, що на Україні
такі висококваліфіковані фахівці, як
акад. Булаховський і ряд науковців у
спеціально створеному "Інституті Мо-
вознавства ім. О. Потебні" при Академії
Наук УССР працюють над управильненням
нестримного розвитку української мо-
ви, який був можливий лише "в умовах
створених українською владою" і що
власне там українська мова набрала
всіх прикмет необхідних для обслу-
говування всіх культурних потреб —
конечним є стало орієнтуватися на
мову і правопис цілого українського
народу.

"Головною жібою є відрив мови емі-
граційних видань від тих норм, по яких
виробив наш народ на батьківщині".

"умовленії" і т. п. /
д/ як в мові так і в правопису не
дати московським пристягачам тяг-
нути нас хоч і "зберігаючи золоту
середину", шляхом, яким силоміць
вже чверть віку волочать нашу
мову окупанти.

х/ ПРИМІТКА ДО СТОР. 33.

Про те, що Є. Ш. не тільки не знає української мови, але й не знає відпо-
відних праць українських вчених, які мають відношення до української мови,
свідчить хоч би факт, що він на стор. 49-52 говорячи про "Соціальні діялек-
тизми" згадав про московсько-одеський злодійський діялект /"благий"/ і
подав ряд московських прикладів / "черепок", "мокре дело" і т. д. /, зга-
дав, хоч і без прикладів, про польсько-львівський злодійський жаргон, зга-
дав про "професійну мову", але ні словом не згадує хоч би про таємну мову
наших кобзарів, якої зразки знаходимо в працях Сумцова. Ось де-які вислови
тої мови: шапка - "камуха", кожух - "бармуз", вода - "делька", малий - "мі-
крій", кобзар - "невля", пан - "каврій" і т. д. /

ДОДАТОК.

Щоб краще засувати як окупанти повільно і методично наближать українську літературну мову до московської, з метою обернути її в пропаганді говірку остатньої, це б то щоб річево засувати в чому полягає т.зв. "буйний розвиток української літературної мови" на батьківщині, подаємо цю коротку таблицю / яку можна б продовжувати!/:

Вислови вживані в українській літературній мові до окупації 1920 року	!! Московські вислови введені після окупашії!! 1920 року	!! москвини "е" читають як "о".
славнозвістний, славний	! знаменитий	!! знаменитий
хлібороб, хліборобство	! землероб, землеробство	!! земледелець, земледеліе
аристократія, значні люди	! знать	!! знать
обрік	! оброк	!! оброк
ширіти зуби	! скалити зуби	!! скаліть зуби
збори	! сходка	!! сходка
ухвалили	! схвалили	!! одобрили
виявляли криком згоду	! виявляли схвалення	!! выражали одобрение
рухливі, жваві гавані	! пожавлені гавані	!! оживлені гавані
угноювали землю	! удобривали землю	!! удобряли землю
угноєння	! добриво	!! удобрение
оповідання	! розповіді	!! рассказы
непокоїли /межи /	! тривожили	!! тревожілі
трус	! обшук	!! обиск
голова / держави /	! глава	!! глава
мешканець	! житель	!! житель
навала, напад	! вторгнення	!! вторжение
руйнували	! розоряли	!! розоряли
рековане	! приречене	!! обреченнное
варти	! сторожеві пости	!! сторожевъе посты!
на варті, на становищі	! на посту	!! на посту
довгі війни	! тревалі війни	!! длительные войны
маєтки багатіїв	! помістя богачів	!! поместья богачей
водогін	! водопровод	!! водопровод
вистарчакчі	! достатні	!! достаточный
кріпацькі	! кріпосницькі	!! крепостнические
селились громадами	! селились общинами	!! селились общинами
урядовці варварів	! чиновники варварів	!! чиновники варваров
віддавався релігійним міркуванням	! віддавався релігійним раздумам	!! оддавался религиоз. раздумью
ченці	! монахи	!! монахи
прочани	! богомольці	!! богомольцы!
улюблене / видовище/	! любіме	!! любимое
коріння / запаіні/	! прянаці	!! прянаши
користі торговлі	! вигоди торгові	!! торговые выгоды
скарбовий	! казенний	!! казенный
скараб	! казна	!! казна
верховинці	! горші	!! горши
кіннотчики	! кавалеристи	!! кавалеристы!

платня	! жалування	!! жалованье
чужинці	! іноземці	!! иноземцы!
агресивна, зачепна політика	! наступальна	!! наступательная
поневолення	! підкорення	!! покорение
збіжжя	! хлібні алаки	!! хлебные элаки
бласци	! клопи	!! клопы!
зміст	! вміст	!! вместимость
гайворон, грак	! грач	!! грач
малюнки	! картини	!! картины!
одночасно, тоді ж	! водночас	!! в тоже время
поганські боги	! язическі боги	!! языческие боги
збільшити значіння	! підсилити значення	!! подкрепить значение
жиди	! євреї	!! евреи
підручник	! пособник	!! пособие
вохкий	! вологий	!! влажный
охоронець	! хранитель	!! хранитель
малярство	! живопис	!! живопись
малявав олійними фарбами	! писав масляними фарб.	!! писал масляными краска
додавши нові	! добавивши нові	!! добавивши новые
мистець, маляр	! художник	!! художник
загальний	! всезагальний	!! всеобщий
	!	!!

Подані для прикладу "нові" вислови взяті лише з кількох перших сторінок виданого в УССР підручника всесвітньої історії, при чому це не москалізми того типу, як хоч би ті, що їх було стільки в перших творах М. Хвильового. Тамті були просто наслідком незнання української мови і у одного автора траплялися одні, у другого - цілком інші. Подані в другій колонці вислови вживалися, як правило, всіма авторами і перекладачами в УССР, вживання ж укр. літературних висловів з першої колонки трапляється там лише спорадично, як дуже рідкий випадок і безперечно вважається підоэрілем. Всі видавництва мають "мовних редакторів", що реалізують московські пляни, яких мета є наведеної таблиці є ясна ковнина.

Ширення серед нас згаданих москалізмів і "новотворів" уживаних в УССР, якому присвячують досить уваги й "запалу" советські вихованці, як наче б то "останніх осягнень" української літературної мови і намагання "УВАН" накинути й еміграції "редакторів мови" є продовжування акції Москви на "мовному фронті". Пора б еміграції задуматися чому наче б то треба літературні вислови вживані майстрами нашого слова замінити московсько-українськими покручами і тим допомогти руїнницькій чинності окупантів.

При цій нагоді виразно підкреслюємо: згадане явище НЕ МАЄ НІЧОГО СПІЛЬНОГО з тим недосконалим ЗНАННЯМ / треба широко визнати правду! / української мови, яким відзначаються, в більшій чи меншій мірі, майже всі ті українці / не виключаючи й автора!/, що одержували свою освіту в чужій мові, наслідком якого мова "пишучого загалу" багата помилками.

Всі ті, хто зі згаданих причин допустилися до чи іншої помилки, можуть на неї звернути увагу - подякувати і намагаються тої помилки уникати. Коли б подібно помилялися в дусі урядової мовної політики і українці з ССР і намагалися позбутися помічених помилок - все було б гаразд.

Тимчасом істнє ЗОРГАНІЗОВАНА ГРУПА, яка провадить Е'ЕРГІНУ АКЦІЮ, яка має на меті ВИТВОРЕНІ В ДОГОДУ ОКУПАНТАМ УКРАЇНИ МОВНІ ПОКРУЧІ НАКИНУТИ ЕМІГРАЦІЇ і повести її тим же шляхом, яким змушують посуватися московини поневолену Україну.

X/ Примітка: в деяких московських словах довелося застудити московське "ери", яке читається подібно до нашого и, знаком '• "ъ!".

ІСТОРІЯ
УКРАЇНСЬКОУ СЛОВЕСНОУ ТВОРЧОСТИ.

словесности. Пливши віки, змінялися погляди, смаки, інтелектуальний рівень народів, а в зв'язку з тим мінялися й форми мистецької творчості та мінялися ідеї якими запалювалися творці тих скарбів людського духа. Наука, що вивчає історію ступневого розвитку словесності мистецької творчості зветься історією словесности, а оскільки вона обмежується тільки до історії писаних творів - зветься історією письменства або літератури.

Ми в сій книжці не будемо розглядати історію словесності творчости взагалі / се б то всесвітньої / , а лише історію історію словесності творчости української, як устної так і письменої.

II. ПОЯВА УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ НА ІСТОРИЧНИЙ АРЕНІ ТА ПОЧАТКИ СЛОВЕСНОЇ ТВОРЧОСТИ.

Початки українського державного життя слід шукати в У віці по Р. Хр. спираючись на свідчення арабського письменника Масуді, який описуючи східних словян, каже, що початково над усіма славянами панувало одно племя, яке він зве "Valinana" / Волиняне/, а яке звалося ще, як знаємо з літопису, Дулібами. Наш літопис стверджує, що Обри підбили потім тих Дулібів. Московський історик Ключекський слушно каже, що літописець власне тому затятив цю назву / Дуліби / що це племя панувало над іншими.

Тепер лишається дати відповідь чи були Дуліби та інші українські племена окремим народом від москвинів та білорусів?

Немаємо даних, які дозволяли б припускати, що вже в ті часи почували себе наші предки окремою нацією, свідомою своєї відрубності і окремих історичних завдань. Проте можемо з усією рішучістю твердити, що вже тоді українські племена яскраво відріжналися свою мовою, піснями, звичаями та побутом від усіх інших словян. Отже інакше кажучи не були правдоподібно окремою нацією, але були безсумніву окремим народом, який вже починав відчувати свою окремішність. Літопис Несторова принагідно не раз підкреслює побутові різниці між українським народом і його сусідами. Говорячи про апостола Андрія, літописець, скористався з оказії поглузувати з москвинів, які вже тоді любили "паритися" в лазнях та бити один одного вінниками. "не мучимі ніким же - сами себе мучать". В іншому місці підкреслює, що московські предки - Радімічі й Вятічі походять "від ляхів" і прийшли на східні землі ЗНАЧНО ПІЗНІШЕ, коли українці вже жили своїм життям. В іншому знова місці зазначує, що Радімічі й Вятічі мають "один обичай" спільний їм, живуть "як звірі" та ведуть перед батьками і перед невістками розмови про соромицькі речі". Се все вказує, що ті різниці повинні бути, ще значно давніше ніж ці слова писалися в літопису, а за часів літописця наші предки ставилися до москвинів з певною нехіттою і призирством.

Московські історики, щоб загарбати собі нашу стару історію, літературу та культуру майже промовчують про своїх предків Радімічів та Вятічів наче б їх була якась жменька, більше того, охоче признають, аж до XIII століття фінські племена / Мурому, Весь, Мерю / повними господарями їхньої батьківщини.

В дійсності ж, як видно з оповідання про вбивство християнського місіонера Леонтія / житія святих / у Ростові ще за життя Авраамія / XI / на "ЧУДСЬКОМУ КІНЦІ" поклонялися СЛАВЯНСЬКОМУ богові Велесу". Це показує що вже тоді Вятічі так скольонізували чудську землю, що лишився в Ростові "Чудський "кінець" та й там поклонялися СЛАВЯНСЬКОМУ богові, якого

вже самі славяне не визнавали!

Отже справа представлялася очевидно так: вже в У віці на зем-
лях наших жили українці, які вже тоді ріжнилися мовою, побутом та
звичаями від сусідів. Ці наші предки мали свою державу, зруйновану пізні-
ше Обрами / Аварами / , а потім в IX віці наші предки знова зорганізу-
вали під про одом варяжського племені Русів велику державу з центром у
Києві. Ця держава звалася "Руськом" державою до ХІ заснували чи організу-
вали варяги "Русь", які з кожним роком все більше змішувались з україн-
цями..

Ця, в істоті речі українська держава приймава з Византії християнство,
грецькі єпископи приносять зі собою богослужбові книжки на найбільш зрозумі-
лій / але чужі / БОЛГАРСЬКИІ мові, бо перекладу на нашу мову не було,
а на болгарську вже був. Ця болгарська мова нашими предками засвоюється,
яко мова ПИСЬМЕНСЬКА / такою на Заході була латинська аж до XVI в. / ,
але наші предки калічать ту мову, бо вона не відповідає нам і значно ріже-
ниться. Деякі літери вимовлялися по болгарському ріжно / бо були це
окремі літери / , а наші люди їх вимовляли однаково, не вміючи їх вимо-
віти так, як болгари т. зв. "юси" , носові згуки й звичайні йотовані / ,
також не вимовляли "твердого знака". Свою владу і цю літературну мову
накинули українські племена московським, які, хоча були численні, але
були дикі й некультурні. Москвиини спочатку завзято боронилися, а потому
покорилися, що більше - НАШІ князі там пізніше обмосковилися і коли
Київ під натиском степовиків та в наслідок межиусобиць почав підупадати,
Київ . / II69 р./

Тепер москвиини, користуючись з того, що все було дуже давно, опові-
дають ріжні вигадки, яко "наукові" істини про те, що населення України
мало б чомусь масово переїсти на північ під тиском кочових народів зі
Сходу, а не на захід, як це було в дійсності. Рівно ж вони запевняють, що
болгарська мова літературних памяток, є доказом того, що тоді, ще був
"один народ", а тодішня література була "с'єльна". Одна біда, що моск-
виини, які говорили іншою мовою чим українці, ВІДЕ ТОДІ калічили бол-
гарську мову ПО СВОЮ МОВІ, а українці знова на свій копіл і власне по тих
помилках - "особливостях" і розпізнають безсумнівно й певно вчені, які
твори старого письменства є творами нашими, а які московськими.

Твори ж УСНОЇ словесності творив САМ НАРОД, а НЕ ВЧЕНИ ЧЕНЦІ і то-
му вони ЗЛОЖЕНІ НАШОЮ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ І є НАЛІПШИМ ДОКАЗОМ, що
ВІДЕ У ТУ СИВУ ДАВНИНУ ІСТНУВАВ ОКРЕМІЙ УКРАЇНСЬКИЙ НАРОД.

III. ПОДІЛ ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ СЛОВЕСНОЇ ТВОРЧОСТИ НА ПЕРІОДИ.

Поділ цілості на менші частки як і всього, що маємо намір
вивчати, сприяє вивченню й полегчує пізнання. Звичайно, що такий поділ
не повинен бути випадковим, механічним, штучним. Такий органічний, до-
цільний поділ вносить елемент порядку і дає змогу легче обходити зо-
ром кожну виділену частину цілого. Однаке всякий поділ, а спеціально по-
діл історії української словесної творчості, є до певної міри штучним
і умовним, чого не слід ні на хвилину забувати. Наша протягом століть
свого історичного буття бувала і паном, творцем своєї долі, але бувала
й обектом чужих махінацій. Словесна творчість завжди відзеркалювала
те, чим жили в добу появи певних творів - творці їх творів, бо їх
твори були висловом тих ідей, які присвічували їм, висловом їх туги, їх
бажань і мрій, їх розуміння краси. Однаке кожний творець, навіть гені-
яльний, є в більшій або меншій ступні дитиною свого часу і є звязаний з

життям, долею й недолею своєї нації. Загнаний, затурканий раб, що немає просвітку за працею, немає вільної хвилини, немає й часу на мистецьку творчість. Лише нечисленні сильні одиниці, як ростина з під каменю, проникають собі шлях в царство мистецтва, більшість же виявляти своїх мистецьких нахилів немає змоги і ми ту мистецьку творчість Ухню мусимо розшукувати. Наші, що живуть незалежним державним життям, а тим більше, коли займають пануюче становище, мають більші можливості мистецької і культурної творчості, Ухні мистці матимуть і час і змогу присвятитися мистецтву і плекати його. Тому найчастіше великі, сильні нації мають великі літератури, а період розцвіту словесної творчості припадає на період вільного, спокійного незалежного життя. Де-коли період такого розцвіту наступає безпосередньо після того, як нація, створивши і розширивши свою державу, починає жити в достатках і спокої, однак за довгий спокій і "культ уживання життя" веде завжди до дегенерації й занепаду мистецтва, як рівної і до упадку державності.

Все сказане засовує чому, звичайно, поділ на періоди історії словесної творчості відповідає певним більшим закінченням періодам життя нації, але тому, що життя нації в ріжні періоди при кінці такого періода не уривається і не має ВИРАЗНОЇ МЕЖІ, той поділ є УМОВНИМ. Більше того: все змінилося напр. певні обставини, або минули події, що до глибини зворушили душу нації, а нація ще довгий час живе тим усім, хоча одночасно нові події кладуть на творчість своє тавро, приходять зовнішні впливи часто від далеких сусідів і лишають виразний слід на творчості, а нові стремління, відчуті геніальними одиницями, оформлюють творчість, скривуючи на нові шляхи. Це все робить мистецьке життя СУЩЛЬНИМ, тяглий і тому, повторюємо, поділ на періоди треба вважати лише дуже умовним.

Історію української словесної творчості ділимо на три доби /періоди/:

I. ДОБА НАЦІОНАЛЬНО-ДЕРЖАВНОЇ САМОСТІННОСТИ /"князівська доба" / до зedнання поодиноких князівств з Литвою. Починається, словесна творчість цієї доби, ще до Рюриковичів, а поволі занепадає починаючи від московського нападу і татарського набігу. Характеризується ця доба в письменстві переважаючим впливом Византії та Болгарії, звідки привезено було перші книжки, хоча були й інші впливи. При кінці ж цього періоду виразно міцніє вплив Заходу.

II. ДОБА НАЦІОНАЛЬНО-ДЕРЖАВНОЇ ЗАЛЕЖНОСТІ ВІД ЛИТВИ И ПОЛЬШІ ТА ЗМАГАННЯ ДО ВІДНОВЛЕННЯ , А ПОТІМ УДЕРЖАННЯ ДЕРЖАВНОСТИ. Починається ця доба від ХІІ ст. і тягнеться перша її половина до середини ХІІІ, а друга - до кінця ХІІІ віку. Характеризується ця доба переважаючими впливами Заходу, особливо в першій своїй половині, шуканням нових форм і переможеною завзятою боротьбою з Польшою . Друга половина цієї доби це культ Богочеславських змагань, змальовуваних все більш однобічно і повільний спад, повільне завмирання під гнетом дикої московської держави.

III. ДОБА НАЦІОНАЛЬНОГО ВІДРОДЖЕННЯ , починається в умовах повної державно-політичної залежності приблизно від Котляревського і тягнеться до революції 1917 року, а друга її половина починається від 1917 року і тягнеться до наших днів.

Ця доба в першій своїй половині відзначалася все ростучими впливами світової літератури, а в другій буйним розцвітом і широкими перспективами повязаними з відродженням нашої державності, на прикінці ж доби помітний виразний занепад сполучений з повною ізоляцією і посиленням гнетом Московщини.

I. ДОБА НАЦІОНАЛЬНО-ДЕРЖАВНОЇ САМОСТІЙНОСТІ.

I. ПОЧАТКИ ПОЕТИЧНОЇ ТВОРЧОСТИ ЗА СИВОЇ ДАВНІНИ НАШОЇ НА ТЛІ ЧУЖИХ ВПЛИВІВ, Т. ЗВ. НАРОДНЯ ТВОРЧОСТЬ: МОЛІТВИ І ЗАКЛЯТЯ, ГОЛОСІННЯ, КАЗКИ, БАЙКИ, ПРИКАЗКИ.

У кожного народу період, і то досить довгий, словесної творчості попереджував початки письменства. Як слухно сказав Шлегель "поезія є така ж стара як і слово". Наукові праці Вундта-Штайнталля і Потебні довели во в своїй основі є поетичним образом. З часом ми перестали вдумуватися, звикли так би мовити до слів і вживавши їх не відчуваємо того, що відчувають "творці" тих слів. Адже ж кожне слово нашої мови заворвало собі місце замісць первісних вигуків і рухів у наслідок змагання, конкурсу з іншими менш влучними виразами, що менш відповідали нашій психіці, а ті слова, які прийшли до нас від інших народів також були нами достосовані до своєї вимови, до своєї психіки.

Природно, що вже в найдавніші часи на Україні перехрещувалися впливи різних народів з якими ми мали які б то не було звязки чи стосунки. Це впершу позначилося на шамай мові.

Але не тільки слова чужі ми приймали від інших народів / напілюючи їх взамін своїми /, але також і пісні та оповідання їх, легенди й вірування. Всі народи ще в до князівську добу / як рівною і пізніше /, що більш менш стали стосунки з нами мали, а інколи й за посередництвом інших народів, ділилися плодами своєї творчости, віруваннями, молитвами. Навіть в нашій найдавнішій словесній творчості можемо помітити виразні впливи інших народів, особливо зі старшою культурою за нашу.

Твори "устної" словесності ми звичайно уважаємо за твори "народні". Це не значить, що такий твір / слово, заклинання, пісню, приказку / творив увесь народ разом, а лише значить, що твір якогось одного, невідомого нам автора, передаючися з уст до уст, протягом певного часу підпадав ступневій зміні / ті хто переказували його - несвідомо, а часто то й свідомо достосовуючи до інших обставин, перероблювали чи доповнювали його /.

Таким чином в деяких випадках твір міг змінитися протягом довгого часу навіть до непізнання. Отже так немов би весь народ брав участь у творчості, бо і автор є нам невідомий і мав він дуже багато співавторів завдки чому став такий словесний твір - власністю народу і його до певної міри витвором.

До найдавніших народніх творів нашої словесності, яких лише сімі нечисленні рештки збереглися до наших днів належать молитви-закляття. Ось напр. звертання до сонця:

"Сонечко ясне-красне
освічаєш гори і долини
освіти мое личко
щоби було мое личко
як сонечко було красне"

або ріжні закляття. Так напр. побачинши ряст вперше цього року треба сказати притоптуючи його:

"Топчу, топчу ряст
дай Боже, потоптати
і того року діждати".

Ми подали тут два найкоротчих закляття, а є їх багато на всілякі види жи-

ття і часто дуже довгих. Трохи складнішими і більш обчисленими на те, щоб впливати на людську уяву та почування в похоронні голосіння.

Зібрані нашими етнографами похоронні голосіння дали змогу встановити що цей рід поетичної творчості мав величезний вплив на розвиток поетичних мотивів і образів взагалі. Ось початок одного такого голосіння:

"Мамко моя, голубонька моя
Мамко моя, зсузулько моя
Мамко моя, порадочко моя
де вас найду, де вас відшукаю
Чи в садочку, чи в місточку,
Чи в полі на колосочку? і т. д.

Як в закляттях так і в голосіннях, помічаємо прояви т. зв. "двоєвірря". В ту пору коли наші предки прийняли віру Христову вони вже мали багату словесну творчість і прийнявши христіанство не могли зректися її, забути свої звичаї і т. д.

Тому вони почали давні поганські молитви, закляття, пісні доповнювати звертанням або згадками про Ісуса Христа, Божу Матір чи найбільш популярних святих. Таким чином в словесній творчості найдавніших часів виразно відбилася та мішаниця старих вірувань з новою вірою, яка фактично була в людей, сліди котрої зрештою лишилися й до нині в формі ріжних забобонів.

Особливо виразно збереглися рештки космічної мітольогії, як свого рода пережиток первістного загально-европейського світогляду, в незіршуваних творах, у т. зв. оповіданнях про звірів. Первістна людина намагалася зясувати собі безліч незрозумілих її явищ дооколішнього світу, а також походження його й звички та властивості тварин, за допомогою своєї фантазії повязуючи все зі своїми основними віруваннями. Тому, що первістна людина особливо часто зустрічалася з тваринами й мала нагоду спостерігати їх життя, повстало дуже багато оповідань про звірів у всіх народів. Де-які з таких оповідань мандрували з уст, до уст набираючи певних особливостей в кожного народу, який все додав щось свого. Тому й орігінальні до певної міри і запозичені оповідання з т. зв. звіринного й космічного епосу все з'являються в більшій чи меншій мірі твором того народу з уст якого ми їх записали.

Частину таких оповідань про звірів, а саме ту, яка послуговується звірями, щоб дати якусь науку, яка повчас як треба і як не треба робити їй нам, звемо "байками", ті ж оповідання, які не мали того на меті, фантастичні оповідання як про самих звірів, так і про пригоди людей в яких беруть участь ріжні духи, чаклуни, відьми і т. п., або в яких пояснюються якісь явища природи / оповідання про сонце, місяць, мороза і т. п./ звемо казками. Казки про сили природи мають мітичний характер і є дужнього походження.

Українська творчість цього роду є досить багата, так автор найбільш повної збірки народних байок / звіринного епосу / і казок Гнатюк, израховує таких оповідань аж 327. Що з того однак є створене самим українським народом, ще не є досліджено. Відомо одне, що серед них є й індійські, й жидівські, й арабські й вавилонські й римські та грецькі мотиви і то з ріжного часу. Серед байок звіринного епосу і серед оповідань пояснюючих природні явища можемо надібати навіть давні літературні твори / байки Езопа, Метаморфози Овідієві /, які попали в народ і нарід їх переробив.

До більш відомих давніх казок належать: казка про Кожумяку, про Криву і Правду, про Змія та інших. Де-які з байок та казок є досить довгі

а де-які виступають як реалії забутого, дуже давньої байки чи казки у формі простого пояснення: напр. чайка - це удова жінка, яка по смерті чоловіка перекинулася в чайку та тужить літаючи над його могилою, зозуля - не ве гнізда, бо се жінка покинена чоловіком і т. п.

Від багатьох байок, які вже давно забулися, збереглися там би мовити висновки з них, провідні думки, як вислів народної мудrosti й багатовікового досвіду, у формі так званих приказок або притовідом. Ось напр. кілька таких приказок:

Лиса вбили - курам радість.

Бери вовка в плуг, а він сі дивит в луг.
Чеши дідъка зрідка.

Гречана каша - сама себе хвалить.
Хто спішить - чорта смішить.

II. ОБРЯДОВІ УКРАЇНСЬКІ ПІСНІ.

Зі змінами пори року, з літнім і зимовим поворотом сонця, з весняним оживленням природи, буйністю і розцвітом під час літа та осіннім завмиранням у наших предків звязаний був ряд свят та обрядів, які мали впливати на явища та сили природи в користному для людини та її господарства напрямкові.

Пережитки тих свят сполучились згодом з христіанськими святами збереглися до нині у формі обрядових пісень. Сі пісні діляться на: колядки та щедрівки, веснянки, русальні, купальські, обеникові і окремо стоять не звязані з порами року весільні пісні.

Колядки й щедрівки співаються у нас під час Різдвяних та Новорічних свят, які знова припадають на кінець зими та поворот сонця на весну.

Вже сама назва "колядка" вказує на те, що вони виникли під впливом свят римських / Calendae Januariae /, що особливо були популярні в тракійських краях та в "східній Римській Імперії" або Візантії і звичайно на берегах Чорного моря де наші предки стрічалися з греко-римським світом. Треба думати, що в саму найдавнішу пору наші предки вже святкували початки нового господарського року і вже мали питомі пісні при цій нагоді співані, так зв. щедрівки. Змістом своїм щедрівки не ріжнуться від колядок, це такі ж величальні пісні з побажаннями щастя й багатства, як і колядки, але ЦІКАВО ТЕ, що ПОЗА УКРАЇНОЮ НІДЕ НЕ ЗУСТРІЧАЄМО ЗВІЧАЙ СВЯТУВАТИ "ЩЕДРИЙ ВЕЧІР" і НАЗВИ "ЩЕДРІВКА".

Як характер побажань так і обряди звязані з Колядкою та Щедрим Вечером виразно вказують на хліборобський характер цих свят. Хоча більшість навіть стародавніх колядок і щедрівок згадують про християнських святих, про Христа і Матір Божу, але в них є багато зворотів, виразів і поглядів, які викликають певність, що вони повстали ще в дохристиянську пору. Збереглася невелика кількість колядок таких давніх, що в них зовсім не згадується про Різдво Христове.

Хоча в колядках та щедрівках ми й знайдемо де-які члкі мандрівні мотиви, все ж в основному це оригінальні твори українського народу, що свою форму, багатством мотивів, поезією й мельодією займають перше місце серед аналогічних творів інших народів.

В колядки, котрі співають коли звертаються в першу чергу до господаря або господині, але є й такі, котрі звертаються до начошного ще, парубка. Ці "парубоцькі" колядки відрізняються перевагою воєнних мотивів, виразних відгомонів дружинного впосу і цим нагадують так. зв. "бійки".

Є й колядки любовного змісту.

Багато також колядок, повстало пізніше вже після прийняття християнства, і вони міцно пов'язані з Різдвом Христовим.

Прихід весни, яку взагалі радо стрібас людина, а тим більше хлібороб, наш народ вшанував спеціальним святом весни, яке пізніше злилося з християнським Великоднем. Залишилося лише з тих давніх часів багато спеціальних пісень, що звуться веснянками / в Галичині - гайвками чи гагілками /. Ці пісні всі виконуються одним або й двома дівочими хорами та сполучені з різними іграми, що колись мали символічно-обрядове значіння.

З циклом весняних свят віткеться культ померлих. Очевидччи нашим предкам залежало на тому щоб перед початком весняних робіт запевнити со- бі присутність своїх покійників-опікунів.

Веснянки відзначаються поетичністю і надзвичайною безпосередністю вислову, дишуть свіжістю молодості, а прекрасні мельодії, барвні одяги дівчат, на тлі такої чудової декорації, яку тільки може дати наш весняний вечір, разом з супроводом великоліх дзвонів - лишають у кожного незабутнього враження.

Але весна посугається даліше і і надходить "клечальна неділя", її даліше "руслії".

Це свято певно виникло або під впливом римського свята Rosalia або від злиття з ним нашого подібного.

У це свято проводять спеціальними піснями "русалок" або "нявок" чи "мавок" / на західних землях так звуться /. Це одночасно і проводи мертвих. Це свято ще звуться "Русальчин Великденъ".

Пісні, що збереглися на Наддніпрянщині подекуди темами не звязані з русалками, а нагадують веснянки.

Однак є й пісні в яких збереглися давні вірування і мета обрядів. Так напр. про русальчані проводи говориться в пісні:

"Ой проведу я русалочок до бору
А сама вернуся до дому.
Ідіть, русалки, ідіте
Та нашого жита не ломіте!
Та наше житечко в колосочку
Та наші дівоньки у віночку".

В цьому святі знаходимо також релікти культу дерев, який був у нас у давнині / "Тополя", оздоблювання зеленою домів/.

"На святого Ірия на Лемківщині й Бойківщині ще співають спеціальних пісень т. зв. "царинних" що нагадують не то молитви за добрий врожай, не то закляття, які мають охороняти його від лиха. Тоді ж співають також пісні відомі під назвою "гаївок". Ось одна з найстаровинніших гаївок:

Хор парубочий - А ми нивку виорем, виорем,
Ой дід ладо! виорем, виорем

Хор дівочий - А ми в поле виїдем, виїдем,
Ой дід ладо! виїдем, виїдем.

Хор парубочий - А ми просо посієм, посієм,
Ой дід ладо! посієм, посієм.

Хор дівочий - А ми просо витопчем, витопчем,
Ой дід ладо! витопчем, витопчем!

Хор парубочий - А чим же вам витоптать, витоптать?
Ой дід ладо! витоптать, витоптать?

Хор дівочий - А ми коні випустим, випустим,
Ой дід ладо! випустим, випустим.

Хор парубочий - А ми коні переймем, переймем,
Ой дід ладо! переймем, переймем.

- Хор дівочий - А чим же вам переймати, переймати?
Ой дід ладо! переймати, переймати?
- Хор парубочий - А шовковим поводом, поводом,
Ой дід ладо! поводом, поводом.
- Хор дівочий - А ми коні викупим, викупим,
Ой дід ладо! викупим, викупим.
- Хор парубочий - А чим же вам викупити, викупити?
Ой дід ладо! викупити, викупити.
- Хор дівочий - А ми дамо сто гривень, сто гривень,
Ой дід ладо! сто гривень, сто гривень.
- Хор парубочий - Не візьмемо й тисячі, тисячі,
Ой дід ладо! тисячі, тисячі.
- Хор дівочий - А ми дамо дівчину, дівчину,
Ой дід ладо! дівчину, дівчину.
- Хор парубочий - Ми дівчину возьмемо, возьмемо,
Ой дід ладо! возьмемо, возьмемо.

На виняткову давність цієї гайки вказує, як пристів ще з передхристиянських часів так і згадка про "гривні" - гроші київської князівської доби.

Нарешті находить літо, повний розцвіт буйних сил землі, все доходить у природі до кульмінаційного пункту після котрого піде на спад! На цей літній поворот припадає свято Купала, раз обрядів і звичайно специальних "купальських" пісень.

Купальські пісні переважно складені на любовні мотиви: зустрічі парубків з дівчатами, закохані пари, згадка про близьке весілля і т. п. Звичайно, найдавніші пісні, що носили оргіастичний характер, не доживають до наших днів.

Кінчається цикль цих свят живими, "обжинками", з якими пов'язані дуже ріжноманітні обжинкові пісні з котрих однак дуже багато пісень свою тематикою нагадують весільні пісні.

Пісні весільні утворюють цілий цикль тісно звязаний своїм змістом з окремими обрядами, що не зважаючи на дрібні ріжниці, які помічаються в ріжних районах розлогої української землі, все ж в основному є однакові на цілому її просторі. Одні пісні співають під час стародавнього обряду розплітання коси молодої та прикрашування "гілья", яке символізує "райське деревце" / дерево життя /, другі виправляючи молодих до церкви, інші знова, як "поїзд" молодого підіздить до двору молодої і т. д. Кожен обряд стародавній сполучений з неменше стародавніми піснями. Ті пісні, що співає під час весілля жіночтво відзначаються здебільшого глибоким ліризмом. В інших знова масмо згадки за стародавні "парубоцькі" дружини, за колишні звичаї: здобування нареченим та парубошкою дружиною зі зброєю в руках, а згодом на підставі умови - дівчини. 6 в них і сліди давно забутих вірувань / "гілка", що символізує "дерево життя" / є й символіка стара / виноград, барвінок, голуби, сонце, місяць і зоря і т. п. /

На витворення весільних пісень у сучасному вигляді і на багатство їх склалася творча праця багатьох віків, а до їх оформлення спричинилися як весільні свахи так і дружини мандрівників співців-скоморохів.

Докладна аналіза образів з усіх наших пісень, рефрена / приспівів / звертань, вірувань показує на підставі порівнання з піснями інших славянських народів, що ми мусимо зробити висновок про безсумінну більшу давність стосунків і впливів між балканськими слов'янами і українцями, чим між українцями та предками москвинів.

Більше того, українські пісні не лише вказують на тісніший зв'язок українського народу з греко-римським і взагалі західнім світом, як зі сходом, але й можуть служити найвищим доказом браку стаих контактів з монгольсько-азійським та московським світом, що є зрештою в цілковитій згоді з даними антропології, історії та етнографії.

Крім обрядових пісень українці мають силу-силенну пісень побутових, любовних, робочих, станових / чумашьких, рекрутських, салдацьких, рівнісницьких і бурлацьких /, танкових і побожних, але більшість із них є новішого / у порівнанні з обрядовими / походження. До старих же пісень належать ще пісні дружинні, а також пісні історичні, про які буде мова на свою місці.

Уся багата словесна творчість про яку була попереду мова, не лише належить безсумніву до творчості мистецької, поетичної, але й має велике значення для пізнішої літературної творчости, що більше - вона не втратила такого значення до нині. Вона й нині запліднює творчу фантазію наших письменників та є багатою скарбницею мовних засобів нашого народу.

Поза тим народня словесна творчість найдавніших часів без сумніву доводить, що український народ у сиву давнину був тісно звязаний з північно-західним побережжям Чорного моря, з землями придунайськими та придніпровськими, з землями багатими де родився виноград, де чергувалися густі гаї зі степами, а до берегів тих земель причаливали кораблі. Не чужим було нам і синє море з його бурями і скарбами.

ІІІ. ПИСЬМЕННА ТВОРЧІСТЬ КНЯЗІВСЬКОЇ ДОБИ . / перекладна /.

Так як тепер розумніші люди наші намагаються ввести українську мову, яко богослужібову до церкви і так, як і тепер москвина і агенти московські намагаються не допустити цього запевняючи, що т. зв. "церковно-словянська мова" є мова "свята" або "усвячена" і повага справи вимагає тільки нею користати - так колись візантійські патріоти не давали впровадити мову "церковно-слов'янську" / в дійсності старо-болгарську / до вживання церковного і літературного запевняючи, що в церковному письменстві можна вживати лише трьох мов тих в яких був зроблений напис на хресті Христовому, це б то : юдейської, римської і і гречкої. Зберігся до нині досить популярний в давнину історично-полемічний твір БОЛГАРСЬКОГО патріота чорноризця Храбра / IX-X в./ який обстоював права СВОЄЇ мови / звучачої У славянською / під заголовком: "Переказ про письмо славянське". В ньому стверджує автор, що славяне мали якісь "риси й карби" за допомогою яких "читали й вішували, бо були погане". В цьому ствердженням факта позитивна певна зневажливість християнства до поган, але все ж цих слів нехтувати не можна, хоча даліше він письмо і азбуку виводить від "Константина-філософа" / св. Кирила /, що мав їх вигадати і немає підстав вязати ті словянські значки з Україною. В Панонських же житіях святих Кирила Й Методія говориться, що св. Кирило ЗНАШОВ людину, яка говорила "руською" мовою і БАЧИВ євангелію та псалтир "руськими" письменами писані.

Тому, що в найдавнішій частині нашого літопису, безсумніву літописець зве "руською" мовою мову не словянську, а варяжську, а арабські й візантійські джерела рівною розріжнали первістно мову варягів-русів від мови українців-словян, ми не знаємо яку властиво мову і письмо мається на увазі. Правда інші свідоцтва дають підстави припустити, що СЛОВЯНИ / можливо - тільки балканські? / мали ІНШИЙ альфавіт і що той, якого вживала "церковно-словянська" мова є пізнішим продуктом.

В основу т. зв. "Кирилиці" певно лягла гречка азбука / бо власне в Візантії пришло християнство / де-шо змінено, можливо в напрямці наближення У до попередньої азбуки, ліше достосованої до мови. Так

як азбука була утворена на чужій основі, чужим та і перші твори були властиво чужого походження. Переважали візантійські хоча також помітні були й західні та арабські. Поза євангелією та церковними книжками, які ми прийшли в болгарській мові, передали наші предки ще багато ріжних ПЕРЕВАДІС РЕЛІГІЙНО-ПОВЧАЮЧОГО ЗМІСТУ ТВОРІВ. Це були твори Івана Златоустого, Василя Великого, Івана Дамаскіна і інших, збірки списів життів святих т. зв. "чехъ-мінєї" / уложені за календарем, по місяцях/, "патерики" і "прологи".

Крім того заміняла природознавство збірка з різних авторів / Василя Великого, Івана Екзарха, Георга Песида і інш. / оповідань про сотворення світа, з додатками і поясненнями під назвою "Нестоднев", а також "Чисівниках і т. п. назбирані зі східних джерел і Біблії і навіть Талмуда! / Оповідку античних часів на "християнську". З тих праць наші предки могли довідатися напр., що наче б то змія, перед тим, як змінити шкіру, постить сорок день і сорок ночів, або що наче б то левиця приводить мертві левиці на світ, а батько оживлює його своїм віддихом і т. п. Однак тут слід нагадати, що такими відомостями жила природнична наука й інших / в тому й західніх / народів мало не до другої половини ХVІІ віку.

Історичні відомості мали наші предки з хронік / найбільш популярні Івана Малали, Георгія Амартола і патріярха Никифора/. Збірки таких хронік, що оповідають події від сотворення світа звалися хронографами.

Дуже популярні були "таємні" книги т. зв. "апокрифи" - це легенди якими доповнювали собі християни те, що було в святих книжках дуже коротко сказане, або лише згадане. Ці остатні звали наші предки інколи просто "книгами болгарськими". Вплив цих апокрифів позначився на всій наційній пізній старій літературі / аж до ХVІІІ віку /, що певно було наслідком поетичності та художності багатьох з них і вони властиво були тим зернятком із якого пізніше розвинулось красне письменство. Багато було також різних "магічних" книг / "Громник", "Молніянин", "астрологія", "Чарівник", "Волхвник", "Сонник" і т. п. /

Крім того відомі такі перекладні повісті як "Александрия" / про Олександра Македонського /, "Троянська війна"^{X/}, "Притча про королів", "Девгеніїві діла", "Про царство Вавилонське", "Про Соломона царя Й Китовраса", "Про Синагрипа-царя", "Степанит і Іхнілат" / з індійської "Панчаратри" /

Як бачимо, коли мати на увазі ті часи ПЕРЕКЛАДНА література була досить багата, тим більше, що може деякі твори навіть зникти без сліду і ми про них нічого не знаємо.

Всячя література / в ширшому значенні цього слова, отже не само красне письменство/ мала великий вплив на утворення нашого власного письменства, але цей вплив не конче треба вважати додатним бо її вже саму свою і темами твори ці ОДІРВАЛИ наше письменство від його ґрунту й спричинилися до того, що писана її устна словесна творчість йшла хронологічно ПОРУЧ СЕБЕ, але РІЖНИМИ шляхами.

За той доби, як бачимо, переважав вплив візантійської культури, яка була своєрідним поєднанням культури греко-римської та деяких східних культур. Нині часто перебільшують роль східних первів шієї культури і шлях через Візантію.

X/ Ці дві повісті - були поширені в різних опрацьованих на Заході і переклад 'їх свідчить про зв'язок з Заходом.

ІУ. ПИСЬМЕННА ТВОРЧІСТЬ КНЯЗІВСЬКОЇ ДОБИ. / оригінальне письменство /.

Подібно, як і в Західній Європі за тих часів у нас виникає в першу чергу ріжноманітна література ДУХОВНОГО ЗМІСТУ. Автори тих старих творів стоять часто на висоті тогочасної науки і блискуче володіють стилем. Деякі твори / митроп. Іларіона, Кирила Туровського / відзначаються виточеною формою, багатством образів, біблійною символікою, ширістю почуття і патріотизмом. Так напр. митроп. Іларіон / який не був греком, так як всі його попередники, лише українцем, що став митрополітом без зголи царгородського патріарха / з гордістю пише про наших князів: "Не в невідомій землі володіли вони, а в руській, яка є відома та про яку чути на всіх кінцях землі." Володаря ж імперії української - Ярослава Мудрого, зве він "каганом" ^{x/} слушно уважаючи князівський титул за невідповідаючий розмірам імперії, реальному стану річей.

Однак згадані попереду твори ми все ж не можемо вважати творами красного письменства і саме тому уділяємо їм відносно мало місця, обмежуючись часто до самої згадки.

Говорячи про творчість Х-ХІІІ віків у нас, все мусимо памятати, що в Західній Європі тоді паширені були такі твори як : містерії "Рахиль", "Страси Господні" та твори лицарсько-дружинного характеру як "Пісня про Ролянда", "Нібелюнги" поема про Гудруну, "Лянсельот" і "Трістан та Ізольда". Творам лицарсько-дружинного періоду, лицарському епосу, словом творам, що безсумнівно належать до перлин мистецької творчості середньовіччя відповідають наші "біліни" / про які мова дальше / і "Слово про похід Ігоря".

Існувало тоді також багато описів подорожей до Святої Землі, як на Заході так і у нас. Найбільше популярним і талановитим твором того роду було: "Життя та подорож Данила землі руської ігумена", імовірно з Чернігівщини, який відзначався ширістю почуття й любовью до рідної землі.

До творів моралізаторських слід зарахувати "Поучення Володимира Мономаха дітям", т. зв. "Граматицю", яка дає нам живу картину тогочасного побуту. Це певно чи не перший твір світського характеру нашої літератури, хоча цей твір - не є твором красного письменства. Мова легка, і пересипана виразами з живої української мови того часу.

"Поучення" не будучи твором мистецьким, не зважаючи на живість і експресію з якою змальовується окремі події, є цінною памяткою, що знайомить нас з тим яким мав бути ідеальний князь і дає переконуючі докази того, що погляди нашої правлячої верстви і князівської дружини не різнилися в основному від подібних поглядів західно-європейського лицарства.

Під впливом византійських і інших хронік наші предки розпочали писати літописи. До нас дійшов літопис у кількох відписах / Лаврентієвський 1377, Іпатієвський - 1425 / , для нас однак більше значіння має цей остатній, знайдений вправді в Іпатієвському монастирі коло Костроми, але значно менше попсований москвинами-переписчиками. Треба при цій нагоді зазначити, що майже всі наші давні літературні памятки дійшли до нас у відписах роблених москвинами-переписчиками, що згідно з тодішніми звичаями дозволяли собі "поправляти" не лише мову, а навіть міняти як їм хотілося текст не зазначаючи цього.

Всі наші оригінальні памятки письменства загинули під час руйновання москвинами Київа в 1169р. та татарської навали - збереглися лише відписи деяких з них на півночі. Літературна традиція звикла уважати автором того "Початкового" літопису ченця Нестора.

Літопис складається з трьох частин: перша - "Початковий" літопис до III року включно і друга - "Київський" до 1201 писани "по рокам", не

^{x/} титул володарів хозарської держави.

повязуки подій зі собою. Третя частина - Літопис Галицько-Волинський, до 1292 року доведений, дає спробу прагматичного сповідання. Однак, як по формі так і по змісту, літопис значно ріжнівся навіть в перший частині від сухих візантійських хронік, а де даліше все більше відбігав від них багатством і живістю оповідань, легенд і переказів. Ця його вдачне письменство тих часів. Особливо майстерно, по мистецьким написаним галицько-волинський літопис, який відзначається поетичною сповіданням й виробленістю стилю. Взагалі наш літопис був справжньою скарбницею не лише для історика, але й для поета пізніших часів. Цим він користується / історик Соловйов /. Хоча автор літопису, якою один з представників феодальної державної ідеї, згідно з феодальним світоглядом тих часів уважає Україну землею "руського" КИЇМОГО РОДУ і патріотизм його відається нам феудально-державним, а не національно-державним, проте це не цілком так. Згідно з тодішнім розумінням, літопис з одного боку не володіння державою, а з другого боку він уважає нормальним і самозрозумілим право населення усунути нездалого або нелібого князя і покликати князя крашого. Отже і народ є співвласником держави. Тим самим постає питання: який народ? Москвина спішно відповідає "увесь руський народ", спекулюючи на тому, що вони нині себе безпідставно звуть "рускими" і на доказ того, що літопис справді говорячи про "руську землю" - має на увазі й московські землі - покликанається на відповідні місця літопису.

Тимчасом уважне вивчення літопису не лише сумніву, що літописці думали так би мовити "імперськими" категоріями і відповідно до того розуміли, як вислів "руська земля" так і "русьчі". Для крашого зрозуміння звернемося до аналогії. Коли нині англієць говорить вже не, що англійський король є володарем Британської Імперії, тільки, що імперія наче б то є спільнотою народів" то і то він пошириє попереднє розуміння британського громадянина з англійців в основному на... англійців же, долучими до них лише жменьку БІЛИХ народів, які живуть компактною масами. Таким чином "британською землею" є як і раніше і Австралія, і Судан, і Південна Африка, і Канада і багато інших країн, але коли НИНІШНІЙ британець думає про ті "народи", які "з власної волі" належать до імперії, має право з неї вийти - то він думає про англійців-австралійців, англійців-канадійців, англійців - південно-африканців і т. д. У двох остатніх нападках він пам'ятав також і за французів Канади та голландців Південної Африки. Однак інші БІЛІ народності мають ПОЛІТИЧНІ / А НЕ НАЦІОНАЛЬНІ / права, постільки - поскільки вони поанглійшилися, тубольші ж / колірові первістні господарі землі / - взагалі лишаються поза свідомістю англійців, який говорив, що "Британія є спільнотою народів". Вислів "спільнота" вказує, що мова тут властиво про одну націю - англійців / хоч і різного "пochodження".

Подібно думав і літопис та взагалі свідоміші люди Київської Імперії. Літописець, як і його сучасники пам'ятав, що "Русь" назва варяжська, але знаючи, що варяги зукраїнізувалися - не мав нічого проти того щоб звати "руськими" чи "русьчами" всі українські племена, а перед усім по-лян. Українці, що отже звалися вже "руськими" допомагали князям і "примножувати" землі і керувати нею та уважали тому всі ті землі / так, як англієць - певно африканські / в певному розумінні "землями руськими". Як літописець так і його сучасники уважають "руськими" не лише землі береславів, волжських болгар, чуді, . москвинів землями українськими / руськими /, але й почуває себе на "своїй землі", "у себе вдома" так, як почував себе "в

"Польші" поляк і на Познанські і на Волині і на Поліссю. Поскільки ходило про приналежність згаданих земель до Польщі - поляк ЗВАВ "поляками" українців, що споконвіку заселяли Волинь чи Галичину, так, як наш літописець звав "руськими" і мешканців Тмуторокані і мешканців Суздальщини і Білорусі. Однак, поскільки ходило про народ, який керував, володів і мав якісь права - то поляк ніколи маючи на увазі таку роль народу - не мав на увазі ані волиняка - не поляка, це б то справжнього волиняка, ані полішука не поляка, точнісінько так, як і наш літопис думав лише про українців, про український народ, хоча вживав тодішньої назви "руський народ".

Таким чином патріотизм літопису хоча й обхоплював географічно всі землі, які належали до імперії, незалежно від етнічного складу населення, проте був в істоті речі патріотизмом українським. Цей характер патріотизму авторів князівської доби зберігався і пізніше.

Наші предки за козацької доби так це й розуміли, пишалися колишніми розмірами володінь НАШИХ князів, силою й значінням СВОГО князівського пануючого роду і це підтримувало їх морально в найгірші часи польських утисків.

Однак згадані попереду твори, як ми вже не раз підкреслювали, можна лише до деякої міри вважати красивим "письменством" бо автори більшості з них мали на меті не до уяви нашої промовити, не викликати певні переживання, а задоволити певні конкретні потреби. Винятком під цим оглядом є "Слово про похід Ігоря" ТВІР НАСКРІЗЬ ЛІТЕРАТУРНИЙ.

У. КРАСНЕ ПИСЬМЕНСТВО КНЯЗІВСЬКОЇ ДОБИ. / власне /.

З літературних творів князівської доби, з причин про які ми вже згадували, майже нічого не доховалося до наших днів за винятком "Слова про похід Ігоря" / "Слово о полку Ігореві, Ігоря, сина Святославя, внука Ольгова" /, яке, не зважаючи на всі пригоди, все таки ще найліпше збереглося та й з оглядів на високу мистецьку вартість займає центральне місце у всій тогочасній нашій літературній творчості.

У 1790 роках, москвин, граф Алексей Мусін-Пушкін, що між іншим збирав колекцію старих рукописів, набув десь, якимсь таким способом, який змусив його не подавати правди про місце знахідки, грубого фоліяла, що носив назву "Хронографа". В тому "Хронографі" було кількасот сторінок писаних на папері письмом, які мало всі прикмети старого українсько-білоруського письма не пізніше ХVІ віку і до того писані вони були не одною особою. Серед інших творів був і поетичний твір, який носив назву "Слово про похід Ігоря". Писаний був той твір, як і всі твори того часу, старо-болгарською мовою, але тому, що писав його автор-українець /невідомий навіть з іменем/, який до того черпав обома руками з оригінальної народної творчості / яка була в мові українській / то мова "Слова" була пересипана чисто українськими словами та виразами. Звичайно, що ця мова, спеціально з огляду на українські слова, що там траплялися та на український спосіб писання літер, утруднювала для москвинів ще більше відчитання стародавнього тексту. Мусін-Пушкін признався, що довго вовтушилися москвіни поки якось навчилися читати той текст. Отже тільки в 1897 році подана була звістка про цей твір в гамбурзькому німецькому часописі і тоді ж зроблено було копію цього твору для московської цариці Катерини. В 1800 році вийшло друком друком перше видання твору разом з перекладом його на мову московську. В році 1812 під час пожежі Москви згорів

той одинокий "оригінал", що був у Мусіна-Пушкіна.

Отже, як показав пізніший докладний розгляд відпису рукопису і вивчення його слов'янськими вченими є цілком певним, що ми маємо лише по-

псовані уривки чудового твору, одного з кращих творів нашої літератури. Ще до того, як його переписав той переписчик, що вмістив його до "Хронографу" певно кілька переписчиків встигли його попсувати і вони де-яко зрозуміле, або видавалося "не істотним", а де-які слова, імена, назви, яких вони з яких-будь причин не знали або не розуміли просто замінили які чи то переписували для цариці Катерини, чи видали перший текст другом зрозуміле українське слово / і так неправильно подали його в мопі / . Тому "Слово про похід Ігоря" має дуже багато "темних" місць, має вирази яких гато пропусків, що видно з дальше слідуючих слів тексту.

Численні наші й чужі дослідники "Слова про похід Ігоря" пробували дати відповідь, як в справі його літературної форми, так і що до його оригінальності. Як вже згадувалося де-якої подібності між тематикою "Щені про Ролянда" і "Словом" не можна заперечити, проте ця подібність цілковито не є доказом наслідування чи навіть залежності. Подібність полягає головно в тому, що, як в одному, так і в другому випадкові, "героем" є особа яка згідно з історичними даними не була центральною історичною фігурою, а сама подія оспівана в обох творах не мала в істоті річі загально-національного значіння. Як один так і другий твір відзначається державним / імперіальним / , але ширим і глибоким патріотизмом: в одному випадкові "слодка Франція" закриває собою всі народності з яких складалася держава франків, а в другому "Руська" земля застує близкою славної ділшини "руських" князів народи підлеглі київській династії. Як там так і тут ЦЛА "Франція" чи "земля Руська" передається долею героя поеми. Але всі ці подібності є того рода, що можна лише говорити про певні аналогії, але не про залежність. З огляду на сказане "Слово про похід Ігоря" треба вважати твором оригінальним.

На формі його однак, котра подібно найстарішим епічним творам де-яких інших народів / Еда, або "cantefable" про Оксана й Ніколету / є чергуванням уступів ритмічної будови з уступами прозовими, позначилися впливи церковної поезії та перекладних творів / "Девгенієво діяніє" / з одного боку й дружинної та народної пісенної творчості з другого боку. Очевидно ці впливи є доказом, як поетичного смаку так і взагалі високого мистецького рівня та освіти невідомого нам автора. Всі дослідник згоджуються, що цей автор був або дружинником, або особою близькою до київської дружини / одні однак уважають його за звязаного з дружиною чернігівських князів, а інші - з дружиною київських князів / Де-які вислови, епітети й згадки вказують, як ми вже згадували, на високу освіту автора і на те, що він користався літературними образами й взагалі мистецьким надбанням своїх попередників. Саме такі невияснені вченими епітети, згадки й вирази, як напр: "Віки Трояні", "время Бусове", "Тьмутороманський болван", "босові ворони", "відвагу дали Хинові", "Каръва і Аля", "Ліва-Обида", "Троянська тропа", "земля Троянова" вказують на БАГАТУ ЛІТЕРАТУРНУ ТРАДИЦІЮ, яка за часів співця "слова" була живою і зрозумілою. Поза тим ліричні місця "Слова" нагадують, як ритмічної будовою так і образами та епітетами, почести героїчні пісні дружинного епосу і пізніші думки, а почести похоронні голосіння. Такі епітети як: "золотоверхий тарем", "золочені стріли", "золочені шоломи", "золоті стремена", "золотий стіл", "харалужні мечі", "шоломи аварські", "борзи комоні", "сизі орли", "сірі вовки", "широке поле" зустрічають ми й пізніше в рештах іншого старого епосу.

Взагалі ж слід підкреслити, що під оглядом сили почувань, мистецького хисту і культури "Слово про похід Ігоря" стоїть вище, як за византійську книжкову творчість тої доби, так і за західно-европейську, перевищаючи остатню. /"Нібелунги", "Пісня про Роланді" / багацтвом і тонкістю настро-
Ув та почувань.

Як своєю формою так і образами та ідеями, ширісю й безпосередністю - ріжниться дуже "Слово про похід Ігоря" від тю рів византійських, а поверхове навіть порівнання з творчістю східних народів / хоч би типичної під тим оглядом твором Жота Руставеллі "Лицар у тигровій шкурі" / показує, яка безодня ділила тодішню Україну від сходу, незважаючи на існування торговельних зносин.

Цей твір нашої старої літератури є багатим вкладом у скарбницю всесвітньої літератури і можено ним пишатися перед чужинцями, серед яких він завдяки відсутності доброго перекладу є на жаль мало відомий.

Способом відтворювання подій та змальовування постатей і переживань автор на багато випередив свою добу і подекуди нагадує не своїх сучасників - творців "героїчних" повістей або епічних поем, а неоромантикив нашого часу. Починає автор не з узасаднення, опису сил та узброєння, як це властиво тодішнім епічним творам, а з таких "настроєвих" діячів на нашу уяву майстерних мазків пензля: князь Ігорь дався опанувати воєнним настроем /"наповнився воєнного духа" / і рушив у далекий похід. Жага слави була сильніша за лихі знаки, що вішували неуспіхи і він апелює до вояцької гордості дружини "краше бути порубаним" у бої чим дочекатися полону, кажучи, що хоче зачерпнути шоломом води з "Дону великого". Даліше події спішать одна за другою в прискореному темпі: "сурми сурмлять у Новгороді, стоять стяги в Путивлі і князь Всеволод є вже з "курянами" що "самі скачуть як сірі вовки, шукаючи собі чести, а князеві слави". Та ватор не дає спинитися читачу. Ось вже в коротких і скрупих висловах повна експресії картина походу розпеченим степом. Зловіші знаки лихо вішують. Зростає неспокій та "червоні шити" хороброї дружини князів руських все даліше врізаються в степ, перегороджуючи поля половецькі! Ігор до Дону військо веде. Темна ніч, лиховітні пташині й звірячі голоси, рух орди і скрипіння возів половецьких, що спішать ночами назустрич. Даліше ліричні віdstупи /"О, Руська земле, ти вже за шеломенем!"/ приготовлють читача до трагічного кінця. Та читач не знає майбутнього - далі ж опис першої шасливої битви, успіх, гарні половецькі дівчата стають військовою здобичею, а майна половецького дісталося в руки стільки, що болота мостять тими добрами. Хоробре "Ольгове гніздо" по успішній битві дрімає наслухаючися та як зловіші гуркоти грому - знова короткі уваги, що задалеко заletіло це гніздо в чужі степи і що вже лиховітні крики обиди вікуть над ним. Надтягають нові орди половецькі, довгий і важкий бій починається. Ще на світанку сонце кріваво сходить, важкі чорні хмари сунуть і сухий степовий вітер гарячим піском мете в очі. Дуднить земля, трівожно лопочуть стяги і насувається з усіх боків орда. Перші хвилі вдаючих орд зустрічають міщну стіну червоних штів, а бій розгорається. "Яр-тур-Всеволод" засипає вояків стрілами, разить "мечами харалужними", а за ним, як за билінними богатирями, лежать голови половецькі й понівеченні шоломи аварські. Та слабнуть сили наші, передчуває це серцем Ярославна, дружина Ігоря й "кигиче зозулею" в трівозі й тузі на "зaborолі" далекого Путивля. Тимчасом вже бій кипить вже другий день, спрача докучає знемагаючим воякам і коням, води немає, а суховій сушить уста і несе стріли половецькі. Сонце пражить. Руки опадають. Молитви-заклинання Ярославни не помагають. Ігорь-князь ранений. Надходить третій день - з даліших степів лише мов луна невиразно долітає гамір боку, чути, як Ігорь

закінчує свої полки на допомогу брату Всеволоду та... падахть переможні
стяги Ігореви... Бій кінчиться: сватів напохли та і самі похили на полі
бою!

Так кінчиться перша частина "Слова" поетичного експресію й напруженості
нія, щоб після звістки про полон князя Ігоря перейти до другої, політичної
князівської держави / землі /, що не могла дати належної відсічі полонинам,
пригадую про ті часи коли всі князі руські слухалися наказів великого князя
київського й разом ставили ворогам чоло та камі, якби було, коли б і
зараз всі дружно трималися при боці великого князя Київського, бо і треба
держави руської. І ось в поєднанні патетичного піднесення звертанням розгортає
автор плян реваншу, плян великого походу зedнаних сил усієї династії Руриковичів
для оборони меж імперії нашої перед захабником ворогом.

Безперечно автор "Слова" бажав збудити в першу чергу у київської та
і володарем української князівської династії, що була творцем
сти і довести до поєднання їх для оборони України від натиску степових
ків, а може ще більше - від московських зазіхань, від повторення поїздки
169 року. Та серед причин занепаду Києва міжусобна боротьба була да-
леко не головною причиною і тому авторові "Слова" не вдалося сягнути
свою політичну мету.

Закінчення "Слова" / від втечі князя Ігоря / безперечно належить
іншому авторові, тіснійше повязаному не з київськими князями та загаль-
но-імперськими інтересами, тільки з родиною князя Ігоря. Він на закінченні
малює картину повороту Ігоря з полону й тоді радості, які запанувала з
того приводу.

Щоб дати уяву про стиль цього близкучого твору невідомого, але
гениального автора / хоча треба прочитати для цього цілість / подаю ура-
вок в якому автор характеризує поетичну манеру одного зі славних своїх
попередників, дружинного співця Бояна, кажучи, що він не буде все ж
наслідувати його творів.

Тому, що "Боян, коли кому хотів пісню складати, то розгавяєся
білицею по дереві, сірим вовком по землі, сизим орлом по під хмарами!
А як згадував давніх часів усобиці, то пускав десять соколів на стадо
лебедів: котру перший сокіл дослав, та першу пісню співа - чи то старому
Ярославові, чи то хороброму Мстиславові, що заріза Редедю перед полками
косожськими, чи красному Романови Святославичу / Боян же братя, не

x/ У москвинів поширений звичай звати людей НА ЗНАК ПОШАННЯ до них по
імені і "по батькови". Більше того, коли хочуть видати пошану сподіченну
зі спеціальною прихильністю - то ім'я не вживают цілком, а звати лише "по
батькови" / "Ільїч", "Петровіч", "Богородна" і т. п. / Наші обмосковці
українці й москофіли йдуть їх слідом і покликані на "Слово про похід
Ігоря" та літописи, а тому мусимо звернути увагу на слідуюче: I/ Як в
літописах князівської доби так і в "Слові про похід Ігоря" ДЕ-КОДИ вин-
важається означення і "по батькови" / або місце походження / але НЕ ДЛЯ
нанесення пошани - тільки тоді, коли треба розділити дві особи з од-
наковими іменами. Так напр. під III роком названо просто по імені
Володимира, Святополка, Ярослава, але Давида і по батькови; але так існо
названо лише один, перший раз, дальше - я просто по імені. Повна назва
"Слова" є така: "Слово о полку Ігореві, Ігоря, сина Святослава, внучка
Ольгова". Після цього самого князя Ігоря лише ПЕРШИЙ РАЗ у верхому вірші

десять соколів на стадо лебедів пускає усе, а свої жіні пальці на хижакі
струни покладав, а вони вже самі князю славу рокотали!"
А ось другий уривок:

"Темно стало третього дня - два сонця померкли, оба багряніх
стовби погасли, а з ними молоді місяці темрявою вгорнулися. Ігорь-князь ще
сів із сіда золотого, а в сідлок ще / полоненого ?/ пересів. Потопив
добробут на дні Калян - половецької ріки, насипавши туди нашого золота".
І один і другий уривок - це не спокійний епічний опис, а повій пристра-
сти й експресії вислови жалю, відклик до почування читача.

Одним із засобів вплинути на читача є також одуховлення природи.
Природа в "Слові про похід" живе людськими радостями і людським горем - цей
художній засіб і досі стосують письменники й поети для побільшення й погли-
блення вражіння.

Багатство метафор, свіжість образів підтверджують технічну доско-
налість "Слова", вправність і високу мистецьку культуру її автора.

Мова однак в основному в тодішня книжна мова / старо-болгарська, тро-
хи покалічена / багата на ріжні українізми. Ось уривок писаний мовою ори-
гіналу: "Тъгда Игорь въэрі на світлое солнце и виді от него тъмою вся
своя воя прикрыты. И рече Игорь к дружині своїх братів й дружине!
Луче же бы потяту быти, неже полонену быти! А всядемъ, братів на
свої бръзыя комони, да позримъ синего Дону" ^{Х/}

Згадані попереду високо мистецькі властивості "Слова про похід
Ігоря" здобули йому одно з перших місць серед творів всесвітньої літе-
ратури того часу і ми можемо справедливо пишатися ним. Звичайно цей твір
не був ніколи твором вигаданої москвинами "рускої спільноти" літератури
трьох братніх народів", як тому, що він є не твором колективним - тільки
твором одного автора, українця родом, тісно пов'язаного з українським дер-
жавним центром - Києвом, / закінчення - також дописав українець пов'яза-
ний з Чернігівчиною / так і тому, що і в державному апараті князівської
української імперії і в культурному її життю МОСКВИНИ НЕ БРАЛИ ЖОДНОЇ
УЧАСТИ. Істину вала ж не якось "спільна руська література" - тільки літе-
ратура творена хоч і старо-болгарською мовою, але українцями, дружи-
нниками князів київських та вихованцями київських монастирів

З огляду на виняткову мистецьку вартість "Слова" не можемо дивува-
тись, що багато сучасних українських поетів бралося перекладати "Слово"

названо і "по батькові", а далі ТРИЦЯТЬ СІМ РАЗІВ ЛІШЕ ПО ІМЕНІ.
Інших князів називано і по батькові лише керуючися тими ж міркуваннями
і 2/ За козацької доби ні гетьмана Богдана ні кого з українських пол-
ковників чи старшин НІКОЛИ НЕ ЗВАЛИ "по батькові", натомісъ СТАЛО ЗВАЛИ
І ПО БАТЬКОВІ МОСКВИНІВ. Напр. в "Діяріуші" Ханенка читаємо: "Іх милостъ
панове: Павел Полуботок, Симон Савич, Василій Журковський, Андрей Марко-
вич, Андрей Борза́овський", але... "Андрей Віллімович Шарф" / бо той
був МОСКОВСЬКИМ представником !/ На надгробку Скоропадського стояло
"Іван Скоропадський, Войськ Запорожських Гетьман", але тоді ж пишуть:
"ГОСПОДІН полковник ніженський Петр Петрович Толстий".
Х/ "твердий знак", що читався імовірно як глухе "о" заступаємо знаком
"ъ", а т. зв "ери", що читалося трохи твердіше за "и" заступаємо знаком
"ы". Літеру "ять", яка читалася як "і" - заступаємо "і".

на сучасну мову нашу. Найліпшим таким перекладом цілості треба уважати переклад Шурата, але окрім уривки перекладали й інші наші поети почи- наючи з Тараса Шевченка і кінчаччи на Загулеві.^{x/}

З причин, які вже були згадувані не лишилося до наших днів з метою щоб твір такий як "Слово про похід Ігоря" виник несподівано сам, без постійної літературної творчости. Високий літературний рівень "Слова" є тоді лише збіг обставин спричинився до того, що хоч і в попсованому вигляді маємо копію самого "Слова" - мало що бракувало щоб і його ми також не мали.

Релігійні повісті, твори моралізаторські та наречті т. зв. "Бла-
гання Данила-засланця" не можна уважати за красне письменство. В стиску
розумінні цього слова, а тому обмежимося на значенні, що ці твори мали
досить великий вплив на устну словесність і на пізнішу літературну твор-
чість.

Цей вплив пояснюється тим, що хоча ті твори й мали релігійний ха-
рактер, але мистецьке оформлення й сила вислову спричинили те, що вони
впливали на уяву читачів, так, як впивають напр. "Псалми Давидові" або
інші художні твори з Біблії.

Однак тому мусимо задовольнитися для характеристики красного
письменства того часу лише самим "Словом про похід Ігоря" для обозначення
її з дружинною устною поезією тих часів мусимо послуговуватися також
лише збереженими на далекій півночі, в Москонині, і очевидно майже
до непізнення зміненими, піснями, що носили назустріч "билин".

УІ. УСТНА ТВОРЧІСТЬ КНЯЗІВСЬКОЇ ДОБИ .

За князівської доби в Україні як і в інших країнах за часів вин-
кання й зростання феодалізму, найближча "дружина" князя, військовий
гурт на який спиралася влада князівська витворив певні специфічні зви-
чай та товариські форми до яких належав також звичай звеселяти князя
її інших учасників гучних бесед / беседа - по московськи - пір, а те,
що по московські зветься "беседа" - по нашему "розмова" / веселими пі-
снями, а також і поважними в яких вихвалаляся мужність та відвага, діла
славних героїв, а між ними інколи й самого князя.

Були тоді й фахові співці, які або стало перебували при князівському
дворі або мандрували від двору князівського до двору. Звали їх гудци,
скоморохами, шпільманами / з німецького /. Вони співали пісні які пере-
йняли від своїх попередників і складали самі нові пісні. Згадки за тих
співців і за пісні їхні в писаних памятках, а також очевидні відоми

^{x/} Відомі переклади "Слова": Шевченка, О. Левицького, С. Петрушевича,
Шашкевича, Вагилевича, Максимовича, Дідицького, Федьковича, Шевченко-
вого, Огоновського, Партицького, Руданського, Навроцького, Мирного, Шу-
рата, Загула і С. Гординського.

Повних експресії наслідувань Бажана ми тут не згадуємо з огляду на ті
московофільські ідеї, яких не було і бути не могло в оригіналі, а які та-
прикро вражают читача.

Усіх пісень та ці остатні вказують на багатство пісенного репертуару і на велику популярність тих пісень та велику мистецьку вартість багатьох з них. Очевидно, що велика кількість пісень, які завдяки великій мистецькій вартості мали не аби-яку популярність, повстала була за довго до написання "Слова про похід Ігоря" / нашо вказує й кілька згадок за одного з найславніших таких співців-Бояна в самому слові /. Однак повна неможливість усталити як дати повстання окремих пісень так і відтворити хоча одну з них у первісному вигляді, змушує нас згадати за них після "Слова про похід Ігоря".

Річ в тому, що коли називати численні писані твори не збереглися на наших землях, а лише де-че-де натрапляємо на якісь рештки завдяки тій жорстокій боротьбі, яка століттями кипіла на нашій землі - то тим більше мусіли забуватися старі пісні, загубитися в повені нових пісень, які маювали нові події, такі події, що встані були заглушені попередні. Наші пісні попсовані до непізнання, скорше як мотиви, як рештки багатого колись дружинного епосу збереглися на далекій півночі серед москвинів.

Московська історія й близько не була багата на такі драматичні моменти як наша. З татарами москвини фактично не боролися, погодившися відразу з цією, хто зна, чи не культурнішою за них ордою, а такі "події", як славна "пожежа Москви" 1812 р. - це була іграшка в порівнанні хоч би з тими актами вандалізму, які поповнили в Україні ті ж москвини. Чи знаємо напр. ми, що було знищено, а що вивезено до Московщини і загинуло там завдяки дикості й некультурності їх під час зруйнування Києва в 1169 році? Що знищено в столиці гетьманської України - Батурині? А були ж і інші міста знищені про які в наших підручниках історії навіть не згадується? Чи багато напр. знайдеться хоч би освічених українців, що знають про долю містечка Срібного на Київщині? Се "містечко" мало 15 тисяч мешканців, завзято боронилося за часів Виговського проти військ московського воєводи Шереметьєва, які здобувши його нарешті по довзій облозі спалили дощенту, усіх чоловіків, які попали їм в руки, старих жінок і дітей повбивали, а молодих і гарних забрали собі, яко невільниць-належниць. Зруйнувавши все москвини, ще заорали те місце де було місточко, щоб і пам'ять про нього загинула! Скільки ще було таких же кровавих сторінок в нашему минулому, бо ж лише ми ставили довгий активний опір і татарам, і москвинам і полякам - то чи ж дивно, що в тій повоїні крові й морі пожеж потонули наші пісні, наше письменство й мистецтво як якась Атлантида?

Так звані "біліни" спопуляризував московський етнограф І. Сахаров / 1830 р./ передрукувавши їх зі збірки Кирії Данилова / що позаписував біля 1780 року старовинні пісні десь аж на Уральщині, на заводах Демидова /. Передрукував він їх ДЕ-ЩО ПОЗМІНЯВШИ і подав НАЧЕ Б ТО ВСИ ПЕРЕДРУКОВАНІ З ЯКОГОСЬ РУКОПИСУ! Назву "біліна" дав їм той же Сахаров, взявши її очевидчики зі "Слова про похід Ігоря" де це слово було вживле цілком в іншому значенні. Отже ця назва є штучна, надана москвином І. Сахаровим і була створена з пнів не української, але старо-болгарської мови. З тої ж мови взятий вислів "биль" для означення того що було, минулого, вживався в московській мові до нині. Він там є на місці, бо москвини кажуть не "було" - тільки - "било" / отже - "биль"/. Тому слід уважати цілком безпідставним твердження Л. Білецького немов: "слово"біліна"... є давнє сutoукраїнське слово" / стор. 180 /, а його аргумент "бо зустрічається в нашій найдавнішій памятці" наслідком забудьковатості й ототожнення мов української і старо-болгарської.

Москвини-співці билін з Олонеччини та Архангельщини т. зв. "ска-

зітелі", що й досі переказують ті биліни, звуть їх / так як і Міха Дити-
лов/ "старінками", але назва билін прийнялася в науці - отже ліченого її.
Під цією назвою збереглися віршовані твори ритмично-смішної будови в
яких, як і в пізніших думах, оспівуються вчинки героїв- "багатирів".
Коли, шукаючи серед творів світового письменства за творами анальгіч-
ними до нашого "Слова про похід Ігоря", ми повинні собі пригадати не ли-
ше "пісню про Ролянда", але й чудові ісландські саги / перші писані саги
появлюються в II-III р./ - то, говорячи про наші биліни, не можемо пропо-
вчати ПОЕТИЧНИХ віршованих творів староірландських співців т. зв. "скальдів"
Під час довгої ісландської зими відражні вікінги змушені природою до без-
діяльності скоче скорочували собі час веселими бенкетами на яких почесне
місце належало скальдам, що гали в піснях прославити мужність, твердість
і завзяття давніх вікінгів, їхні чесноти й справедливість. Пісні тих скаль-
дів і уризки поем складають "Старшу Еду" та "Молодшу Еду" / повсталі
між 850-1050 рр./

Наші биліни / КІЇВСЬКОГО циклю / нагадують своїм характером близь-
кі юм духом епічні пісні західніх народів з твої доби, а зокрема ті, які
ввійшли до Едди. В Еддах оспівуються вчинки вікінгів - у наших "богатирах"
кіївського циклю - вчинки - багатирів.

Само слово "багатир", як припускають іранського походження. На під-
ставі місця діяльності тих багатирів і виразно підкреслюваних звязків з
Києвом чи з Новгородом діляться биліни на два циклі: "кіївський" та "но-
вгородський". Биліни "кіївського" циклю оспівують вчинки т. зв. "стар-
ших" багатирів, що виразно відрізняються прізвищами мітичними, нальсь-
кими і "молодших" багатирів, які наближаються до звичайних героїв. До
"старших" багатирів-півбогів належать: Святогор, Вольга Святославич і
Микула Селянинович; до молодших Ілля Муромець, Добрина, Чурило, Дунай,
Поток, Дука, Олексій Попович.

Богатирі "старші" своїми подвигами, що під силу лише півбогам, на-
гадують героїв-вікінгів "Старшої Еди". Так напр. Сігурд, який здобував
від дракона золоті скарби, будить із зачарованого сну красуню і діста-
ється до країни Нібелунгів / туманів і мряк / завдяки чарам і таємним
знанням - є таким же властиво мітичним півбогом, як і наш Святогор Свято-
славич. Усіх цих богатирів, так як "лицарі круглого стола" з королем Ар-
туром, весь час в той чи інший спосіб повязує традиція зі "столичним го-
родом - Києвом", з "ласкавим князем Володимиром".

Пізнійши биліни про "молодших" багатирів знова відповідають поши-
ренім серед лицарства Франції епічним пісням, відомим під назвою "шан-
сон де жест" / chansons de gestes /, серед яких віділялися піс-
ні про Руала де Камбрє.

Характерною прізвищою билін Кіївського циклю є те, що вони всі
описують боротьбу за якісь ідеали: чи за віру, чи за батьківщину, чи на-
решті за правду й справедливість, в обороні покривджених. Не те бачимо
в билінах "новгородських". Ті биліни повстали певно пізніше і скла-
далися на зразок українських в нашій колишній кольонії - Новгороді.
Природно, що кольонії був чужий як патріотизм живий і реальний в метропо-
лії-Україні, так і ідеалізм наших предків. Тому новгородські "богатирі" по-
типові для всіх кольоній світу "лицарі наживи", такі як "Садко - багатий
гость", який думає лише про себе та свою кишеню, а рівнос зміливі що не
в боротьбі за ідеали творці імперії тільки в провінційних умовах "поли-
сувались" своєю силою як напр. "Василька Буслаєва" - шибай голова, гульвица,
що підпизти розвиває за будь-що своїм співгромадянам голови "ось та-
лежною". Порівняймо цього "богатиря" хоча б з Лалю Муромцем, якого всі
вчинки, все життя - це одна служба громаді, нації, видимим цілям і побачи-

мо ріжникою московського та українського світоглядів того часу, різницю світогляду тих, хто накидав іншим свою волю, але й боронить їх та стереже правди і тих, хто живе власним, провінційним життям.

Биліни про "старших" богатирів такі багаті на ріжну фантастику, що подекуди, як ми вже казали, нагадують міти інших народів, що зрештою свідчить про їх давнину.

По українськи на жаль не має жодного видання присвяченого билінам, хоча про биліни є досить велика література і була в свій час досить жива дискусія на тему, як їх оригінальності так і національного характеру. В цій дискусії брали участь і українці. Про форму билін, а головно про поетичні особливості можемо сказати дуже мало з огляду на те, що ми маємо їх у дуже зміненому вигляді.

Коли основна ідея кожної "биліни" в основному збереглася, її здебільшого збереглися назви місцевостей то москвинах поміняли частину імен на близькі московському серцю й мові. Так напр. Олексія Поповича стали москвинах звати в "билінах" "Альшай Поповічем", інших богатирів охоче звуть "по батькові", додають свої місцевости. Напр. у "биліні" про Дуку говориться: "З-за моря, моря синього, із славного Волиня, красного Галича, З КОРЕЛІ БАГАТОЇ не ясний сокіл геть вилітав, не білий КРЕЧЕТ геть виригав - виїздив УДАЧА-ДОБРИЙ молодешъ, молодий Дюк, син Степанович". Завдяки такій обробці москвинах основного тексту, ще імовірно понівеченого і Сахаровим - ми не маємо майже ні одного тексту "биліни", який могли би уважати оригіналом, а не переказом.

Що правда ще в XVIII столітті можна була натрапити на СЛІДИ "білін" і на Україні. Так напр. проф. Мартинович записав від лірника Пашковського текст ОПОВІДАННЯ про Іллю Муромця, про його чудесне уздоровлення на 30 році, про те, як він корчує ліс, приборкує розбійників та привозить Соловія-розвійника до князя Володимира, де де вбиває Соловія за надмірно сильний свист. Про того ж Іллю Муромця записано було текст биліни і на Катеринославщині, етнографом Трусевичом - на Київщині і кілька варіантів на Волині. Барсов знайшов далеко на ПІВНОЧІ текст биліни про Іллю Муромця й Соловія та Ідолище-погане ЗАПИСАННІ НА УКРАЇНІ МОВОЮ УКРАЇНСЬКОЮ ЩЕ В XVIII ВІЦІ.

Котляревський у своїй Енеїді також згадує про Іллю Муромця, а оповідання про богатирів взагалі були дуже поширені навіть у південній Україні. Де-які мотиви на Україні збереглися очевидчики в пізніших варіяントах, при чому навіть трапляються випадки заміни особи чи еліття з іншою./легенда про Іллю Чоботька/. Все це безсумнівно вказує на те, що биліни є творчістю нашої князівської доби, нашим дружинним епосом на який москви ни не мають жодних прав. Де-які постаті билінних богатирів еволюціонували і думу про Олексія Поповича слід уважати за дальнє продовження поетичної творчості звязаної з богатирем Олексієм Поповичем, а в піснях весільних Галичини й Поділля виступає билінний джигун-баламут Чурило під ім'ям Журила /"Ішов Журило з міста - за ним дівочок тріста" в другій - "Казалась ми тому брати, ту, що сколовока: одно око до Журила, друге до Потока"/.

До найбільш уживаних поетичних засобів билінного стилю слід зачислити: гіперболи, повторювання, епітети, порівняння і синоніми.

Однак брак везілсованих текстів, перепущених через кілька московських сит - унеможливлює докладніше схарактеризування устної творчості князівської доби.

Упадок князівської держави / як Київської так пізніше й Галицько-Волинської / спричинив поступовий загин літератури, а пізніше й ступненій упадок словесної творчості.

Згодом нові обставини, ідеї й завдання викликають і нові твори.

Примітка: на попередній / 79/ стор. рядок 9 має бути : староісландські співці

II.

ДОБА НАЦІОНАЛЬНО-ДЕРЖАВНОЇ ЗАЛЕЖНОСТІ ВІД ЛИТВИ И ПОЛОНІ ТА ЗМІГАННЯ
ДО ВІДНОВЛЕННЯ, А ПОТОМ - УДАРНИЙ НАПОД ДЕРЖАВНОСТІ.

I. ЗАГАЛЬНЕ ПОЛІТИЧНЕ ТЛО ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ШЕЮ ДОБИ ТА ОСНОВНИЙ НАСТРІЙ
ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ.

Державна незалежність вкupi з політичною могутністю умовлює нації самостійне розязання найріжноманітніших життєвих проблем, робить її саму творцем повного, сучільного і всебічного життя, а тим самим прив'язує увагу й уяву до найріжноманітніших питань. Це все впливає на багатство літературної творчості в якій з одного боку знаходить своє відзеркалення те все, що найбільше цікавить країнських людей, а з другого боку ця творчість сама впливає на хід життя нашії, поширяючи певні ідеї,. Занепад державності НА САМОМУ ПОЧАТКУ інколи впливає додоатно на літературну творчість до якої втікають всі вразі сили з інших ділянок і пробують магією слова оживити минулу велич своєї нашії, пробують своюю імрією запалити загал і повернути колесо історії. Але як-що занепад державності триває довго, приводячи до поневолення , то наші починає жити в тому тісному колі в якому лишили пам'яті їй трохи місце: і чим тісніше це коло, тим біdnішою стає література, стакочи потрохи літературою провінціяльною, а згодом цілком занепадаючи. Це все очевидно треба пам'ятати і при вивченні історії розвитку нашого письменства.

Близьчуча князівська доба, коли наші предки стали великою й могутньою державою з якою не лише числилися , але й намагалися ввійти в звязки тогодчасні великі держави Заходу , дала ряд творів, лише незначна частина котрих збереглася до наших днів, але зате серед твої частини є такі перлини як "слово про похід Ігоря"! Цей твір нічим не гірший за пісню про Ролянда , чи інші того рода пам'ятки, отже тойтъ на рівні з іншими творами світової літератури, а то й переважає їх.. Під невгаваючим пазухом східних народів / печенігів, половців, москвинів, татар / впала Київська Держава, а державно-творчі елементи її скучились в державі Галицько-Волинській, але ця держава була лише слабим відблиском Володимирової держави і по де-якому часі під концентрованим натиском Сходу / татари й москви / та Заходу / поляки й угри / впала також. Таких близьчих пам'яток письменства як Київська / поминаки ті, що ввійшли до галицько-волинського літопису / ця держава не лишила. Однаке треба думати , що протягом кінця тринайцятого й цілого XIV століття було написано значно більше / превідоподібно пересічних/творів за ті нечисленні пам'ятки, що збереглися до наших днів.

Одночасно на півдні й заході росли й падали держави і ті процеси знайшли також відгук у тодішньому нашему письменству. Говорячи про первую добу ми вже тоді звертали увагу на чужі впливи в нашім письменстві, раз мусимо де-що з того ще собі пригадати. Отже до нас прийшла письменність з Византії, але через Болгарію й книжною мовою в нас була староболгарська, так як на заході латинська. Однаке прийлив болгарського письменства в X і в першій половині XI віку був досить сильний, що стояло в звязку з тим періодом культурного розшвіту , що наступив у X віці в самій Болгарії. У нас же був величезний попит на византійські твори в болгарських перекладах. Та при кінці X віку наступає занепад Болгарської держави, а в другій чверті XI віку з переходом усіх болгарських земель під владу Візантії , починає руїна мистецтва Болгарії. В середині XI віку Візантія

реднього контексту з Україною.

У нас все це вилилося на дальну "українізацію" старо-болгарської мови й правопису, а в Болгарії й Сербії в XI-XIII віці ВИДНО ПОЗНАЧУЄТЬСЯ у письменстві ВІЛИВИ НАШОЇ ОРИГІНАЛЬНОЇ І ПЕРЕКЛАДНОЇ ЛІТЕРАТУРИ. Але в XII віці вже починає піднадати наш київський центр, а рівної стає реальним фактом повільний упадок Візантії та починається відродження Болгарської держави. Це все впливає знову на характер нашого письменства: зникає візантійські впливи, слабне власна оригінальна творчість, а ПОВТОРНО починає зростати болгарські впливи. З огляду на те, що болгарське літературне відродження цього періоду виявилося головно в: 1/ реформі правопису, 2/ видавництві або заміні новими старих перекладів з грецької мови і 3/ зрості містицизма - у нас цей розцвіт болгарського письменства виявився також на цих ділянках культурного життя.

Тексти творів писаних ЗА КНЯЗІВСЬКОЮ ДОБИ відзначаються правописом БЛІЖЧИМ до української мови, тексти ж творів писаних в XIV-XV вісом БЛІЖЧІ ЗНАЧНО ДО ТОДШНЬОЇ БОЛГАРСЬКОЇ МОВИ. Так раз враз зустрічається: а замість я / спасенія, добраа /, ь в кінці слова замість твердого, а твердий знак замість ь та в середині слів і замість о і багато інших.

Видані на прикінці XIV і в XV віці євангелія, псалтир, апостол і інше ріжняться своєю редакцією, своїм перекладом від видань попередніх. Поруч з тим прийшов до нас з Болгарії своєрідний містицизм, який з'явився на тлі безустанної боротьби, непевності і нарешті остаточного занепаду тої нової, відродженої болгарської держави. Характерною ознакою цього містицизму є властиве індуським йогам стремління наблизитися до Абсолюту не шляхом виконання заповідей, виконання приписів та обрядів поруч з пляновим робленням добрих діл, організації цілого життя на християнських підставах, а стремління ГОЛОДОМ, СПРАГОЮ, ХОЛОДОМ ВБИТИ В СОБІ ВСЕ "ТЛЕСНЕ", "СКОТЬСЬКЕ" і безнастаним повторюванням / МЕХАНІЧНИМ / молитов з одночасним беззмістовним "спогляданням" НЕ ОПЕРТИМ на розумованні, ЗЛІТИСЯ якимсь таємничим способом з Вишою Істотою.

Вплив цього містицизму, який є СУТНЮ СХІДНОЇ ДУХОВОСТИ / західна - оперта на міцній організації, виконанні обрядів і приписів та пляновому робленні добрих вчинків / міг би мати СТРАШНІ ДЛЯ НАС НАСЛІДКИ, однаке, на щастя він ЛІШЕ ПЕРЕКОТИВСЯ через Україну НА ПІВНІЧ, на Москівщину, а в нас його в великій мірі паралізували інші впливи, які вже в XIV віці почали приходити до нас із Заходу.

У цю пору виникає в Італії рух який носить назву гуманізму / від латинського слова "humanitas" - людський /, який виступав проти "схолястики". Схолястика уважала, що все людське знання, фільозофія, наука, письменство й мистецтво взагалі мають бути лише помічними засобами для уgruntовання або спопуляризовання доктів і правд віри. Отже ВСЕ мало бути "для Бога", для релігії. Гуманізм звернув очі загалу на людину, на стару грецьку й римську культуру, яка мала в своїй основі культ людини і всього людського.

Звичайно, гуманізм був реакцією на середньовічну культуру і як всяка реакція не в одному перебирал міру, але він безсумнівно штовхав людину вперед, особливо - в ділянці знання. Отже цей гуманізм почав також діставатися до нас двома шляхами: наші молоді люди ЧЕДИЛИ шукати знання, не лише до Праги на тамошній університет, але й в Італію, якої вище школи славилися на весь світ, а крім того чужинці / італійці, чехи, німці / що приїздили до нас в торговельних справах, а інколи й лишалися жити, завозили зі собою ці погляди. Таким чином загальна картина була така: власна держава впала, організаційний центр зник, населення рятуючись від тиску

окупантів шукало виходу, в церкві чужинці вимликали боротьбу / унія / і тоді наша духовна еліта, яка вже не могла тоді "світити своїм світлом" починає відбивати чуже світло, що приходить з чужих осередків. Так привіт була політична співпраця з гуситами /, шириться тоді серед нас ідеї гуманізму, а також одночасно й інші, зокрема залишають слід на наших піснях і творчості рухи "покаянників" / масові рухи людей в роках 1260-ї 1340, що йшли від міста до міста батожачи себе з метою покуті / та рашівській, ширені цими остатніми. Визначними діячами, що ширили різні чужі впливи були митрополит Кипріян потім покликаний ним Григорій Шемвак, Максим Грек, Франц Скорина й інші.

Звичайно, що ці впливи й течії все хоча б тим були користні, що не давали заснути нашій душі, життю літератури, а подекуди творили підвалини майбутнього відродження. Навіть повторна "болгарізація" церковної мови була до певної міри користна - воне ЯСКРАВИНЕ ПІДКРЕСЛИЛА ЧУАСТЬ І НЕПРИДАТНІСТЬ ТОЇ МОВИ та підготувати ґрунт до заміни / часткової / в кінці ХУ віку мови де-яких творів на мову вироблену в тодішніх наших канцеляріях, мову тодішніх освічених верств сперту на народний нашій мові.

Реформація викликала у нас повстання церковних братств, які спиралися на ідеї участі світських людей в релігійному житті, а навіть і опіки над ним. Перекладні ж твори з різних мов збагачували духові обрії нашого громадянства.

Таке було тло, що на ньому розвивалася наша словесна творчість першої половини цієї доби.

Коли словесна творчість першої половини доби / як устна, так і писана / позначена була в першу чергу бажанням оборонити український народ і віру від польського натиску, а минуле згадувала головно з метою виказати вартість українського народу, то друга половина цієї доби виразно живе настроями боротьби за відновлення державності та її закріплення. Автори цілого ряду творів цієї доби вже не полемізують, не доводять ті чи інші права та кривди, а живуть патосом боротьби великого гетьмана за відновлення державності, захоплюються його перемогами, апелюють до патріотизму і національної гордості українського народу. Вони бачать, що новий ворог - московський народ нищить здобутки гетьмана Богдана й хочуть підняти духа оборонців нашої державності від московських гнофітів, але все ж величезне зусилля нашого народу, що закінчуєчи ряд крівавих повстань захищав могутньою тоді польською державою, так сколихнуло самі глибини народної душі, що наш народ ще довгий час живе ремінісценціями тої боротьби, ремінісценціями, які й до нині штучно підогрівають москвини, щоб скерувати в інший бік справедливу ненависть українського народу.

Тому літературна творчість другої половини цієї доби, перед якою стояло боєве завдання змобілізувати всі сили для оборони відновленої державності і борючися на два фронти / проти поляків і москвинів / скеровувати всю увагу на боротьбу з тим ворогом, що висунувся на перше місце, це б то з москвинами.^{x/} Струє який попередив відновлення державності був надто дужий і він спричинився до переваги в словесній творчості тих часів анахронічних настроїв.

З огляду на все сказане може письменство першої половини цієї доби ПІДГОТОВЛЯЛО грядучі події то письменство другої половини в основному було луною, відгомоном пережитого і не вказувало шляху, не озброяло ідеологічно наш народ так, як це воно робило в першому періоді.

^{x/} пропущено: не зовсім справлялась з тим завданням.

2. ПЕРЕКЛАДНА И ОРИГІНАЛЬНА ЛІТЕРАТУРА ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ШІСТІ ДОБИ.

Як вже згадувалося вік ХІІ і ХІІІ майже не лишив по собі жодних гідних більшої уваги памяток красного письменства.

При кінці ХІІІ віку все більше набуває прав громадянства, під впливом реформації, думка про виховання в літературі української / народної / мови. Незалежно від того мова творів писаних тоді все близчася як до мови виробленої в тодішніх кавальєріях так і до народної. Зявлюються нові переклади літературних чужих творів / переважно повістей /, що вже були відомі в іншій редакції; а також переклади таких творів, яких перед тим у нас не було. В одному зі збірників ХІІІ віку знаходимо "Повість о вitezах з книг сербських", а звлаша о славном рицери Трисчане". Так стає відомий нашим освіченим ворсивам один з кращих середньовічних романів - роман про Трістана. Ще раніше поширився був у нас новий переклад "Александра". З того часу ж збереглася повість "Мука Христова" - оба ці твори безперечно латинського походження, але ПОРІВНАННЯ з анальгічними польськими перекладами БЕЗСУМНІВУ ДОВОДЯТЬ, що вони перекладені НЕ з ПОЛЬСЬКОГО, а якогось першого джерела. "Повість про життя Олексія" взята з "Legenda aurea" перекладена з чеського перекладу. ВСІ ІІІ ТВОРИ ПЕРЕКЛАДЕНІ НА "ПОСПОЛИТУ" МОВУ, це б то НЕ на старо-болгарську, хоча й не на чисто українську, народну.. Крім того збереглися: "книга о ТАУДАЛЕ рицері", "Переказ про пророчицю Сивіллю" і "Слово про останні часи в Михаїловому царстві".

Перша з них це переклад дуже популярної середньовічної повісті. Тоді ж зявився переклад "Троянської повісті", яка очевдино виникла десь в Італії, або південній Франції, а до нас дісталася в АРАБСЬКИЙ перерібці з Боснії чи Далмації.

Крім того охоче читалися тоді перекладені на нашу мову "Римські діяння", "Петро - Золоті ключі", французькі fableau і навіть де-шо з Декамерона Боккаччіо

Це все показує, що наши освічені кола жили інтенсивним культурним життям та були весь час у тісному контакті із Заходом.

Оригінальних творів красного письменства з першої половини тої доби не збереглося, однак вже при кінці цього періоду / кінець ХІІІ в. / починають з'являтися перші драматичні твори і перші вірші на ріжні теми з яких до нас збереглися лише кілька уривків та твори історичні й релігійні.

Однаке вже в ХІІІ віці починає розвиватися у нас інший ряд оригінальної письменної творчості, а саме література релігійно-полемічна.

Щоб зрозумілою була її поява мусимо кілька слів сказати про нові політичні обставини, що викликали появу тої літератури.

По упадку державності більшість українських та білоруських земель зібралася в межах Литовського князівства, а тому, що українці як державною традицією так і рівнем культурного розвитку перевищували на багато литовців то природно, що в Литовсько-українсько-білоруській державі заангажувала українська мова. Судівництво, адміністрація і інше велося на нашою мовою.

Збереглися до наших днів князівські грамоти, "Судебник" вел. князя Казимира і "Литовський Статут" оперті на старо-українських правових нормах, а в статуті литовському то визнано було урядовою мовою мову власне ту стару нашу книжну мову. Тогочасний вірш стверджує панування в Польщі латини, а на Литві - нашої мови:

"Без той в Польщі не пробудеш
Без сей в Литві блазнем будеш".

Але на прикінці XVI віку, після Люблинської унії Литви з Польщею, спратається. Поляки оpanовують Литву, витіснюють з усіх урядів наших людей і українську стару канцелярську мову та починають нагінку на православну віру. Починається переслідування всього, що українське і малений натиск на вищі верстви суспільства з якого слабші одиниці починають приймати "урядову" релігію / католицизм / і польщитися.

Низи суспільства і середні верстви намагаються поляки закріпачити або усунути на задвірки життя там, як львівське міщанство, яке замкнули в "руському" гетто. Очевидно для кращого підпорядковання польським впливам і тих верств, а також одиниць, що не захотіли прийняти католицизм під польським натиском твориться "унію". Католики та уніяги розгортають широку пропагандову акцію, а здебільшого живуть і прямого натиску.

3. ПІСЬМЕНСТВО ПОЛЕМІЧНЕ Й ДУХОВНЕ КІНЦЯ ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ І ПОЧАТКУ ДОБИ НАШОЇ НАЦІОНАЛЬНО-Державної ЗАЛЕЖНОСТІ.

Треба підкреслити ще раз, що полемічну релігійну літературу відрила література чисто церковна, видання релігійних книг таких, як біблія, евангелія, псалтир і т. п. Не слід забувати, що за тих часів релігійні питання були головними нервом життя, на Заході на релігійному тлі провадилися завзяті війни і кров лилася від Єспанії й Англії почали аж до чеських земель. Література, що намагається відповісти на всі пекучі питання людського життя не могла не носити тоді переважно релігійного характеру та й наука остаточно, ще / хоча вже й почався ренесанс і гуманізм де далі ширив свої головні ідеї / не відбігала за далеком від біблії, що "книги книг" і джерела всякої мудrosti в добі середньовіччя. Отже й у нас, природно, винайдення тоді друкарства в першу чергу використовує наші освітні діячі для поширення підставових релігійних книг. Перші друковані твори / Часословець, Осмогласник, Псалтир і Тріоди / виходять заходом князя Константина Острозького - старшого у Krakovі в роках 1491-93 з друкарні, яку там заснував член Шайпольт Фіоль. Білорус Франциск Скорина друкує в Празі Біблію і Псалтир в перекладі на мову майже білоруську / "посполиту", якою говорили освіченіші білоруси і яка все ж незначно ріжилася від білоруської народної/. Ці переклади є послідувочі, випущені в світ заходами Ф. Скорини, були безперечно наслідком ідей, які виникли в звязку з реформацією на Заході. Згадані переклади були в багато разів приступніші для українців за писані в каліченій старо-болгарській мові й тому широко розходилися по Україні.

Протягом же шістнайцятого віку ростуть у нас друкарні мов гриби по доші, зокрема повстає друкарня в Острозі, де знаходить собі пристановище московський друкар Федорович, якому дикі ного одноплемінники зруднували його друкарню, як чортівську вигадку. На наших же землях знайшов пристановище й московський емігрант князь Курбський, якого перебування зрештою не було для нас користне, бо він відрадив князю Острозькому видання деяких церковних книг нашою мовою / очевидчаки тому, що був москвіном / Рівно ж і друкар-москвін Федорович, з тих же міркувань, не лише друкував старо-болгарською мовою, а ще й вставляв де міг особливості московської відміни.

За тої доби в кожній нашій керма, як політична так і літературно-наукова, спочивала в руках аристократії, що було природним явищем у феодальній державі, але всіди вже починають набирати сили міста й міщанства,

яке починало боротьбу з аристократією за керовництво національним життям, Україна, що була стало звязана з культурними народами Заходу, країнами, якиміністриї одержували освіту на італійських, французьких, англійських, німецьких чи чеських університетах, самозрозуміло не лишилась би позаду і в цій економічно-політичній перебудові життя національного. Тимчасом хоча ідеї пов'язані з тим перетворенням і діставалися негайно на наші землі, однаке цей процес був у нас ускладнений моментом національного поневолення¹¹, який в остаточному висліді значно спростив цілість питання. Вища аристократія наша, втягнута в політичне життя чужої польської держави, швидко денационалізувалася й нашадки старих родів / Острозьких, Вишневецьких, Слуцьких, Хоткевичів, Сапіг, Тишкевичів і інших/ опинилися в лавах ворожої нації. Пройді в національній боротьбі легко перейшов у руки міщанства, яке співпрацювало з дрібними феодалами / дрібніша шляхта / . Так і суспільно-політична боротьба між окремими верствами українського народу відразу набрала характеру національної перетворюючися у частину національної польсько-української боротьби, а що обидві нації / поляки й українці / ріжнилися вірою, яка за тих часів мала величезне значіння, то тим самим обидві наші послуговувалися релігією і як своєю зброєю і як прапором ідеологічним у цій боротьбі.

Міщанство потворило ряд т. зв. брацтв / товариств релігійно-освітнього характеру / , які почали засновувати друкарні, школи і взагалі опікуватися культурою. Недовговічна Острозька Академія все ж виплекала ряд вчених, які могли поставити належно ряд брацтв. Повстакуть тоді Львівська брацька школа, Замойська Академія і нарешті славна Київо-Могилянська Академія.

Починаються праці над перекладом на нашу книжну мову церковних книг і виходять з друку численні "Учительські Евангелія" / найдавніший переклад на українську книжну мову, що зберігся до наших днів це т. зв. "Пересопницьке Евангеліє" з років 1556-61, перекладене архимандритом Григорієм "з язика болгарського"/. Коли ми прочитаемо в передмовах до таких перекладів про причини, які керували авторами перекладів, то побачимо, що не в одному, в наслідок віків пізнішої неволі, як ПРАВОСЛАВНА ТАК І ГРЕКО-КАТОЛІЦЬКА ЦЕРКВА ПШЛИ ВЗАД і досі не спроможні ПРОДОВЖУВАТИ діла початого Ухідми працями.

Так напр. решетилівський священник Семен Могила так узасаднює потребу своєї праці: "НЕ ДЛЯ РЕТОРІВ, І НЕ ДЛЯ ФІЛЬОЗОФІВ, АНІ ДЛЯ АСТРОЛОГІВ, АНІ ДЛЯ ЖОДНИХ ІНШИХ ЗАВИХЛЯНИХ ЛОБІВ" Христос ДАВ СВОЮ НАУКУ, А ДЛЯ "ВСІХ НАС ЗАРІВНО И ЕДНАКОВО". Тому, писав він треба дати "науку християнську" "МОВОЮ ЗОВСІМ ПРОСТОЮ, ІЖ БИ В ЦЕРКВІ БОЖІI ВСЕЛЯКІI I НАЙПРОСТИШІI ЧОЛОВІК МОГЛ, ВЕДЛУГ ДОВШІI СВОГО ПОНЯТИ I В ЕВАНГЕЛІI ТОГО ДНЯ ЧИТАНІМ ЗРОЗУМИТИ", бо "ОДКРИТО, ПРОСТОЮ МОВОЮ" СЛОВО БОЖІЕ "ПОВИННО БУТИ В ЦЕРКВІ БОЖІI ОД ПАСТИРЯ И УЧИТЕЛЯ ПРОПОВІДАНЕ ІЖ БИ I НАЙПОДЛІШІI РОЗУМ МІГ ЗРОЗУМИТИ И ПОЖИТКУВАТИ". Коли задумаємося над цими словами написаними в 1670 році та звернемо увагу на такі факти, як пропагування "завихлястими лобами" в році 1910 такого дивогляду, як служба Божа... старо-болгарською мовою / що звуть не зовсім правильно церковно-словянською / хоч і з "українською вимовою", або видавання, без всякої пресії з боку якої б то не було влади "Краківським видавництвом" для ГРЕКО-КАТОЛІКІВ молитовників та літургіків в мові зrozумілій також лише для "ЗАВИХЛЯСТИХ ЛОБІВ" або зараз намагання греко-католицької церкви перейти на мову англійську - то прийдемо до висновку, що віки неволі породили в нашій психіці більші спусташення чим би було можна припустити! Крім того, тоді друкуються перші підручники граматики нашою мовою і словниками болгарсько-українські / ц. словянсько-українські / В році

1627 виходить праця Памми Беренди "Лексикон Словено-російский", але з 1596 року збереглася "словянська" граматика укр. мовою, Словників уні-раїнсько- "церковно-словянських" збереглося досить багато. Граматика уні-раїнського вченого Смотрицького була перекладена потім майже на всі сло-янські мови.

На прикінці XVI в. за таких обставин повстало багата полемічна лі-тература, яку викликали написана в агресивному тоні книжка П. Скарги "O jednosci kościoła Bozego", оповіщення, оповіщення на Берестейсь-кому Соборі унії та реформа календаря. Дві первісні причини слід заразу-вати самі по собі до явищ негативних, але вони викликали спротив, поле-міку, а тим самим оживили наше культурне й духове життя, змусили спільню "дозброяватися", а тим самим ЗАТІСНИТИ ЗВЯЗКИ З ЗАХОДОМ ТА ПІДВИСТИ РІВЕНЬ КУЛЬТУРИ.

Полемічних творів, що критикують католицизм та унію й боронять пра-вославну віру збереглося досить багато: "Посланіє до латин із 'Х же книг", "Ключ царства небесного" /Г. Смотрицького/, "Про едину правду правос-лавну віру" / Суровського /, "Казання святого Кирила про антихриста" / С. Зизанія /, "Одповідь на книжки о Соборі Берестейським" / Христ. Фи-лялета / і багато інших.

Ця остатня праця показує велику очітаність автора, який читує до 60 письменників і вміє надзвичайно прозоро й логічно висловлювати свої думки. Збереглися також повні дотепу й сарказму два листи полемічні /ві-дповідь Потію / невідомого Клірика церкви Острозької . Відомий також про-диктований ширим жалем і пессимізмом "Тренос албо плач" Мелетія Смотри-цького в якому Україна промовляє до своїх дітей, що покинули матір на по-талу чужинцям.

Відгомін цього плачу пройнятого глибоким ліризмомчуємо в Шевченко-вій "Розритій могилі" кілька сот літ пізніше, не див отже, що всого часу він зробив величезне враження. Великою любовю до українського народу й віри православної продиктований твір львівського братчика Єрка Рогатин-ця "Пересторога", який під оглядом мистецьким має велику вартість завдяки гарній образній мові та живости поетичних образів. Збереглися також тем-пераментні й претензійні, але менш вдумливі відповіді Іпатія Потія в яких він боронив унію.

Особливо ж визначився своїм публіцистичним хистом чернець і аскет Іван Вишеньський, завзятий оборонець "стародавньої православної віри". Він під оглядом освітнього рівня стояв значно нижче за інших, щоні зга-дуваних авторів і тому виступав як проти змагання піднести начання до західно-європейського рівня з метою перевищити й побороти польську муль-туру й школу, так і проти української мови в богослуженні. Аскет і мора-ліст, прямолінійний, запальний і завзятий оборонець усього "стародавньо-го" він мав величезний вплив на сучасників, тим більше, що в своїх послан-ях виявив не аби який літературний хист. Він любив рідну пісню і народ, він був оборонцем рівності всіх перед Богом і був ворогом привілеїв чиїх би то ні було; він гостро карітав епископів, магнатів і взагалі зрадників за те, що зраджують свій народ, а себе вважають за щось лішче ніж прос-тий народ, а однак ми не можемо вважати полемічну діяльність І. Вишеньсько-го за лише додатне явище. Він не дощіючи освіти у всій ширині - сол-блюзав в деякій мірі потяг до неї людей, та головно не користно впливав, здержуючи природний процес націоналізації церкви й освіти, що почався був у нас і що привів би значно раніше до усунення старо-болгарської мови з життя церковного і до зближення нашої книжної мови і мови нашої народної.

Крім Івана Вишенського багато інших діячів нашої на полі релігійно-науково-культурному забирали ще слово і брали діяльніну участь в полемічній боротьбі, яка тяглася протягом майже цілого ХVІІ віку. Визначніші твори: "Палінодія" / "книга оборони" / Захарія Копистенського, "Меч духовний" Лазаря Бараповича, "Справжній месіл" Галятовського, "Камінь віри" С. Яворського і інші. Однак ці пізніші твори стоять по силі вислову й художності багато нижче за твори як Івана Вишенського так і інших попередніх полемістів. Писані вони здебільшого вже сухою книжною мовою "словено-роскою" / і відірвані від живого життя.

З того ж часу збереглися ще проповіді Лазаря Бараповича, Галятовського і Антона Радивилівського, що не мають літературної вартості. Особливо далекі від життя, писані мертвю штучною мовою згідно з усіма приписами схолястики прошоріді-першого в названих авторів. Автори проповідей і інших духовного змісту творів все більше відривалися від живого життя, що позначилося також і на мові їхніх творів: гонячися за "книжною мудростю" і "високим штилем" вони писали або незрозумілою церковно-словяніною" або коли хотіли все ж хоча трохи бути більш зрозумілими то навіть і ... польською мовою. Їхні твори так як і фундаментальна праця Дмитра Тупталенка / Дмитра Ростовського / в якій він під назвою "Четьї Мінєї" зібрали життеписи святих, не мали майже жодного впливу на розвиток нашої літератури й поезії.

Принагідно слід згадати, що "Четьї Мінєї" не дійшли до нас в оригіналі, який був знищений з наказу Москви, а видана перерібка на московсько-церковно-словянську мову.

4. ІСТОРИЧНІ ТВОРИ, ЛЯМЕНТИ, ПАНЕГІРИКИ Й РЕЛІГІЙНА ВІРША .

Хоча в ту добу наша нація не "творила" історії в справжньому розумінні цього слова, а лише готувалася до поновлення виступу в ролі активного "чинника", про те непомітно відбувалися в ній і серед нашого народу процеси, які в майбутньому привели до відновлення гетьманом Хмельницьким держави предків. Словом тоді ми, так би мовити, ЧИННО ПІДГОТОВЛЯЛИ історію. Цілком природно, що заінтересовання до минулого, яке виявлялося раніше в писанні літописів, не могло завмерти цілком і повстало в ту добу багато ріжних "кроничок", "реєстрів" та "діяріушів".

Ще на початку цього періоду повстають: Литовсько-український літопис, Львівський, діяріуш шляхтича Євлашевського і інші, але коли розгорнулися на наших землях великі події - з'являється в ХVІІ віці справжня повінь літописів і хронік.

Першим однак автором спроби прагматичної / звязаної причиновим звязком / історії рідного народу треба вважати ігумена Михайлівського монастиря Теодосія Садоновича, що в 1682 р. закінчив свій твір, котрий звєтється "Кройника з Літописців стародавніх". Рівно ж заслуговує на увагу подібна ж праця Інокентія Гізеля "Синопсис". Крім того збереглися: Чернігівський літопис, діяріуш Самійла Зорки / писаря гетьмана Б. Хмельницького / і інші.

Однак слід нагадати, що вся ця історична, полемічна, наукова і інша творчість у великий мірі завдачує своє повстання і розвиток церковними братствами, які з одного боку часто підпомагали друковання книжок і були покупцями їх, а з другого - утримували засновані ними ж численні друкарні й школи та підпомагали монастирі. Це все в сумі давало відповідні умови для розвитку літературно-науково-релігійної творчості. Ті ж братські школи викликали повстання у нас ще одного рода літературної твор-

чости, а саме: віршування. У всіх наших брацьких школах згадувалась наука віршування / силабічного / , а учні звинали складати віловідні вірші на всі важливіші події життя, як напр. іменини ректора, професорів, приїзд визначної людини в гостину, Різдвяне свято, Великдень то що. Звичайно, що складалися вірші і з нагоди якоїсь визначної події або для вславлення якогось діяча чи героя / панегірики / . Так у Супрасльському літопису кінчачеться віршом на честь князя Острозького-старшого повість про литовсько-московську війну 1515 року.

В Острозькій Біблії маємо дві вірші на герб князів Острозьких, у році 1581 Андрій Римша пише т. зв. "Хронельгію" де він віршом пояснює чому так, а не інакше зветься кожен місто. Маємо одну на герб Саліги / Статут 1588 р./ Збереглися вірші сатирико-шоломічного характеру, придуму Княжат Острозьких" над демовиною кн. Олександра Острозького, або вірші учнів брацької школи в Київі під назвою: "Вірші на жалобний погреб Зашного Рицера Петра Конашевича Сагайдачного". Звичайно, злебільшого ці вірші мали мало спільног з поезією. Для зразка подаю уривок з напису на могилі Сагайдачного:

"Тут зложил Запорозкий гетьман свої кости,
Петр Конашевич, ранений в войні і для вольности
Отчизни, гди нань Турци моцно натирали
І пострілов смертельних кілька му задали",
У вірші ж на смерть гетьмана Сагайдачного читаемо так про запорожців:

"Україна тим войском вцале зоставает
а де запорожців ніт, татарин впадает..."

Є й більші історичні вірші такі як: "Ой ріко Стиру, що Хміль за віру"... / про Берестечко / , "Висипався Хміль із міха" і інші. Крім того збереглося де кілька віршів побутового характеру, а також вірші на релігійні теми. Таких релігійних віршів збереглося кілька збірників: / "Перро многоцінное", Богогласник", пасійні вірші Волковича / .

Звичайно де-які з релігійних віршів відзначалися художністю, багатством побутових подробиць, а подекуди й гумором.

Віршова творчість більше чим яка інша може свідчити про тісний зв'язок наш із Заходом, відбиваючи всі загальневропейські напрямки літературні, а зокрема т. зв. псевдокласицизм^x, який заланував у нас від початку XVII віку, заповнюючи наші панегірики й оди постатями богів Олімпу.

Віршування набрало такого паширення, що дуже скоро обернулося в справжню віршomanію. До наших днів збереглися навіть збірники нічого не вартих віршів, писаних півкінською мовою про які навіть згадувати не варто, але поруч з тим невідомі, або на ців відомі особи не з "професійних літераторів", а з числа звичайних смертників, що побували / або й не побували / у школах - складають пісні, які здобувають собі велику популярність. Ті ж певно кола висувають з поміж себе творців сатиричних віршів. Як велика скількість релігійних віршів так і сатиричні та ліричні зложені доброю, живою українською мовою.

^x/ псевдокласицизм - напрям у мистецтві який виник на Заході в XVI віці й мав на меті наслідування старогрецького і римського мистецтва, однак замісць наслідувати духа того мистецтва штучно пересажував форми та сюжети у власні літератури. Тому напр. природне звертання елліна звертання до Зевса смішно згучало в устах француза чи німця кінця XVII ст.

Ось зразок: "Зайшов із іншого чорт краю
Адама в гості попросив;
А, цей кликнув його до раю
Та й яблука з ним укусив.

x x x

Побачив це Бог та й обізвався до Адама:
"Пішов же вон, Адаме, з раю,
Обівся яблук, аж сопеш!
Це так ти доглядаєш раю?
Без поганту, що хоч ірваш?"

Ця віршова творчість шіснадцятого й почасти сімнадцятого століття була тим тлом, творила так би могли атмосферу в якій пізніше постали прекрасні історичні думи з ліричні народні пісні, але про це скажемо на своєму місці докладніше.

5. ПОЧАТКИ ДРАМИ. ШКІЛЬНА ДРАМА. ТРАГЕДОКОМЕДІЯ. ІНТЕРМЕДІЇ. ВЕРТЕЛ.

У всіх народів у тому числі в стародавній Греції драматичне мистецтво повставало з релігійного культу, якийсь час було з ним звязане, а потім відривалося від нього і ставало незалежною галуззю мистецтва. В старій Елладі як драматичне мистецтво так і драматична творчість розвинулися тай досягли великої висоти. Правда для нас той старогрецький театр міг би під деякими оглядами виглядати чудним, але коли ми подивимося на його розвиток в історичній перспективі то він збудить у нас справжній подив. Драматичні твори кращих грецьких авторів можуть викликати захоплення навіть у сучасного глядача. Театральна творчість грецька вже за часів римських сильно піду пала. Акторм в старій Греції користався пошаною співгромадян, у Римі ж, напр. патрицій за участь у виставі міг втратити свої виборчі права. Нового Рим не дав у цій ділянці майже нічого, а з приходом християнства з опануванням імперії варварами - театральне мистецтво, занепало, як в Римі так і в Візантії. Занепало, але не вмерло зовсім і було все ж остатільки сильне, що змусило християнство за середньовіччя, з метою усунути ті "рештки поганства", самому спробувати використати театральні вистави для скріплення своїх впливів. Так на заході виникли містерії / тема: народження Христа й воскресення/, міраклі / теми: події з життя святих / і мораліте / алєторичні дієві особи: Чеснота, Любов, Покора, Гнів /. Там же повстали так зв. шкільні драми, які звичайно ставила шкільна молодь по школах, вже в добі ренесансу й гуманізму / це були початково переважно твори старих римських драматургів/.

У нас в Україні наша стара поганська релігія імовірно не встигла до прийняття християнства скластися у повязану космогонічну теорію та створити розроблений культ, на тлі якого могла вирости власна драматична творчість. Стародавні діяльникові веснянки та забави були на тому шаблі, що ще з них також не могла повстати самостійна драматична творчість. З християнством з Візантії замандрували до нас що правда скоморохи / це вже народне мистецтво в яке виродився старий грецький театр і яке розвинулося на тлі пізнішої релігійної боротьби сект/. Ці скоморохи були за князівської доби бажаними гостями у нас, , але чужі на початку мовою вони давали лише найпрimitivніші "вистави", які також не могли викликати розвитку театрального мистецтва. Щойно коли езуїти в одного боку поставили шкільну драму достосовану до релігійної пропаганди на від-

повільний висоті та пошири УУ всіди, а з другого боку, коли побільшало й на наших діячів вихованих у західно-європейських університетах - виклади й на наших землях драматичне мистецтво.

Шкільна драма початково на Заході обмежувала свій репертуар до комедії Теренса та Платона, але тому, що цих комедій збереглося дуже мало і не всі надавалися, вчителі шкіл намагалися власною творчістю злагати репертуар.

Така драма звичайно складалася з прольоту, фабули й епільоту. Найчастіше прольот виголошував сам автор, вияснюючи в ньому провідну ідею драми. Дій було від трьох до пяти. В епільотові длинували виконавці глядачам. Довгі дії, в яких часто брала участь дуже велика кількість дієвих осіб, а до того ж ще здебільшого малий хіст, як автора так і виконавців, викликали у глядачів як не нудьгу так втому. Тому, щоб сменити виставу й дати відпочинок глядачам, межі діям драми вставляти так зв. "інтермедії", які часто не мали нічого спільногого з драмою. Це були короткі, часто гумористичні сцени з тодішнього побуту різних верств суспільства / переважно нижчих верств/. З огляду на такий свій зміст вони відзначалися своєю зачерпнutoю з живого пульсуючого життя, потім і писані були мовою, якою справді говорив народ.

Найстарша згадка про шкільні драми - це нарікання Вишенського, який уважав їх за зайві розваги, що лише час на них марнується,

До найстаріших наших драм імовірно належать "Розважання про іуми Христа" і "Про Олексія - чоловіка Божого". Крім того збереглася ще драма, яку думають, що написав Дмитро Туптало "Комедія про Різдво Христове" і ряд інших. Між ними слід згадати "Комедію о блуднім сині", "О Навуходоносорі" / С. Палоцького/, "Восресення мертвих" / Кониського / і "Коміческе дійство" / Довгалевського /.

Шкільна драма в основному пильно перестерігала всі приписи т. зв. "класичної драми" вироблені теоретиком псевдо-класицизму у Франції. Буально: тема обов'язково мусіла бути "не буденна" і як герой так і зміст обов'язково мав бути "високий", крім того мали бути збережені "три одиноти" / єдність місця, єдність дії й єдність часу/.

Все це було властиве всім перечисленим драмам.

В році 1705 Т. Прокопович / що був учителем поетики в Київській Академії /, додержувався в своїх викладах думок Якобі Понтана, викладених у виданій остатнім ще в 1594 році праці про поетику /, написав був драму "Владимір", яку назавав трагедокомедією. Де-хто не слухає цей твір за великий крок вперед бо мовляв "тема взята з рідної історії". Отже слід підкреслити, що ї ця драма писана безперечно під впливом Мореля й Расіна, належить до псевдокласичних творів на нашому ґрунті.

Герой драми, що правда український князь, але в драмі він в перший мірі виступає не як український володар, а яко святий, таким чином не лише в драмі герой, згідно з приписами псевдо-класицизму не належить до постільства, а до володарів, королів чи лицарів, але й сама драма є / як і попередні "шкільні драми" / є драмою релігійною. Князь Володимир є святий, а зміст драми "висока справа" - поширення Христової віри в Києві. Мова твору також є чужа, старо-болгарська т. зв. "церковно-слов'янська" де-яко покалічена численними українізмами.

Хоча драма первістно й була присвячена гетьманові Мазепі, патріотизму українського в ній не слід дашукуватися. Повний заголовок її "Владимір славяноросійських стран князь і повелитель". Кроком вперед було лише введення в саму драму комічних персонажів - поганських жерців / Жеривіл, Курояд і Піяр /, що робило зайвими інтермедії, та спроба змалювати психологічні моменти / переживання Володимира, що попереджували рішення/, Однаке цей крок був безперечно наслідком обзанальню

автора з творами Корнеля й Расіна, зокрема, як слухно зазначив акад. Ефремов що "жерці" Прокоповича нагадують жерців з Расінової комедії "Аталья". Це все знова вказує безсумнівність нашого стального звязку з заходом.

Великим кроком вперед мусимо уважати твір, авторство котрого ще не усталене, який зветься "Милость Божа Україну від неудоб носимих обид лядських свободивша". Цей твір є висловом палкого українського патріотизму і був писаний старою українською мовою освічених шарів нашого суспільства часів автора. В ній напр. виразно і недвозначно каже запорозький кашо-вий: "Відаш, яка всім нам УКРАЇНА мати! Кто ж не походить руку помоши подати погибаючій матці, був би той творчий над камінь..." У цій же драмі автор, свідомий "причин слави нашої упадку" і певний, що "не вмерла козацька матка" - знає також одвічну істину: лише кровю й залізом можна відстояти чи здійснити своє слухне, потоптане ворогом, право.

За тих часів коли хто з наших патріотів хотів підкреслити, що мова йде не про "поспільство" / народ/, а про нашю з політичними аспіраціями, про нашю в модерному розумінні - то звав українців "козацькою нацією", бо козацтво - це була тодішня наша національна еліта, яка була втіленням політичних ідеалів нації. Цим паяснюється такий пістет автора "Милості Божої" до козацтва, симпатії до нього і глибокої пошани. Але тому, що автор жив уже в ХVIII віці коли що нову еліту вже починала розідати страшна хвороба - жадоба особистого збагачення / вкупі з заздрістю /, він осторігав устами великого гетьмана своїх сучасників перед тим страшним ліхом, яке від того грозить Україні а тим самим і її дітям, котрі в остаточному висліді втратять все, в тому числі й матеріальні добра.

Цю драму можемо вважати першою нашою історичною драмою, а до того такою, котра визволилася вже також і з під в'язучих штучних правил псевдо-класицизму.

Коли б не національне поневолення з неї могла б розвинутися пізніше українська драматична творчість , завдяки ж пізнішому поневоленню вона розвинулася з інтермедій.

Стара наша драма писалася за рецептю, яка тек сформульована в поетиці Кониського: "великі й високі предмети й лиця" які в ній є вимагають і "важкого і високого слога", а драма має бути "полні потрясеній, важнико-мислій, звучних слово и почти царственного перифраза", /Оці кайдани бундючности, погоня за величним в умовах ступневої ліквідації нашої державності ворогом, привела до повного занепаду драми. Москонщина не могла дивитися прихильно на звеличування героїчних моментів і постатій з нашого недавнього минулого, бо майже всі такі визначніші особистості були ворогами Росії /Б. Хмельницький, Виговський, Дорошенко, Мазепа / Певно це вплинуло на те, що й "Милость Божа" досі не дочекалася належної оцінки.

Автори пізніших драм відчувають цей московський натиск і тому знова вертаються до чисто релігійних тем, викладають їх чужою мовою / церковно-словянською / гонячися лише за "почти царственою перифразою" , а щоб дещо, які з тої чи іншої причини прибували на таку виставу не поснули - рятують ситуацію інтермедіями. В цілому світі вже віддавна почався рух за заміну "святої", "високої" , "почті царственої" мертвої мови, мовою живою, якою говорили істнучі нації. В Італії, яка є колискою відродження, ще в XIV віці Джовані Бокачіо писав усі "високі" поетичні й наукові віршовані твори мовою латинською і тільки "Декамерона" - збірку гумористичних оповідань на ріжні побутові теми / отже твір "не поважний" / написав автор

"твърдий знак" - означений як "о" , а "ери" як "и"

мовою італійською і цей твір зробив ім'я автора бессмертним. Такий перехід з мови мертвої "високої" на мову живу пізніше відбувався поволі і в Італії і всюди, але в інших країнах зі значним спізненням в порівнянні з Італією. / у Франції - при кінці ХУ віку, інші країни ще пізніше/. у нас в Україні треба уважати, що було закономірним явищем, як по-дібна ж думка, згідно з якою уважалося що своєю мовою можна писати лише про свій мови. Але безправне підсподікання патріарху і зрист московських вільних, які набирали характеру окупанії, спричинилися до того, що цей рух загмер. Скінчилось отже на тому, що написав той же Кониський "голіна писатися словами штучними, низкими, обидвідніми / щоденним, звичайним / слогомо, простимо, деревенскимо, музичкомо./ З наведених слів бачимо, що москвини та поляки, уважали нашу мову за "мужильку, хлопську" послуговувалися лише в ХХ і ХІХ віці аргументом взятым ще з середньовічного арсеналу, що цей погляд на мову власну, не "освячену" церквою був загальний в середні віки і лише в міру розвитку культури і підвищення розумового рівня людства поволі зникав, виявлюючи всюди свою фальшивість, комічність і шкідливість / бо спиняв, а то й унеможливлював розвиток справжньої художньої літератури й освіти/. В ділянці церковний він додержався до сьогодня бо українська автокефальна церква щойно в році 1920 остаточно й рішуче прийняла нашу мову, яко мову богослужбову, а більш консервативне греко-католицьке духовенство й досі трактує її мало не так, як Кониський в своїй "піїтиці".

Словом, всі щойно згадані причини / чужі "високі" теми, мертвота образів і барв, яка була наслідком чужих тем і чужої мови / - зробили драму мертвою, нудною, не здатною дати естетичне задоволення і спричинилася до того, що вона пішла в історично-літературний архів "на консервацію" чатомісць, ще за життя тої нашої псевдо-класичної драми все більше розросталися саме ті, легковажні "теоретиками", інтермедії. Особливо популярні були в ХVIII віці інтермедії Митрофана Довгалевського, які відзначалися живою, барвистою мовою, виявлюють не аби яку спостережливість автора та зміння відгукнутися на всі важливіші явища життя. Постаті його інтермедій відзначаються характерними рисами, які впливають на уяву глядача й свідчать про мистецький хист їх автора. Стиль і манеру Довгалевського наслідували інші автори інтермедій не виключаючи й того ж Кониського.

Персонажі / найпопулярніші / інтермедій такі: господар, козак, москвин, як, жид, турок, грек і італієць, циган, баби і т. п. Вславився інтермедіями ще Танський, який був споріднений з В. Гоголем.

Однак потроху під натиском чужинців, які нишли всі сліди політичної і культурної окремішності нашої нації, зникли наші школи, а в нечисленних чужих, звичайно, не могла розвиватися ні наша драма ні інтермедія пов'язана все ж з драмою. Театрів тоді ще у нас не було - отже інтермедії, ще доживали віку по більших панських дворах де інколи любили пригадати старі часи, або раді були рідному слову і змозі широ посміятися.

Перші інтермедії нашою мовою / про які ми знаємо / були в 1619 р. виконані в Камінці Струміловій на ярмарці як додаток до польської рамігійної драми, за остатні - не можна нічого з певністю сказати, бо вони потроху переходять в твори такого типу як "Москаль-чарівник" Котляревського.

Проте більше довговічним за шкільну драму показався вертеп. Очевидччики вертеп повстали у нас під впливом популярних на Заході в ті часи і в попередньому столітті лялькових / маріонеткових / театрів, які там в сполучі з Різдвяною драмою і витворили вертеп.

Вертеп - це легка скринька в виді хатки на два поверхи: верхній

X/ "твірдий знак" заміняємо "о".

поверх - призначений для поважної різдвяної драми, а долішній для веселих побутових сцен інтермедійного характеру. "Грають" ляльки на дорогах, які вводить в рух людина, що ховається за вертепом і говорить за дісів особи міняючи раз враз голос в залежності від того, кого він наслідує. Вертеп отже не вимагав таких канів як театральна вистава, потрібував лише одно-отже не вимагав таких канів як театральна вистава, потрібував лише одно-го виконання, а тому їм окоче послуговувалися мандрівні ляки й пиворізи, які й спопуляризували істо по всій Україні. Більше того, один з єпископів-українців заніс вертеп аж до Гадир!

Зародився вертеп у нас ще из початку ХУІІ віку, найбільше популярності здобув у ХVІІІ віці, коли вже повзати починає завмирати наше старе театральне мистецтво, особливо при кінці століття. В Галичині дотривав вертеп майже до наших днів. Люди хоч раз на рік могли почути рідне слово, яке зникало зі шкільництва й життя, гнане наказами московської влади - з маленького кону вертепного театру і так вертеп сприяв захованню для пізнішого часу решток нашого театрального мистецтва.

6. СЛОВЕСНА ТВОРЧІСТЬ ХУ-ХУІІІ ВІКІВ.

Всі чужинці одноголосно признають, що своєю пісенною творчістю стоять українці на одному з перших місць у світі.

На початку вже згадувалося про найдавніші пісні, зокрема обрядові, в яких полишилися ще сліди перед християнських вірувань: космогонічні теорії про початок світа, про боротьбу темних сил з добрими, про бога-Громовика і т. п. На своєму місці говорили ми про так зв. "билини", а тепер мусимо познайомитися з тими піснями, що повстали значно пізніше й збереглися до наших днів.

Правдоподібно вже в другій половині ХУ віку повстають пісні моралістичні й побутові, а згодом і історичні, найдавніші з цих остатніх відомі під назвою дум.

Докладне обзнайомлення і дослід мови, поетичних засобів і взагалі форми тих найдавніших псальмів, канів та історичних пісень привело вчених до висновку, що неправильно було б уважати ці устні твори творами народніми. Звичайно всякий взагалі "народній" твір має свого невідомого нам автора і лише народ / численні виконавці / стало робив зміни, доповнення, поправки і т. п. і таким чином твір робився поступово твором колективним. Отже властиво, коли говоримо про авторів цих пісень то маємо на увазі авторів, що склали першу редакцію, взірець чи основу кожної такої пісні. Імена індівідуальні авторів тих пісень здебільшого всі загинули на віки, але на підставі аналізи форми й змісту можемо більш менш правдоподібно означити в яких колах повстали ті пісні.

П. Літецький стверджує, що як де-які драми / "Милості Божі", інтермедії / так і духовна вірша й взагалі віршова творчість мають багато спільногого з нашими піснями. Псальми й канти своєю формою, будовою речень, діеслівною римою і книжними та т. зв. "церковно-слов'янськими" елементами мови і вміли навіть впливи літературні перероблювати в народньому дусі. Це все дозволяє припускати, що творці дум пісень / псальмів, канів / походили з осередка в якому перехрещувалися шкільні впливи з народніми. Такими осередками були засновувані браштвами при церквах поруч зі школами "бога-ятелей в разных битвах покалічених" Серед той "вбогої братії" зустрічалися й бувші школяри, що покинули школу встигли, перебуваючи у війську,

побувати в світі й не одне бачити, були сини різних верств українського народу, але безперечно переважав елемент БІДНІЙІЗ СУСПІЛЬНИХ КІЗІВ. Ці старці або діди, як і школярі, переживали в звязку з переслідуваннями православної церкви не раз важкі моменти, крім того не раз вандрювали від хати до хати, збиралки собі прохарчовання і жили одним життям з широкими верствами народнimi. Ми вже згадували тут за ту "віршовані" як панувала тоді - не диво коли й школярі вимивали свої переживання, свої настрої або описували те, що бачили або чули в формі віршів. Ці вірші, також і вірші повчакі, моралістичні, складені не раз під вимивом драм або мандрівників мотивів світової літератури, слікі кобзарі з числа той "убогої братії" перероблювали "популяризували" достовірні до автографії. Не виключено, що такі кобзарі, наділені природним хистом, могли переробляти таку віршу налагати їй більшої краси й сили та забезпечити успіх такій пісні на довгий час.

Імовірно подібним способом повсталі і думи, які після складення автором основного тексту такої думи підпадали далі обробці і певним змінам та доповненням.

Думами звалися епічні пісні, яких повстання і зміст тісно повязані з козацькою добою нашої історії, боротьбою козацтва з ворогами України, поразками й перемогами та їх переживаннями. Думи призначалася для широкого кола слухачів, що шукали в них як поважної відповіді на болочі питання життя народного та родинного, так і відомостей про діла батьків своїх, про минулі часи.

Найстаріші думи і своїм змістом і своєю музичною формою повязані з так зв. українськими "псалмами" наших лірників / ліра - своєрідний струнно-скрипково-клавішний музичний інструмент з рухомою корбою, який ще до першої світової війни часто вживали старці-лірники, приграючи до свого співу / та з похоронними голосіннями. Вони або подавали в поетичній формі якусь моральну науку, або оповідали про діла героїв. Під цим оголдом вони є так би мовити, далішим розвитком билінної поезії. Думи поділяються відповідно до свого характеру й часу повстання на кілька груп. До найстаріших дум належать між іншим думи про Олексія Поповича, вдову й трьох синів, брата й сестру та матір і синів.

Ось далі подаємо, як зразок, один з текстів думи про Олексія Поповича:

Ой, по Чорному морю,
Ой, на камені біленькому,
Там сидів сокіл ясненський;
Жалібненько квилить-проквилить,
І на Чорне море спильна поглядає,
Що на Чорному морі все недобре починає.
Зло-супротивна, хвилена хвиля уставає,
Судна козацькі, молодецькі
На три часті розбиває.
Перву часті ухопило,
В турецьку землю занесло;
Другу часті ухопило,
В дунайське гирло забило.
А третя часті тут має,
По середині Чорного моря,
На бистрій хвилі,
На лихій хуртовині потопає...
Ой при той часті
Було війська много,
А був старшиною

Гришко Коломийчак
По всьому війську ізбарзе й окличен.
То до козаків словами промовляє,
Сльозами обливає:
- "Ой, козаки, панове-молодці!
Добре ви дбайте,
Гріхів не тайте,
Сповідайтесь ви наперед милосердному Богу
І Чорному морю,
Ой, отаману кашовому".
Ті козаки те зачували,
Та всі замовчали;
Тілько обізвався Олексій Попович,
Пірятинський родич:
- "Ей, козаки, панове-молодці! Добре ви вчиніте,
Мене ж, Олексія Поповича, самого возьміте,
До моєї шиї біленський камінь привяжіте,
Очі мої козацькі, молодецькі червоною китайкою запніте,
Ой, самого в Чорне море іспустіте.
Нехай же я буду сам своєю головою Чорне море дарувати,
Ніжлі я маю много душ, вір християнських по Чорному
морю безневинно погубляти".

Ті козаки те зачували,
До Олексія Поповича словами промовляли,
Сльозами обливали:
- "Ей, Олексію Поповичу,
Славний лицарю, писарю!
Ти ж святе письмо по тричі на день читаєш,
І нас, простих козаків, на все добре научаєш,
То чому ж ти від нас гріхів більше маєш.
Ой, Олексій Попович те зачуває,
Словами промовляє,
Сльозами обливає:
- "Ой, козаки, панове-молодці!
Яж святе письмо по тричі на день читаю
І вас, простих козаків, на все добре научаю,
Від вас таки гріхів більше маю.
Шо я в охотне військо одіжджав,
Не добре починав,
З отцем і з матірю прошення не мав,
Старшого брата за брата не мав,
Старшу сестру збарзє зневажав,
Ой, у груди стременом одпіжав...
Либонь мене, козаки, панове-молодці,
Найбільше той гріх спіткав.
Ой, іще з города вибігав,
Тристо душ маленьких дітей конем розбивав,
Кров християнську безневинно проливав.
Ой молоді жени за ворота вибігали,
Маленьких дітей на руки хватали,
Мене ж, Олексія Поповича кляли-проклинали.
Ой, іще ж я повз сорок церков пробігав,
За свою гордості шапки не скидав,

На себе хреста не складав
І отцівської й материні молитви не спомінав,
Либонь мене козаки, панове-молодці, найбільше той гріх спілкав.
Ой, іше ж мимо козацьку громаду пробігав,
За своєю гордостю шапки не скедав,
Мужикам, козакам на день добрий не давав,
З празником не поздравляв...
Либонь мене, козаки, панове-молодці, найбільше той гріх спілкав...
Ой, не єсть це мене Чорне море потопляє,
Єсть це мене отцівська-материна молитва карає.
Ой, як би мене отцівська-материна молитва од смерти вборонила,
На Чорному морі не втопила,
Як буду я до отця, до матері, до роду прибувати,
І буду отця та й матір штити, шанувати й поважати.
І старшого брата буду я за рідного отця почитати,
І близьких сусід за рідну братню в себе мати".
Скоро став Олексій Попович по істинні правді гріхи Богу

оповідати,
Зараз стала зло-супротивна хвиля на Чорному морі
притихати.

Притихала і впадала,
Мов на Чорному морі не бувала.
Ой, усіх козаків до Тендри острова живцем прибивала.
То козаки на острів виходили,
Великим дивом дивували,
Словами промовляли,
Сльозами обливали:

"Що на якому Чорному морю, на бистрій хвилі
хуртовині потопали, -

Ліні одного через Олексія Поповича козака з міждо війська ми
не втерали.

Олексій Попович на чердак виходжає,
Бере в руки святе письмо, по тричі на день читає,
Ой усіх козаків на все добре научає:
- "Слухайте, козаки, панове-молодці, як це святе письмо
виснічує,

На все моленіє указує:
Ей, котрий чоловік отцівську-матерну молитву штить,
шанує, поважає,

То отцівська-материна молитва у купецтві
І в ремеслі,
І на полі,
І на морі

Ой, на помаш спомагає.

То отцівська-материна молитва зо дна моря винімає,

Од великих гріхів душу відкупляє,
До царствія небесного приводзяє".

Нам годиться тес спамятати,

За котрими молитвами стали ми хліба-солі поживати".

Серед найстарших дум окреме місце займають думи, що списують мах-
ку турецьку й татарську неволю, яка була тоді страшним лихом цілого народу.
Зразок такої думи є дума про Марусю Богуславку, якої текст дамі по-
даємо. З цієї мельодією можна запізнатися досить легко, бо вона є награна
на грамофоновій платівці.

ДУМА ПРО МАРУСЮ БОГУСЛАВКУ.

Бо на Чорному морі,
На тому камені біленькому,
Там стояла темниця камяна,
Там стояла темниця камяна.
У тій темниці пробувало сімсот бідних козаків
Ох у неволі пробували
І світу Божого, ні сонця праведного не зовбачали
Гей та гей!
Гей то дівка-бранка
Маруся-попівна, Богуславка
До темниці приходас та до козаків
Словами промовляє:
- "Гей, козаки, панове-молодці!
Чи ви знаєте, що в нашій землі християнський день за тепера?
Гей, як тес козаки зачували,
То дівку-бранку
Марусю-попівну, Богуславку
По річах пізnavали,
Словами промовляли,
Гей, словами промовляли, слізами умивались:
- "Тей, дівко-бранко,
Марусю-попівно, Богуславко
По чому ми знаєм,
Що в нашій землі християнський день за тепера?
Та вже трийцять год в тяжкій турецькій каторзі пробуваси
Та світу Божого, ні сонця праведного не зовбачаєм...
- "Гей, козаки, панове-молодці,
Та в нашій землі християнській сьогодня велиcodня субота
А завтра дасть Бог роковий празник Великденъ.
А як тес козаки зачували,
У гору руки піднімали, кайданами забряжчали,
Дівку-бранку, Марусю-попівну, Богуславку
Кляли проклинали й гей!
- "Гей, ти дівко-бранко,
Марусю-попівно, Богуславка,
Та бодай же ж ти шастя й долі не йміла
Як ти нам тую правдоњку повіла!"
- "Гей, козаки, панове-молодці,
Не лайте мене, не проклинайте
Бо буде баша турецький завтра до мечеті виїзджати
Та буде мені, дівці-бранці, Марусі-попівні, Богуславці
Ключі на руки давати.
Гей, та тоді ж я буду до вас заходить
Та буду відникати та браму
Та вас всіх на волю випускати!"
Став баша турецький до мечеті відїзджати
Та став бранці, Марусі-попівні, Богуславці
На руки ключі здавати.
Ой тоді ж то дівка-бранка,
Маруся-попівна, Богуславка

Добре дбає, до камяної темниці присаждає
Залізну браму відмикає
Та всіх козаків на волю випускає
Словами промовляє:
— "Гей, козаки, панове-молодці
Вирушайте на рідній землі,
У городи християнські
На ясній зорі
На тихій воді
Межи народ хрещений
На Україну!...
Та усі городи мінайте
Та города Богуслава не мінайте
Та отцю та неньші вістоночку подайте
Гей, та гей!
Та нехай отець та матка
Великих статків-маєтків не збуває
Та мене дівки-бранки, Марусі-попівки, Богуславки,
З неволі не викупляє,
Бо я вже потурчилася, побісурменилася
Для розкоші нещасної
Для лакістства турецького!

—
Ой визволь нас, Боже,
З тяжкої турецької неволі,
На ясній зорі, на тихій воді
У городи християнські
Поміж народ хрещений
У край ввсільй
На Україну,
Од нині і до віку!

З численними думами, які оповідають нам про турецьку неволю вижуттяся думи в яких оповідається активна боротьба з турками й татарами, військова козацька акція, яка має на меті визволення тих українців, що дісталися в неволю бусурменську. До таких дум належать думи про Самійла Кішку, про отамана Матяша старого, про Івана Коновченка, про Сокола, про Хведора Безрідного, про вдову Сірка та інш. Зразком такої думи може бути дума про Самійла Кішку, яка нам оповідає про те, як вирушив галерою "Аліаз-Баша" до Коалова на "зальоти" до Санджаківни в супроводі 700 турків, 400 яничарів і 350 невольників-козаків та як ті невольники, використовувчи нараду, перебивають під проводом Самійла Кішки турків, а потім завоюючи галерою

"На Лиман - ріку іспадали
К Дніпру - Славуті низенько уклоняли:
Хвалим ти, Господи і благодарим!
Були п'ятдесят чотири годи у неволі
А тепера чи недасть нам Бог час по волі!"

Кінчається ця дума словами:
Слава не вмире, не погане!
Буде слава славна:
Поміж козаками,
Поміж друзями,
Поміж рицарями
Поміж добрими молодцями.

Утверди Боже, народу християнського
Війська запорізького...
На многа літа
До конця віка!

До де-шо молодших дум належать думи повязані з могутнім повстанням Хмельницького та боротьбою українського народу з поляками за відновлення держави предків. Ці думи обхоплюють і ту боротьбу яка попередила повстання української козацької держави та змальовують важкі відносини в між довоєнною життю українському народові під Польщею, змущаними поляків та утиスキ. До цієї групи належать думи про польсько-шилівські утиски й козацьке повстання, про Хмельницького й Барабаша, про Корсунську битву, про похід на Молдавію, вибір Юрка Хмельниченка та інш.

Нарешті до найновіших дум належать думи про ті соціальні відносини, які повстали не без пічної чинності москвинів по Переяславській умові, Москвина хотіли довести до якнайбільшої клясової диференціації, розвинути клясовий егоїзм, загострити відносини між окремими верствами українського народу і тим ослабити його відпорну силу проти московського натиску. Витворені завдяки згаданому хворобливі відносини знайшли свій відбиток у думах на теми соціальні, а саме про Ганжу Андібера і про бій козака Голоти з татарами.

Даліший розвиток козацьких дум довів до появи історичних пісень. Перед тим, як перейти до історичних пісень мусимо підкреслити, що на загальномозацька дума відзначається більш конструктивним і здоровим світоглядом ніж пізніші історичні пісні. Московський "протекторат" вів до деморалізації всіх верств нашого суспільства, починаючи з верхів. Кращі одиниці гнали в боротьбі з москвинами за нашу державність, гірші - лишалися жити та баламутити свідомість свого народу. Що народ не міг цьому протиставити так, якби ми хотіли - немає нічого дивного, бо ж відновлення гетьманом Богданом нашої державності наступило по майже трьохсотлітньому безодержавному істнованні! Таке довге перебування в чужому ярмі заважи шкідливо впливав на психіку і свідомість народу. Численні панегіристи, які за князівської доби, славлячи боротьбу за власну державність і українські інтереси кращих воївонників наших, тим самим зміщували національну свідомість - в умовах національної залежності вихвалюють вчинки тих українців, які відзначалися борячися ЗА ЧУЖІ інтереси й тим вносять хаос в народну свідомість, привчають не бачити головного. Прикладом може бути хоча б віршоване закінчення повісті про литовсько-московську війну 1515 р., яка вперше прославляє подвиги князя Острозького Старшого за те, що наче б то мав москвинів побити "не в цілий день, але во денні З години на осьдесят тисяч" проте кінчиться славословієм "Великому господарю, королю Ашмонту", якого тільки "гетьманом і вдатним князем" був К. Острозький. Літературна творчість подібного роду впливала, звичайно, і на творчість історичних пісень, а той вплив був тим фатальнішим, що, як ми вже про казали, деморалізація після складення Переяславської умови зростала відразу зміщуванням московських впливів і дійшло до того, що з'явилися згодом навіть віршописці, які або, як автор "Малоросійської пісні об ізміні Назелі" заявляли готовість гуртом "всіх ізмінників овіршописати по імені на вічну.. злу пам'ять" / маючи на увазі тих, хто "зрадив" ворога України - Московщину /, або як з власної охоти славословили звичайнісінських катів та "повчали" тих катів, щоб вішаючи "перше примучили добре - нехай не з'явитися".

Знаходилися рівною місце, які щоб прислужитися окупантам або укладали наче б то "народні пісні" або "доповнювали" вже істнущі. Наслідком того до нас дійшли хоча би тексти козацьких дум, які не зважаючи на те, що повстання такої думи мало місце ще до Переяславської

умови / отже коли ніхто з українців не уважав себе підлеглими московському царю вже мали закінчення. Озокеречно додані пізніше / пуша про Самійла Кішку і інш./ в яких с побоянням здоровля не українському народові, а ... "миру ЦАРСЬКОМУ"!

Але поза пізнішими додатками як видно з тексту дум, творчим тих дум присвічували такі ідеали: 1/ культ родини, а в першу чергу - пошина до матері, до батьків 2/ вірність християнській православній вірфі, 3/ відвага й справедливість 4/ вірність товариству, 5/ вірність родині й даному слову, 6/ твердість, вміння витепіти мовчий біль, а як можливо, то й помститися над ворогом батьківщини 7/ туга за рідним краєм 8/ віра в вічність слави та більшу її вартість за всі матеріальні блага 9/ почуття власної і національної гідності і 10/ ненависть, а то й призиранство до чужинців-ворогів.

Пісні ж історичні, що ріжняться від дум у першу чергу способом виконання / дума - виконується подібно до мельодекламації й вимагає високої мистецької вміlosti, а пісня має мельодію і часто виконується хором/, оскільки мова про найдавніші з них - темами є дуже близькі до дум. Такими є пісні про Байду, про Почаївську Богоматір, про Нечая, пісня про Бондарівну.

Однак де-шо новіші історичні пісні ріжняться від попереду згаданих, як своїм трактуванням справ національних не з погляду загальнонаціональних інтересів, так і де-коли з виразною залежністю від підмабузницької пропаганди здеморалізованих віршоробів та ліеписців.

Так напр. якийсь невідомий автор цілковито фальшиво наскітлив в історичній пісні і взаємини і ролю як Палія так і Мазепи. Очевидно помилкою було б думати, що та пісня відзеркалює настрої народні. Складена вона була безумовно значно пізніше за полтавську поразку українсько-шведських військ, але в умовах московської окупаші й терору, скерованого проти всього, що лише вязалося з гетьманом Мазепою. Як що її автор і не хотів нею приподобатись москвинам та їхньому ставленнику Скоропадському, то він з певністю не знав правди про взаємини гетьмана і Палія та намірів гетьмана, а керувався в цій гправі фальшивими відомостями. Ми можемо бути майже певними, що власне так і було, бо коли мині, може проф. Л. Білещкий, після вичорпуючого висвітлення справи взаємин між Палієм і гетьманом та гетьманської політики в справі Правобережжя істориком Андрусяком /"Мазепа і Правобережжя"/ писати хоч би таку гісекітінчу: "Палій мріяв відбити від Польщі всю українську землю часів Хмельниччини аж по річку Случ і злучити Правобережну Україну з Лівобережною. Іван Мазепа цього якраз і боявся". /"Історія укр. літератури" стор. 287, Альбсбург, 1947 р./, то може говорити про ті відомості, які міг мати автор історичної пісні. Незвідний автор історичної пісні про Палія і Мазепу з певністю був не професором, з певністю не знав довгого листування між гетьманом і Палієм, не знав про підтримку зброяю, яку давав гетьман Мазепа правобережним полковникам, про намагання нахилити Московщину не налягати на звернення полякам. Правобережжя і нарешті про причини, які змусили гетьмана пожертвувати Палієм шоб затримати в козацьких руках Правобережжя.

Порушенім нами випадок з піснею про Палія і Мазепу, зясовує, чому ми можемо і повинні розглядати як думи козацькі так і історичні з погляду їх мистецької вартости / здебільшого дуже високої /, примати під увагу вплив їх на формування народної свідомості, але не смісмо трактувати їх як одне з джерел нашого історичного знання. Події описані навіть в найдавніших історичних думах мають тільки в своїй основі де-коли історичні події, яка однак звичайно змінена бував цілковито при переході через

призу мистецької уяви творців козацьких дум. Відбиваючи де-коли тільки погляди малої групи / а де-коли то й одиниці/ не можуть історичні пісні, особливо пізніші,уважатися також документом, що свідчить про ті чи інші народні погляди й настрої.

Безперечно лише кращі представники провідної верстви орієнтувались в складних політичних відносинах і вміли знайти шлях яким треба було простувати українському народові і тому не раз ціла безодня ділить ідеологічно-політичний світ таких памяток як "Слово про похід Ігоря" чи "Вівіл прав України" гетьмана Орлика і ту чи іншу історичну пісню якої автор нераз дивився на полі очима хуторяніна , козака чи дрібного міщуха, І це зрозуміло, бо ж , як оповідає одна з історичних пісень , "не один ко-зачен'ко гетьманонька просить: Пусти ж мене, гетьманоньку, з Самари /кор-донної річки / до дому", воліючи жатній затишок. Пісня про руйновання Січі москвинами кінчиться словами "буде ДОБРЕ запорожям I ПЦ ТУРКОМ жити", це б то розцінює ліквідацію останніх решток збройної української сили аж ніяк не зі становища загальнонаціонального. До того слід додати, що народні маси відзначаються певною інертністю світогляду завдяки тій інертності не раз буває важко зcoliхнути їх і осягнути зміну світогляду, але за те, коли душа маси зрушилася до самої глибини - вона довго ще житиме імперією цих настроїв.. Тому , безперечно, як турецько-татарська навала так і боротьба з поляками , що тягнулась багато донше, ніж боротьба відновленої Хмельницьким держави з москвинами, залишили глибший слід у народній свідомості. Щойно в пізніших історичних піснях фіксується окремі спостереження , які служать основою для утворення такого ж окреслено-ворохого відношення до москвинів, як вироблене раніше відношення до турків, татар і поляків. Творці історичних пісень починають співати про те, що "вражі пани, руські генерали, еретичні сини, край веселий, степ широкий та й заваластили". А наслідком того, стверджує інша історична пісня, "наступила чорна хмара, та й стала ще й сива: була Польща, була Польща - та й стала Росія". Усвідомлюють творці історичних дум, що "не на те" московська влада "москаля зібрала щоб степ добрий, край веселий назад заверта-ла" і що боронитися від московської навали треба до загину /"позволь нам на башті stati, не позволиш з шабельками - позволь з кулаками, хай не гине наша слава поміж козаками".

Пізніше ряд пісень гайдамацьких, чумацьких, рекрутських і побутових дають живий образ того лиха якого зазнав наш народ у московському ярмі, але ясною надією бренять і підкріплюють духа остатні слова пісні: "Ой, летіла бомба з московського поля

Та посеред Січі впала

Ой хоть пропали славні запорожці,

Так не пропала їх слава!"

Саме та слава, як побачимо далі, відгукнулася пізніше голосною луною в палкій душі Тараса Шевченка і зазгучала в його творах могутньою мельодією, що принесла відродження нашому народові.

Думи найстаршого циклю відзначаються, повагою й глибоко тужливим настроем, думи й пісні новішого циклю повязані з Хмельниччиною відзначаються реалізмом і гумористичністю, а подекуди й сатиричним забарвленням , яке в наслідком почування сили, радости перемоги і певного зачаткового імперіалізму. Прекрасні картини моря, бурі, степової природи, багатство безпосередніх глибоких почувань надало думам подекуди ліричного, а то й драматичного характеру порушуючи їх загальний епічний тон.

Ще більшим ліризмом відзначаються пізніші історичні пісні, яких живіше tempo відповідає живішому темпові життя, більш свіжим і сильним

переживанням, що знайшли в них свій вілгум.

Усі ці пісні перейняті глибокою тugoю за справжнім, ласкавим життям, за своєю правою і за дійсною справедливістю.

Повна пристрастної туги, свіжості і чару народна пісня вміла засновувати свою національному духові промовити до серця кожного українця і не давала заснути народові в XIX столітті, у цьому величезному значенні наших пісень. Тоді, коли письменство майже замовило, коли театр задушив чужинецька рука — тоді негайно розвивається пісенна творчість. Забуваються думи, але на їх місце приходять історичні й політичні пісні, родинні й побутові і задовольняють потяг народної душі до краси, до абсолюту, порушуючи найтайніші струни нашого серця.

III.

ДОБА НАЦІОНАЛЬНОГО ВІДРОДЖЕННЯ В УМОВАХ ПОВНОЇ ДЕРЬЯВНО-ПОЛІТИЧНОЇ ЗАЛЕЖНОСТІ.

I. КІНЕЦЬ ДРУГОЇ І ПОЧАТКИ ТРЕТЬОЇ ДОБИ; СТАН ОСВІТИ І СВІДОМОСТИ НА ПІДСТАВІ ЛІТОПІСІВ КОЗАЦЬКИХ, ЗАЩКАВЛЕННЯ УСНОЮ СЛОВЕСНОСТІ, ПОПЕРЕДНІ КУЛЬТУРНІ НАДБАННЯ І ПРОДОВЖЕННЯ ТВОРЧОСТИ ЗАПОЧАТКОВАНОЇ БАТЬ- КАМИ.

Вміру ліквідації решток української державності і скріплення московських впливів, відбувалися серед українського суспільства глибокі й далекосяглі зміни. Ті, що не хотіли погодитися з новою дійсністю, з яром московським, пішли або на еміграцію або на заслання. Ті, що погодилися, в загальних рисах можуть бути зачислені до таких трьох груп: 1/ прихильники "давніх вольностей", це, як ще тайні самостіянки то автономісти, що в умовах цієї нової дійсності намагаються легально боротися за права української нації, 2/ прихильників "давніх вольностей", які вважають боротьбу за неможливу і лише нишком мріять про славне минуле і 3/ віддані льокації ворожої держави.

Тимчасом на Московщині від часів Петра I почався процес поверхневої "европеїзації", цієї варварської, азійської держави. Цю "европеїзацію" переводила влада й надавала їй московський характер, ця ж влада чисто адміністраційно-поліційними засобами спнила органічний розвиток української літератури. Таким чином витворилося становище дуже для нас некористне: все свіже, нове приходило на Україну у більш або менш московській одежі з чужого центра — свое ж далі не розвивалося, отже в царині науки так би мовити доводилося жкісъ аритметици чи іншому перекладному підручникові або праші, трактуячі про практичне, прикладне знання протиставити штучно-консервовану сколястику Київської Академії!

Не треба ж казати, що в новій дійсності не було місця ні для

"книжної" старо-болгарської мови, яка втратила багато зі своєї "урочистості", ні для схолятичної науки, ні для творів писаних книжною мовою в дусі певдо-класицизму. Письменство, котре не всташі з ліх би то ні було причин / в даному випадкові тому, що державою керувала інша нація/ вільвати на хіл життя, держаги пальця на його живчику - мусить втікати в мікуле, на провінцію, або в своєрідну екзотику, зрикаючися ставленням проблем або спроб розвідати актуальні питання.

Так було всегда, так було й у нас.

З кожним днем московська культурне життя, послуговуючися силами не московськими, чужими / у тому числі й українськими / набирає ширини й розмаху й атракційної сили, усувачи в тінь, на становище якогось своєрідного провансальства старе наше письменство. Ті, яких можемо зачислити до першої групи намагаються протиставити в літературі чужим творам патос забронзовачого минулого, а "праву дня" - право історичного минулого. Намагання представників цієї групи знаходить тим більш відгук, що не намагання відповідає й практичній, життєвій потребі старшинства. Саме тоді гостро стає питання про визнання за старшином "прав" таких, які мало московське "дворянство". Найбільш життєво-важним з них було право володіння землею / а тим самим і кріпаками/. Тому було конечним узасаднити якимсь історичними аргументами погляд, що українське старшинство не тільки було вільною і повноправною верствою серед свого народу, але й що цей нарід не був завойованій, отже тому воно є рівне з московською шляхтою, а не нижче за неї. Самозрозуміло, цей "практичний момент" вимагав зрешения державницьких аспірацій предків, "засуджування" їх і операція вигадкою про "вірність" українського старшинства Московщині, або бодай цареві московському.

Так збігалися зацікавлення минулим тих одиниць яким те минуле було дороге з зацікавленням тим же минулим тих, яким було потрібне те минуле, але.... в спрепарованому вигляді. Звідси таке зацікавлення козацьким минулим і саме це зацікавлення викликало появу козацьких літописів і різних діяріїв, а згодом численних фальсифікатів дум.

Друга група також шкавилася минулим, але їх зацікавлення було більш романтичного характеру, вони воліли історичну думу чи ліричну рідину пісню і інтермедію.

Третя група втікала від всього, що могло непокоїти. Іхнє сумління і воля все чуже, а для українського слова лишама ролю "комічного засобу". Нічого дивного отже, що замирає драма, поема, повість і панегірична вірша, навіть релігійне письменство тратить свій розмах.

Отже тому, що люди, з усіх трьох груп люблять / кожна група інакше / свій рідний край / це НЕ ЗНАЧИТЬ свою націю! / все ж своєрідне "українство" не вмирає навіть серед вищих суспільних верств і ховає в собі можливість найбутнього відродження. Але цікаво, так би мовити "сприятливої атмосфери" є замало, потрібно чогось, щоб могло давати першій групі аргументи - для ідеологічної боротьби та могло б бути базою для майбутнього відродження. Літописні твори "озброювали" наших патріотів і загрівали або спонукували їх до боротьби. Серед таких літописних творів перше хронологічно місце займає літопис Самовидця, який до того ж має й певну літературну вартість. Свій літопис починає "Самовидець" від 70-х років ХVІІ століття. Патріотизм автора це, звичайно, не патріотизм гетьманів Мазепи чи Орлика, а скоріше патріотизм близький патріотизмові творців наших днів. Він не був українським державником, що ставив би в першу чергу ломагання рішальної ролі в своїй державі для "козацької нашії". Кріпаки, для якого, як імовірно й для кожного шануючого

себе українського шляхтича тих часів, більшу вартість мало питання ЛАДУ в державі і можливості СПОКІНО жити. Він звичайно хотів для своєї верстви рівних прав з тими, які мали пануючі нації, хотів щоб не було жодного релігійного чи національного гнету, але був консерватистом, що до державних форм і суспільства. Він любив свій КРАЇНУ, своє минуле, пишався мужністю, значінням і іншими / на його думку додатніми / прокметами своїх земляків, але ... міг би підписатися під словами пісні "буде добре ко-закові і під турком жити". Характерною дуже була для Самовидця / який вильває з літонасу сам стояв близько до Гетьмана / оцінка спроби Великого Гетьмана і відношення до тих, що пристали до революційних загонів, ось уривок: "предного року збагатилися шарпаниною добр шляхетських і жі-дівських і інших людей, биваків на преложенстві, же навіть де в городах були права Магдебурзькії - і присяглі бурмистрове и райці СВОЇ УРЯДИ ПОКІДАЛИ І БОРОДИ ГОЛИЛИ ДО ТОГО ВІЛСЬКА ІШІ: бо тії собі зневагу дер-жали, которий би з бородою неголеною у війську був. ТАК ДИЯВОЛ УЧИНІЛ СО-БІ СМІХ З ЛЮДЕЙ СТАТЕЧНИХ." Це звичайно не перешкоджало Самовидцеві / яко-го літопис на загал писаний досить обективно / бачити причини повстання Хмельницького НЕ В БАЛАННІ ПОГРАБУЗАТИ, бо у нього ж читаємо: "Початок і причини війни Хмельницького есть едино од ЛІХІВ на православіе гоненіе і козакам отягощеніе бо не хотячи чого не звикили били панщини робити, на службу замковую обернено... В городах зась од жидів тая била кризда, же не вольно козакові жадного напитку на потребу свою держати. Над поспіль-ством зась, люди во всім жили обфіто, але однак чого не звикила била Ук-раїна терпіти, вимисли великі били от старостів і от намісників і от жид-дів".

Проте це все уживалося в душі Самовидця як з польським / початково / так і з московським / згодом / монархізмом, а сам він звичайно був звичайним провінціялом і нічим більше. Оповідання Самовидця пливе спокійно повне епічної поваги і мальовничості.

Літопис Григорія Грабянки оповідає нам про історію повстання Хмельницького і перебіг його змагань, однаке під оглядом літературним вона до-сить слабо написана. Але варта великої уваги, живо і з великим почуттям написана літопис "канцеляристи негдись війська Запорожського" Самійла Величка, що зветься "Сказаніє о войні козацькой з поляками через Зіновія Богдана Хмельницького." Автор її був також сіренькою лициною, звичайним писарем у канцелярії Генерального Писаря, а решту життя провів на хуто-рі Жуки на Полтавщині. В своїй передмові автор зясовує, що під час подорожування через тогобічну / Правобережну / Україну аж до Львова, Замостя і Бродів і даліше "видіх многії гради і замки безлюднії, вали негдись трудами людськими аки гори і холми висипанії, і тільки звірям дивіїм прибіжіщем і водворенiem сушії... Видіх же к тому на розних там місцях много костей чоловіческих, сухих і нагих, тілько неба покров собі іму-щих і рекох во умі - кто суть сія? Тих всіх еже рік, пустих і мертвих насмотрівшись, поболіх серцем і душою, яко красная і всякими благами ізо-білувогшая земля і отчизна наша Україно-малоросійськая во область пустині Богом оставленая і населеніс ея , СЛАВНІЙ ПРЕДКИ НАШІ, безвістні явишась".

Так зясовує сам автор причини, що змусили його цікавитися історією рідної землі й народу, а тому, що сам він шукаючи відповіді на пекучі питання нашого минулого - такої відповіді вичерпуючої не знайшов, навпа-ки переконався, що "наших Сарматокозацьких предків подобній іностранним в воїнських случаях давніх времен і віків бившії рицерськії отваги і богатирськії діянія, без описання і обясненія чрез їх власних писарів оставленії і всегдашнього забвенія нікчемним ліности їх плащем увидіх

"примрятіх", що чужі історики де-шо промовчують цілком, а про де-шо неправильно оповідають - вирішив "простим стилем" "мовою козацькою" оповісти нам історію рідного краю від повстання Хмельницького аж до 1700 року.

Користувався Величко для своєї праці: старими літописами далінми, історичними документами, діярієм Самійли Зорькі, працею Пуффендорфа і літературним твором польським С. Твардовського.

Гаряча любов до нашої батьківщини / котрої не зменшує ані певна політична несвідомість, ані невміння відріжнити додатніх від відемних жвиць нашого минулого / яка проглядає з кожного слова та вміння цікаво оповідати "простим стилем" / хоча як ми бачили з навеленого уривка, може дуже "ушляхетненою", чи краще сказати, засмічену старо-болгариною / зробило право Велички дуже популярною серед земляків, на яких вона безперечно мала вплив.

Однаке найбільшим успіхом користалася і найдужче впливала на погляди діячів нашого відродження, розбуджуючи їхній провінціальний патріотизм т. зв. "Історія Русов", до якої ми згодом перейдемо, поминувши Діярію Ханенка, праці Рігельмана, Симоновського.

Всі ці козацькі літописи не вільні були від численних помилок, несвідомих і свідомих, але для нас вони мають інше значіння: вони є документом, який дозволяє нам відтворити ідеологічне обличчя "першої групи" тих хто прийшов на землю державників- "мазепинців". Безперечно всі автори козацьких літописів та хронік були патріотами, але той "патріотизм" був досить своєрідний. Це була любов до своєї землі і бажання довести, що предки авторів цих хронік і земляки були безсумніву люди заслуговуючі найбільшої пошани. Ці почуття є безперечно похвальні, але... але вони спрямовували нашадків на манівці і прищепили шкідливе для нації розуміння того, що власне заслуговує на похвалу. Під цим оглядом слід ствердити занепад політичної думки, занепад спільноти авторам літописів і авторові "Історії Русів". Ми ще спинимося на ньому на своєму місці. Однаке й такий викривлений патріотизм все ж був користніший за його повну відсутність, бо все ж давав змогу бодай у майбутньому серед рятуваних віднайти й велики ідеали предків.

Крім зацікавлення минулим і пістету до "козацької слави" підготувало ґрунт до майбутнього відродження ще зацікавлення народньою творчістю, етнографічними особливостями нашого народу, а в першу чергу піснєю, яке тоді зявилося у нашадків нашої провідної верстви.

Ми вже не раз підкреслювали різні впливи західно-европейські на наше старе письменство, очевидччики це робитимемо й надалі, зазначити лише треба, що такі впливи чужого письменства властиві були не лише нашій літературі: римляни колись перебували під грецькими впливами, французи XVII і початку XVIII століття запозичились у італійців та еспанців, а німецька література першої половини XVIII століття була під сильним впливом французького псевдо-класицизму.

Про впливи псевдо-класицизму ми вже, говорячи про драматичну творчість, згадували. Тепер скажемо кілька слів про реакцію проти псевдо-класицизму і новий напрямок - сентименталізм.

Повстав псевдо-класицизм у Франції серед аристократії і двірських кол короля Людовика XIV й відзначався в першу чергу свою штучністю, надуманістю, реторичностю, своєрідним "раціоналізмом", а погляди загалу намагався зосередкувати на "значних" особах "високого роду" і на різних "величних" почуваннях. На зміну йому приходить роззвінний в Англії на початку XVIII століття сентименталізм.

Сентименталізм намагається зацікавити звичайним, буденним життям

пересічних людей, малючи в зворушилій формі страждання і намагаючися розбудити у загалу співчуття. Новий отже наринос хоче впливати в першу чергу на почуття. Герой - це переважно мішане / т. зв. "мішанська драма", зразком для котрої був "Лондонський купець", написаний в 1731 році / і в загалі поспільство. Повстає тоді ж т. зв. "родинний роман" / Річардсон, Стерн, Гольдсміт /, якого завданням є викликати співчуття до всього доброго.

У поезії розчулюючий сентименталізм зосереджує свою увагу на елегійних описах природи, внутрішнього світу автора, споглядачного на неї і на сивій давнині, що збереглася в переказах та піснях народних. Це остаточно викликало рух серед освічених верств, скерований в бік збирання зразків народньої поезії, тоді ж з'явлюються й підробки під народну поезію. Так у 1760 році Макферсон видає "Поеми Осіяна" які буцім то він записав з уст старого кельтського "барда" / кобзаря, який співав думи шотландських верховинців/. Лише згодом з'ясувалося, що ті поеми написав сам Макферсон, використавши народні мотиви.

У нас до таких фальсифікатів напр. належить "дума про смартъ Наливаїка."

Англійські стародавні "баляди" видає друком в 1765 р. єпископ Персі. Під впливом цих творів шириться загальне захоплення народньою творчістю. Освічені люди цілого світу починають дбайливо записувати з уст народу пісні, легенди, казки і навіть приказки. Цей рух перекинувся й до нас таї викликає зацікавлення народною українською творчістю. Так під впливом ідей сентименталізму, а згодом романтизму, починають збирати українські пісні й інші етнографічні матеріали Зорян Доленга-Ходаковський, Олексій Павловський, Микола Цертелев, Михайло Максимович, Платон Лукашевич, Ізмаїл Срезневський, Осип Бодянський, Амвросій Метлинський і багато інших. Власне вони заслужилися перед сучасністю врятування від загибелі ряд переліків народньої словесності, а крім того не один вже зденаціоналізований українець почав потроху набирати національної свідомості власне під впливом народної творчості.

Зі всього попереду сказаного бачимо, що пригноблена позбавлена державності нація, з ампутованими найкращими елементами, як деревце молоденьке що його приклади скелі все ж намагається вищукати щілстни, незначні шпарки і крізь них кількома галузками одночасно намагається пробитися до воздуха й сонця!

Одні мріють про славне минуле й пишаються відвагою праділів, другі обстоюють свої шляхетські права, посилаючися на узурповання безправні москвинами наших державників привілеїв і прерогатив, треті. захопивши ідеями сентименталізму, ідеями, що тоді хвилювали західну Європу - збирать і популяризують ті пісні в яких народ виливав свої почуття і висловлював може й не завжди правильні, але злеліяні в серці свому мрії й ідеали, стремлячи інстинктивно до повного самовиявлення, це б то до того ж суверенітету. Ці всі вияви живучості нації звичайно не могли злитися в якомусь одному творі, в одному рукові аж доти - доки доки не зявився геній, який зміг дати синтезу тих всіх струмків, якими розвивалася наша література і словесна творчість.

Тимчасом ішов, а почасти й іде далі розвиток творчості рівнобіжно, кількома струмками, використовуючи культурні надбання попереднього часу. Самозрозуміло, коли б під Полтавою перемогли шведи й українці - література наша розвивалася б вільно, а так її розвиток стривався, або ішов манівцями, так як манівцями / і то частково / вертали до свого народу зденаціоналізовані з викривленою психікою, освічені верстви.

2. ЛІТЕРАТУРНІ ТВОРИ, що є ДОКУМЕНТОМ ДАЛЬШОГО ЗАНЕПАДУ ПОЛІТИЧНОЇ ДУМКІ, А ВКУПІ З ТИМ І ЗВУЖЕННЯ ОБРІЇВ, ПРИМІТИВІЗАЦІЇ ДУХОВОГО ЖИТТЯ.

Так наче б то певним завершенням цілого ряду козацьких літописів, діяріїв та хронік був історично-публіцистичний твір, писаний московською, що став широко відомим шайно в 40-50 роках XIX ст., а саме "Історія Русов".

Хто був автором цього твору ми й досі з певністю не знаємо. По-чатково уважали його автором архиєпископа Юрія Кониського, пізніше - роменського дідича Григора Полетику, потім навіть Рубана і нарешті князя Олександра Безбородька.

Звичайно прийните уважати цей твір за яскравий документ політичного сепаратизму, національної свідомості й патріотизму; все це є правдою лише з таким доповненням - то був "патріотизм" і "політична свідомість" пригнобленої, півзденационалізованої нації, патріотизм провінціальний, політична свідомість - викривлена, калрлувата, потворна.

Загальний занепад національної свідомости можна помітити вже хоча б у прийнятті Рубаном / Короткий літопис Малої Росії / МОСКОВСЬКОЮ / замісце Української / схеми історії сходу Європи і московської термінології.

Сучасники Богдана Хмельницького цілком слушно уважали, що київський період / князівський / нашої історії є лише БЕЗСУМНІВНОЮ ЧАСТИНОЮ ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ І МОСКВИНИ З ТИМ ПЕРІОДОМ НЕ МАЮТЬ НІЧОГО СПЛЬНОГО, так як приналежність / пасивна, після завоювання / москвинів до татарської держави не дає їм права уважати татарську історію того періоду за "історію спільну". Тому Хмельницький звав себе "самодежцем руським" і звертався до москвинів чи краще сказати до московського царя в імені "всього народу російського" / це звичайно, не міняє істоти справи, а саме того що руси - були варягами і термін руський має лише державно-політичний, а не національний характер - що відповідало тодішньому феодально-му світоглядові /.

Рубан же, як і автор Історії Русов пише: "НЕ НУЖНО здесь писати о тих приключениях, которые малоросійскій народ ім'ял прежде четырнадцатого века. Дела своє СОЄДІНЕНІ С ПРОЧІМ РОСІЙСКОГО НАРОДА... здесь упомянуто будет о том только что с нім ПО ОТДЕЛЕНІІ ОТ РОСІЇ СЛУЧІЛОСЬ". Це отже була повна "ідеольогічна капітуляція" відречення цілковито від власного минулого на користь загарбника!

Автор "Історії Русов" безперечно написав цей свій, скоріше політичний, як історичний, твір під впливом своєрідного українського патріотизму, але стояв під оглядом національно-політичної свідомості багато нижче за діячів наших доби Мазепи. Ті щіли використати для своєї ідеї - ідеї Західу і станові інтереси, а автор "Історії Русов" для станових інтересів і поширення ідей Західу - використав нашу історію.

Безперечно погляди І.І. Руссо, ідеї що присвічували згодом французькій революції думки енциклопедістів мали великий вплив на автора "Історії Русов". Ось напр. автор після опису катування українців у Лебедині москвинами ставить таке питання характерне для тодішніх поступових ідей західно-європейських: "какое взисканіе предлежіт за кров из-под рускаво, пролітую от крове Гетмана Налівайка до сего дне, і проліту великомі потокамі за то єдинственно,

жизні в собственной земле своей і имел о том замисли всему человечеству свойственные."

Знова ж Богун в "Історії Русов" так характеризує москвинів: "у них владичествует самое неключімое рабство і невольничество в височайшей степени... кроме божескаво до царскаво у них нічево нет... чловекі по

іх мислям проізведені в свет будто для того что б в ньом не іметь нічого тольк рабствоват... касательно же посполітаво народа то все ої почітаються крепостнимі, как би не от одного народа проізшедшім, а накупленимі от пленників і невольніков... і сїх крепостних по наведомим в міре правам і прісвоеніям продают на торжішах... на ряду скота, а нерадко і на собак вименівают" - Як бачимо, з наведеної - тут є більше ідей про "право людини і громадянина", ідей тоді найбільш поступових, чим національно-державного патротизму. Антимосковські ж історики побачили далі / укладалися цілком в рамках імперського / московського в практиці / патротизму і московської орієнтації.

Автор "Історії Русов" не тільки писав чужою мовою і виробив свої реконання безперечно під впливом ідей, що в переддень Французької Революції "висіли в воздухі" й був рішучим ворогом "сепаратизму" якого ідейному були відомі і він не раз де-шо з тих думок наводить, як слова тих

чи огірчених московським поступованням чи непевних людей, щоб ще й ще підкреслити своє негативне відношення до них. Так напр. він не раз з вдоволенням згадує Переяславську умову, пишеться нею, відмічаччи, щоб тим більше підкреслити "заслугу" тих хто наче б то хотів бути під московським царем, що були і такі, які доводили, що "словом сказати соєдінятися с такім ювілейним народом есть тоже что бросатса із огня в пламя". Згадує тому автор "Історії Русов" і про ту козацьку МОЛОДЬ / це б то більш легковажних / , яка висловлювала більшу прихильність до Туреччини, вказує, що за Мазепи шведи поводилися з українцями як зі спільноками, а москвиши грабували все, що бачили / в тому числі й гвалтували жінок / "по праву воїна і по приказу своє благородія". Однаке все це не перешкаджало йому висловлюватися по боці тих хто тримав з Москвою, лише з жалем у серці, тому , що "Одні Малоросіяне... осталісь без вознаграждення. І хотя оні в істребленії армії шведської боявася всіх покалі ревності і усердія, хотя оні около года губілі шведов в земле своїй... не преклоняясь при том х мі на какія прельщенія і обнадіожівання Королевскія і Мазепінскія /, однако предметом наверності свою єдінаво человека, ізбраниво царем в свої наперснікі, всео ето било забито".

Навіть коли не брати під увагу що такі сумнівні "заслуги" українського народу є суцільною вигадкою то і то ціле наведене речення є доказом національно-політичної малосвідомості автора та його однодумців.

Автор "Історії Русов" , послідовно і вперто робить усіх справжніх українських патріотів від часів Хмельницького "поляками" і тим пояснює їхню боротьбу з московським загарбниками /"Шляхетство польське... ПРИЯТОЕ ПО ЕДИНОВЕРСТВУ,,, ОНІ ТО І БІЛІ ПРИЧІНОЙ ВСІМ ЗАМІШАТЕЛСТВАМ, НЕСТОБНЯМ І ПОБОЇЩАМ В МАЛОРОСІЇ, ПОСЛЕ ХМЕЛЬНИЦЬКОГО ПРОІХОДІВШІМ".

Звідци негативне відношення до гетьманів: Виговського , Дорошенка, Мазепи.

Політичну ж ідею можемо зрозуміти зі слів "кагда паравнілі русских дворян в преімуществах с малоросійским шляхетством - тагда малоросіяне начали смело вступать в русскую службу, скінулі татарскія і польскія плащі / так звє він український одяг !/ начали гаваріть, петь і плясати па русски".

У цьому "патріотизмі" ландскнехта, найманого швейцарця є зародок того звироднілого "патріотизму", який змушував потім Метлинського захоплюватися покежою Москви в 1812 році, яка на юго думку:

"Із рідного /?/ краю мов зірка мітлою
Всю нечисть чужинну змелю"

Гулака-Артемовського в запалі чужого патріотизму горлати: "білій царъ нас голубить: звелів не рекрута, а козака братъ" та, що Паскевич /пом-
тавешъ родом / придушує польське повстання "видавив весь жир з них" Це власне є найбільшим осягненням московських окупантів, що осягну-
ли були підміку "матки-старшини нашої" чужим і ворожим "отечеством" та зве-
дення ролі "ненави-України" до ролі найкращої провінції, "перлини" в
короні царів московських.

Шоб оцінити всю глибину занепаду національної свідомості, подамо
для порівнання слова написані остатчім українським гетьманом Пилипом
Орликом в інструкції даній українським послам при дворі турецького су-
лтана / 1711 р./:

"Нехай буде зазначено, що Україна з обом боків Дністра з усім війсь-
ком запорозьким як вічні часи признається вільною від чужого панування.
Хоча козаки бояться і надалі бути у братерстві й приятельському єдинані
з державою кримського хана, але НІХТО, з якого б то ні було приводу, НЕ
МОГЕ ЗАДАТИ ВАСАЛЬНОГО ПАНОВАННЯ НАД УКРАЇНОЮ, а тим більше брати по-
датки з народу Українського. Ніхто не може займати фортець, які кидає мо-
сковське військо ані будувати другі."

У пактах шведсько-української угоди подав гетьман Орлик, що НАВІТЬ
ПОМІЧНІ ШВЕДСЬКІ ВІЛСЬКА "ПІДЧАС ОПЕРАЦІЇ НА УКРАЇНІ МАЮТЬ ПІДЛЯГАТИ НА-
КАЗАМ ВОІДЯ УКРАЇНИ":

Поряд з цим, мусимо прийти до висновку, що перший патріотизм /Істо-
рії Русов / є патріотизмом провінції, провансальством, / хоча автор "Істо-
рії Русов" трактує нас як ОКРЕМУ націю / , ознакою плебейства, а
другий патріотизм / Орлика / є патріотизмом суворенної державної нації.

Засовання глибини упадку політичної думки нашої на прикінці
XVIII віку є конечне, бо без нього нам буде не зрозумілий увесь дальший
розвиток нашої літератури.

Історія Русов не зважаючи на ненауковість і велику скількість не-
правильно поданих фактів як з огляду на приступність цього єдиного "курса
історії України", так і з огляду на льокальний патріотизм, сполучений з
опозиційним ставленням до зненавидженого московського уряду, зневажли-
вим ставленням до московського народу та обороною прав українського пляхе-
цтва; - мала величезний успіх не лише серед сучасників, але й на жаль
серед читачів першої половини XIX віку. Цю "історію" відписували один
у одного і ті відписи ходили з рук у руки.

Впарі з занепадом свідомості наступив також занепад розвитку ук-
раїнської мови, котра все була стала на глях модернізації й опанування
письменства. Верхи суспільства починають спочатку писати якимсь міланім
московсько-українським жаргоном, а потому де-хто й престо по московські
Українська мова вживається хіба тоді, коли автор хоче підкреслити певний
комізм твору. Нарід звичайно даліше говорить своєю мовою та й за тих ч-
сів ніхто так все й не дбав про його обмосковлення .

Посередня суспільна верста, заможніших козаків, а спеціально ви-
жного духовенства / головно дяків / була тою верстрою, яка продовзувала
все з творчістю мовою майже народною,

Дяки тоді обиралися сільськими громадами, а рекрутувалися переважно зі "слудеїв" що з якихось причин не кінчили академіч. Цяк ці
не задержувалися звичайно на одному місці, а часто міняли парафії, шукав-
чи кращих умов. Вони, блукаючи, ширили в масах уривки академічного зна-
ння, вправді відповідно спримітивізовані. Спосіб життя їхнього, сприяв
нахилові до п'яниння та заличення до чужих жінок. Так повстав тип
мандрівного дяка-пиворіза. Ці дяви широко використали замандрувану до

нас з францій форму поезії т. зв. бурлеск.

Власне вони широко використали цей жанр і залишили нам багато ріжних жартівливих, любовних, часто навіть дуже двозначних віршів. Вони орієнтувалися на незачеплене московізуючим процесом село і тому мова цих творів була українською, з незначною домішкою староболгарських слів.

Безперечно традиція мандрівного життя тих ляків, творців сатирических віршів мала певний вплив на людину цілком іншого типу, який і досі рідомий у нас під назвою українського мандрівного фільософа з другого ж / еразокм такої творчості може бути дума гетьмана Мазепи, яка збереглася завдяки тому, що її допустили Кочубей до свого гідкого доносу /.

Звичайно ціла постать Сковороди, цілий спосіб виявленняного свого я, був тісно звязаний з тим станом майже повного поневолення і розкладу, що був наслідком поневолення українського народу.

Сковорода походить з козацької родини /1722-1794/, кінчики Академію в мандрях по світі / з скрема - в Німеччині / значно доповнив одержану в Академії сколястичну науку і після того, почав мандруючи селами Слобожанщини протягом десятків років навчати людей добру так, як він його розумів. Сковорода жадної системи не створив, лишив лише ряд відмінних творів у яких висловлював погляди тодішньої моністичної фільозофії забарвленої сильно ідеалізмом. Ця фільозофія звичайно мало вплинула не лише з селян, але й з "дворянства" зрозумілою, отже вона мала вплив скоріше на пізнійшу "еліту" нашу ЧАСІВ ПО ШЕВЧЕНКОВИХ, ВІЛІУ СВОЇХ ОСНОВІ НЕГАТИВНИХ. Монізм був до певної міри МАТЕРІАЛІСТИЧНОЮ рівною була спробою втікти від дійсності, якої не розумів Сковорода і не зміг як її побороти. Він шукав щастя для "земляків" не там де його можна було знайти. Втеча від світа, космополітизм, брак ясної мети і плячу діяльності вкупі зі штучною або чужою, / пів московською / мовою розлять Сковороду дитиною свого поневоленого народу що переживав січ з найважчих діб свого життя, заживо розкладаючися. Твори Сковороди доповнювали інші твори тої доби.

Порівняймо тепер що до мови, форми й змісту вірш Сковороди і уривка з думи гетьмана Мазепи.

Сковорода: "На чо ж мі замішляти,
Что в селі родила мати?
Нехай мозок у тих рветься,
Кто високо вгору дметься,
А я буду собі тихо
Коротати малий вік.
Так мине мене все лихо
Щаслив буду чоловік".

/ фільозофія плебея, людини, що знає лише втечу від життя, якого зреформувати не може і не мріє про це./

"Всі покою широ прагнуть,
А не в єдин гуж всі тягнуть.
Той направо, той наліво
А всі браття - тото диво!

.....
През незгоду всі пропали,
Самі себе звоювали.
Ей, братища, пора знати

Що не всім нам панувати,
Не всім дано всеє знати
І речами керувати
На корабель поглядимо,
Много лхдей налічимо
Однак стерник сам керуєт
Весь корабель управуєт.

Даліше картас тих, що лххам служать, москвинаам чи нехристям, прикриваючи-
ся фразами про любов до України, а при кінці закликає до єдності й бороть-
би та каже:

Самогам набињайто,
Острих неболь досувайте,
Газ вір, хоч узріте,
А вольностей бороніте!
Нехай вічна буде слава,
Же през шаблю наєм права!"

/ З "Думи" І. Мазепи /.

Отже бачимо, що характерною ознакою другої половини творчості XVIII віку / від Полтавської поразки / був брак суцільного світогляду, брак власної ідеї, лише маємо враження у всіх родах творчости, що йде впварі з занепадом національно-політичної свідомості повній розклад, що до форми так і до змісту. Письменники зійшли на манівці. Відбилося це й на мові творів, яка у деяких переходить в московську / Історія Русов/ або і в своєрідний "малоросійський" жаргон / Сковорода /.

Творчість типу "Історії Русов" знаходить своє продовження в історич-
них творах московською мовою Бантиш-Каменського та Костомарова, в яких так би мовити зберігається де-що з того "вольтеріянства", яким була на-
дихана "Історія Русов". Однак ідеологія автора "Історії Русов" модифіку-
ється далі в бік народництва та славянського "всеросійського" федераліз-
му, погоджуючи ПРОВІНІЯЛЬНИЙ патріотизм "українській" з патріотизмом
державним, московським.

Фільософічні вірші Сковороди, що своєю штучною мовою наближаються до "поезій" москемів Третяковського, Державіна й Ломоносова, служать для майбутніх письменників хіба як матеріал, як склад ідеї / не конче ко-
ристних /, але ті ідеї завмирають не знайшовши наслідувачів.

Драматична творчість розвивається далі відбуваючи ту ж еволю-
цію, яку вона відбула перед тим у західній Європі: псевдо-класицизм ус-
тупає своє місце сентименталізму, замісць "королів" і "високих тем"
автори спиняють свою увагу на життю звичайної пересічної людини, але
в ньому знаходять шляхетні пориви і скарби широго, безпосереднього почува-
ння.

На Заході творчість Расіна заміняє Молієр і Бомарше, а у нас замісць трагедії Прокоповича "Владимір" появлюється повна непідкупної широти "Наталка Полтавка" Котляревського.

Інтерлюдії й інтермедії, а також різдвяні та великоліні вірші, канти,
"блудні канти" / поезія бурлеск / знаходить своє продовження в таких
песах як "Москаль-чарівник" Котляревського, песи Гоголя-батька, та ма-
ить великий вплив на travestичну поему Котляревського "Енеїду", про
яку даліше буде мова.

Псевдо-класицизм вмер, приходить до слова сентименталізм і ця
свіжа, жива течія приходить до нас саме впору, щоб серед занепаду й виро-
дження самостійної думки, на руїнах державности, серед розгублености

ї розкладу вишукувати нові здорові паростки й використати їх для животоворчого щеплення.

Під впливом сентименталізму як ті освічені кола / Правобережні / , що вже встигли асимилюватися з поляками, так і ті / переважно лівобережні / що вже стали "пляньками отечества чужого" починають шукавитися як українським минулим, шукуючи в ньому інших промінів аніж ті, які притягали увагу автора "Історії Русов", так і побутом, головною отнографічністю особливостями укр. народу і починають захоплювати тим усім. Так повстало "козакофільство", "український напрямок" польської літератури, та "українофільство" або український напрямок в літературі російській. Одночасно, грабар позивоклясицизму і представник сентименталізму ратуру, котра, як всяке органічне явище, використання надбання всіх інших

та лишила їх далеко позаду.

Та було б найбільшою помилкою уважати, що наші "козакофіли" та "україnofili", учени типу Костомарова, Антоновича, чи письменники типу Котляревського, Квітки й Куліша знайшли шлях яким треба йти щоб відродити свою націю і відновити державу предків. Вони забули те чарівне слово, яке сказала Козацька Україна устами гетьмана Орлика і п'ятулися безсильно в різних комбінаціях симбіозу / більогічний термін - "співажиття" - двох істот яке має станий характер / . Так напр. Костомаров писав статті не лише проти всякого сепаратизму, але й уважав головним завданням українського культурного руху "підготувати" народ до... засвоєння московської імперської культури / "общерусской" / , Куліш - став борцем "панруссизму" і безсумнівно, коли б не Шевченко - наші "україnofili" завели б українське відродження в заулок без виходу.

Щоб з усією яскравістю підкреслити не лише занепад української політичної думки, але й допомогти читачеві побачити увесь контраст між "патріотизмом" україnofilів і патріотизмом гетьмана Орлика та його однодумців нагадуємо для прикладу, хоч би такі красномовні "подробці" з діяльності гетьмана Орлика, які мають зasadниче, принципове значення.

В 1711 році, гетьман Орлик у своїй "Інструкції" даній українським послам при султанському дворі, пише: "Нехай буде зазначено, що Україна з обох боків Дніпра з усім військом запорожським по вічні часи признається НЕЗАЛЕЖНОЮ ВІД УСЯКОГО ЧУЖОГО ПАНУВАННЯ. Хоч козаки бажають і надалі бути у братерському й приятельському єднанні з державою кримського хана, але НІХТО, З ЯКОГО Б ТО НІ БУЛО ПРИВОДУ НЕ МОЖЕ ҚАДАТИ ВАСАЛЬНОГО ПОНЕВOLEННЯ НАД УКРАЇНОЮ, а тим більше брати податки з народу українського. НІХТО НЕ МОЖЕ ЗАІНІТИ ФОРТЕЦЬ, ЯКІ КИДАС МОСКОВСЬКЕ ВЛІСЬКО, АНІ БУДУВАТИ НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ ДРУГІ".

А в "Дедукції прав" писав гетьман Орлик "КОЗАЦЬКА НАЦІЯ І УКРАЇНА БУЛИ ВІЛЬНИМИ..." / далі йде ряд доказів/..." Але найсильнішим і найнепереможнішим аргументом і доказом сувореності України є урочистий союзний договір, заключений між царем Алексеєм Михайлівичем з одного боку і гетьманом Богданом з другого", який москвичини "скориставши з довірія названої нації" порушили, "Україну ПРИМУШЕНО БУЛО зректися козацького суворенітету" очевидно - БЕЗПРАВНО.

Кращі сили козацької України не лише відчували усю безправність і противиродність такого стану, але й ні на хвилину не переставали себе уважати ПОРНОКРОВНОЮ, РІВНОВАРТНОЮ З ІНШИМИ ДЕРЖАВНИМИ НАРОДАМИ, нацією і тому напр., як свідчить гетьман Орлик в пактах шведсько-української умови був пункт, згідно з яким, "помічні" шведські війська "під час операції в Україні мали підлягати наказам володаря України".

А тепер нагадаємо собі листа П. Куліша до "українофілів" / 1862 р/ в яко-
му він стоять за "умеренно-патріотическую ідею", або захоплення його
"городовими козаками", які наче б то помагали "цареві Петрові створити
Малоросійську колегію", а "цариці Катерині писати наказ і заводити учи-
ліша замість давніх бурс"! Зрештою той же П. Куліш написав одну з перших
історичних повістей "Чорну Раду", як сам він писав у епільозі до рос. ви-
дання / 1857 р., а укр. текст написав ще до арешту/ ЦОБ ДОВЕСТИ "каждому
колеблящемуся ... не диссертациєю, а художественним воспроизведеніем заби-
тай і іскаженій в наших понятіях старіни, НРАВСТВЕННУЮ НЕОБХОДІМОСТЬ
сліянія в одно государство київо-руссаково племені с северним".

Довести цієї абсурдної ідеї підм твором Кулішеві не пощастило - істо-
рична правда перемогла московофільську тенденцію цього кирило-методієвця,
але намір такий у нього був.

П. Куліш, пізніше, дійшов до "Історії возсоєдення Русі" і коли
туди ж не завели "українофіли" весь український рух - то, як побачимо,
В ЦЬОМУ МАЙМЕ ВИКЛЮЧНО ЗАСЛУГА ШЕВЧЕНКА.

Однак праці "козакофілів" і "українофілів" ріжного роду, їхня поети-
чна творчість, УКРАЇНСЬКОЮ, а не іншою мовою, їхня, нехай і примітивна лю-
бов до своєї "провінції" - утворили те тло, яке уможливило появу творів
Шевченка, а тим самим і дальший розвиток української літератури. Тому ми,
підkreślуючи усю перестарілість і політичне московофільство багатьох
попередників Шевченка, не можемо заперечувати величезної ролі навіть такої
літературної творчості, яка зберегла для дальнього розвитку духа народу,
який завдяки московським заходам вже починав цілковито завмирати.

3. ТВОРЧІСТЬ ІВАНА КОТЛЯРЕВСЬКОГО .

Народився Котляревський в родині урядовця полтавського магістра-
ту року 1769. За його дитячих років москвини скасували рештки автономних
прав України, а за його юнацьких років усе населення без винятку з нагоди
висилки депутатів до т. зв. "Комісії для составлення проекта нового
уложення" давають накази домагатися привернення державно-правного стану
з часів Богдана Хмельницького. Він у бурсі / Полтавська семінарія / обзна-
йомився з творами мандрівних дяків, з ріжними віршами та гуморесками,
що їх приносили бурсаки з рідних сел підтримуючи своєрідну, українську
атмосферу. Перебування на селі у дідича в ролі домашнього вчителя позна-
йомила Котляревського з селом.

Побув Котляревський і в війську з котрого повернувся року 1808, ді-
тає дворянство і дістає посаду. На цьому становищі має до діла з адмі-
ністрацією, компонує песні які ставить за згодою генерал-губернатора, а
на прикінці життя захоплюється містичизмом, стає масоном і працює над пе-
рекладом евангелії. Ример Котляревський 1838 року.

Як бачимо, ріжнородність впливів і спостережень, наслідок не одно-
манітного життєвого шляху, була сприятливою для творчості письменника.
Здобув собі Котляревський популярність своєю Енеїдою.

В Європі, рештки чимурачого псевдоклясицизму ліквідували тріком-
фуича травестія. Травестію звали "жартівливо-глузливий опис простими
словами, мовою плебеїв тих самих випадків, які з огляду на свою важливість
були змальовані раніше "вижоким стилем" за вимогами псевдоклясицизму".
Тому, що тодішня література намагалася наслідувати все античне - природ-
но у тих, хто поборював псевдоклясицизм повстало бажання поглузувати
з тих античних творів, якими захоплювались. Такі поеми-пародії / з окрема-
на твір римського поета Віргілія "Енеїду" / виникли були у Франції, Ні-

меччині / Блюмауер /, Московщині / Осіпов /, Польщі і т. д.

"Енеїда" Котляревського була власне такою "перелицьованою" поемою, травестією. Автор її правдоподібно був знайомий з іншими травестичними творами, але твір його є ПІД ОГЛІДОМ МИСТЕЦЬКИМ цілковито ОРИГІНАЛЬНИМ і має значно більшу літературну вартість за інші подібні твори.

М. Марковський в праці виданій Академією Наук довів переконуюче, що на автора міг мати вплив ЛІШЕ Віргілій та Блюмауер, але В *ХОДНОМУ РАЗІ* НЕ МІГ МАТИ ВІЛІВУ МОСКАЧ ОСІПОВ.

У нас прийнято знати Котляревського "батьком українського новітнього письменства" однак ця назва не може вповні вважатися правильною. Безперечно Котляревській підгучи свою Енеїду не мав наміру ЗАПОЧАТКОВУВАТИ відродження українського письменства. Просто ще до нього була, як багата народня чи півнародня бурлескна творчість, так і були спроби літературної травестичної творчості / масно відомости, що Лобисевич написав травестичну перерібку Віргілієвих "Буколік"/, отже будучи українцем, майже таким же як і ряд інших його земляків, Котляревський любив усе рідне, любив і знає свою мову, знає щоюно згадувачі жартівливі твори писати по українські і тому й сам узявся писати само українською мовою. Гордих мрій тих кого пізніше Шевченко знає "славними прадідами великими", покоління Мазепи чи Орлика - Котляревський не мав, у нього лишиться лише споторнений, карлуватий патріотизм провінціальний, що знайшов свій вислів у таких словах Чупруна, героя його песи "Москаль Чарівник", сказаних у відповідь на приказку москаля "Хахли нікуда не годяться да голос у них хараш": "така ваша пословиця нікуди не годиться... ТЕПЕР УДЕ НЕ ТЕ, що ДАВНО БУЛО... Ось заглянь у столицю, в одну і другу та заглянь і в сенат, та кинься по міністерствах та тоді й говори чи годяться куди наші!"

- Це звичайно вислов своєрідної "національної гордості", але... "національної гордості" як сказав би той же Шевченко "батьків лукавих", батьків "атечества чужого".

Це все не перешкодило "Енеїді" незалежно від намірів її автора відограти величезну роль.

"Енеїда" в першу чергу промовляла до українського читача завдяки винятковому вмінню її автора живо, просто і соковито змальовувати сцени життя українського народу, побут старий і сучасний йому та настрої українців його часу. Комізм "Енеїди" осягає автор не лише тим, що написне перевіщує староримське з сучасним істото-українським, але і тим, що всі вияви Віргілієвого драматизму, героїзму, державницького патріотизму висловлені в урочистій формі - зникли! Їх заступили Фарс, гультийство етнографічний патріотизм і легковажний тон.

Не лише довгий час протягом якого писав автор "Енеїду", але й та-кий його підхід до справи пояснює чому він не надавав значіння характеристикам своїх героїв, який є дуже незвіриманий. Вдача героїв міняється у Котляревського не раз і не два / пор. Венеру або Енея на початку і при кінці/. Безперечно, сам автор міняється протягом тринадцяти літ писання і тому не сძне сприймав і змальовував по різноманіту!

Безперечно перші частини були виразом молодечого гумору, бажання посміятися каштом класицизму і псевдокласицизму і старосвіцького побуту власного народу, а середина була диктована все стремлінням вістрям сатири влучити відемні прикмети сучасного авторові життя, закінчення знова виявляє певне занехочення автора до своєї праці. Він вже сказав усе, що мав сказати і закінчення було лише виконанням взятого на себе обов'язку.

Глибоке знання народного побуту спричинились до того, що Котлярев-

вського Енеїда є справжньою скарбницею для всякого українця, що хоче знати звичаї та побут рідного народу, пізнати його психіку та світогляд. Але того мало. Не зважаючи на сатирично-гумористичний тон твору та нахил до висловів в стилі "Декамерона" все ж зумів автор дати в ньому досить місця і для думок, які характеризують погляди, мораль, етику і розуміння життя тодішніх українців.

Під цим огляdom характеристичними є напр. такі рядки:

"За мілу все терять готові -
Клейноти, життя, обнови;
Одна дорожче my^oй - честь"

або:

"Любов к отчині де герой
Там сила чужа не устоїть"

або:

"де спільнее добро в упадку
Забудь отця, забудь і матку -
Лети повинність ісправлять"

Поступові ж погляди поета виявилися також в описі пекла, куди запротив поет багатьох з них, кого не вільно було чіпати, з тих хто звик приймати лише ознаки пошани.

Все це разом і забезпечило таку величезну популярність "Енеїді", яка тим самим виконала велике завдання: здобула право громадянства української мові як мові літературній, хоча початково для тем менш високих. Але так було і з італійською і з іншими мовами. Що правда, як ми знаємо, вже наша мова народня вживалася в літературі, але це було за часів гетьманських і треба було "Енеїдов" задокументувати, що і після втрати державності мова не вмерла і не має "йті до архіву"!

Вірш, яким писана "Енеїда" був безперечно для того часу величезним досягненням, володів ним Котляревський добре і дуже багато є в "Енеїді" чудово побудованих з багатою ритмікою і музичними рядками бездоганних строф. Шо ж до мови, то хоча в ній трапляється досить багато московизмів так і польонізмів однак одночасно вона є також справжньою скарбницею суто-українського лексикону. Сучасні інтелігенти не одне слово з уживаних Котляревським забули і вживают замість них ковані слова або "обминають", не вміючи назвати не одне по своєму, або забули і слово і щось повязане з ним із колишнього українського побуту.

Крім "Енеїди" написав ще Котляревський на зразок популярних тоді в Європі "комічних опер", популярну до сьогодня "комічну оперу" - "Наталка Полтавка".

"Наталка Полтавка" має досить нескладний сюжет, але відзначається сценічністю, що поруч з гарними мельодіями забезпечили їй успіх. Гарна мова, сільські краєвиди, чепурні одяги і мельодійні співи поруч з модним тоді сентименталізмом / перебільшено / чутливістю /, як не можна більше підходило до смаку широкого інтелігентного і півінтелігентного загалу українського.

Друга песа "Москаль-Чарівник" мала менший успіх, меншу вартість і тепер все перестаріла.

Отже Котляревський здобув собі імя головно "Енеїдою", хоча ще Шевченко дав їй таку оцінку: "сміховинка на московський жталт", відчуваючи очевидно, що Котляревський не мав зовсім тих ідей, які присвічували авторів Кобзаря. Не дивниця тому, що той же Котляревський написав патріотично-московського гимна до Олександра I - московського царя. Але не забуваймо, що це була доба страшного політичного занепаду України.

4. ЕПІГОНИ КОТЛЯРЕВСЬКОГО.

Звичайно так буває, що наслідувачі засвоюють мертву форму, манеру і не помічати / або не в стані наслідувати / те, що є найшкінішого в автора, який має на них вплив. Кажучи це не маємо на увазі довшого чи коротшого перебування МОЛОДОГО письменника, під впливом одного з його геніальних попередників – такий письменник коли він є самостійною величиною, знайде свій шлях!

Нічого отже дивного не має в тому, що наслідувачі Котляревського підхопили враз його гумористичний, часто навіть брутальний спосіб вислову, його пілгримажії в деяких не частих випадках під ярмарковий тон і спеціальний добір тем, пов'язаний з неповажним трактуванням своєї поетичної творчести / "для розваги" /. Стільки пише Сремес, що ті епігони "своїми спробами довели до того, що на все українське письменство встановився був погляд, як на грубе варнікання пристановище "малоросійських жартів".

Однак мусимо до того додати ще і те, що ті епігони були людьми дуже ріжними, що до свого хисту і всіх інших "костей", а в звязку з тим і юній доробок був не одинаковий. Одних - можемо уважати за ту "вулицю", що згадати як людів, що все ж зробили ту чи іншу користь українському письменству, залишивши один або кілька творів, які виявилися добрими і в яких було дуже мало або й зовсім не було негативних рис відомих під назрою "котляреинни".

Та все ж загальний занепад в якому перебувала тоді Україна, психольогія "провінціялів" з кольонії ~ спричинилися до того, що і твори Котляревського і його епігонів були значно більше популярні серед мас, чим напр. творчість такого Куліша й широка публіка аж до революції захоплювалася ПЕРЕРОБКАМИ з чужих літератур, "народніми" темами, але не вважала за "українську" навіть оригінальну поважну творчість на теми з неукраїнського життя. Маса - Карла Моора ^{x/} хотіла б бачити в козацькому жупані, ПОТРАКТОВАНОГО ЯК ЕНЕЯ, а доктора Штокмана ^{x/} перелицьованого на Воздового з "Ніталки Полтавські" - і такі скарикатуризовані постаті уважали б за "українську літературу".

Всіх епігонів Котляревського ми не лише не згадуємо, але й не знаємо - бо багато було таких, що лишили свої твори не лишившися своїх імен. Згадаємо лише більше відомих, а саме: Білецький-Носенко, Гулак-Артемовський, Порфир Кореницький, Степан Олександров, Яків Кухаренко, Євген Гребінка, Квітка-Основяненко та інші.

БІЛЕЦЬКИЙ-НОСЕНКО.

Білецький-Носенко був родом з Полтавщини, очевидно під оглядом національної свідомості він стояв надзвичайно низько. Це був під оглядом національним покруч - витвір імперської політики московської у якого крім українського походження лишився ще поруч з яничарським "російським" патріотизмом і патріотизм провінціяльний. Всі поважні свої праці писав він мовою московською і лише під впливом Котляревського. Енеїди з одного боку і московської травестії "Похіщені Прозерпіни" Котлярінішкаво з другого - написав він для розваги своїх земляків "Горпиниду". Цій поемі бракує і дотепу, такого характерного творові Котляревського і знання побуту і навіть знання мови української! Він так, як ріжні "українізовані" громадяни У.С.С.Р.

^{x/} Герой твору Шиллера "Розбійники".

^{xx/} Герой твору Ібсена "Ворог народові".

що вживав чудернацьких "українізованих" на 200% форм "хіру" / зам. хору/, "біру" / зам. "бору" / і т. д., допускається жахливих дивогладів, що виявляють усе незнання української мови, як напр. "гріма" / зам. "грому"/, "нічі" / зам. "ночі"/, "бріви" / зам. "брови"/ і т. д. Технікою вірша володів слабо, як рівно ж чужа була йому образність вислову.

ГУЛАК-АРТЕМОВСЬКИЙ.

Під оглядом національної свідомості, правобережець родом, Гулак-Артемовський дуже незначно різниється від Білецького-Носенка, але все ж деяка різниця була і вона позначилася на його творчості до якої він ставився також сімип поважно.

Написав він ряд переробок чи вільних перекладів з Горацивих од відомих під назвою "Гораскогі пісні". Більшість із них вражають свідомою тенденцією подати повагне в комічному світлі, при чому той комізм осягається тими ж засобами які стосував і Котляревський. і заміняється якимось подробицями з українського побуту лише можливо найбільш вульгарними / напр. "Всі ласоні - паслі, шібуль... загарба інший все, - а ти з'єси за гірку прашю - дулю" /

В такому тоні витримано у Гулака-Артемовського ряд перерібок та трапляються у нього і серед Горацивих од і серед перекладів з Гете, Мішкевича, Лермонтова, Красицького та інших відмінно менш шаржовані що наближаються до вільного перекладу.

Незважаючи на те, що серед поетичного доробку Гулака-Артемовського є досить виразів не менш вульгарних, а то і цинічних, чим у Котляревського до нього навіть вороги "котляревини" / Куліш та інші / поставилися прихильно.

До найпопулярніших з таких "перелицьованих" од Горацивих серед доброту Гулака-Артемовського належить ода "О Пархома". Подаемо з неї кілька слів перших поруч з кількома словами оригіналу, щоб зясувати, як творилася серед широких мас ідея, що українська / чи "малоросійська" / література це щось не поважне, щось наче виступ блазні по добрій чарці

В оригіналі ода до Делія починається так:

"В години розпачу умій себе стримати
І в хвилі радости заховуй супокій,
І знай: однаково прийдеться умірати
О Делію, коханий мій, -"

а ось перерібка Гулака:

"Пархоме! в шасті не брикай,
В нульзі - притьом не лізь до неба;
Людей питай, свій розум май,
Як не мудруй, а вмерти треба".

ще яскравіше виступають різниці й питомі прикмети "котляревини" при порівненні одної зі слідувучих строф. У Горасія:

"Чи зесь свій довгий вік провадитимеш в тузи,
Чи лежачи в сраві, притягнений вінком,
Рої понурих дум на запашному лузі
Фальєрським гнатимеш вином".

у Гулака-Артемовського:

"Чи пяний під тином хропаш
Чи до господи лізеш рачки
І жінку макогоном беш,
Чи сам товчешся навкулачки;"

Значно менше разять такі переробки як "Рибалка" / з Гете /, або

"Твардовський" / Мішкевича / та байки : "Батько та син", "Пан", "Пан та соба-

ка" і інші. Однак і там автор все ж або впадає або впадає в сентимен-
тальний тон причитуючи перекупки або в стилізовано плебейський.

Ця творчість хоча й сприяла тому, що читачі-українці не забули шля-
ком своєї нови, але привчали справжніх інтелігентів дивитися на неї, як на
мову меншевартісну Таке трактування українського слова не надто було небез-
печно для Москвищни і тому нічого дивного, що воно не псуvalо карети Гу-
лака-Артемовського і він якось був навіть нагороджений орденською звіздою.
Характерно відміти, що підібно це у нього тані з почування, як пізніше
аналогічна подія у поета Івана Тичини - Гулак-Артемовський написав з цієї
нагоди вірша в якому з наївним захопленням каже:

"І на радостях сорденько
Нід звіздою биться, -
Із стрічки та частенько
На грудях трасеться...."

ЄВГЕН ГРЕБІНКА.

Євген Гребінка також до деякої міри належить до епігонів Котля-
ревського і відрізняється, тимою що і Гулак-Артемовський відсутністю націо-
нальної свідомості та протікально-саційським "патріотизмом".

Тут ми знову мусимо нагадати, що посмінники здебільшого в своїй
національній свідомості і патріотизмі наслідували за вченими і публіциста-
ми, падаючи "крові й тіла" схемам і теоріям вироблених тамтім та підпер-
тих "авторитетом науки".

Очевидно й Євген Гребінка та його сучасники не були винятком з цього
правила і в основному обирали свої погляди на вже згадуваний "Історії Ру-
сов", "Історії Малої Росії" Бантиша-Каменського та писаннях М. Костомарова
/ ці останні лише могли впливати на пізніше за Гребінку і Квітку-Основян-
ка покоління/.

"Історія Малої Росії" Бантиша-Каменського не лише була присвячена
"всепреважаючому державнейшому великуму Государю імператору Ніколаю
Павловічу", не лише в тій присвяті говорилося, що "Малоросія доселе не іме-
ла подробного десписання на АТЕЧССТВЕНОМ языке" / писана ПО МОСКОВСЬКІ /,
але й пропагувала політичне московільство та МОСКОВСЬКИЙ патріотизм.

Автор цієї "Історії" запевняє навіть у переднові, що початково історія
України "тесно связана с общей отечественной", а потому наступило на його
думку "Отторженіє Малої Росії літovцами".

З нагоди припинення одного "іноземного історика", що усунення Мно-
гогрішного сталося за участю московського уряду пише Бантиш-Каменський також
"Мог лі царь, Алексей Михайлович действовать скритним образом на пагубу под-
данаво, когда все деяния свою государя означеновани іскренностю і правдой"
Не'їм лі несколько лет отторгаеми билі усіленія просьби о присоєдіненні
України к Російській Державі" / ст. 288 /

"Несправедліво обзвінить Петра в попранні прав малоросійських... Прав-
да, власть германська про Мазепу била обмежена, по прічине злоупотреблений,
оказаних єю предисторінкам... Скривая в сердце алюбу к владетелю Росії
і прощомъ тайныхъ санкций сърагамъ сво, Мазепа, чтобы более доказать
и т. д. / стор. / 371 /

Наведені цитати вистарчаючо яскраво показують усю глибину не лише
занепаду політичної свідомості у порівнанні хоча б з поглядами гетьмана
Орлика чи Богдана Хмельницького, але й повне незнання дійного розвитку
історичних подій та історичної правди. Ці "малоросійські" вчені були типові
"Івани Непомняшії", що забули своїх батьків, а про своє минуле знають
лише те, що розповів їм той, хто перебинши батьків безпари.

Тому ми розглядаемо творчість Євгена Гребінки, як і інших тогочасних письменників, мусимо виразно підкреслювати в їх творчості БРАК національної свідомості, але не для того щоб їх зганити, а для того щоб уявити повніше їхнє літературне обличчя. Сучасний читач без того не міг би правильно оцілити, а ні їхню роль в розвиткові нашої літератури, а ні обективно виділити ті літературні художні посягнення, яке в парі з отрутою чужих, ворожих ідей сприймали літературні нашадки. Це тим більш важливе, що історія літератури не може обмежитися до історії літературних форм чи змін стилів.

Євген Гребінка, що були студентом гімназії вищих наук у Ніжині, /саме тоді коли з'явилася історія Ізяслав-Каменського/ почав переклад на українську мову одного з найбільш антиукраїнських творів московської літератури, поеми Пушкіна - "Полтава". Гребінку, вихованого на тих історичних писаннях, які тоді були приступні, звичайно не вражала "Полтава" своєю антиукраїнською політичною тенденцією, що шкідливо вплинула на мисливський бік навіть самої "Полтави" Пушкіна, / внутрішні суперечності в "Полтаві", як напр. "Україна глухо волновалась"... "теперь би грізнути нам вайной на ненавистну Москву"... і раптом твердження, що у Мазепи "нет отчизни", що він зачує і т. д./

Для примітивного Гребінчиного "патріотизму" вистарчало поетичного опису української ночі і ТЕМІ з минулого України, щоб він узяўся перекладати поему. Літературна ж школа попередників Гребінки зробила те, що переклав цей твір Гребінка мало не в бурхливому стилі, тоном "Енеїди" Котляревського.

Ось характерний для цього твору прирік "перекладу":

"За білого царя Петра -
Колись давно робілесь луже
Він був розумний, гарний, дужий
Шмигляв в шатро і із шатра
За тридевять земель в чужині
Дививсь на дивовижі там
І те заводив в Москонині
Що льготою було людям!".

а про одного з найбільших наших гетьманів висловлюється в "перекладі" Гребінка так:

"Ім'я пресучого гетьмана
Мов жid якесь ім'я Гамана
Кусанши чорний вус, ворчав..."

Примітивний провінційний патріотизм у Гребінки поєднався тому з яничарською відданістю ворожій державі, а це зробило його "більшим папистом за самого папу" і і він усунув з Пушкінової "Полтави" навіть натяки на якісь окремі політичні ідеали, чкісі державницькі стремління українців. Певно тому навіть в устах української молоді / в творі Пушкіна / "ненавистная Москва" обертається у Гребінки, так, як пізніше у Сталінових льоків у "зелену Москву".

Треба ствердити още, що цей переклад вийшов дуже невдалим та й не зробив ні на кого жодного враження. Образи й стиль був запозичений або від Котляревського, або від московських авторів.

Зате написані після того Гребінкою "Приказки" / як він називав свої байки / здобувають автогреїв місце в історії українського письменства.

В "Приказках" автор використав у повні своє знання рідного побуту любої його серцеві Полтавщини, знання селянства і знання народної мови. Байки Гребінки і де-кілька поезій вийшли барвні, соковиті.

В таких байках, як "Рибалка", "Рожа та хміль", "Сонце та хмарі", "Дядько на давнині", "Ведмежий суд" ми знаходимо низку досить радикальних на ті

часи думок, які вказують на вміння автора бачити і розуміти світ. Соціальну несправедливість і право-громадську дуже добре бачив Гребінка і це відбилося в його байках, але не знаходимо жодного натяку в його творах щоб він розумів справжню істоту московсько-українських національних стосунків, як в минулому так і в сучасному. Під цим оглядом він був типовий "продукт" імперської Москви, що подібне до виплеканого значно пізніше вже большевицькою Москвою "советського громадянина".

Крім сокопито і живо написаних байок, написав ще як ми вже казали кілька віршів, перейнятих сентиментальними настроями. З них напр. "Українське мельодія" /"Ні, мамо, на можна нелюба любить!"/ стала остатільки популярною, що й можна уважати за найже народну пісню.

Переїхавши до Петербургу не забором покинув Гребінка цілком писати по українські, а кинувши наслідувати МОСКОВСЬКОЮ мовою твори М. Гоголя. Всі його московські повісті не мають літературної вартості і забулися разом зі смертю автора. ^{х/}

Приказки ж та поезії, хоча писані без наміру творити свою окрему літературу і свідомо спрятти відродженю свого народу, завдяки своєї художності збагатили культурний зерібок український, були немов тим зашкадженим, вкладеним до банку, які потім разом з іншими вкладами міг обернутися на користну справу української народ.

ЛЕВКО БОРОВИКОВСЬКИЙ.

Хоча найкращий твір Левка Боровиковського і не пов'язаний з творчістю Котляревського, однак ми тут про його згадуємо, бо решта його писань доводить без сумніву його приналежність до числа епігонів автора "Ензіли".

То була, як ми знаємо, доба запізників де-що впливів романтизму на Україні. Цим пояснюється, що відома баллада німецького поета - Біргера "Ленора", написана року 1774 спонукала спочатку інших, не українських поетів, а потім і Л. Боровиковського/майже тільки вік пізніше / до спрашування цієї теми в українському дусі. Свій твір називав Боровиковський "Маруся"

"Маруся" Боровиковського це данина літературним уподобанням тої доби, які виявилися не лише в українців. Де-що раніше написав польський поет Міцкевич свою "Світезянку", а ще раніше московський поет луковський "Світлану". Таким чином психологічно зрозумілим є заінтересовання саме цею темою, которую досить добре опрацював український автор. Крім того він написав досить багато коротеньких байок, здебільшого не оригінальних що до сюжету, але й досить слабеньких формою. Такі ж були і його ліричні, нечисленні зрештою, твори.

ГРИГОРІЙ КВІТКА-ОСНОВЯНЕНКО /1778-1843 /

ГРИГОРІЙ КВІТКА походив зі стародавнього старшинського коліна був один час повітовим маршалком "дворянства" мав невеликий маєток "Основа" під Харковом де й жив. Безперечно мало ріжнився своїм світоглядом від оточення - обмосковленої шляхти, що була нащадками незасланої і незнішеної москвичами частини козацької старшини. Як і Євген Гребінка або Гулак-Артемовський був він шлативо "вірні" підданим московського царя і московської / "російської" / держави, а його чисто регіональний патріотизм укладався в ії риміці. Він очевидно не лише не розумів замірів Богдана Хмельницького, але й на Мазепу дивився інже очима москвина.

х/ в Галичині кілька літ тому видали переклад на укр. мову такої слабенької під оглядом мистецьким повісті, а саме "Чайковський".

Це могло спричинити що й те, що Слобожанщина не переживала довгої боротьби Гетьманщини за відновлення української державності.

Квітка був свідомий відмінності свого народу під оглядом культурним / і почасні "історичної долі" / від народу московського, але не був свідомий тої расової різниці, яка існувала між цими народами, протилежності їхніх інтересів і тих довгих і тих безупинних воєн, які в минулому провели між ними криваву межу.

Це все позначилося на письменницькій діяльності Квітки-Основяненка / псевдо, під яким він писав/.

Почав він писати, самозрозуміло, московською мовою, причому безперечно на нього мав вплив приклад М. Гоголя. Приклад же тих українських письменників, які писали все українською мовою / серед них у першу чергу - Котляревського / викликає бажання і собі шукати "втяті" рідною мовою.

Ми знаємо, що пророчість Котляревського носила виразні ознаки таємничої літератури. Також ж були і перші Квітчини твори. "Шпигачка", або "Підрехач", "Пархомове снідання", "Салдацький патрет", "Супліка до пана Іздателя", "Халявський патрет", "Підрехач", "Пархомове снідання".

Тоді, як М. Гоголь, пачки пачки хиття українських діличів у "Старосвіцьких поміщиків" зумів зберегти почулу дискретну міру в описах ~~вогетативного~~ життя, перетворюючи своїх героїв у скверідних Філемона та Базиліду, що у читача оббуджують до себе першу симпатію ~ Гр. Квітка у свою очікі життя Халявських надто докладно спинується на всьому, що свідчить про майже прослизне існування і викликає першу огиду. В цілому "Пан Халявський" / написана під оглядом мистецьким досить слабо/ показує проти волі свого автора, всю глибину занепаду старшинської верстти, яка подібно до московських дворян втратила не лише єдність італігенію, але й людські прикмети у кращому розумінні цього слова.

З огляду на розтягненість, перевантаження подробицями і надмірну "фотографічність" - цей твір не займає поважного місця ані в українській літературі, ані в московській.

"Пархомове снідання", "Підрехач" і "Салдацький патрет" - відзначаються, як чисто українським, народнім гумором і під цим оглядом дуже близькі до подібного титу народніх оповідань, так і пародійністю стилю, на якій безпекенно позначився не лише стиль "Енеїди" Котляревського, але традиційних для попередньої літературної творчості "інтермедій" та "інтерлюдій" / Довгалевського, Кониського та інших/.

"Підрехач" відзначається дотепом, якого актуальність збереглася до нині.

Однак здобув своє почесне місце "батько української повісті" Гр. Квітка не цими творами. Як ми вже казали, Квітка не мав української свідомості в повному значенні цього слова, він був сином тої "окраденої", як писав пізніше Шевченко, України, якій москвиці "вкрали" не лише провідну верству / винищили одну частину і вихованці на московських "яничарів" - другу /, але й свідомість про справжнє своє "вчора" у всіх освічених її синів.

Отже тому Квітка, як багато інших, напомашки, самотужки, з завязаними московським "чоловічим" очима, замагався знайти стежку з нетрів висміюваної "малоросійщини". Задумка його в те, що як він про це писав у одному листі, він посперечався з греком тодішнім українським письменником, який твердив, що українська мова надається тільки для вульгарних жартів, глуму і врагалі "низьких почувань". І ось Квітка вирішив довести, що це не так, що хоч "є такі люди на світі, що з нас кепкують і говорять та й пишуть, будім то з наших ніхто не втне, щоб було, як вони кажуть і звичайне, і ніжне, і розумне, і полезне" - однак ми повинні "змусити замовкнути того хро прикладно проповідіу", що не слід писати мовою, якою говорять 10 міліонів людей, яка має свою силу й принади, що не передати їх іншою мовою". Так, Квітка, дійшовши по довгих сумнівах до переконання, що "як говоримо, так і

"писати треба" взявся до писання своїх оповідань, які були ПЕРШИМИ прозовими творами українською мовою,

До "ХІТОВИХ прозових творів слід зачислити : "Перекотиполе", "Маруся" "Козирь-дівку", "Циру любов", "Божі діти" та "Конотопську вільму".

Особливо велику увагу звертає письменник на змальовування жіночих душеву чистоту і саможертьсність. "Козирь-дівка" дає нам чудовий гіп дівчини повної енергії, оточенії і заради, дівчини, яка не вгнеться і не вілює від свого номінальної мети, справжньої козачки, подібної до тих, які в старовину мали й могли срукувати.

"Маруся" його трохи відрізняє певними набільшовими властивостями "сентиментальніх" творів, тобто літературного напрямку, який вже за Квіткою "доказав вісу" на провінції. В своїх творах виявляє Квітка докладне знання сільського побуту, сміс і піл селянською світкою бачити людину, але як у "Козирь-Дівці" так і у інших своїх творах виявляє цілковите нерозуміння рабськіх, національних та соціальних причин тих невідрадних стосунків, які вже постійно змальовує.

Крім названих творів написав ще автор і кілька творів для театру. Серед них слід згадати "Сватання на Гончарівці" і "Деньщик Шельменко".

5. ТАРАС ШЕВЧЕНКО.

Короткий огляд творчості українських письменників, що безпосередньо попередила появу творів Шевченка, виявлює не тільки всю позірну неприродність, але й надприродність появи "Кобзаря".

Освічені попередники й сучасники Шевченка, які себе правильно назвали "українофілами", були властиво МОСКОВСЬКИМ інтелігентам українського походження, що любили свою землю, пісню, оляги, звичай, мову / хоча сами не мало користувалися, часто навіть між собою листуючися по московськи /, словом свою "провінцію" любили любов'ю, що не перечила любови до "общево атечества" і під впливом романтизму, що тоді панував у літературі - захоплювалися зідеалізованим і достосоючим для цієї мети українським минулім.

Під впливом Вальтер Скотта з його історичними повістями і Баірона з його екзотичними "східними" героями шукали за екзотикою і Міцкевич і Пушкін і Лермонтов і Словашький. І оскільки такий Пушкін у погоні за постатями, які б мали конкурувати з лицарями середньовіччя створеними фантазією В. Скотта, або з муринами американських плянтацій в одному з творів Гіто, звертає свою увагу не лише на джігітів Кавказу, але й на збуитовані селянські маси Пугачова, як рівніж намагався використати чуже йому українське минуле - остілки природнім було захоплення українців з походження, переказами і спогадами українського народу. Коли москвин Рильєв піше свого "Войнароєвського" та "Наличайка", пам'яті роджені на Україні творять пілу "українську школу" в польській літературі, письменники ж як українського так і московського походження, писуть московською мовою на українські теми, а Гоголь відсвітує популярність і січчу своїми оповіданнями з українського життя - то чи можемо дивуватися захопленчю постатями взятими з українського минулого у людей, що гважали себе козацькими нашадками?

Але романтичне захоплення, часто НАПІВВІАНГАЗОВАНИМ "минулім" України не включало ні політичну свідомість тих усіх авторів.

Те, що Баірон чи Словашький написали близкучі твори героям яких є Іван Мазепа, ще не говорить нічого про відношення їх до справи визволення України. Подібно й захоплення "романтичною козацькою валею" і навіть любов до українського народу, його побуту та культури могли уживатися з по-

літичними поглядами, які були такі ж, як і інших московських інтелігентів від монархістів починаючи і на соціалістах кінчаки.

Певні "автономістичні" постуляти , головно в ділтанці культурного життя і самоврядування , не порушували в основному замкнутої в межах московської імперії / яку трактовано як "свою" / їх свідомості. Навіть федералізм сучасників Шевченка / "Кирило-Методієвів" / виріс НЕ НА ГРУНТІ шукання компромісового полагодження українських державних стремлінь , а на ґрунті абстрактних ідей , якими тоді перейчілися освічені верстви інших народів і якими захоплювалися такі півмосковські / "обшерусські" / таїні політичні організації , як напр. "Общество соединенных славян". Тоді ж дискутували що писали московські письменники й публіцисти на тему конечності скасовання кріпакства .

таким чином І СУЧАСНИКІ І НАШАДКИ , які зросли у тій атмосфері -
МОГЛИ зрозуміти ТАКОГО ШЕРЧЕНКА, що трохи захоплювався б ідеалізованою
козацькою ідеєю, писав горіх вірші, використовуючи народні віртування, ви-
ступав проти монархічної форми правління, ну і, як бувший кріпак був завантажений
верогом кріпакства і "пачів", але не могли юсти ЗРОЗУМІТИ ТАКОГО ШЕРЧЕНКА,
ЯКИХ ВІН СПРАВДІ БУВ. Справжній Шерченко для них був чимсь з "четвертого
виміру", чимсь НЕЗРОЗИДЛІМ І ПРИСТАУЧИМ. Одні з його сучасників і наша-
дків бачили ТІМКІ такоого Шерченка якби ІУВ ПРИСТАУЧИДО СПРИЙНІТЬ ІХ-
НОЮ СВІДЧОСТЮ, інші ж / маюмо на увазі наступні покотіння/ НЕ ХОТИЛИ І
НЕ ХОЧУТЬ бачити СПРАВДИЛЬНОГО Шерченка, бо пін перегертася шкіреберть усі ІХ-
НІ політичні кошапні. Л. Куліш, М. Драгоманов намагалися, навіть цілкови-
то усунути в тінь великого поета, інші ж вмістили "мік образами", але спо-
твореного й сфальсифікованого "ікономічного батька Тараса" кажучи словами Хри-
льового.

Чи ж виключно і ТІЛЬКИ "чудом Божим" слід уважати появу нашого геніального поета, який ТАК РАДИКАЛЬНО РІЧУЄСЯ всіма своїми поглядами від СВОЇХ ПОПЕРЕДНІСІВ і СУЧАСНИКІВ?

Ми не думаємо виключати впливу на формування світогляду Шевченка ВСЬОГО того, що мусіло такий виліз мати. Та загадковість і позірна чудесність поеми "Кобзаря" зникне тільки тоді, коли ми звернемо увагу також на ті чинники формування світогляду на які не звертали / або звертали за малу / увагу досі.

По перше ми, піддаючися силі ічерції звикли розписуватися ЛІШЕ про відемні сторони кріпацького походження Тараса і з окрема неприступності для малого хлопця гікільної освіти. Тильчасом пора собі усвідомити, що "освіта" вже була тоді синонімом "обмосковлення". Освіта шкільна, культурні заінтересовання, й ціла атмосфера родини, величезний вплив яких на формування світогляду ІНТЕЛІГЕНТА і цим чинникам завдячуємо в першій мірі те, що напр. українець М. Гоголь збагатив свійми творами московську, а не українську літературу, і навіть свою Тараса Бульбу зробив пророком -вістуном МОСКОВСЬКОГО панування в східній Європі. Згадані чинники зглинули на Гоголя аж так, що він не знав ані української мови, ані звичаїв та побуту українського і мусив не раз, ще ставши письменником, звертатися листовно до матері з проханням достарчити ясну, конечної відомості.

тє, що такі гени, як Герас Мельченко, родившися крілаком у лісах "Чи-Чарського никоваця".

Родженим кріпаком малій Тарас ще дитиною пізнавав на власному досвіді "другий бік" життя, якого не можливо пізнати як слід ані з вікна панської хати чи карети, ані навіть із аристократичної ложі театру.

З рідного ї села виніс Шеченко любов до своєї землі, такого минулого
XX , яке збереглося в народніх переказах та піснях, до рідного побуту, мо-
ви і того народу, якого ОРГАНІЧНОЮ ЧАСТИНОЮ він був. Поза тим виніс він ще
вміння читати й писати та де-що зі Святого Письма і зі Сковороди, Тому,

коли пятнадцятирічний Тарас спинився зі своїм паном у Вильні в ролі "козака" / послугача при панові / , він, як сам про це згадував, "виступував ледве чутним голосом ГАЙДАМАЦЬКИХ пісень".

Так у пятнадцятирічного хлопця, який НЕ ПІДПАВ до того моменту юДНІЙ ОБМОСКОВЛЮЧИЙ ОБРОБЩ, закладається далі підвалини світогляду у Вильні в атмосфері , яка пересякнута антимосковськими настроями. Це був саме час коли поляки підготували ґрунт для повстання 1830 року. Ще за рік до повстання віддав пан юнака-Тараса в науку до польського мальяра Лямпі у Варшаву. Сімнадцятирічний юнак, живучи у Варшаві, формував свої погляди у шкіловито відмінних обставинах від тих, в яких виховувалися освічені його попередники, сучасники і навіть нашадки.

У містах окупованої москвиною України освічені "малоросійські" верстви думали про більші або менші зміни, що однак не порушували цілості московської держави - варшавське оточення почувало себе чимсь відмінним цілом і чужим Москвіні та мріяло про ШКОВІТЕ ВІДІРВАННЯ своєї землі й відновлення ВЛАСНОЇ державності, як єдину основу для всяких змін.

Про цей важливий період життя Тараса Шевченка, період, коли у кожної людини закладається основи світогляду, маємо не згадувати наші критики та історики літератури, а тимчасом з нього виніс Шевченко не тільки своє знання польської мови, яке йому уможливило знайомість з польською літературою й польськими письменниками, але і національно-політичну свідомість. Вплив

ворожого Москвіні польського середства з юнака, що наслухався гайдамацьких пісень і козацьких дум, що бачив каверзування і змушення поляків-панів над українцями-кріпаками - не міг зробити "польонофіла", але допоміг йому стати українським патріотом, а не "українофілом", навчив думати НАЦІОНАЛЬНИМИ категоріями і шукати для гнобленої нації рятунку у відновленню власної суверенності, в будові "своєї хати", в якій тільки й може перебувати "своя правда", а не в шкідливих намаганнях допомогти в'язничникові

Там же мусив навчитися Шевченко розріжнати виразно як СКРЕМІ ВОРОМ СОБІ НАРОДИ москвиної, поляків і українців та розуміти, що політику ведуть НАРОДИ очолювані урядом, а не самі уряди!

Польське повстання 1830 року спричинило переїзд як пана так і самого Шевченка до Петербурга де випадкова зустріч з мистцем Сашенком та уперті заходи останнього довели до того, що Шевченка викуплено з кріпацтва і він міг почати вчитися в Академії Мистецтв. Завдяки Сашенкові познайомився Шевченко з Гребінкою, а це знова дозволило його до зазнання з творами українського письменства.

Безперечно, що до того як почав Шевченко вчачати до Академії, він познайомився з творами таких московських авторів, як Пушкін чи Жуковський та з деякими творами польськими. Ставши вільним Шевченко кидаеться гарячкою здобувати всебічну освіту й ряд літ вперто працює в цьому напрямку. В тому ж періоді знайомиться він, між іншим, з Пушкіновою "Полтавою" в перекладі Гребінки / і безперечно в оригіналі / , а також з "Історією Русов" та Бантиша-Каменського "Історієй Малої Росії", що були тоді основним джерелом відомостей про минуле України. І ось тут вперше на допомогу геніальній інтуїції поета прийшли погляди, які виробилися в нього протягом віленсько-варшавського періоду. Нічим іншим не можна пояснити того факту, що ні захоплення Гребінкою творами Пушкіна, з окрема "Полтавою" ні погляди "Історії Русов" - НЕ ТІЛЬКИ НЕ ВПЛИНУЛИ НА ШЕВЧЕНКА, АЛЕ ВІН ВІДРАЗУ ЗАНЯВ ПРОТИЛЕЖНЕ СТАНОВИЩЕ В ОШІЦІ ПОДІЙ І ПОСТАТЕЙ НАШОГО МІНУЛОГО, становище українця, а не українофіла.

Саме тому, навіть на окупованій Україні москвиною та їхні підлабузники досі, не зважаючи на всі зусилля, не знайшли жодних конкретних доказів впливу Пушкіна на Шевченка чи симпатії останнього до того співця московсь-

кого імперіалізму.

На еміграції ж лише Л. Білецький , у редактованому ним чотирьохтомовому "академічному" виданні творів Шевченка, відважився написати немов "великий вплив на формування ПАТРІОТИЧНОЇ свідомості Шевченка" мали і Пушкін та Лермонтов, додаючи до того один "доказ", який ... доводить і так відому річ, що Шевченко читав Пушкіна і, НЕ ЗГОДУЮЧИСЯ з иого "Мідним Вершником", включив до свого "Сну" відомий епізод біля пам'тника тому "хто розпинав нашу Україну".

Вже наскрий 24 років підпадає Шевченко під систематичне діяння московської освіти, слухаючи лекції в Академії та читаючи книжки, але ще не могло переробити Шевченка . Закінчує Шевченко високошкільну освіту в Академії з відзначенням.^{x/} Слухав він там лекції з зоології, фізики, фізіології та анатомії, а також всесвітньої історії й історії мистецтв. Опанував він крім своєї ще три мови: польську, московську і французьку. Шкавився рівнощ фільософією, політичною економією та знайомий був з думками соціалістів-утопістів.

Що до знайомості з творами світового красного письменства то Шевченко з певністю переважав під цим оглядом не одного сучасного "магістра" чи "доктора"! Додалеко не повного списка авторів, з творами яких був знайомий Шевченко, належать: Гомер, Віргілій, Горатій, Овідій, Данте, Мільтон, Серантес, Шекспір, Корнель, Камоенс , Осіян, Мольєр, Вольтер, Гете, Шіллер, Вальтер-Скотт, Беранже, Гюго, Гофман , Жорж Занд, Новаліс , а також визначніші московські і польські автори.

Таким чином Шевченко перевищав на багато своїх земляків-письменників свою національно-політичною свідомістю, своїм знанням життя, відсутністю будь-якого московофільства, розумом і звичайно своїм поетичним генієм, не стоячи нижче від попередників своєю освітою. Він був чи не перший освічений УКРАЇНЕЦЬ, а не "українофіл" : Але саме тому яким же самотним він був, не лише серед чужинців, але й серед освічених українців! За те він не переживає періоду "учеництва", наслідування попередників на полі літератури. В творах Шевченка не лишалося будь-яких слідів впливу травестії Котляревського чи його наступників. Твори Шевченка, що "плебея" і кріпака з походження , ВИРДИЛИСЯ своїм АРИСТОКАРТИЗМОМ ДУХА і були вільні власне від тих кульгарних образів і висловів, якими захоплювалися ПЛЕБЕЙСЬКІ ДУШІ українофілів "шляхецького" походження!

Але Шевченко, як про це свідчать кілька поезій присвячених старійшим українським авторам, був добре знайомий з творчістю своїх попередників, і власне вона певно змініла його бажання писати українською народнью мовою, а не мовою Сковороди. У 1838 році так він оцінював значення творчості Котляревського:

"Будеш батьку, панувати,
Поки живуть люди:
Поки сонце з неба сяє,
Тебе не забудуть".

Гребінці присвятив Шевченко свого "Перебендю" і звернувся дужим сильою почування і прегарним формою , віршом "До Основяненка". Авторові "Українських мальодій" - Н. Маркевичу, що пізніше видав пятитомову "Історію Малоросії" , рівнощ присвятив поет вірша. Шевченко отже читав твори тих авторів, але не підпадав під їх вплив, бо стояли вони під оглядом національної свідомості, далеко позаду. Можна говорити про спільність мотивів взятих з народнью поезії, навіть про вплив де-яких окремих образів хоч би поезій Маркевича, що запліднини уяву Шевченка спричинили появу тих чи інших творів, але не про наслідування. Надомісъ напр. хоч би Гребінка, лишив нам твори на яких виразно позначився вплив поезій Тараса Шевченка.

Початок поетичної творчості Шевченка припадає на добу розцвіту роман-

^{x/} Незадовго перед смертью одержав Шевченко ступінь АКАДЕМІКА.

тизму в літературі, зокрема захоплення баллядою ^{x/} як поетичною формою, а також народними переказами. З творів Шевченка до баляд слід зарахувати: "Причинну", "Тополю", "Утоплену", "Русалку", але ні одна з них не має жодних слідів впливу якогось іншого конкретного автора, хоча подібні теми в формі баляд опрацювали, як західні автори / згадати хоч би "Уніку" / так і Мішкевич / "Світезянка" /, Пушкін / "Русалка" /, Гоголь / "Маиська ніч" / Гре-бінка / уривок з "Богдана" / та інш.

На час творчості Шевченка припадають часи коли в літературі ще живі були впливи Шатобріяна / спізнений відгомін у Пушкінових "Шиганах" / і Гельдерліна, місці були впливи Новаліса, Гофмана / вплив на такі твори Гоголя, як "Ніс", "Портрет" /, Кляйста, Мюссе, Шіллера / блідою тінню "Розбійників" Шіллера і "Дубровський" Пушкіна /, Байрона / "Багатій Онегін" - наслідування "Чайльд Гарольда", як зрештою й ряд творів Лермонтова та того ж Пушкіна /, Гете, Гюго / "Капітанська дочка" Пушкіна є властиво перерібкою "Бугаргала" Гюго /.

Тарас Шевченко безперечно також підпав загальному впливові романтизму, але, як побачимо далі, не був під впливом ні одного з романтиків, не виключаючи такого "божка" тодішньої літератури, як Байрон.

Навіть пишучи свого "Перебендю" Шевченко, хоча й підкреслює, як і всі романтики-баїоністи, самітність поета, яка є наслідком його вищоти над загалом і говорить про втечу на лоно природи чи в царство спогадів про славне минуле, як єдину "роздраду", проте і тут дає Шевченко своє, цілком відмінне трактування теми.

В ряді своїх поезій виявив Шевченко, як прийнято у нас за шаблоном казати "романтичне" захоплення "козаччиною", але й воно було ЦІЛКОМ ВІДМІННИМ від захоплення попередників і сучасників Шевченка і питанням є чи взагалі можна говорити про "романтичну ідеалізацію" минулого Шевченком / ми не маємо на увазі "критеріїв" наших заражених "соціалістичним розумінням історії" демократів і соціалістів, які вважають "ідеалізованою" всяку історію, яка не є ДБАЛІВИМ ПІДБОРОМ САМИХ ЛІШЕ ТИХ МОМЕНТІВ, ЯКІ МОГУТЬ СВІДЧИТИ про "клясовоу експлоатацію", "боротьбу класів" і т. п./

Котляревський, Гребінка, Метлинський та інші захоплювалися "декоративним" боком козаччини / "бунчуки", "жупани", "оселедці" і т. д. / та, як пише "Історія Русов" "чих почті безпрімерної атвагої", воліючи при тому спинятися тільки на тих проявах тої відваги, які пішли на користь лютому ворогові України - Московщині. На перебування ж в складі ворожої держави одні з засгереженнями, другі - без жодних, в засаді ГОДЯТЬСЯ. "Є в нас віра, в бусурмен?" / Метлинський / і тому Гребінка з захопленням вкладає в уста Богдана такі ганебні слова: "В єдинокровной нам Москвѣ растъют, цветъют і мошно і красіво... родних царей святое поколеніе... У ног царя московскаго сложу мої гетьманскіе клейноди і счастіє прямое укажу Українс із родов у роди".

Автор "Історії Русов" захоплюється майже виключно тими гетьманами, що тримали з Москвою коштом власного народу, підкреслює хоробрість навіть "грубих / неотесаних / козаків", але в темних барвах малює тих, що зброй-

x/ У Провансі, а згодом і в інших країнах так звали пісні, дуже популярні за доби середньовіччя; за доби романтизму - назва лірично-епічних віршованих оповідань в дусі народної поезії, в якому фантастичне і казкове переплітається з реальним.

но боронили від Московщини державних прав України, звучи війська Дорошенка - "великої разбийнічої шайкої", козаків Мазепи - "зрадниками", а самому гетьманові приписуючи "адську злобу" і "замисел гнусний" / підлій /.

Для польських романтиків української школи були гідною подиву екзотичною героїкою те, що служило в їх творах Польщі, каштом власного народу; для московських і українофільських романтиків - те, що служило Московщині і ні одні ні другі НЕ ЗАХОПЛЮВАЛИСЯ тим, що СЛУЖИЛО ТІЛЬКИ Україні! Рилевсь тому зробив героєм Войнаровського - що всупереч історичній правді і навіть правдоподібності, зробив з нього ворога НЕ МОСКОВШИНИ / "Росії" / ТІЛЬКИ АБСОЛЮТНОЇ МОНАРХІЇ, ЯК ФОРМИ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ. Одні й другі пропагували свої антиукраїнські ідеї, втілені в "романтичні" барвні постаті козаків, яких роля в їхніх творах мало ріжнилася від ролі Тараса - козачка в панському передпокоЯ. Самозрозуміло ніхто з цих романтиків не бажав собі повороту справжньої, а не "декоративної", козаччини, "сумував" же / це також було ознакою романтика/ за вигаданими "декоративними" постатями. Маркович сумує за зовсім іншою ніж Шевченко "вольнотою" і за тим, що "Гетьманшина нет, Хмельницькаво нет, а с нім і счастья давніх тех лет", але цей сум міцно повязаний з переконанням "Уж нет і НЕ БУДЕТ в Україні Гетьмана... СХОРОНІЛ УКРАИНУ ми в ГРОБЕ БОГДАНА". Шастя ж те, про яке він пише, зводилося ось до чого: "Бивало ми врагов гонім по степях... весело тогда нам было, сердце ЛІШ ВАЙНОЮ ІЛО... булава, бунчуки... усачі козакі... Ви сокрились, сокрилісь блаженние годи!... Там билі козачьі в лесах курені, в РАЗСКАЗАХ О БІТВАХ КАТЛІСЬ ЇХ ДНІ, сверкалі іх коп'я і зблі звучалі, кости по ночам у шатров іх пилалі" / Маркович /.

Шевченко НІКОЛИ не малював ТАКИМ минулого України і НІКОЛИ не захоплювався, ані "війною для війни", ані "червоними жупанами", "бунчуками" "гетьманами". Для Шевченка і жупани і бунчуки і булава були лише або РЕАЛІСТИЧНОЮ ПОДРОБИЦЕЮ, або СИМВОЛОМ часів коли українці "ВМІЛИ ПАНУВАТИ" - це б то вести власну суверенну політику!

Однак навіть у своїх перших творах Шевченко не уявляє тих часів, як "блаженних" років, тільки пише:

"Було колись - в Україні
ЛІХО ПАНУВАЛО,
ЖУРБА в шинку мед-горілку
Поставцем кружала"...

але тому, що тоді ми ще мали зброю в руках і ТВОРИЛИ історію, після наведених слів зараз же пише:

"Було колись ДОБРЕ жити
На ТІї Україні".

/ "Іван Підкова" /

У "Тарасовій ночі" знова Шевченко підкреслює:

"Було колись - ПАНУВАЛИ"...

хоча й тоді "москали, орда, ляхи бились з козаками".

Про що боротьбу ніколи Шевченко не думає так, як хотіли б щоб він думав, наші москофіли й москвіни - це б то в плоші соціальній, тільки "ПАНАМИ" тільки з ПОЛЯКАМИ / "Обізвався ПАН Трасило, а годі журиться, а ходім "а тимчасом пишними рядами виступають отамани, сотники з ПАНАМИ і гетьмани лігійний момент є на другому пляні, його щойно ксьондз висуває і загострює, кажучи: "заріж і їх, вони католики". І в 1848 році з захопленням описує Шевченко вибори гетьмана, а гетьман зве козаків "панове-молодці" та говорить що треба не "на панів", тільки "на ляха водити"!

Це - не є жодна "ідеалізація" лише правда, бо в козацькій Україні перед правом були рівні й прості козаки і полковники.

Не ідеалізує Шевченко рівно ж і своїх героїв, так, напр. подає він в "Гайдамаках" таку, далеку від всякої "ідеалізації", подробиши: гайдамаки "наїшли льохи, СКАРБ ЗАБРАЛИ, у ЛЯХІВ КИШЕНІ ПОТРУСИЛИ, та й потягли..." Не ідеалізує Шевченко і війн, вказуючи на "прозаїчну" причину: "Треба крові, брата крові, бо ЗАЗДРО, що в брата є В КОМЕРІ І НА ДВОРІ І ВЕСЕЛО В ХАТИ". Але далекий Шевченко і від облудного "пашифізму" бо, хоча він свідомий що діяється під час воїн і у нас такі страхіття, від яких навіть місяцю ляжно, хоча "бачив він і Рось і Альту і Сену", але він розуміє: "Так БУЛО І В ТРОЇ, ТАК І БУДЕ". Тому ж, що мова йде в "Гайдамаках" про людей, які можуть широ підписатися під словами Гонти, звернутими до синів:

"На ту УКРАЇНУ подивіться
ВИ ЗА НЕЇ

І Я ЗА НЕЇ ГИNU".

Шевченко каже: "Сумно, страшно, а згадаю - СЕРЦЕ УСМІХНЕТЬСЯ".

Війна отже не "романтична" розвага, тільки щось страшне, але неухильне і гідне пошани коли вона ведеться во ім'я святої любові до гнобленої Батьківщини.

Як же все далеке від тої "ідеалізації козаччини", яка була властива "нашим" українофілам, автору "Історії Русов" та авторам різних історій "Малоросії"! З тої "ідеалізації" слушно глузував Шевченко в своєму "Посланні", іронічно повторюючи коротко декламацію тих "ідеалізаторів": "А історія? - ПОЕМА вольного народу.... У нас воля виростала, Дніпром умивалась, у голови гори слала, степом укривалась". Далі ж з гірким жалем каже, що СAME ТІ "Брути і Коклеси" ІДЕАЛІЗATORІВ КОЗАЧЧИНІ - властиво "Раби, підніжки, грязь Москви, Варшавське сміття". Пригадавши собі кого вихвалала "Історія Русов" і всілякі "Історії Малоросії", зрозуміємо гірку правду тих слів, бо тих гетьманів і героїв козацької України, яких шанував Шевченко, яких повинен шанувати кожний українець - вони ганили! Шевченко згадує з любовю "СЛАВНОГО Дорашенка". У 1847 році з захопленням пише "линуть ПРЕСЛАВНІ компанії" в свою Україну" / ті самі, яких зневажливо згадує "Історія Русов"/ Уважає Шевченко навіть столицю гетьмана Мазепи - Батурина "славним"! Лас ж Шевченко СAME ТІХ кого хвалили тамті: "ДУРНОГО Самойловича", Скоропадського/ "нашадок гетьмана ДУРНОГО"/ та ще... Богдана Хмельницького, бо Шевченко повірив "знанню" істориків і поетам українським, які ЗРОБИЛИ з гетьмана Богдана, ВСУПЕРЕЧ ПРАВДІ, прихильника сокому з Московщиною!

З сказаного ясним є, що НЕ МОЖЕ БУТИ і МОВИ не тільки про "ідеалізацію" українського минулого поетом, але й ПРО БУДЬ ЯКИЙ ВПЛИВ на Шевченка чи то "Історії Русов" чи українофільських "ідеалізаторів". Нарешті, тамті "ідеалізатори" гарненько собі справляли поминки на "удекорованих" могилах і в думці не маючи воскресіння, а Шевченко, навіть коли згадував про могили й повторював вперто, що минуле "не вернеться" / "Не вернеться, на віки пропала", "Не вернеться СПОДІВАНЕ", не БЕРНЕТЬСЯ ВОЛЯ, не вернеться козаччина, не встануть гетьмани, не покриють Україну червоні жупани" / то ТІЛЬКИ на те, щоб викликати ДУХ ПРОТЕСТУ у у "обідраної України" і бажання ЧИНОМ ПЕРЕКРЕСЛИТИ сте вперте, провокуюче "не"! Що тільки так думав Шевченко, доводить те, що він в ряді тих заперечень, заперечив також можливість щоб вернулася "ВОЛЯ", в якої здобуття він ціле життя палко вірив Тому ж він тут же кидав москвицям погрозливі слова: " Смійся лютий враже та не дуже!"

Цю глибоку віру в поворот нашої державної незалежності, волі України доводять також слова вложенні в уста одного з похованіх у "могилі" козаків:

"...Оце ВОЛЯ СПІТЬ.

Лягла вона СЛАВНО, лягла вона ВКУПІ

З НАМИ КОЗАКАМИ...

УСІ МИ ОДНАКО ЗА ВОЛЮ ЛЯГЛИ

УСІ МИ І ВСТАНЕМ".

Ці слова написані в 1850 році це б то тоді коли на думку наших критиків

Шевченко вже давно "вилікувався" від "ідеалізації минулого".

Для Шевченка "могили" - це голос традиції нашої боротьби ЗА НЕЗАЛЕЖНІСТЬ І САМОСТІННІСТЬ УКРАЇНИ з ворогами її, традиції небезпечної для Московщини / і тому "Орел чорний" який був тоді державним московським гербом, над ними "сторожем літає"/, а "червоні жупани" "булава", "гетьмані" - ЦЕ ТІЛЬКИ СИМВОЛИ ДЕРЖАВНОСТИ, символи незабутніх часів коли "в Україні ревіли гармати", ВЛАСНІ гармати, а "запорожці" - творці козацької державності "ВІЛІ ПАНУВАТИ"!

Пишучи про це все Шевченко, свідомий, що він здається усім "українофілам" "кородивим", це б то придуруватим, бо він ОДИН З ІНТЕЛІГЕНТІВ мріє про ВІДНОВЛЕННЯ своєї державности, мріє, що "Чигирин" - столиця козацької України, зннову оживе. Інші - не вірять, бо у них після Полтавської катастрофи в умовах рабства "в болоті, в калюжі" серце "прогнило" і в "дупло", що повстало після того в серці, заповзли московські "гадюки". Шевченко вірить /"Чигирин"/, що його "ширі сльози" не проляться на марне, а перетворяться в справедливий гнів, у "ної обоядні" / гострі з обох боків/, що вістрям ненависті до чужинців і зрадників "розпанахають", розріжуть хворе /"трудне"/ і "гниле" серце і наложить в нього знову "живої, козацької тії крові, ЧИСТОЇ, СВЯТОЇ". Тільки тоді, після ДУХОВОГО ОНОВЛЕННЯ українця, відродження бойового духа і пекучої зневиснти до окупантів згинуть "ворога діти", згинуть у боротьбі наступні покоління гнобителів України і "встане" для українського народу "правда на сім світі".

Отже любов до державного минулого України, якого Шевченко не ідеалізував, алеуважав стократ кращим за неволю до його творців і оборонців-казаків, провадять Шевченка до ідей відродження нації і НАЦІОНАЛЬНОЇ РЕВОЛЮЦІЇ. Таким чином ясним є, що любов Шевченка до минулого України, до козацтва і козацької України, не має нічого спільногого ані з поглядами "ідеалізаторів козацтва" ані з поглядами автора "Історії Русов". Вплив остатнього твору зводився до "впливу" що нагадує вплив "таблиць льогаритмів" / з надмірною кількістю помилок!/ на математика який ними користується не маючи інших. Шевченко з тих усіх "історій" брав "історичні факти" / які часто були фальшивими!/, але насвітлював їх протилежно джерелам, по своєму, по українські!

Та сучасники Шевченка, обмосковлені, з "гадюками" в "дуплистому" гнилому серці - не розуміли поглядів Шевченка й тому не раз ототожнювали їх з власними, знова ж їх нашадки - /"народники" та соціалісти/ - не хотіли бачити, або також не бачили усієї ріжници між поглядами Шевченка і його попередників та сучасників.

Тому напр. Єфремов в своїй "Історії українського письменства" пише, що до книжок, які наче б то "поклали підвалини світогляду" поета належить "Історія Русов", "сліди якої знаходимо мало не в кожній історичній поемі молодого Шевченка". Самі ж барвисті малюнки історичні наче б то "відзначаються сумовитим жалем за славним минулым України" і та "сумовита струна жалю" наче б то патроху переходить у "СУЧАСНИЙ" ^X вже протест" бо мовляв "Шевченко ЗНАЄ, ШО МИНУЛЕ НЕ ВЕРНЕТЬСЯ" і він мовляв переходить до "ГРОМАДЯНСЬКОЇ / а не національної Р.М./ поезії, до якої зачисляє Єфремов і... "Чигирин"! Цей перехід наче б стався під впливом братчиків які "не одно досі темне питання освітили Шевченкові". Нарешті, мовляв,

"поет переглянув свої попередні погляди і багато де-чого ПООДМІНЯВ у них. Тепер він переконався, що наша ... історія... поруч зразків високих діл і чимало темного і ганебного показує, що багато з національних героїв не що інше, як

"Раби, підніжки, грязь Москви,
Варшавське сміття".

Навівши ці остатні слова Єфремова, слід нагадати, що ніколи Шевченко неуважав "рабів Москви" чи "Варшави" - "національними героями", такими їх уважали всі "ідеалізатори" починаючи з "Історії Русов". Шевченко ж вже в 1843 р.

^{x/} спрямований проти режиму.

лає гетьмана Богдана за Переяслав, а згадує з признатним і пошанов гетьмана Мазепу два роки, Дорошенка ж три роки ПІСЛЯ НАПИСАННЯ СЛІВ заштованих Ефремовим!

Так на думку Ефремова Шевченко доходить до того, що "рішуче РВЕ з ОБЛУДНИМИ фантомами КОЛИШЬОГО" і "здіймає бунт проти соціального укладу, проти державних форм, проти релігійних установ - проти самого Бога, що нікож потурає на кривди". Він стає готовим "душу свою положити за рідний КРАЙ і за "меншого брата" і він починає "з непримиреною зневистю" виступати проти ... кріпацтва. Зазначує далі Ефремов, що Шевченко боровся також і "за політичну волю" проти "ЛАДУ царсько-самодержавного". Боротися, мовляв, мал Ефремов Шевченка "шукачем правди" / за часів Ефремова ще було модним в московській літературі писання про "шукання правди"/ і та правда має прийті, згідно з Ефремовим, "не грізною карателькою з мечем у руці, а лагідною істотою з масличною гілкою всепрошення" і тим "всепрошенням" помститися на катак! Як бачимо з наведеного, Ефремов змалював нам Шевченка такого, якії міг би бути ідеалом для Ефремова, міг би бути "пророком безкровної революції" Керенського, який не почував найменшої ненависті до москвинів, який не збирався, боротися за національне визволення, за відновлення української державности, тільки за зміну політичного і соціального ладу, та й ту боротьбу мав наче б то провадити "словом", а закінчити "з масличною гілкою всепрошення"!

Інший історик укр. літератури - Дорошкевич, що писав уже за часів більшевицько-московської окупації, малює Шевченка де-шо іншим. Він запевняє, що Шевченкові довелося зазнати багато лиха від "російського ЦАРАТУ й від УКРАЇНСЬКОГО панського суспільства". Тому мовляв "дoba романтичного настрою" закінчилася в 1843 році.^{x/} і почалася доба революційно-соціалістичного світогляду".

Далі говориться про "органічну зневисть до панства", про знайомість з російськими соціалістами-фурбристами. Щоб відвернути увагу від виразної зневисті Шевченка до москвинів, трактує Дорошкевич поему "Катерина", як таку в якій говориться про "нешасливе життя покритки зневаженої паном"/!/ Початково, пише Дорошкевич, вправді поет захоплюється українською козаччиною і "в йому переважає романтичне захоплення зовнішніми рисами /"червоні жупани", "бунчуки", "гетьмани"/. у "Гайдамаках" мовляв Шевченко вже заступає, як "ідеольог спролетарізованого і збіднілого селянства", а де-яка захоплення кривавими сценами " мовляв пояснюється "літературною манірою" та особистими "кривдами "від панів". Далі, мовляв, Шевченко усвідомлюється "у товаристві таких освічених і розумних людей якими були братчики" і стає ворогом "московського царату" і так займає перше місце "серед українських і РОСІЙСКИХ письменників", що боролися з режимом. Дорошенка і Мазепу наче б то Шевченко також малює борцями тільки проти царату. Має Шевченко до того ще прагнути в першій мірі революції "проти "своїх" українських панів" і "оцінюючи соціальне значення технічних удосконалень", Шевченко "у МІСТІ бачить джерело для соціального визволення".

^{x/} У дійсності після 1843 року Шевченко написав ряд творів у яких з таким же захопленням як і раніше згадує наших гетьманів і козацтво. Написав він на ту тему не менше ніж до 1843 року бо аж понад 900 рядків і при кінці свого творчого шляху з однаковим пістетом ставився до світливих постатей минулого і однаково вороже до "героїв Переяслава" до всіх тих, що всяку спробу визволитися з московського ярма хочуть паралізувати актом добровільного вложення того ж ярма лише гарно прикрашеного бряцальцями і фальшивими діамантами федералізму.

Так, як бачимо у Дорожевича став поет апостолом провідної ролі міста та "диктатури пролетаріату". Простійше висловив цю думку Сосюра, словами:

"Кали б Шевченко жив тепер

Він був би членом Ве-Ка-Пе"

Самозрозуміло, що й автор шкільного підручника історії українського письменництва - Радзикевич, спромігся тільки дати незграбну компіляцію на-ведених і подібних поглядів. Ось кілька цитат з останнього / Мінхен, 1947 р./ видання того підручника: "Спираючись на різних літературних творах і на таких історичних джерелах, як "Історія Русів", як історичні праці Бантиш-Каменського, Миколи Маркевича, крізь рожеве скло романтичного захоплення дивиться поет у найранійшій добі своєї поетичної творчості на час буйного козацького життя, сміливих воєнних козацьких походів, тужив за великими постатями українських гетьманів".

"Згодом, НА ОСНОВІ ГЛИБІХ ІСТОРИЧНИХ СТУДІЙ поглянув інакше на минулину України, ПОБАЧИВ там і промахи та ТЕМНІ сторінки. Тоді висловив не-одне гірке слово правди українським гетьманам і часто докоряв Хмельницькому за те, що Україну віддав москалям", / школа, що не названі ті "глибокі, історичні студії"! /

"Понурі, грізні малюнки ... гравіх, жахливих страхіть / напр. вбивство Гонтою дітей / намагавс... поет змагається ідилічними сценами любови..."

"Найбільшу вагу для українського НАЦІОНАЛЬНОГО життя мають ті поеми Шевченка, в яких він вогненним словом обрушився проти кривдників народу, проти панів, царів тиранів "розпинателів народних".

"Свого ворожого наставлення до царату поет не змінив".

Очевидно ні словом не згадується про відношення Шевченка до Московщини і москвинів, а "Катерину" "пояснив" Радзикевич, побиваючи рекорд, так: "у "Катерині" дав поет понурий малюнок бездолля українських дівчат, яких красу, молодість ЗДНАПАШАЛИ РІЖНІ ВІТРОГОНИ, ПРОІДИСВІТИ. Катерина, яку ЗНЕСЛА ВІВ російський офіціер, мусіла покинути батьківський дім"...

Так зясувавши "Катерину", як долю дівчини, яку згвалтував "пройдисвіт", що випадково оказалася "російським офіцером", автор тих слів закінчує словами: "вишо ідейну стійність ... має друга побутова поема "Наймичка".

Щоб фальшива літературна сильветка Шевченка виглядала більш імовірно, нині ще додають вигадки про захоплення Шевченка московськими письменниками і прихильність до всього московського / крім, звичайно, царату / та "двоомність".

Тимчасом Шевченкова спадщина не дає підстав до таких пояснень.

Уже в початках своєї творчості, Шевченко, у своїй "Катерині" висловив таку її основну ідею:

"Кохайтесь, чорнобриві
Та не з москалями,
БО МОСКАЛІ - ЧУЖІ ЛЮДИ
Роблять лихо з вами"

Лише той хто хоче приховати цю думку Шевченка, не хотів помітити, ані слів "піде В СВОЮ МОСКОВЩИНУ", , ані неоднократне припущення Катерини, що зрадливий москвин "уже в своїй Московщині", ані, що батько посилає її "в "Московщину", ані, як вона "розпитуючи вілях НА МОСКОВЩИНУ", йде на північ, через Бровари, прямуючи на Москву, ані ~~важить~~ вдруге повторених слів поета, що "МОСКАЛІ ЧУЖІ ЛЮДИ", сміються над вами"! - тільки помітив, що в кінці твору той "москаль", який звів Катерину і став на війні "старшим" їхав "берлином, шестернею" і що цей "пан" їдучи з жінкою й родиною, відштовхнув ще раз свого малого синка, який тоді вже став повожатим при кобзарі.

У цілому творі говориться безліч разів / це є ОСНОВНИМ мотивом / про те, що "МОСКАЛІ- ЧУЖІ ЛЮДИ" і лише при кінці Шевченко ще раз поставив віч

на віч заможного і жонатого москвина з покиненою дитиною, щоб підмресьлити, що москвин не був бідним і міг подбати про дитину і про Катрю, та був москалем, а у цілому московському відділі не зналися однієї людини, яка б бодай висловила якесь співчуття нещасній! Вони минали глузуччи, бо "москалям БАЙДУЖЕ"! Вони лише СМІЯЛИСЯ з Катерини Й ОДОБРЮВАЛИ вчинок москаля. А ті вояки не були жодними "панами"!

В цілому ряді інших творів Шевченко виразно підмресьлює ворожість до московського народу і всього московського. У своєму "Великому Лъсі" Шевченко вкладає НАИЗЛІШІ ВОРОНІ слова "І я лята, а все таки

Того не зумію

Шо МОСКАЛІ в Україні

З козаками дікть".

/ сказано ясно "москалі", а не "царі" чи "воєводи"./

Ця зненависть помітна навіть у його "Щоденнику" писаному, імовірно, на "експорт" з наміром ПРИХОДТИ свої УКРАЇНСЬКІ погляди і почування.

Коли ми вже торкнулися відношення Шевченка до всього московського то мусимо сказати кілька слів про ставлення Шевченка до вживання української мови українцями в листу свіні між собою і як мови своїх творів. Отже Шевченко РІШУЧЕ І ЗАВІДИ, до кінця свого життя ОСУДЮВАВ вживання українцями московської мови.

Вже в 1839 році в листі до М. Шевченка читаємо: "та напиши до мене ТАК, ЯК Я ДО ТЕБЕ ПІШУ, не по московському, а по нашому, бо мені так вже остоғидли москалі"...

"Ще раз прошу, напиши мені письмо та по своему, а не по московському".
У році 1840 в листі до його ж:
"я твого листа не второпаю, чорт знає по якому ти його скомпонував, ні по на-
шому ні по московському... а я ж тебе просив щоб ти писав по своему, щоб я
хоч з твоїм письмом побалакав НА ЧУЖІй стороні язиком ЛЮДСЬКИМ!"

2/III 1840 пише до М. Шевченка: "кажи Федорці, нехай до мене пише,
ТА ТІЛЬКИ НЕ ПО МОСКОВСЬКИ, А ТО Й ЧИТАТИ НЕ БУДУ"

Чи ж погляди Шевченка змінилися? - Ні!

У 1859 році пише він до свого приятеля отам. Я. Кухаренка: "Мабуть ти давно в землях християнських не бував і доброї мови християнської не чував, що звеш мене "закадишим" / другом! Чи ж чути було коли небудь між християнами таке бридке, паскудне слово? Мабуть ти, батьку, забув нашу хри-
стіянську мову і до щенту побусурменився".

У 1859 році в листі до Хропала так висловлюється про свого видавця "А "іздатель" - карапаська душа!"

У 1860 в листі до В. Шевченка:

"Шкода, що твої хлопці написали до мене ЧОРТ ЗНА ПО ЯКОМУ, вони хочби у Присі училися писати ПО ЛЮДСЬКОМУ!"

Як бачимо, Шевченко був ПРОТИ вживання в листах московської мови. Як він цим відріжнявся від загалу сучасників і нащадків ми собі усвідомимо тільки тоді, коли нагадаємо собі, що напр. "українець" - М. Драгоманов писав до широї українки Олени Пчілки / сестри / ще в 1890 році листи ПО МОСКОВСЬКИ!

Вже таке негативне ставлення Шевченка до вживання московської мови в приватному життю дозволяє пропускати, що рівно ж осужував поет і вживання московської мови, як мови творчості. Що так воно й було бачимо з таких слів самого Шевченка:

"На москалів не вважайте - нехай вони собі пишуть по своєму, а ми по
своєму; у них народ і слово і у нас народ і слово. А чиє краще - нехай судять
люді. Вони здаються на Гоголя, що він пише не по своєму, а по московському,

х/ московське слово, по нашему "ширим". Шевченко тут від освіченої лицінні
домагається чистоти української мови і закидає обмосковлення.

або на Вальтера Скотта. Гоголь виріс в Ніжині, а не в Малоросії й СВОГО ЯЗИКА НЕ ЗНАВ, а Вальтер Скотт в Единбурзі, а не в Шотляндії / це б то в де-націоналізованих містах - Р.З./, а може і ще було що-небудь, що ВОНИ СЕБЕ ВІДШУРАЛИСЯ". Ці слова написані в 1847 році показують, що Шевченко не тільки стояв за писання українською, а не московською мовою але Й ВИСУВАВ ЗАВДАННЯ ТВОРЕННЯ ВЛАСНОЇ, УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ, такої, яка могла б змагатися з московською.

Виникає однак питання : чому ж сам Шевченко в 1842 і 1842 роках написав три невеличкі твори мовою московською? Відповідь на це самого Шевченка стане переконуючою коли ми усвідомимо собі усю брехливість вигадок ширених московіфілами про віднашенння московської критики до Шевченка , пригадавши ДІЙСНЕ ЙУ наставлення.

Московські брехуни і підбрехачи пишуть: "Шевченко НЕНАВІДІВ УКРАЇНСЬКИХ ПАНІВ-ЛІБЕРАЛІВ, НАЦІОНАЛІСТІВ, які намагалися відірвати геніяльного поета від передових людей РОСІЙСЬКОГО народу ^{X/}... ЯКІ БАЧИЛИ В ШЕВЧЕНКОВІ ГЕНІЯЛЬНОГО ХУДОЖНИКА". / "академик" Корнійчук / "ІДЕИНА ДРУЖБА Шевченка з великими РОСІЙСЬКИМИ революціонерами-демократами ... викликала ненависть до Шевченка з боку українських НАЦІОНАЛІСТІВ" / "ак". Корнійчук Передмова до творів Шевченка /.

" З усього написаного про Шевченка за 100 років роботи РОСІЙСЬКОЇ критики НАГЛІБІШІ" /"Вісти" ч. 215, 1938, "Шевченко і російська критика"/

Дійсність же була цілком інакшою!

Біограф Шевченка - Чалий, стверджує: "появлені "Кобзаря" в печаті ВСТРЕЧЕНО било РОСІЙСЬКИМ критикамі єДІНОДУШНИМ ГЛУМЛЕНІСМ" ..

У О. Кониського читаемо "... критика російська зустріла його глуванням, глумом з української мови і народу. Так само російська критика вітала ... наше слово в творах Котляревського, Квітки, а потім і в "Гайдамаках" Шевченка. Поезію Шевченка вони охрестили "штучною", "пустою", мову українську в його творах назвали "уродованім рускаво язику" на хахлацький лад" , або "язиком небивалим, котораво ні одна із всіх возможних Росій, ні велика, ні малая, ні чорная, ні белая, ні красная не могут прізвнатъ за свой".

На чолі той московської НАГІНКИ на Шевченка стояв божок "демократичної Росії" - відомий московський критик Белінський, який прекрасно розумів усю небезпечність для москвинів відродження України і тому взагалі накинувся на українську літературу. Й український рух, щоб залякати українців і глумом змусити їх до мовчанки.

Ось що писав Белінський:

"Що ж касається до малоросіян, то СМЕШНО ДУМАТЬ , щтоби із ix, впрочем прекрасной народной поезії могло тепер що нібудь развітса... ЛІТЕРАТУРНИМ язиком МАЛОРОСІЯН должен бить язик ix образовано общества, ЯЗИК РУССКИИ. ЕСЛИ в Малоросії может яйтса великий поет, то НЕ ІНАЧЕ, как под условием, щтоби он бил РУССКИМ поетом, СИНОМ РОСІЇ, гарячо прінімаючи к сердцу єя інтереси... ПЛЕМЯ может іметь ТОЛЬКО народния пеені... на малоросійскій язик нельзя даже перевесті "Тараса Бульбу" не только "Невскаво Проспекта", не опростонародів ix , так сказатъ , не омужічів ix" / "Русская народ. поезія" Белінський, Твори , ст. 937 /

Той же Белінський писав : "хараша література, которая только і дишет щто простоватостю крестьянскаво : язика і дубоватостю крестьянскаво ума". Стоючи на такому становищі Белінський накинувся на Шевченкових "Гайдамаків", а пізніше надіяв Шевченка такими епітетами як "асьол.", "дурак" і т. д.

x/ Для цитованого МОСКОВСЬКИХ язиків московські ПАНИ-ліберали / Пушкін, Тургенев, Толстой і ін. / - "передові" люди, яких мав би Шевченко любити.

Закидали Шевченкові москвина й те, що він тому тільки пише "мужицькою" мовою, що НЕ ВМІЄ писати по московські.

Зі сказаного бачимо, що твердження п. Корнійчука і йому подібних, на- чеб то "передові люди" московського народу "бачили в Шевченкові геніально- го художника" - є тільки звичайнісінькою брехнею. Відношення ж московсь- кої критики переконує нас у правдивості пласного пояснення Шевченка про при- чини написання тих творів по московські. У листі Шевченка до Квітки, писано- му в 1841 р. читаемо таке: "ЩЕ ПОСИЛАЮ вам КАШАПСЬКІ вірші своєї роботи... Це бачите..." Нікіта Гайдай" ... ще одну майструю, називається "Слепаля"... Ну, ТА ЦУР ІМ, МОСКАЛЯМ... СПАСИБІ ВСІМ ТИМ, ХТО ПИШЕ ПО НАШОМУ". У році ж 1842 пише Шевченко до Кухаренка: "Переписав оце свою "Слепулю" ТАЙ ПЛАЧУ НАД НЕЮ, ЯКИЙ ЦЕ ГРИХ, що ОЦЕ СПОВІДАЮСЯ КАШАПАМ ЧЕРСТВИМ КАШАПСЬКИМ СЛОВОМ... хиба ж я винен, що я уровився не карапом, або не французом". А в листі до Тарнавського, Шевченко пише просто, що ті його твори були "по мос- ковські скомпоновані, щоб НЕ КАЗАЛИ МОСКАЛІ, що Я ІХ ЯЗИКА НЕ ЗНАЮ."

Це остатче твердження поета збігається з підкресленням того ж момен- ту у "Сні" / 1844 р./ де читаемо таке: "Так як же ти, й говорити не юміаш по здашнему? "Ба ні, Говоріть я вмію, та не хочу!". Тих кілька віршів і ма- ли "довести" московській критиці, що Шевченко навіть творити по московському "вміє та не хоче" з причин ПРИНЦИПОВИХ!

Після написання тих віршів поет ПРОТЯГОМ ДЕСЯТИ РОКІВ не написав жодного твору по московські.

Та після десяти років пише Шевченко ряд повістей московською мовою. Тому, що, як показують пізніші листи Шевченка, його відношення ані до мос- ковської мови ані до москвина НЕ ЗМІНИЛОСЯ, лишається єдине пояснення / див. "Чи Шевченко буд "малоросом"? / , а саме, що Шевченко пережив побутви три ро- ки на Україні / 1842-1845 / СТРАШНУ ТРАГЕДІЮ в якій слід шукати пояснення. У ті роки він побачив, що твори, якими він думав запалити український нарід до нової боротьби за державність, селянству - не приступні, а обмосковленим "панам" українського роду "... а панам лукавим НА ЩО ЗДАЛАСЬ КОЗАЦЬКАЯ ВЕЛИКАЯ СЛАВА?" / "Сон" 1847 р./ I тому Шевченко почув себе таким же С... Р- НИМ між інтелігентами на Україні, як і в Московщині! Він мав симпатії в приятелів, але ті приятелі й симпатики, ОТРУБНІ "МОСКОВСЬКОЮ БЛЕКОТОЮ" або розуміли твори Шевченка по своєму, або - не розуміли цілком.

Шевченко, що бачив як польська шляхта стреміла до визволення з-під Москванини, сподіався подібного ж від українських панів.

Після написаного в Петербурзі вірша "Гамалія" пише Шевченко вже на Україні твір, в якому стверджує, що Україну обернули москвина в "на четверо роз- копану, розриту могилу"! Тут виразно згадує поет про "перевертнів"-українців, що поробилися "общеросами", що допомагають "москалеві господарювати" та з матері-України "полатану сорочку здіймати". "Ізняш піше свого "Чигирина" в якому стверджує КОНЕЧНІСТЬ регенерації гниючих з гаддям у серці, нашадків козацької України і волю працювати для оновлення іх духа, за яким прийде від- роження незалежності України. Після того поет пише "Сову" в якій змальована жахлива доля ідови у якої москвина забрали у своє військо единого сина. Далі пише Шевченко "Сон" / "у всякого своя доля"/, скерований проти тих ідей, яким пішли служити наші "перевертні": I/ Ладу, яким "сбдарувала" Мос- ковщина Україну / "латану свитину з каліки здіймають - бо нічим обуть панят недорослих!", під "тином дитина опухлая мре, а мати пшеницю на паншині жне" / 2/ "твердої" деспотичної влади 3/ близку чужої, гнилої імперії, опертої на мілітарній силі муштрованої армії та брократичному апараті, що тримається на льокаях і на перевертнях, які за хабар / "полтіннік" / зроблять що забажаєте і 4/ "маєстату" монархії та монарха з якого, як і никі зі Сталіна робили "тупорилі віршомази", якогось "бога". Тут же в коротких перекомючих

словах виявив , як експлоататорську політику Москвошини, що на українських кістках збудувала свою імперію, так і зайняв недвозначне становище відного сина України, що має не собачу "вірність" / або "всепрошення"/ для ворога, тільки ненависть і проклъон!

Цими творами , написаними на Україні, Шевченко безперечно на бачене довкола реагував пристрастно й ясно, чим провів між собою і "любезними земляками" / в тому й ... "україnofілами"/ВОГНЕННУ МЕЖУ. Тоді відчув ще гостріше , що довкола нього - "пустка"! І тоді / грудень 1844 року / він пише пройняту трагізом і поетичном свою "Пустку". У цьому творі зафіксовані трагічні настрої , що вказують на глибоку кризу, що й пережив Шевченко. В ньому він каже звертаючись до старого приятеля: " ти ВІДЕ серце ЗАПЕЧАТАВ, а я ЩЕ боюся. Боюся ще ОБГОРІЛУ хату руйнувати, боюся ще, мій голубе, СЕРЦЕ ПОХОВАТИ". Ці слова вказують, що "хату" / мрію про відродження України/ - надії на українців - "нашадків прадідів великих" ЗНИШИЛИ , як пожежа роки безпосереднього контакту , зосталися згарнша. Немає тепер КОМУ / самі "перевертні" або люди з "дуплом" замісць серця, і якому причайлися московські "гадюки"/ ВІДКРИТИ своє "серце", свої найтайніші мрії про воскресення України і тому треба б було його "запечатати". Та Шевченко знає, що таке "запечатання" - є рівнозначне з духовною смертю, з "похованням" усього чим живе і жив геній України! Поет борониться від цієї страшної смерті і шукає рятунку в сподіванці, що "може вернутися надія...в НЕКРИТУ ПУСТКУ ЗИМУВАТИ / чекати нової "весни"/ і укриє і нагріє ПОГОРІЛУ ХАТУ, а потім "ВИМЕТЬ І ВИМИБ" від того бруду , який набрася від зустрічей з освіченими, обмосковленими й здеморалізованими верствами України та й знова "засвітить світло", яке умисливить далішу боротьбу за визволення рідного народу з московських кайданів і поет тоді побачить "хоч крізь сон" ясне "сонце правди"! Шевченко мріяв загади, що у відновленій Українській Державі - ЗНИКНЕ "НЕПРАВДА" і засяє сонце УКРАЇНСЬКОУ ПРАВДИ / пригад. " в своїй хаті - СВОЯ ПРАВДА і сила і воля"/.

Але сподіванки ці з огляду на стан України /зосталися там тільки "Людські шашелі. Нянки, дядьки "ОТЕЧЕСТВА" ЧУМОГО/ такі марні, що Шевченко благає, ратуючись перед духовною смертю, у приятеля : "хоч ОДУРИ", "скажи що робити: чи молитись, чи журитись , ЧИ ТІМЯ РОЗБИТИ?" Кілька днів по тому у вірші присвяченому М. Гоголю пише поет, що немає він кому "показати" ті думи, що "роєм з серця вилітають," бо "ВСІ ОГЛУХЛИ, похилились в кайданах - байдуже"! і тобі з гірким жалем запитує поет себе, що з них вродить і з сарказмом сам відповідає "Бурян мабуть, брате"! бо... "НЕ ЗАРЕВУТЬ В УКРАЇНІ ВОЛЬНІ ГАРМАТИ, не заріже батько сина, срібні дитини ЗА ЧЕСТЬ, СЛАВУ, за братство ЗА ВОЛОВКРАЇНИ".

З наведених слів бачимо, що трагедія, яку переживає Шевченко була не, як це здається федералісту - Фремову , наслідком того, що "Шевченко прозрів ... коли став віч на річ із смертельним своїм ворогом... кріпацьким ладом" / хто був кріпаком до 24 років - тому не потрібно "прозрівати" в цьому розумінні/ тільки наслідком ствердження того, що як оборонці кріпацького ладу так і його ідеологічні вороги з української інтелігенції - "оглухи" й НЕ ЧУЮТЬ / як не чув і Фремов !/ закликів його до підготовки НАЦІОНАЛЬНОЇ РЕВОЛЮЦІЇ, бо ... вони ПОГОДИЛИСЯ І ЗЖИЛИСЯ з тими кайданами НАЦІОНАЛЬНОЇ неволі , не бачать , що спрощеним "смертельним ворогом" є не сам "кріпацький лад", тільки Москвщина, московський народ! Поет мріє про ЗБРОЙНЕ повстання , про те щоб "в Україні" зарегли ВОЛЬНІ гармати і про українських патріотів типу Тараса Бульби чи Гонти , які без вагання могли б за зраду України , за її честь, її славу покарати навіть власну дитину. Але тому й почутває Шевченко довкола себе "пустку", що ті "яничари" й перегертні не здатні на щось подібне / не виключаючи й М. Гоголя/, кожний з них свого врагника сина "викохає та й продасть в різниці москалеві"...

Це почуття жахливої самотності серед "прахнуків поганих", "сладників прадідів великих" не покидає Шевченка і пін, майже рік по написанню "Пустки", у "Послані" до "Непольника", нарікає знова на ... "пустку"! Читаемо там: "Думи мої молоді!, ПОНУРІ! діти, і ви мене покинули! ПУСТКУ НАТОПИТИ НЕМА КОМУ"! У самого ж творі знова мова про московські намагання знищити Україну, про те, що "Ляхи були - усе взяли, кров повиливали, а москалі і світ Божий в пута закували".

Протимосковський характер має і містерія "Великий Лъох", який є виступом Шевченка проти самої ідеї будь-якого звязку з Московшиною. Антимосковське ж становище міцно наголошено і в поезії "Суботів". В "Наймичці" не порушує ані соціальних, а ні тим більше національних справ, щоб після того знова вернутися в "Кавказі" до оскаржування московського народу за його загарбницьку політику. Цей твір у нас звикли представляти як "антимонархічний" і "пацифістичний", але він звичайно таким не є. Лише на початку достається московським царям, що очолювали ту московську загарбницьку національну політику але далі вістря повних вбивчого сарказму пояснень московської політики - влучає не царів, тільки загал, тих, що "просвітились"!... Та ще й хочуть других просвітити", , тих "суесловів, лицемірів". Тому й писав Шевченко: "Слава, слава ХОРТАМ і гончим і псарям і нашим батюшкам-царям"! Отже - і звичайним "хортам"! А кінчаючи висловлює жаль, що довелось його другові проплати кров "не за Україну, а за її ката" Серед тих "псарів" і "гончих", як знаємо, не бракувало і таких як напр. О. Пушкін! Тоді, як Шевченко висловлював співчуття народам Кавказу, незважаючи на те, що їхня куля влучила Шевченкового приятеля, Пушкін захоплюється московською "культурною місією" /"просвітити хочем"/ проти "розбойнічих плем'ян", тим що проти них "пад-нялся наш ар'єл двуглавий" і захоплюється диким нищеннем шілих народів, звірством і терором. звертаючись так до "оспіуваного" московського "героя":

"Куда ні мчался ти үразой
Твой ход, КАК ЧОРНАЯ ЗАРАЗА
Губіл, нічожіл племена..."

Пушкін же вигукує істерично "Смірісь Кавказ, ідьот Ермолов" даючи тим доказ, що СМІРНО ЛІШЕ царів, а не ШЛИІ МОСКОВСЬКИЙ НАРІД оскаржувати в гнобленню і нищенню сусідніх народів.

Шевченко це розумів, був тому ворогом москвинів, а співчував усім серцем навіть малим і менш культурним народам, які ставили героїчний спротив загарбницькій Московшині. Під цим оглядом ділила Шевченка ціла безодня від його обмосковлених сучасників і збільшувала "пустку" та настирливо підсувала думку про конечність "серце запечатати". У звязку з тими переживаннями пише Шевченко своє "Послані" до ... "мертвих, живих і ненароджених" українців на всьому світі, це б то для української нації, а в ньому висуває не лише домагання соціальної справедливості і зміцнення національної спільноти, але й щоб українська інтелігенція "вчилася так як треба" й засвоювала "свою мудрість", а не повторювала бездумно і безкритично всього, що підсувакть ЧУМІ "авторитети". Шевченко розумів те чого й нині не розуміють наші освічені люди, а саме, що "гуманістичні науки" не є науками обективними, як напр. математика й іронізує тому з чужих "авторитетів" /"учитель великий!"/ ставлячися до них з суверенним критицизмом. Глузую він і з тих наших "українських патріотів", які "чваняться, що добре ходять у ярмі" / приг. слова Котляревського: "Ось загляни у столицю... та загляни в сенат та кинься по міністрах та тоді й говори чи годяться куди наші!"/ , а тимчасом "гірше ляха" розпинають Україну і калічать духово "просвішакчі современнимі огніми". "Послані" має також виразний національно-патріотичний, антимосковський характер.

Але й "Послані" пролунало в "пустці" без відгуку і змусило Шевченка згадати про гайдамаків, які повставали проти національних ворогів / встали

"на ворога лукавого, на лютого ЛІХА"/ і в своєму "Холодному Ярі" виразно висунути ідею народного національного повстання, яке звернеться не тільки проти москвинів-чужинців а й приплетачів московських та гнобителів нашого селянства, які будучи самі злочинцями "ще й Гонту зневажають"

Завершується згадана серія творів Шевченка , які всі носять антимосковський національно-революційний характер повним пессимізму і трагічної зневіри віршом "Три літа", який підсумовує розчаровання поета і попереджує на три дні написання "Заповіту". Відомий біограф Шевченка, Кониський, писав : "Мабуть Чужинський перемігав час недуги Тараса..." бо немає жодних доказів про будь-яку хворобу, яка попередила б написання "Заповіту", а тимчасом, дивується Кониський "що ж інше, як не тяжка недуга змогла б викликати вірші такого змісту, як "Заповіт"? / Кониський стор. 173/ Кониський шукає і не міг знайти жодних натяків на ФІЗИЧНІ хворобу, яка могла б викликати "Заповіт" , непомітивши тому численних доказів важкої хвороби духа - зневіря і розчаровання , яке було наслідком тих трьох страшних літ, того психічного стану яких , ще виразніше як у "Пустці" змальовано у вірші "Три літа". У ньому поет широ признається, що "Невеличкі три літа МАРЮ ПРОЛЕГЛИ, а БАГАТО лиха наростили... СПУСТОШИЛУ убоге мое серце тихе, ПОГАСИЛУ УСЕ ДОБРЕ... висушили ЧАДОМ-ДИМОМ тії добре сліози, що лилися з Катрусею в московській дорозі, що лилися з козаками в турецькій неволі". - Подумаймо над тими словами! Чи є це не страшна сповідь з довгої низки розчарувань і розбитих надій? А далі - "злії літа те все ЗАРАЗОМ УКРАЛИ", бо протягом тих трьох років ПОЕТ ЗНЕВІРИВСЯ В ЛІДІХ, Шевченко в тому ж вірші каже: важко втратити найближчу рідню, поховати батька чи жінку, але це все не тільки страшне, як полюбити широ людину, одружитися з нею й переконатися раптом, що та кохана дружина є щось негідне, повія, що"за три шаги продаеться" і цинічно глузує з його любови. Таке власне трапилося поетові / звичайно не в безпосередньому значенні, це лише аналогія / Таке, пише Шевченко "зо мною спіткалось, серце людей полюбило і в людях кохалось І ВОНИ МОГО ВІТАЛИ, ГРАЛИСЯ, ХВАЛИЛИ, а літа ТИХЕНЬКО крались" і вітер фактів вивітрював почування, що були наслідком наївної віри в правдивість тих чулих слів земляків . "І став" пише поет - "я проэрівати став потроху... доглядаюсь - КРУГОМ МЕНЕ НЕ ЛЮДИ, А ЗМІЇ. І завмерли в поетові ті почування й віра, що в ньому горіли і відтоді каже поет: "Я розбитее серце отрутою ГОЮ, І НЕ ПЛАЧУ , НЕ СПІВАЮ, А ВІЮ СОВОЮ".

Це "виття" каже поет, можуть лаяти чи хвалити - йому байдуже, бо "однаково НЕ ВЕРНЕТЬСЯ ... може слово І Я СЕРЦЕМ ДО ВАС НЕ ВЕРНУСЯ" - стверджує з болем поет.

Як бачимо, в цьому вірші поет ствердив сам, що він поховав усе, що було. НАСТУПИЛА саме, НА ВЛАСНУ ДУМКУ самого Шевченка майже духовна смерть і тому зрозуміле цілком, чому два ДНІ ПІЗНІШЕ він пише свого "Заповіта", якого поява САМЕ ТОДІ, БЕЗ ЦІХ УСІХ ПОЯСНЕЧЬ БУЛА НЕЗРОЗУМІЛА.

Що саме це трапилося Шевченкові , бачимо з таких слів вірша "До Костомарова" писаних в 1847 році вже після арешту: "І до рештки.. привик я трохи, і мені не жаль... ДАВНО ПОХОВАНИХ, ЗАБУТИХ -МОІХ ТЛІКІХ КРОВЛІВХ СЛЬОЗ - А ТІХ ЧИМАЛО РОЗЛИЛОСЬ НА МАРНЕ ПОЛЕ. ХОЧБИ РУТЛ, А ТО НІЧОГО НЕ ЗІЙшло".

Після написання "Заповіту" замовкає поет / "запечатав серце" /, аж на сім місяців після того береться "отрутою", "антіпанськими" поезіями "готи" хворе серце.

Вправді пізніший арешт і заслання викликали цілу гаму інших почувань , які подекуди змінили рішення Шевченка "не врятатися серцем" до того, що йому було дороге , своє і любе.

"Заповіт" накладає на виконавців обовязок доконати національної революції, без жалю знищити дорогів України і аж тоді, коли скроплена ворожкою

кровю "волі" запанує на Україні, коли ріки змийуть у "сине море" "злу кров" і ожизве Україна, хоче поет що б у "вільній сімі", у новій українській спільноті, не забули згадати й того, хто байдужих і глухих рабів кликає порвати московські кайдани.

Але виникає питання: чи ж справді думка поета була як така *махливим пустком*? Адже ж Ефремов у своїй "Історії укр. письменства" / і інші / пише: "у Києві братчики не одне досі темне питання освітили Шевченкові" у "широко-дружній розмові"?

Вправді сказане попереду про світогляд попередників і сучасників Шевченка з української інтелігенції, прірва, яка ділила націоналіста-Шевченка, що мав лише ОДНУ батькінщину - УКРАЇНУ, від ліберально настроєних українців-провінціялів, що мали ДВІ батьківщини, з ЯКИХ ОДНА / "Росія" / ВИЛУЧАЛА ДРУГУ - вимагає ЯСНИХ І ПЕРЕКОНЮЧИХ ДОКАЗІВ МОЛІВОСТИ протиприродної участі Шевченка в організації, якої погляди відповідали поглядам його обмосковлених сучасників, але суперечили ідеям "КОБЗАРЯ".

Як ми знаємо Кир.-Метод. Брацтво" / "Слов'янське Товариство" в документах моск. органів безпеки / було засновано в кінці 1845 року українськими обмосковленими інтелігентами / Костомаров, Гулак, Білозерський і інші / НЕ під впливом творів Шевченка тільки ліберально-поступових ідей, якими захоплювалися тоді певні РОСІЙСЬКІ кола, плюс - славянофільські ідеї, плюс мессіянізм "Книг польської нації" Міцкевича і плюс погляди "українофілів" та ДЕ-ЯКІ думки з "Кобзаря".

Братчики думали шляхом пропаганди й освіти добитися обеднання ЗЕМЕЛЬ / а не народів !/ заселених слов'янами, в ОДНІЙ федераційній державі / подібні устроєм до П.А.С. /, довкола існуючої вже "Росії", тільки з РЕСПУБЛІКАНСЬКИМ ладом. Надал на "землі" запроектовано вражовужчі не національні інтереси, тільки економічно-адміністративні. України, як такої, не було, лише ДВА окремих члени федерації держави, що обхоплювали землі переважно українські. Столицею Федерації мав бути Київ, але ... але він мав бути ВІДІЛЕНИЙ з українських земель і фактично обмосковлений, бо УРЯДОВОЮ МОВОЮ / а тим самим і мою вищої освіти / мала бути мова МОСКОВСЬКА / треба собі нагадати, що братчики листувалися здебільшого по московські, а ЇХНІЙ ідеольг Костомаров написав МОСКОВСЬКОЮ мовою 21 том "Історических монографій" з історії "Росії", в які ВІЛУЧИВ він і історичні події як української так і польської історії. Він же написав МОСКОВСЬКОЮ мою трьохтомову "РОСІЙСЬКУ історію в життєписах 111 головніших діячів" у числі яких не бракувало і гетьмана Хмельницького /. Федерація ця мала мати СПІЛЬНУ ЕДИНУ АРМІЮ. Коли прийняти під увагу те, що московський народ / до речі - не слов'янський / не лише числом і матеріальним забезпеченням та кадрами вихованих "яничарів"-москофілів переважив значно інші народи, які мали належати до федерації, але й агресивністю, а також - прийняти під увагу приклад С.Ш.П.А. з її англійською перевагою і т, д. - то стане ясним, що програма Кир.-Метод. Брацтва практично / як і большевицький / вів до того щоб як мріяв Пушкін, "слов'янські ручі сліліся в русском морі". Вправді "братчики" казали / оскільки мова йшла про самостійницькі аспірації немосковських народів! /, що мовляв не в незалежності справа, головне щоб панувала "згода" / нині це в СССР зветься "дружба народів"/ і всім буде добре. Звичайно, вони й не думали стосувати тої ж засади до цілої / в практиці - МОСКОВСЬКОЇ / Федерації і з певністю не погодилися б на жодне зменшення її суверенітету хоч би на користь романсько-германського світу.

Включаючи Шевченка у число братчиків фальшуємо погляди "Кобзаря", роблячи з його автора АВТОНОМІСТА, москофіла й прихильника перебування в складі одної держави з москвинами, а не відновлення власної державності. Так скріплюється авторитетність москофільських поглядів і підготовлюється

грунт для ступневого перетворення українського народу на народ безодержавний, що буде погноєм для інших народів.

Як бачимо спрва приналежності Шевченка до Кир. Метод. Брацтва виходить далеко поза межі "академічного" питання, а поставлення їх так, що наче б то недоучений самоук з "мужичків" мав би скористати з того, що "вчені" братчики йому "розяснили не одне темне питання" - ПРИНИЖУЄ, всупереч правді, Шевченка і ЗНЕШНЮЄ йОГО ІДЕЇ на користь ... москофільських.

Досліди Шурата та Семевського ствердили, як безсумнівний факт, що Шевченко ПРИХЛАВ на Україну ВЖЕ З ШЛКОМ ВИРОБЛЕНИМ НАЦІОНАЛЬНО-РЕВОЛЮЦІЙНИМ СВІТОГЛЯДОМ і той світогляд додамо ВІДРІЖНЯВСЯ від світогляду братчиків як своєю РЕВОЛЮЦІЙНІСТЮ так і НАЦІОНАЛІЗМОМ.

Ідеї Кир.-Метод. Брацтва під оглядом соціально-політичним / а не національним / були "кроком вперед" від хочби Гребінки, або Гулак-Артемовського, але Шевченко - стояв попереду одних і других на десятки й десятки років. щоб собі усвідомити усю різницю - просимо порівняти вірші присвячені гетьманові Б. Хмельницькому у Шевченка і хоч би мрію-сон того ж гетьмана з твору Гребінки "Богдан". У Гребінки гетьман Богдан каже:

"І віжу я там царство без граніц
Надвінулось на многія моря:
І запад і восток і юг і север
В одно слілісь.....
І царство то чудесное - Росія".

Отже братчики не мали йому що розяснювати.

Тому оповідає, значно пізнійше М. Костомаров: "Коли я ПОВІДОМИВ Шевченка про ІСТНУВАННЯ брацтва, він одразу ж виявив ГОТОВІСТЬ пристати до нього, але до ЙОГО ІДЕІ ПОСТАВИВСЯ з великим запалом / обуренням ?/ І КРАИНЬОЮ НЕТЕРПІМІСТЮ, що стала вже тоді приводом ДО БАГАТЬОХ СУПЕРЕЧОК між мною і Шевченком".

З того свідчення випливає, що поет НЕ НАЛЕЖАВ до основників Брацтва і хоч теоретично згоджувався приступити до нього, але хіба з наміром перемінити його, бо ж з ЙОГО ІДЕЯМИ НЕ ТІЛЬКИ НЕ ПОГОДЖУВАВСЯ, АЛЕ СТАВИВСЯ ДО НІХ З "КРАИНЬОЮ НЕТЕРПІМІСТЮ".

Відомий біограф Шевченка Кониський стверджує на підставі матеріалів, що ШЕВЧЕНКОВІ НЕПОДОБАЛСЬ в програмі Брацтва "ідея поєднання з москалями".

Куліш і в "Хуторній поезії" і в своїх спогадах посвідчив також, що ШЕВЧЕНКО НІКОЛИ НЕ БУВ ЧЛЕНОМ БРАЦТВА.

Як же сприймав твори Шевченка ідеольог Брацтва - Костомаров, видно з таких його єласних слів: "Я бачив, що Шевченкова муза РОЗІРВАЛА завісу НАРОДНОГО життя. І СТРАШНО і солодко і привабливо було ЗАЗИРНУТИ туди" Життя українського народу, закріпачених селянських мас було для шляхтича /"дворяніна" / М. Костомарова чимсь закритим "завісом", а твори представника того народу - Шевченка тільки давали йому змогу "зазирнути" за ту "завісу" і помітити чим жив той "народ". Від того робилося Костомарову, як від погляду в безодню "і страшно і слодко" але "бездні" лишалася чужою. Шевченко отже до поглядів Брацтва сам поставився вороже, а братчики - не могли прийняти чужі й незрозумілі / навіть "страшні" / погляди Шевченка. Куліш вправді перевонує, що той гурт інтелігентів-україnofілів / не лише братчиків / Шевченко переробив: "зробив з нас людей, що ненавиділи москалів і всіх, що були виною лихоліття нашої рідної України... москалів... ми звали "кацапами". Про кацапів у Шевченка було без краю багацько сарказмів, приказок, анекдотів". Однак, як статут Брацтва так і писання Костомарова й пізнійше самого Куліша, доводять, що: 1/ Шевченко не зміг зробити з них українців, що глибоко й тревало ненавиділи москвинів і 2/ що для Шевченка напр. Пушкін був москалем, а для них... "російським" поетом, яким вони захоплювалися.

Як бачимо, вільні світлови українів близьких до брацтва / чи й братчиків / сходилися в одному: Шевченко знає лише про існування брацтва, але НЕ БУВ ЛОГО ЧЛЕНОМ І НЕ ПОГОДУВАВСЯ З «ОГО ПРОГРАМОМ!»

Та, після арештування на підставі доносу тих, кого доносчик уважав братчиками, московська служба безпеки зайнялася скрупульним розслідом справи на підставі сконфіскованих автентичних матеріалів та зізнань самих оскаржених.

Їк показує протокол слідства стверджено було, що братчики захоплювались такими творами, як "Сон", "Кавказ", "Іван Гус" / ми можемо припустити, що їм головно імпонували ті думки, які можна було достосувати до їхнього світогляду / . Дальший дослід, перекладених для того на московську мову, творів Шевченка привів слідчих до переконання, що Шевченко "БАЛАС ВИКЛЮЧАТИ серед українців НЕНАВІСТЬ ДО ПАННОВАННЯ МОСКВИНІВ". Цю ж думку підкреслив потім особисто шеф "ІІІ Відділу", який ствердив і те, що у Шевченка НЕ БУЛО зваженої одної з ознак приналежності до Брацтва, які мали братчики, а саме: перштня, образу Кирила і Методія, "Статуту" і "Закона Божія".

Під час допиту Шевченко ВІДРАЗУ ПРИЗНАВСЯ ДО АВТОРСТВА ТВОРІВ знайдених у братчиків таких, як "Сон" і "Кавказ", хоча за них ГРОЗИЛА БІЛЬША ВІДПОВІДЛІНІСТЬ ніж за приналежність до такої організації, як К.-М. Брацтво, а тому не маємо підстав не вірити РІШЧУЧОМУ ЗАПЕРЕЧЕННЮ ПОЕТА що до приналежності до цього Брацтва.

Їк видно з матеріалів слідства УСІ БРАТЧИКИ ПРИЗНАЛИСЯ, що були членами "Слов'янського Товариства" / Брацтва/, але Шевченко запевняв, що до Брацтва не належав і ВОНИ ЗАПЕРЕЧИЛИ приналежність до нього Шевченка. Винятком був лише Андруззский, але зізнання остатнього взагалі надто часто миналися з правдовою і навіть з писаними матеріалами / напр. Ан-гкий ВИГДАВ, що метою Брацтва було "відновити Гетьманщину, як можливо - окрему, а як ні - то в Слов'янічині". Зрештою і Андруззский під час докладнішого переслухання і "очної ставки" з Шевченком, повторивши свої вигадки "прі дальніших обясненіях показав, що заключені / висновок / о приналежності / Шевченка / к Слов'янському обществу он вивел только що Шевченко бил знаком со всімі Слов'яністами". Таким чином і Андруззский не мав найменших доказів не тільки що до правдивості своїх фантазій про те, що Шевченко був "непоміркованим представником малоросійської партії в Слов'янському обществі", але взагалі НЕ ЗНАВ НІЧОГО ПРО ЙОГО ПРИНАЛЕЖНІСТЬ ДО НЬОГО.

Слідчі органи швидко самі переконалися у фантастичності багатьох тверджень Андруззского і тому в докладі царю графа Орлова / шефа ІІІ Відділу /, читаємо: "Андруззский, що має тільки 19 років, показує розумом і вдачею ще ознаки дитинності", а далі "Петров подобно Андруззскому, несколько узвічилі дело в своїм донесенні по молодості лет своїх" і тому, що П-ов чуз крізь стінку лише уригки речень і слів.

Слідство ствердило, що "здавалося первістно, що Шевченко "мог бить если не дійствуєм ліком то орудіем которым оні моглі воспользоватся в своїх замислах, но с одной стороны ЕТИ ЗАМИСЛИ БЫЛИ НЕ СТОЛЬ ВАМНИ... а с другої сторони Шевченко начал писать свої возмутительния сочиненія ... когда славянські ідеї не занималі кіевских учоних, равно как і всяє дело доказываето что Шевченко не принадлежал к Украино-Слов'янському Обществу".

Нарешті після остаточного усталення справжнього стану, граф Орлов у своєму справозданні написав ясно: "Двоє, Шевченко і Куліш ОКАЗАЛИСЬ ТАКІСІ НЕ ПРИНАДЛЕЖАЩІМ К УКРАИНО-СЛОВ'ЯНСКому ОБЩЕСТВУ". Однак власні твори Шевченка могли, пише граф Орлов довести до того, що "посіялися б і вкорінилися" серед народу "МИСЛІ О ВОЗМОЖНОСТІ УКРАЇНС СУЩЕСТВОВАТЬ В ВІДЕ ОДНОЛЬНАВО ГОСУДАРСТВА". До таких висновків дійшли слідчі органи на підставі матері-

x/

ялів і аналіз Шевченкових творів. Далі граф Орлов слушно твердить: "ВСЬОДЕЛО ДО АЗИВАСТ що ШЕВЧЕНКО НЕ ПРИНАДЛІГАЛ к Українно-Словянському Обществу і ДЕЙСТВОВАЛ АТДЕЛЬНО" ... а що ті "действія" були значно мудріші й небезпечніші за "действія" братчиків-москофілів то й дістав Шевченко багато важчу важчу кару за порівняння легенькі кари братчиків.

Стільки отже є ріднородних доказів НЕ НАЛЕЖНОСТИ Шевченка до товариства, якого ідеї викликували у нього нестримний протест, товариства з якого членів він поглузував у "Посланні", пишучи: "І Коляра читаєте з усієї сили, і Шафарика, і Ганку і в славянофіли так і претесь, і всі мови славянського люду всі знаете, а своє? - ... Дасть Біг КОЛІСЬ будем і по своему глаголать!" / більшість братчиків не лише писала свої праці, але й листи та розмовляла по московському/.

Чи є ж якісь ДОКАЗИ належності Шевченка до братчиків? - ЖАДНИХ!

Лише щоб за всяку ціну підмінити антимосковські, державницькі й національні погляди Шевченка ліберально-московсько-українофільськими, можна пробувати, шляхом казуїстичних виводів доводити буцім слова Шевченка в листі до Костомарова / I/II. 1847 р./ "О брацтві не пишу, бо й нічого писати!" мають свідчити за приналежність до нього Шевченка. Тимчасом ті слова тільки доводять, що Шевченко ЗНАВ / а цього ніхто не заперечує / про істновання брацтва та був приватно знайомим, а то й приятелем де-яких братчиків, з якими, як з Костомаровим, дискутував, бо "ставився з крайньою нетерпимістю" до ідей того брацтва.

Автор цих рядків рівно ж знат про діяльність і навіть внутрішні відносини в О.У.Н., а пізніше у "мельниківців" та у "бандерівців", хоча ніколи не належав до жодної з названих організацій з причини зasadничого характеру, отже в листі міг би про будь-яку з них висловитися подібно, як Шевченко про "брацтво".

І не єдиний ^{xx/} "аргумент" на користь приналежності Шевченка до К.М. Брацтва, якого москофіли можуть протиставити цілому РЯДУ ПЕРЕКОНЮЧИХ ДОКАЗІВ неналежності Шевченка до Брацтва!

І коли ми, знаючи про те як стоїть справа раптом у передмові до редактованого Л. Білецьким чотирьохтомового вид. творів Шевченка, що виходить у Канаді накладом "В.У.А.Н.", читаемо дослівно: "ІДЕОЛЬОГІЧНО Кир.-Методієвське Брацтво ОЧОЛОВАВ ШЕВЧЕНКО, БУВ ЙОГО ДУШЕЮ І СЕРЦЕМ"...бо... бо Шевченко наче б то уважав, що "ДУХОВА самостійність нації... ВИША ВІД ДЕРЖАВНОЇ СУВЕРЕННОСТИ КОЛЮЧИ НАРОДУ" / Шевченко, Твори, т. І. стор. 51/ то кожному є ясним, що редакторів й видавців цілком не залежить на правді й дійсних поглядах великого поета. Просто наші москофіли й зрадники в догоду москвинам мусять ширити ті погляди, до яких Шевченко ставився "з крайньою нетерпимістю", а щоб на перешкоді не стояв Шевченко - за царських часів його забороняли читати, а нині, переконалися що то не помагало - фальшують його погляди.

Москвинам та їх приплентачам треба поширити серед українців самовбивчу думку, що НЕ СЛІД НАДАВАТИ ОСОБЛИВОЇ ВАГИ ЗДОБУВАННЮ ДЕРЖАВНОЇ СУВЕРЕННОСТИ / хай мовляв москвина має з нею клопіт!/, а для нас є найважливіша "духова самостійність" / вона дала вже українцям такі "бліскучі" наслідки хоч би у Франції чи Південній Америці!/. І ось ренегат - Сосюра

x/ Огляд Шевченкових творів і аналіза проведених там, здебільшого в правильніші багато за пізній пояснення нашої критики, що хотіли не пізнати, тільки сфальшувати думки поета. Там була зреферована й "Катерина". Ось що між іншим підкреслює згаданий огляд: "поет советует девушкам не любить РУССКІХ, оні чужі люди... Ета песня возбуждает ненависть к русским".

xx/ вправді один з "істориків літератури" ще вважає "аргументом" вірш Шевченка, якого помилково звів згадуваний історик літератури - "Моїм союзникам" тимчасом вірш має наголовок "Моїм союзникам", що значить "співвідзням".

"вписав" без найменших вагань Шевченка до моск. комуніст. партії, а Л. Білецький - "наділив" поглядами такими ж як "погляди" пп. Богатирчуків, Штеп, Косачів, і інших "східників", що розкшують з "духової самостійності" разом із самозваними "академіками" та іншими "українізованими" москвинами під опікою Керенського. Вони ж всі хотути нас переконати, що Й Шевченко мав ті ж погляди і тому був членом К.М.Браца. Ми ж беручи з цього приклад, повинні відвернутися від таких "вістниківських" і "бандерівських" фантазій, як державна суверенність і більш прихильно приймати ласкаві пропозиції Керенського.

Тимчасом тому, що "духова самостійність" потребує матеріальної та політичної самостійності, / коли не хоче орієнтуватися на... 28.000 доларів/, нам доводиться вигадки ширені за відповідальністю п. Л. Білецького пояснити або його ігноранцію, або... срібняками, котрі хоча самі не мають "запаху" та видані за них книжки набирають не менш "гострого" і прикrogenого запаху за хобби большевицькі.

Наведений приклад показує ЯКІ причини перешкоджають нам знати про вду про Шевченка і засовує, що поскільки НІНІ, сто літ пізніше, одні - не хочуть розуміти Шевченка, а другі - справді не розуміють / бо ж ніхто досі не запротестував проти ганебних вигадок ширених "академічним" виданням творів Шевченка / - постільки за життя поета палка дискусія з Костомаровим, що був чи не найкращим представником "українофілів", могла довести поета до оддаю, переконаючи, що він молиться Й служить "Богові невідомому в країні".

Свідомість цілковитої ідеологічної "пустки" довкола себе Й неможлива, оживити "гнилі серця", змусили поета пробувати ОБМОСКОВЛЕНУ, Й СКАЗЧЕНУ освітою верству РАБОВЛАСНИКІВ бодай зробити менш жорстокою до кріпаків, шляхом написання для неї московською мовою повістей, які завдаючи своєму не українському, а "малоросійському" патріотизму, легче б доходили б до його серця. Такі наміри збігалися з умовами життя, бо після нового арешту 1850 року викликаного порушенням заборони писати, поет міг від 1852 року, з особистої ласки коменданта писати ЛІШЕ МОСКОВСЬКОЮ МОВОЮ. Та Шевченко не був прозаїком, і не був "малоросом", а тому Й ті повісті не мали літератур. вартості, що він собі потім і усвідомив, але що Й шкодував змарнованого часу.

Національні погляди висловлені в повістях /"малоросійські" / різнилися цілковито від поглядів висловлених в поезіях до написання повістей і після того.

Так Шевченка життя, душкульним способом, переконало, що він властиво не має справжніх однодумців і тому, в приватному життю він дав змогу москвинам /"поступовим"/, як і українофілам, демонструвати /"засланець" / себе в ролі гостя на бенкетах і прийняттях.

Охочих видати нове видання "Кобзаря" довго не можна було знайти, і поет майже перестав писати.

Незабаром Тарас Шевченко, геніальний поет, людина виняткового розуму, український націоналіст і революціонер, український патріот такого типу як Хмельницький, Мазепа чи Орлик, безкомпромісний борець за розкріпачення козацьких синів і дочок, який марно виглядав "українського Вашингтона", щоб він, як і американський, визволив рідну землю з під чужого панування, створив суверенну державу і дав їй "праведний закон", - помер в атмосфері тої ж "пустки". Він жив майже у злиднях в одній з кімнат у будинку Академії Мистецтв, коли захворів то доглядав його з своєї ласки лише академічний сторож і безоплатно ж відвідував лікар.

Несамохіті пригадуються слова, які написав поет в 1849 році: "Либонь, уже десяте літо, як людям дар я "Кобзаря", а їм неначе рот зашито: ніхто й не гавкне, не лайнє, неначе й не було мене!". Так було за життя поетового.